HONORÉ DE BALZAC

VADİDEKİ ZAMBAK

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
VOLKAN YALÇINTOKLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

IV. BASIM

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

HONORÉ DE BALZAC
VADİDEKİ ZAMBAK

ÖZGÜN ADI
LE LYS DANS LA VALLÉE

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
VOLKAN YALÇINTOKLU

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2015
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
HANDE KOÇAK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MUSTAFA AYDIN

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

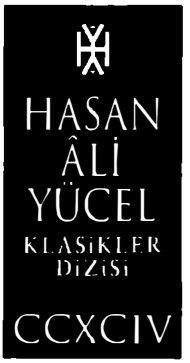
I. BASIM, EKİM 2016, İSTANBUL
IV. BASIM, KASIM 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-858-2 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. DEVEKALDIRIMI CAD. GELİNCİK SOK. NO: 6 KAT: 3
BAĞCILAR İSTANBUL
TEL: (0212) 445 32 38 FAKS: (0212) 445 05 63
SERTİFİKA NO: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

HONORÉ DE BALZAC

VADİDEKİ ZAMBAK

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
VOLKAN YALÇINTOKLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Kontes Nathalie de Manerville'e Mektup

İsteğinize boyun eğiyorum. Onun bizi sevdiğinden daha çok sevdiğimiz kadının ayrıcalığı, bize sağduyunun kurallarını boyuna unutturmaktır. Evet, alnınıza tek bir kırışıklığın yerleştiğini görmemek, en küçük bir geri çevrilişin hüzünlendirdiği dudaklarınızdaki somurtkan ifadeyi silmek için, aradaki mesafeleri mucizevi bir şekilde aşar, kanımızı akıtır, geleceğimizden vazgeçeriz; şimdi de geçmişimi istiyorsun, al senin olsun. Yalnız şunu iyi anla Nathalie! Sana itaat ederken, tiksindiğim şeylerle yüzleşip sınırlarımı zorlamak durumunda kaldım. Ama pek mutlu olduğum kimi anlarda beni saran o apansız ve uzun düşlerden şüphelenmek niye? Bir suskunluk karşısında sende beliren, sevilen kadınlara özgü o sevimli öfke niye? Kişiliğimin gelgitleriyle, onlara neyin yol açtığını sormaksızın ilgilenemez miydin? Yüreğinde, kendilerini bağışlatmak için benimkilere muhtaç olan sırların mı var? Nihayet, bunu sezdin Nathalie! Ve belki de her şeyi bilmen daha iyi. Evet, yaşamım en küçük bir sözcüğün tahrikiyle yavaş yavaş beliren, çoğu zaman tepemde kendiliğinden süzülen bir hayaletin egemenliği altında. Ruhumun ücra köşelerinde, tıpkı sakin havalarda fark edilen ve fırtına dalgalarının parçalar halinde kumsala fırlattığı o kabuklu deniz ürünleri gibi, gömülmüş, dokunaklı anılarım var. Düşüncelerin ifade edilmesinin gerektirdiği çaba, aniden

uyandıklarında beni perişan eden o eski duyguları yatıştırmasına rağmen, bu itirafta seni inciten kısımlar varsa, beni itaat etmem için tehdit ettiğini unutma; bu yüzden sana itaat ettiğim için cezalandırma beni! Bu iç döküşün bana duyduğun sevgiyi artırmasını dilerdim. Akşama görüşmek üzere.

FELIX.

*

Bir gün, en dokunaklı ağıtı, henüz körpe olan kökleri aile toprağında sadece sert çakıltaşlarıyla karşılaşan, ilk yeşil yaprakları kin dolu ellerle parçalanan, açmak üzere olan çiçekleri kırağıyla donan ruhların sessizce katlandığı ıstırapların tasvirini, gözyaşlarıyla beslenen hangi yetenekli yazara borçlu olacağız? Dudakları acı bir memeyi emen ve gülümsemeleri acımasız bir bakışın kavurucu ateşiyle yitip giden çocuğun kederini bize hangi şair anlatacak? Etraflarına duyarlılıklarını geliştirmek üzere yerleşmiş varlıklar tarafından ezilen o zavallı yürekleri dile getiren bir tasvir, gençliğimin gerçek öyküsü olacak. Ben daha yeni doğmuş halimle hangi gururu zedeleyebilirdim? Annemin soğuk tavırlarının nedeni nasıl bir fiziki ya da ahlâki bedbahtlığın eseriydi? Yoksa tesadüfen doğan, yaşamı bir sitemden ibaret olan, istenmeyen bir çocuk muydum?

Taşrada, bir sütannenin elinde, ailem tarafından unutularak geçirdiğim üç yılın ardından, babaevime geri döndüğümde, insanlarda acıma uyandıracak bir şekilde karşılandım. Bu ilk güçsüzlüğü üzerimden atmamı sağlayabilecek bir duygudan ya da mutlu bir tesadüften mahrumdum: İçimdeki çocuk hiçbir şeyden haberdar değildi ve benliğimdeki erkek hiçbir şey bilmiyordu. Ağabeyim ve iki ablam kaderimin amansızlığını yatıştırmak şöyle dursun, bana acı

çektirmekten keyif alıyordu. Çocukların, birbirlerinin kabahatlerini gizlemelerini sağlayan ve kendilerine onuru öğreten o antlaşma benim için geçerli değildi. Üstüne üstlük sıklıkla onların kabahatleri yüzünden cezalandırıldım, bu haksızlığa karşı da koyamadım. Çocuklardaki dalkavukluk tohumu, onlara, kendileri için de ürkütücü olan bir annenin sevecenliğini kazanmak için, çektiğim işkencelere katkıda bulunmalarını mı öğütlüyordu? Bu onların taklide duyduğu eğilim miydi? Güçlerini sınama ihtiyacı ya da acımasızlık mıydı? Belki de bu nedenler bir araya gelerek beni kardeşliğin sıcaklığından yoksun bırakmıştı. Daha o zamandan, her tür şefkatten yoksun kalmış bir halde, hiçbir şeyi sevemiyordum ve doğa beni sevmek için yaratmıştı! Bir melek her fırsatta yıldırılan bu duyarlılığın iç çekişlerini anlayabilir mi? Bazı ruhlarda bilinmeyen duygular kine dönüşse de, benim ruhumda hepsi bir araya gelerek, kendilerine bir çukur kazdılar, ileride oradan yaşamıma fışkıracaklardı. Çoğu kişilikte titreme alışkanlığı lifleri gevşetirken, korkuyu da beraberinde getiriyor ve korku insanı hep boyun eğmeye zorluyor; karakteri zayıflatan ve ona nasıl anlatacağımı bilemediğim bir tür kölelik aşılayan zafiyet bundan kaynaklanıyor; ama ardı arkası kesilmeyen bu işkenceler, yaşandıkça artan ve ruhumu ahlâki direnişlere hazırlayan bir güç sergilememi sağladı. Tıpkı yeni bir darbe bekleyen din kurbanları gibi sürekli yeni bir keder bekliyordum; tüm benliğim, altında çocuksu davranışların ve duyguların yitip gittiği kasvetli bir boyun eğişi ve annemin lanetli tahminlerini doğrulayan budalalık belirtisi bir görünümü yansıtıyordu. Bu adaletsizliklerin gerçekliği, kuşkusuz benzer bir yetiştirme tarzının ruhumda harekete geçireceği kötü eğilimleri engelleyen gururu, aklın o meyvesini zamanından önce geliştirdi.

Annem tarafından yüzüstü bırakılmama rağmen, ara sıra onun endişelerinin odağında yer alıyordum, bazen eğitiminden söz ediyor ve bu işi üstlenme arzusu duyuyordu;

o anlarda, onunla her gün ilişki halinde olmanın yaratacağı yürek parçalanmalarını düşünerek tüm bedenim zangır zangır titriyordu. Terk edilmişliğimi kutsuyor ve çakıltaşlarıyla oynamak, böcekleri gözlemlemek, gökkubbenin mavisini seyretmek için bahçede kalabilmekten mutluluk duyuyordum. Yalıtılmışlığım beni düşler âlemine götürse de, düşüncelere dalmaktan keyif almam, size başıma gelen ilk felaketleri tasvir edecek bir olayla başladı. Evde benimle hiç ilgilenilmediği için, dadı beni yatırmayı sıklıkla unutuyordu. Bir akşam bir incir ağacının altına usulca büzüşmüş bir halde, çocukları kavrayan ve vaktinden önce gelişmiş melankolimin bir tür duygulu bir kavrayışla bezediği o meraklı tutkunun etkisiyle bir yıldıza bakıyordum. Eğlenen ve bağrışan ablalarımın uzaktan gelen gürültülerini düşüncelerimin eşlikçisi gibi algılıyordum. Gece olduğunda gürültü kesildi. Annem evde olmadığımı tesadüfen fark etti. Dadımız, o ürkütücü Matmazel Caroline, azar işitmemek için, evden tiksindiğimi, bana dikkatlice göz kulak olmasa çoktan evden kaçmış olacağımı ileri sürerek annemin benim hakkımdaki yanlış değerlendirmelerini meşrulaştırdı; güya aptal değil, sinsiydim ve şimdiye kadar baktığı tüm çocuklar arasında benim kadar kötü mizaçlısına hiç rastlamamıştı. Beni ararmış gibi yapıp seslendi, cevap verdiğimde, saklandığımı bildiği incir ağacının yanına gelip, bana:

— Orada ne yapıyordunuz? dedi.

— Bir yıldıza bakıyordum.

— Bir yıldıza bakmıyordunuz, dedi bizi yukarıdaki balkonundan dinleyen annem. Sizin yaşınız astronomiye uygun mu?

— Ah! Madam, diye haykırdı Matmazel Caroline, su deposunun musluğunu açık bırakmış, bahçeyi su basmış. Evi bir uğultu sardı. Ablalarım suyun akışına bakıp eğlenmek için musluğu açmışlar, ama suyun fışkırmasıyla her yanları sırılsıklam olunca neye uğradıklarını şaşırıp musluğu kapat-

madan kaçmışlardı. Böyle bir afacanlık yapacağıma inandıklarından, masum olduğumu söylediğimde beni yalancılıkla suçladılar, acımasızca cezalandırıldım. Hem de korkunç bir ceza! Yıldızlara olan aşkımdan dolayı alay konusu oldum ve annem akşam bahçede kalmamı yasakladı. Zorbaca yasaklar çocuklarda bir tutkuyu yetişkinlerde olduğundan daha çok perçinler; çocukların yetişkinlere kıyasla, kendilerine karşı konulmaz çekicilikler sunan o yasaklamadan başka bir şey düşünmeme gibi bir üstünlükleri vardır. Yıldızım yüzünden sık sık dayak yedim. Derdimi kimseye açamadığımdan, çocukların bir zamanlar ilk sözlerini dile getirdikleri, şimdiyse ilk düşüncelerini dile getirdikleri o huzurlu iç cıvıldamanın ortasında ona acılarımdan söz ediyordum. Yaşamın sabahında edinilen izlenimler yürekte derin izler bıraktığı için, on iki yaşına geldiğimde okul çağında, tasvir edilemez hazlar alarak onu izlemeye devam ediyordum.

Benden beş yaş büyük olan Charles, şimdi ne kadar yakışıklı bir erkekse, o zaman da o kadar güzel bir çocuktu, babamın gözdesi, annemin aşkı, ailenin umudu, dolayısıyla evin kralıydı. Sağlam yapılı ve gürbüzdü, bir eğitmeni vardı; bense sıska ve cılız halimle, beş yaşımda şehirdeki yatılı okula gündüzcü olarak gönderildim, babamın oda hizmetçisi beni sabah okula bırakıyor, akşam geri getiriyordu. Okula içinde yeterince azık olmayan bir sepetle gidiyordum, oysa arkadaşlarım yanlarında bol bol yiyecek getiriyordu. Benim yoksulluğumla onların zenginliği arasındaki çelişki pek çok sıkıntı yarattı. Tours'dan gelen ünlü domuz ezmesi ve kavurması sabah kahvaltısı ve okul dönüş saatimizle kesişen akşam yemeği arasında, gün ortasında tüketilen başlıca yiyeceklerimizdi. Boğazına düşkün bazı kişilerin pek rağbet ettiği bu yiyeceklere, Tours'un aristokrat sofralarında nadiren rastlanırdı; okula gitmeden önce onlardan söz edildiğini duysam da, o kahverengi ezmenin bir dilim ekmeğin üzerine benim için sürüldüğünü görmenin mutlu-

luğunu hiç tatmamıştım; ama okulda revaçta olmasa da, benim o ezmeye olan ilgim daha az olmayacaktı, çünkü benim için, kapıcıların pişirdiği yahninin kokusuyla ağzı sulanan ve soylu bir kadın olmasına rağmen bu arzusunu tatmin eden Paris'in en seçkin düşeslerinden birininkine benzer bir sabit fikre dönüşmüştü. Siz gözlerde aşkı nasıl okuyorsanız, çocuklar da açgözlülüğü öyle sezer, böylece mükemmel bir alay konusu haline geldim. Neredeyse hepsi küçük burjuva olan arkadaşlarım, o lezzetli kavurmalarını gösterirken, bana onların nasıl hazırlandığını, nerede satıldığını bilip bilmediğimi, benim sepetimde neden kavurma olmadığını soruyorlardı. Kavurmaları, kendi yağında sotelenmiş ve pişmiş mantarlara benzeyen o domuz artıklarını öve öve anlatırken ağızları sulanıyordu; sepetimi karıştırıp Olivet peynirinden ya da kuruyemişlerden başka bir şey bulamadıklarında, beni, ağabeyimle aramızdaki farkı ölçmemi öğretecek şekilde "Demek hiçbir şeyin yok, öyle mi?" sözleriyle yerin dibine batırıyorlardı. Yüzüstü bırakılışım ile başkalarının mutluluğu arasındaki bu karşıtlık çocukluğumun güllerini lekelerken serpilmekte olan gençliğimi mahvediyordu. Cömert bir duygunun tuzağına düşerek, bana ikiyüzlü bir ifadeyle sunulan ve onca arzuladığım kavurmayı almak için ilk kez elimi uzattığımda, beni oyuna getiren çocuk, çevrilen bu dolaptan önceden haberdar olan arkadaşlarının kahkahaları eşliğinde ekmek dilimini geri çekti. En yetkin zihinler bile geçici heveslere kapılabiliyorsa, aşağılandığını, alaya alındığını görüp ağlayan çocuk nasıl hoşgörülmez? Bu oyun karşısında kaç çocuk obur, dilenci, alçak olur! Sataşmalardan kaçınmak için kavga ettim. Ümitsizliğin cesareti beni ürkütücü kıldı, ama herkes bana kin güttüğünden, hıyanet karşısında çaresiz kaldım. Bir akşam okuldan çıkarken, sırtıma içine çakıltaşı doldurulup bağlanmış bir mendil fırlatıldı. Öcümü fazlasıyla alan oda hizmetçisinin bu olayı anlatması üzerine annem haykırdı:

— Bu lanet olası çocuk başımıza sadece dert açacak!

Ailemde uyandırdığım tiksintiyi belli eden bu sözler karşısında, korkunç bir güvensizliğe kapıldım. Okulda da, evde olduğu gibi içime kapandım. İkinci bir kar yağışı ruhuma ekilen tohumların filizlenmesini geciktirdi. Sevdiklerini gördüklerim tam anlamıyla haylaz çocuklardı; gururumun bu gözlemden destek almasıyla tek başıma kaldım. Zavallı yüreğimi dolduran duyguları dışavurmanın olanaksızlığı işte böyle sürüp gitti. Her zaman kasvetli yüz ifademle herkeste nefret uyandırdığımı ve hep yalnız dolaştığımı gören öğretmen de, ailemin benim kötü mizacım hakkındaki yanılgı dolu şüphelerinin haklı olduğuna inandı. Okuma yazma öğrenir öğrenmez, annem beni Pont-le-Voy'a, Oratoire tarikatının bir okuluna gönderdi; bu okulda benim yaşımdaki çocukları, temel kavramları öğrenemeyen zekâsı yeterince gelişmemiş çocuklarla birlikte, *Latincesiz* olarak anılan bir sınıfa alıyorlardı. Orada hiç kimseyi görmeden ve bir parya yaşamı sürerek sekiz yıl kaldım. İşte nasıl ve neden sorularının cevabı: Ufak tefek ihtiyaçlar için bana ayda üç frank veriliyordu, bu para almamız gereken kalemlere, çakılara, cetvellere, mürekkebe ve kâğıda ancak yetiyordu. Böylece, cambaz ayaklığı, ip ya da okuldaki eğlenceler için gerekli diğer şeylerin hiçbirini satın alamadığımdan, oyunlardan dışlandım; oyunlara katılmam için zengin çocuklarına dalkavukluk etmem ya da bölümümüm hatırı sayılır öğrencilerini pohpohlamam gerekiyordu. Çocukların kendilerini kolayca kaptırdığı bu alçaklıkların en küçüğü bile yüreğimi yerinden oynatıyordu. Vaktimi bir ağacın altında, kederli hayallere dalarak ya da kütüphanecinin bize her ay dağıttığı kitapları okuyarak geçiriyordum. Bu korkunç yalnızlığın altında ne acılar gizliydi! Terk edilişim ne endişeler doğurmuştu! Körpe ruhumun, en önemli iki ödülün, Fransızcadan Latinceye ve Latinceden Fransızcaya çeviri ödüllerinin dağıtıldığı gün

neler hissettiğini düşünün! Alkışlar ve orkestra eşliğinde ödülleri almak için sahneye çıkarken, salon tüm arkadaşlarımın ebeveynleriyle dolup taşarken benim annem ve babam beni kutlamaya gelmemişti. Alışkanlık olduğu üzere ödül veren kişiyi öpecek yerde, ona sarılıp gözyaşlarına boğuldum. Akşam olduğunda ödüllerimi sobada yaktım. Ödüllerin dağıtılmasından önce, hazırlıklarla geçen bir hafta boyunca, ebeveynler şehirde kalıyordu; böylece, arkadaşlarım sevinçle okuldan sıvışırken, ailesi birkaç fersah ötede oturan ben, aileleri adalarda ya da yabancı ülkelerde yaşadığı için *denizaşırılar* olarak anılan öğrencilerle birlikte avluda beklerdim. Akşam duası sırasında, o acımasızlar bize ebeveynleriyle yedikleri muhteşem akşam yemeklerini öve öve anlatırdı. Dâhil olduğum sosyal çevreler genişledikçe bahtsızlığımın sürekli arttığını göreceksiniz.

Beni kendi başıma yaşamaya mahkûm eden o kararı bozmak için ne çabalar harcadım! Arzu dolu ruhun coşkusuyla uzun süre beslenen onca umut, bir gün içinde yıkılıp gitti! Ebeveynimi okula gelmeye ikna etmek için, onlara duygu yüklü, belki de abartılı mektuplar yazıyordum, ama bu mektuplar üslubumu alaycı bir şekilde eleştiren annemin sitemlerine yol açıyordu. Cesaretimi kaybetmeden, annem ve babamın gelmeleri için öne sürdükleri koşulları yerine getireceğime söz veriyor, yüzüstü bırakılmış bir çocuğun titizliğiyle, bayram ve doğum günlerinde mektup yazdığım ablalarımdan yardım istiyordum, ama çabalarım boşunaydı. Ödülün verileceği gün yaklaştıkça yakarışlarımı artırıyor, sezinlediğim başarılardan söz ediyordum. Ebeveynimin sessizliğine aldanarak, yüreğimdeki coşkuyla onları bekliyor, geleceklerini arkadaşlarıma söylüyordum ve ailelerin gelmeye başlamasıyla, öğrencileri çağıran yaşlı kapıcının adım sesleri avluda yankılandığında, yüreğim yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyordu. O ihtiyarın ağzından benim adım asla çıkmadı! Kendimi varoluşumu lanetlemekle suçladığım gün,

günah çıkarıcım, İsa'nın *Beati qui lugent*[1] sözleriyle vadettiği hurma ağacının çiçeklendiği gökyüzünü gösterdi. Böylece, ilk şarap ekmek ayinim sırasında, tinsel hayal âlemleri genç zihinleri büyüleyen dinî düşüncelerin etkisiyle, duanın gizemli derinliklerine atıldım. Coşkulu bir inançla canlanmış bir halde, Tanrı'ya *Ermişler Kitabı*'ndaki büyüleyici mucizeleri benim için tekrarlaması için yakarıyordum. Beş yaşında bir yıldızın peşinde süzülüyordum; on iki yaşında kutsal mabedin kapılarını çalıyordum. Bu tutkum, hayal gücümü şekillendiren, şefkat duygumu zenginleştiren ve düşünsel yetilerimi güçlendiren tasvir edilmez düşlerin doğmasına neden oldu. Bu ulvi görüntüleri, sıklıkla, ruhumu ilahî yazgılara hazırlamakla görevlendirilen meleklere atfettim; o görüntüler gözlerimi nesnelerin iç âlemini görme yetisiyle donattı; yüreğimi, hissettiğini kim olduğuyla, arzulanan yücelikleri elde edilen yetersizliklerle kıyaslamanın o kaçınılmaz gücüne ulaşan şairi bahtsız kılan büyülere hazırladı; kafama ifade etmem gerekeni okuyabileceğim bir kitap yazdılar ve dudaklarıma doğaçlamanın ateşini tutuşturdular.

Oratoire tarikatının eğitim sisteminin kapsamı hakkında bazı kuşkuları olan babam beni Pont-le-Voy'dan alıp Marais'deki bir okula yazdırdı. On beş yaşındaydım. Pont-le-Voy'un bilgi düzeyimi tespit etmek için beni sınayan söz sanatları öğretmeni dokuzuncu sınıfa gitmem gerektiğine karar vermişti. Lepître yatılı okulunda kaldığım süre boyunca, aile ortamında, ortaokulda, lisede çektiğim acılarla yeniden bu kez farklı bir formda karşılaştım. Babam bana hiç para vermemişti. Ebeveynim beslendiğimden, giydirildiğimden, Latinceye boğulduğumdan, zihnimin Yunancayla tıka basa doldurulduğundan emin olduğunda, her sorun çözülmüş oluyordu. Lise yaşamım boyunca, yaklaşık bin kadar arkadaş tanıdım ve hiçbirinde böyle bir ailevi kayıtsızlık örneğine rastlamadım. Bourbonların fanatik bir yandaşı

1 Ne mutlu acı çekenlere. (ç.n.)

olan M. Lepître, sadık kralcıların Kraliçe Marie-Antoinette'i Temple Hapishanesi'nden kaçırma girişimi sırasında babamla tanışmıştı; ilişkilerini yeniden geliştirdiler; bunun üzerine, M. Lepître babamın unuttuğu şeyi telafi etme zorunluluğunu hissetti, ama bana aylık olarak verdiği para cüziydi, çünkü ailemin eğilimlerinden haberdar değildi. Eski Joyeuse Konağı'nın yerindeki yatılı okulda, tüm eski derebeyi malikânelerinde olduğu gibi, bir kapıcı kulübesi vardı. Nöbetçi öğretmenin bizi Charlemagne Lisesi'ne götürmesinden önceki teneffüste, varlıklı arkadaşlar öğle yemeği için kapıcımız Doisy'ye giderdi. Öğrencilerin iyi geçinmekle kârlı çıktığı gerçek bir dolandırıcı olan Doisy'nin çevirdiği işlerden M. Lepître'in haberi yoktu ya da onun ticaretine göz yumuyordu: Okuldan kaçışlarımızın gizli iş birlikçisi, geç kalışlarımızın sırdaşıydı, yasak kitap kiralayanlarla bizim aramızda aracılık ediyordu. Yemeğin yanında bir fincan sütlü kahve içmek, Napoléon döneminde sömürgelerden gelen erzakın aşırı pahalı olmasını açıklayan aristokratik bir zevkti. Kahve ve süt tüketimi ebeveynler için bir lüks anlamına gelse de, bizim için taklidi, açgözlülüğü, moda salgınını ve bütün bunlar yetmezmiş gibi, tutkumuzu doğuran kibirli bir üstünlüğü ifade ediyordu. Doisy bize kredi açıyor, hepimizi, onurlarını koruyacak ve borçlarını ödeyecek ablaları ya da teyzeleri olan öğrenciler gibi görüyordu. Kantinin çekiciliğine uzun süre direndim. Beni yargılayanlar bu çekiciliklerin gücünü, ruhumun çileciliğe doğru kahramanca yönelişini, uzun direnişimin içerdiği öfkeyi bilselerdi, gözyaşlarımı akıtmak yerine sileceklerdi. Ama bir çocuk olarak bir başkasının küçümsemesini küçümseyecek bir ruh yüceliğine sahip olabilir miydim? Ardından, belki de güçleri içimdeki arzularla artan, birçok toplumsal günahın etkisinde kaldım.

İkinci yılın sonunda, babam ve annem Paris'e geldi. Gelecekleri günü, Paris'te oturmasına rağmen beni bir kez bile ziyaret etmemiş olan ağabeyim söyledi. Ablalarım da onlar-

la birlikteydi ve hep birlikte Paris'i gezmek zorundaydık. İlk gün Palais-Royal'de akşam yemeği yiyecek ve sonra hemen yakınındaki Théatre-Français'de oyun izlemeye gidecektik. Bu beklenmedik şölenlerin verdiği esrikliğe rağmen, sevincim bahtsızlığa alışkın olanları çabucak etkileyen bir fırtınayla kayboldu. Parasını bizzat ebeveynimden istemekle tehdit eden Doisy'ye olan yüz franklık borcumu söylemem gerekiyordu. Doisy'nin elçiliğini, pişmanlığımın sözcülüğünü, bağışlanmamın aracılığını ağabeyimin üstlenmesini akıl ettim. Babam hoşgörülü bir yaklaşım sergiledi. Ama annem acımasızdı, koyu mavi gözleri karşısında taş kesildim; korkunç öngörülerle ateş püskürdü. On yedi yaşımda böyle maceralara girişirsem, daha sonra neler yapacaktım! Onun oğlu değil miydim? Ailemin felaketine mi yol açacaktım? Evde bir tek ben mi yaşıyordum? Ağabeyim Charles'ın, utanç vesilesi olduğum aileyi onurlandıracak tutumuyla seçtiği meslek, hak edilmiş, bağımsız bir masraf gerektirmiyor muydu? İki ablam çeyizleri olmadan mı evleneceklerdi? Paranın değerini, neye mal olduğumu bilmiyor muydum? Böyle davranmak kötü eğilimlere sahip olmak anlamına gelmiyor muydu? Marat benim yanımda melek gibi kalırdı. Ruhumda onca korkuya yol açan bu hakaret tufanının şokuna maruz kaldıktan sonra, ağabeyim beni okuluma götürdü; Frères-Provençaux'daki akşam yemeği hakkımı kaybetmiş ve *Britannicus*'da Talma'yı izlemekten mahrum kalmıştım. İşte on iki yıllık ayrılıktan sonra annemle buluşmam böyle oldu.

Lisede Yunan ve Latin dili edebiyatı eğitimimi tamamladıktan sonra, babam beni M. Lepître'in vesayetine bıraktı; yüksek matematik öğrenmem, bir yıl hukuk okumam ve yükseköğrenime başlamam gerekiyordu. Yurtta bir odam olmasından ve sınıflara girip çıkma mecburiyetimin kalkmasından dolayı sefaletle aramızda bir ateşkes imzalandığını sandım. Ama on dokuz yaşında olmama rağmen ya da belki de on dokuz yaşında olduğum için, babam bir zamanlar

okula azıksız gitmeme, lisede eğlencelerden mahrum kalmama ve Doisy'ye borçlanmama neden olan sistemi aynı şekilde uygulamaya devam etti. Elime çok az para geçiyordu. Paris'te parasız ne yapılabilirdi? Zaten özgürlüğüm kasten zincire vurulmuştu. M. Lepître'in talimatıyla, hukuk fakültesine, beni profesöre teslim eden ve ders bittiğinde almaya gelen bir gözetmen eşliğinde gidip geliyordum. Genç bir kız bile, annemin beni koruma konusunda duyduğu endişelerin yol açtığı önlemlerden daha az katı bir biçimde gözetilirdi. Paris ebeveynimi haklı olarak ürkütüyordu. Erkek öğrenciler kız öğrencilerin kendi yatılı okullarında yaptıkları gibi gizlice aynı şeyi düşünüyorlardı, ne olursa olsun, kızlar hep sevgililerinden, erkekler hep kadınlardan söz edecekler. Ama o dönemin Paris'inde, arkadaşların sohbetleri Palais-Royal'in oryantal ve sultanlara yaraşır âlemine odaklanıyordu. Palais-Royal akşamları paraların saçıldığı bir aşk El Dorado'suydu. Orada en bakir kuşkular kayboluyor, orada ihtiraslı meraklarımız yatışıyordu! Palais-Royal ile ben birbirimize yönelsek de hiç kesişmeyen iki kavuşmaz çizgi gibiydik. Kader, bakın girişimlerimi nasıl engelledi. Babam beni Saint-Louis Adası'nda yaşayan bir teyzesiyle tanıştırmıştı; perşembe ve pazar günleri, dışarı çıkan ve akşam eve dönerken beni almaya gelen Madam ya da M. Lepître eşliğinde, akşam yemeği için oraya gitmem gerekiyordu. Ne tuhaf eğlenceler! Uzun boylu, protokol kurallarına düşkün bir kadın olan Listomère markizi bana birkaç metelik olsun vermeyi aklından bile geçirmiyordu. Bir katedral gibi yaşlı, bir minyatür gibi boyalı, giyim kuşamında gösterişe meraklı olan markiz âdeta XV. Louis hayattaymış gibi yaşıyor, kendimi bir mezarlıkta hissetmemi sağlayan, yaşlı kadınlar ve soylu beyefendilerden oluşan bir fosiller topluluğundan başka kimseyle görüşmüyordu. Kimse benimle konuşmuyor, ben de sohbeti başlatacak gücü kendimde bulamıyordum; düşmanca ya da soğuk bakışlar beni gençliğimden utan-

dırıyordu, belli ki genç olmam herkesi tedirgin ediyordu. Kaçış planımın başarısını bu kayıtsızlığa dayandırıyor, bir gün yemek biter bitmez sıvışıp Galeries de Bois'ya koşmayı düşünüyordum. Teyzem vist oynamaya oturduğunda, artık beni umursamıyor, oda hizmetçisi Jean, M. Lepître'i fazla ciddiye almıyordu; ama ne yazık ki o lanet olası yemek, çene kemiklerinin yıpranmışlığı ya da takma dişlerdeki pürüzlerden dolayı bitmek bilmemişti. Nihayet bir akşam saat sekizle dokuz arasında merdivene ulaşmayı başardım, kaçtığı gün Bianca Capello'nun kalbi nasıl çarptıysa, benim kalbim de öyle çarpıyordu; ama kapıcı kordonu çekip kapıyı açtığı sırada, sokakta M. Lepître'in arabasını görüp yaşlı adamın o tiz sesiyle beni çağırdığını duydum. Tesadüfler, üç kez uğursuzca Palais-Royal cehennemi ile gençliğimin cenneti arasına girmişti. Yirmi yaşımda bu cehaletimden utandığım bir gün, bu duruma bir son vermek için tüm tehlikeleri göze almaya karar verdim; M. Lepître arabaya güçlükle –zira XVIII. Louis kadar kalın ve çarpık bacaklıydı– binmeye çalışırken tam sıvışıyordum ki, evet! Annem posta arabasıyla oraya geliyordu; bakışının etkisiyle tıpkı yılanın karşısındaki bir kuş gibi kalakaldım. Hangi tesadüfün eseri olarak ona rastlamıştım? Hiçbir şey bundan daha doğal olamazdı. Napoléon son kozlarını oynuyordu. Bourbonların yeniden iktidara geleceğini sezinleyen babam, o sıralar imparatorluk diplomasisinde görevli olan ağabeyime durumu izah etmeye gelmişti. Beni düşmanlarının gidişatını dikkatle gözlemleyenler açısından tehditkâr bir görünüm arz eden başkent tehlikelerinden korumak, bu maksatla Tours'a götürmekle görevli annemi de yanında getirmişti. Paris'te kalmanın benim için tehlikeli olacağı bir anda, birkaç dakika içinde oradan ayrıldım. Hiç durmadan bastırılmış arzularla çalkanan bir hayalgücünün ıstırapları, daimi yoksunlukların hüzünlendirdiği bir yaşamın sıkıntıları, eski zamanlarda yazgılarından bezip manastıra kapananlar gibi kendimi araştırmalara vermeme

neden oldu. Hayatının baharındaki gençlerin, kendilerini büyüleyici eğlencelere kaptırmaları gereken bir dönemde, kendimi hapsettiğim bu çalışmalar benim için ölümcül olabilecek bir tutkuya dönüşmüştü.

Bir gençliğin, sizin, içinden sayısız ağıt çıkaracağınız bu kısa hikâyesini anlatmam, gençliğimin geleceğimi nasıl etkilediğini açıklamam açısından zorunluydu. Bunca sıkıntıyla geçen yirmi yılın ardından, hâlâ ufak tefek, zayıf ve solgundum. Arzularla dolu ruhum görünürde dermansız, ama Tourslu yaşlı bir doktorun sözleriyle, demir tavında son çekiç darbelerinin altında çırpınıp duruyordu. Bedeniyle çocuk, düşüncesiyle yaşlı biri olarak, dar geçitlerinin dolambaçlı zorluklarını ve ovalarının kumlu yollarını fark edeceğim anda, yaşamın doruklarını metafizik açıdan tanıyacak kadar okumuş, bu konuda kafa yormuştum. Beklenmedik tesadüfler beni ruhun ilk sarsıntılarının ortaya çıktığı, şehvete uyandığı, her şeyi çekici ve körpe bulduğu haz dolu bir döneme getirip bırakmıştı. Çalışmalarımın uzattığı ergenliğimle dalları geç yeşeren erkekliğim arasındaydım. Hiçbir delikanlı hissetmeye, sevmeye benim kadar hazırlanmanuştır. Öykümü iyi anlamak için, ağzın henüz yalan söylemediği, bakışların, arzuyla karşıtlık içinde olan çekingenliklerin ağırlaştırdığı gözkapaklarının örtüsüne rağmen içtenliğini koruduğu, zihnin dünyanın hoşgörüsü karşısında eğilip bükülmediği, yüreğin korkaklığının ilk girişkenliklerin cömertlikleri kadar şiddetli olduğu o güzel çağı düşünün.

Size annemle Paris'ten Tours'a yaptığımız yolculuktan hiç söz etmeyeceğim. Davranışlarındaki soğukluk şefkat dolu duygularımı bastırdı. Her mola yerinden ayrılırken, kendi kendime, konuşacağıma söz veriyordum; ama bir bakış, bir söz sohbeti başlatmak için özenle tasarlanmış cümlelerimi ürkütüyordu. Orléans'ta, yatmak üzereyken annem suskunluğumdan dolayı bana sitem etti. Ayaklarına kapanıp sıcak gözyaşları dökerek dizlerine sarıldım, ona sevgi dolu

yüreğimi açtım; sevgiye aç ve vurguları bir üvey annenin bile yüreğini titretecek bir sözcük silsilesinin belagatiyle onu etkilemeye çalıştım. Annem bana rol yaptığımı söyledi. Yüzüstü bırakmasından yakındığımda beni hayırsız evlat olmakla suçladı. Yüreğim öyle sıkıştı ki Blois'da köprünün üzerinde koşup kendimi Loire'a atmak istedim. Korkuluğun yüksekliği intihar etmemi engelledi.

Eve döndüğümde, beni hiç tanımayan ablalarım şefkat göstermekten ziyade şaşırdılar; yine de daha sonraları, başkalarına oranla bana daha fazla sevgi beslediklerini anladım. Üçüncü kattaki bir odaya yerleştim. Size annemin benim gibi yirmi yaşında bir genci, yatılı okul pijamasıyla ve giysi olarak da Paris'teki giysileriyle bıraktığını söylediğimde çektiğim sefaletin boyutunu anlayacaksınız. Düşürdüğü mendili yerden almak için salonun bir ucundan diğer ucuna koştuğumda, bana bir kadının uşağına söyleyeceği tarzda soğuk bir teşekkür etmekle yetiniyordu. Annemin yüreğinde birkaç sevgi dalı uzatabileceğim hassas noktalar olup olmadığını anlamak için gözlemlemek zorunda kaldığımda, onun soğuk, katı, oyunbaz, bencil, küstahlıkları çeyiziyle birlikte gelen tüm Listomèreler gibi densiz olduğunu anladım. Ona göre, yaşamda yerine getirilmesi gereken görevlerden başka bir şey yoktu, karşılaştığım tüm soğuk kadınlar, onun gibi, görevlerini dinî bir vecibe haline getiriyordu; ona duyduğumuz tüm hayranlıkları, ayinde salladığı buhurdanlıkla övünen bir rahip gibi kabulleniyordu. Yüreğinde kalmış anneliğe özgü o azıcık sevgiyi de ağabeyim soğurmuş gibiydi. Kendisine hiç cevap veremeyen bizleri, yüreği buz tutmuş insanların silahı olan ısırgan bir ironinin nükteleriyle hiç durmadan iğneliyordu.

Aramızdaki bu dikenli tellere rağmen, içgüdüsel duygular öylesine kök salmış, kendisinden bir türlü umudu kesemediğimiz bir annenin esinlediği o dinî dehşet duygusu öyle dallanıp budaklanmıştır ki, o yüce yanılgımız, yani sevgimiz,

yaş ilerleyip de annenin yargılandığı gün gelene dek sürüp gider; o gün geldiğinde çocukların misillemeleri başlar, geçmişin hayal kırıklıklarından kaynaklanan, bu hayal kırıklıklarının beraberinde getirdiği balçıksı tortuyla artan kayıtsızlıkları mezara dek sürer. Bu müthiş zorbalık Tours'da çılgınca tatmin etmeyi düşlediğim şehvetli düşünceleri zihnimden silip attı. Kendimi umutsuzlukla babamın kütüphanesine kapatıp adlarını bile duymadığım tüm kitapları okumaya koyuldum. Bu uzun çalışma saatlerim annemle temasımı azaltmıştı, ama ruh halimi de vahimleştirmişti. Bazen, kuzenimiz Listomère markisiyle evlenen büyük ablam beni teselli etmeye çalışıyor, ama pençesine düştüğüm öfkeyi yatıştıramıyordu. Ölmek istiyordum.

O sıralarda, hakkında pek bir şey bilmediğim büyük olaylar, hazırlık aşamasındaydı. Paris'te, XVIII. Louis'yle buluşmak üzere Bordeaux'dan yola çıkan Angoulême dükü, geçtiği her şehirde Bourbonların geri dönüşüyle eski Fransa'yı saran coşkunun bir yansıması olan tezahüratlarla karşılanıyordu. Tahtın meşru vârisleri için coşkuya kapılan Touraine'in bayraklarla donanmış pencereleri, giyinip kuşanmış sakinleri, bir kutlamanın hazırlıkları, havaya yayılan ve insanı sarhoş eden o tarifsiz kokunun etkisiyle prens şerefine verilecek baloya katılmak istedim. O günlerde bu kutlamaya katılamayacak kadar hasta olan anneme bu isteğimi açma cesaretini gösterdiğimde, bana adamakıllı kızdı. Hiç mi bir şey görmemiştim, Kongo'dan mı geliyordum? Bu baloda ailemizin temsil edilmeyeceğini nasıl düşünebiliyordum? Babamın ve ağabeyimin yokluğunda, oraya gitmesi gereken ben değil miydim? Çocuklarının mutluluğunu düşünen bir annem yok muydu? Neredeyse terk edilmiş bir oğul bir anda önemli bir şahsiyete dönüşüyordu. Annemin ricamı kabul ederken öne sürdüğü alaycı gerekçeler kadar, taşıdığım önem karşısında da şaşırmıştım. Ablalarıma sorduğumda, yarattığı beklenmedik şoklardan keyif alan anne-

min mecburen giysilerimle ilgilendiğini öğrendim. Tours'un, annemin bitmek bilmez istekleri karşısında ne yapacağını şaşıran terzileri, benim elbiselerimi hazırlamayı üstlenmek istememişti. Annem, taşrada âdet olduğu üzere, elinden her tür dikiş gelen gündelik hizmetçisini görevlendirdi. Gizlice, pek de fena olmayan, açık mavi bir ceket dikildi. Yeni ipek çoraplar ve ayakkabılar kolayca tedarik edildi; erkek yeleğinin kısası giyiliyordu, babamın yeleklerinden birini giydim; hayatımda ilk kez, dantelli süsleri göğsümü kabartan ve kravatımın düğümüne dolanan bir gömlek giydim. Giyinme faslı bittiğinde kendime çok az benziyordum, bunun üzerine, kız kardeşlerim iltifatlarıyla bana Touraine heyetinin önüne çıkma cesaretini verdi. Zorlu bir iş! Bu şölenin davetlisi çok olduğundan prensin yanına ulaşanların sayısı az olacaktı. Ufak tefek olmamdan dolayı Papion köşkünün bahçelerine kurulmuş bir çadırın altına sokuldum ve prensin kurumla oturduğu koltuğun yanına ulaştım. Bir anda sıcaktan soluğum kesildi, katıldığım ilk balonun ışıltıları, kırmızı çadır kumaşları, yaldızlı süslemeleri, tuvaletler ve elmaslar gözlerimi kamaştırdı. Birbirlerinin üstüne üstüne yürüyen ve bir toz bulutu içinde birbirleriyle çarpışan bir erkek ve kadın güruhu tarafından itelendim. "Yaşasın Angoulême dükü! Yaşasın kral! Yaşasın Bourbonlar!" naraları askerî bandonun bakır nefesli çalgılarının sesini ve Bourboncu ezgileri bastırıyordu. Bourbonların doğan güneşine doğru koşmak için herkesin azgın bir telaşla birbirinin önüne geçmeye çalıştığı bir coşku selini andıran bu şölen beni soğutan, küçülten, içime kapanmama neden olan gerçek bir bencillik gösterisiydi.

Bu girdabın içinde bir saman çöpü gibi sürüklenirken, çocuksu bir arzuyla, Angoulême dükünün yerinde olmak, afallamış bir kalabalığın önünde kurum satan o prenslerin arasına karışmak istedim. Tourslunun ahmakça hevesi, içimde, kişiliğimin ve koşulların soylulaştırdığı bir tutku do-

ğurdu. Bir sonraki yıl, tüm Paris Elbe'den dönen imparatora doğru koşuştuğunda görkemli bir tekrarına tanık olduğum bu hayranlığı kim kıskanmazdı ki? Duyguları ve yaşamları tek bir kişide yoğunlaşan kitleler üzerindeki bu hükümranlık beni, bugün Fransızları boğazlayan, eskiden Galyalıları kurban eden o cellat rahibeye, şan düşkünlüğüne yöneltti. Sonra aniden tutkulu arzularımı hiç durmadan kamçılayacak ve beni kralın maiyetine göndererek bu arzuları tatmin edecek kadına rastladım. Birini dansa kaldıramayacak kadar çekingen olduğum ve dans figürlerini birbirine karıştırmaktan ürktüğüm için, haliyle suratım asıldı ve ne yapacağımı bilemedim. İtişen, yol açmaya çalışan bir kalabalığın tepinmesinin neden olduğu sıkıntıya katlanırken, bir subay, derinin basıncından ve sıcaktan şişmiş ayaklarıma bastı. Bu son aksilik şölenden tiksinmeme yol açtı. Dışarı çıkmak olanaksızdı, bir köşeye, kimsenin oturmadığı bir bankın kenarına ilişip orada hiç kımıldamadan, somurtarak, gözlerimi bir noktaya sabitleyerek bekledim. Çelimsiz görünümüme aldanıp beni annesinin keyfi geldiğinde uyumaya götürülmeye hazır bekleyen bir çocuk sanan bir kadın, yuvasına inen bir kuş gibi gelip birden yanıma oturdu. Bir anda, semavi bir mırra ve sarısabır kokusu, o zamandan beri ruhumda bir doğu şiiri gibi parlayan bir kadın parfümü hissettim. Yanıma oturan kadına baktığımda, gözlerim, şenliğin başaramadığı ölçüde kamaştı; benim tüm şölenim o oldu. Önceki hayatımı iyi anladıysanız, yüreğimden fışkıran duyguları tahmin edeceksiniz. Bakışlarım aniden, üzerlerinde yuvarlanabilmeyi istediğim, hafifçe pembeleşmiş, sanki gün yüzüne ilk kez çıkıyormuş gibi kızarmış görünen, atlası andıran teni ışıkta ipek bir kumaş gibi ışıldayan, bir ruha sahip olan, iffetli, dolgun beyaz omuzlarla büyülendi. Elimden daha cüretkâr olan bakışlarım bu omuzları ayıran çizgi boyunca süzüldü. Korsajını görmek için yüreğim çırpınarak doğruldum ve bir tülle iffetlice örtülmüş, ama gök rengi ve mükemmel yuvar-

laklıktaki küreleri dantel kıvrımlarıyla yumuşak bir şekilde sarmalanmış göğsünü gördüğümde tamamıyla büyülendim. Bu güzel kadının en ufak ayrıntıları içimde sonsuz hazlar uyandırdı; küçük bir kızınki gibi kadifemsi boynunun üzerinde kayıp giden saçlarının parlaklığı, tarağın o boyunda bıraktığı ve hayal gücümü serin patikalara sürükleyen beyaz çizgiler aklımı başından aldı. Kimsenin beni görmediğinden emin olduktan sonra, o sırta tıpkı annesinin kucağına atılan bir çocuk gibi gömülüp başımın üzerinde yuvarlandığı o omuzları defalarca öptüm.

Kadın müziğin bastırdığı keskin bir çığlık atıp bana döndü, bana bakarak: "Mösyö!" dedi. Ah! Eğer bana "Küçük yavrucağım, neyiniz var?" deseydi, belki de onu öldürecektim; ama o *Mösyö!* hitabı karşısında gözlerimden duygu dolu sıcak gözyaşları boşaldı. İlahî bir öfkenin canlandırdığı bu bakışın, kumral saçların bir taç gibi üzerinde toplandığı ve aşk duyguları yayan o sırtla uyum içindeki ulvi başın karşısında taş kesildim. Kendisinin başlattığı bir çılgınlığı anlayan ve pişmanlık gözyaşlarındaki sonsuz hayranlığı tahmin eden bir kadının, bağışladığını şimdiden belli eden yüzünde, saldırıya uğramış bir iffetin kızıllığı parladı. Bir kraliçe edasıyla kalkıp gitti. O zaman düştüğüm durumun gülünçlüğünün farkına vardım, Savoielının maymunu gibi gülünç bir biçimde giyindiğimi anladım; kendimden utandım. Yediğim elmanın geri kalanının tadını çıkararak, dudaklarımda, o kanın içime çektiğim sıcaklığını muhafaza ederek, hiçbir pişmanlık duymadan ve göklerden inen o kadını izleyerek afallamış bir halde kalakaldım.

Yüreğin şiddetle kabarmasının ilk şehvet nöbetiyle sarsılmış bir halde, o meçhul kadınımı bulamadan, ıssızlaşan şölen alanında dolaşıp durdum ve eve döndüm, bambaşka biri olarak yatağa yattım. Yeni bir ruh, alacalı kanatlı bir ruh yumurtasını kırmıştı. Demek, hayranlıkla izlediğim sevgili yıldızım mavi enginliklerinden aşağı inip tüm aydın-

lığıyla, parıltılarıyla, esintisiyle bir kadına dönüşmüştü. Aşk hakkında hiçbir şey bilmediğim halde birdenbire sevdim. İnsandaki en yoğun duygunun bu ilk baskını garip bir şey değil miydi? Halamın salonunda birkaç güzel kadınla karşılaşmıştım, ama hiçbiri bende böyle bir izlenim bırakmamıştı. Yoksa yıldızların kavuştuğu, özel koşulların bir araya geldiği bir saat, tutkunun tüm cinselliği sarıp sarmaladığı bir anda istisnai bir ihtirası açığa çıkaran diğerlerinden farklı bir kadın var mıdır? Sevdiğim kadının Touraine'de yaşadığını düşünerek, havayı büyük bir hazla içime çekiyor, göğün mavisinde daha önce hiçbir yerde görmediğim bir rengi keşfediyordum. Zihnim büyülense de, ciddi bir hastalık geçiriyormuşum gibi görünmem, annemin pişmanlıkla karışık bir endişeye kapılmasına yol açmıştı. Başlarına gelecek felaketi hisseden hayvanlar gibi, çaldığım öpücüğü düşlemek için bahçenin bir köşesinde çömeldim. Bu unutulmaz balodan birkaç gün sonra, annem çalışmalarıma ara vermemi, ezici bakışlarına aldırmayışımı, alayları karşısında kayıtsız kalışımı ve karamsar görünümümü, benim yaşımdaki gençlerin maruz kaldığı o doğal çalkantılara bağladı. Hastalıkların en mükemmel ilacı olsa da, doktorların hakkında hiçbir şey bilmediği kır yaşamı, bu durgunluktan sıyrılmamın yegâne çaresi olarak görüldü. Annem birkaç günlüğüne Frapesle'e, dostlarından birinin Indre, Montbazon ile Azay-le-Rideau arasında bulunan şatosuna gitmeme karar verdi, kuşkusuz o dostuna gizli talimatlar vermişti. Böylece, özgürlüğüme kavuştuğum gün, aşkın okyanusunda, karşı kıyaya varmama yetecek kadar coşkulu kulaçlarla yüzüyordum. Meçhul kadınımın ismini bilmiyordum. Onu nasıl görebilirdim? Nerede bulabilirdim? Zaten, ondan kime söz edebilirdim ki! Çekingen kişiliğim, aşkın başlangıcında genç yürekleri ele geçiren o açıklanamaz endişeleri daha da artırıyor ve beni umutsuz tutkuları sonlandıran bir melankoliye doğru sürüklüyordu. Tarlalar arasında dolaşmaktan, koşuşmaktan daha

fazlasını istemiyordum. Hiçbir şeyden ürkmeyen ve tarif edilmesi zor şövalyece bir şeyler içeren o çocuksu cesaretle, içimden Touraine'in tüm şatolarına yayan gidip araştırmayı geçiriyor, her zarif kulenin önünde kendi kendime "İşte orada!" diyordum.

Böylece, bir perşembe sabahı, Tours'un Saint-Eloy kapısından çıkıp Saint-Sauveur'ün köprülerini geçtikten sonra, Poncher'ye vardım, her evin önünde başımı yukarı kaldırarak Chinon yoluna girdim. Hayatımda ilk kez, kimse tarafından sorgulanmadan bir ağacın altında durabiliyor, keyfime göre ağır ağır ya da hızlı yürüyebiliyordum. Az çok tüm gençliğe damgasını vuran, çeşitli zorbalıklar altında ezilmiş zavallı bir varlık için önemsiz konular hakkında da olsa, ilk kez keyfince karar verebilmek, ruhu bilemediğim bir şekilde ferahlatıyordu. Birçok gerekçe o günü büyülenmelerle dolu bir şenliğe dönüştürmek için bir araya geliyordu. Çocukluğumun gezintilerinde kentin en fazla bir fersah ötesine gitmiştim. Pont-le-Voy ya da Paris'teki yürüyüşlerim bana kır yaşamının güzelliklerini tattırmamıştı. Yine de, yaşamının ilk anılarından geriye, Tours'un aşina olduğum kır manzaralarının soluk alıp verdiği güzel bir duygu kaldı. Kırların görüntüsüne tam anlamıyla yeni alışmaya başlasam da, farkında olmadan, tıpkı bir sanatın öğretilerine vâkıf olmadan hemen ideal olana ulaşmak isteyenler gibi seçici davranıyordum.

Frapesle'e yayan ya da atla gidenler, yolu kısaltmak için Cher ve Indre havzalarını birbirinden ayıran yaylanın zirvesinde yer alan ve Champy'deki kestirme yola doğru uzanan Charlemagne'ın ekilmemiş fundalıklarının arasından geçer. Yaklaşık bir fersah boyunca sizi hüzünlendiren bu düz ve kumluk araziler küçük bir koruyla, Frapesle'in bağlı olduğu Saché komünü yoluna açılır. Ballan'ın çok ötesindeki Chinon yoluna varan ve fazla engebesi olmayan hafif inişli çıkışlı bir ova boyunca uzanan bu yol, küçük Artanne bölgesine uzanır. Orada, Montbazon'dan başlayıp Loire'da sonlanan ve

çifte tepelerine konumlanmış şatoların altında sıçrarmış gibi görünen bir vadi belirir; burası dibinde Indre'in yılankavi kıvrımlarla aktığı muhteşem bir zümrüt kadehi gibi görünür. Bu manzara karşısında, fundalıkların sıkıcılığının ya da yol yorgunluğunun yol açtığı, haz dolu bir şaşkınlık yaşadım.

— Hemcinslerinin arasında bir çiçek gibi beliren o kadın bu dünyada bir yerlerde oturuyorsa, o mekân işte burasıdır!

Bunu düşünürken, o günden sonra sevgili vadime her gelişimde altında dinlendiğim ceviz ağacına yaslandım. Düşüncelerimin sırdaşı olan o ağacın altında, onu son gördüğüm günden beri yaşadığım değişiklikleri sorardım. Orada yaşıyordu, yüreğim bu konuda hiç yanılmıyordu: Geniş bir fundalığın bayırında gördüğüm ilk küçük şatoda oturuyordu; ceviz ağacının altına otururken, çatısının arduvazları ve penceresinin camları öğle güneşinde parıldıyordu; pamuklu elbisesi, bağlarındaki bir zerdali ağacının altında beyaz bir nokta oluşturuyordu. Şimdi daha hiçbir şey bilmeden, şimdiden bildiğiniz gibi, gökyüzüne doğru serpilerek erdemlerinin parfümünü yaydığı BU VADİNİN ZAMBAĞI oydu. Ruhumu hafifçe dolduran bir nesneden başka esin kaynağı olmayan o sonsuz aşkın ifadesini, iki yeşil kıyı arasında akıp giden o uzun su şeridinde, hareketli kıvrımlarıyla bu aşk vadisini donatan kavak ağaçlarında, nehrin sürekli olarak farklı şekillerde yuvarlaklaştırdığı tepeciklerin üzerinde, bağların arasında uzanan meşe korularında ve birbirlerini izleyerek kaçışan, hafifçe gölgelenen o ufuklarda buluyordum. Güzel ve bakir doğayı bir nişanlı gibi görmek istiyorsanız, bir ilkbahar günü oraya gidin; yüreğinizin kanayan yaralarını sarmak istiyorsanız, sonbaharın son günlerinde oraya geri gelin! İlkbaharda aşk orada gökyüzüne doğru kanat çırpar; sonbaharda artık hayatınızdan çıkmış olanlar düşünülür. Hasta akciğer orada, melankolik bir serinliği solur, bakışlar, altın gibi parlayarak, yumuşaklıklarını ve huzurlarını ruha ileten esmer ot yumaklarında dinlenir. O

anda, Indre'in şelalelerinin üzerindeki değirmenler titreyen bu vadiye seslerini yayarlardı, kavaklar gülerek salınır, gökte tek bir bulut olmazdı, kuşlar ötüşür, ağustosböcekleri şarkılarını söyler, her şey bir melodiye dönüşürdü. Bana artık Touraine'i neden sevdiğimi sormayın. Onu insanın kendi beşiğinin ya da çöldeki bir vahanın sevildiği gibi sevmiyorum; onu sanatı seven bir sanatçı gibi seviyorum; onu sizin kadar sevmiyorum, ama Touraine olmasaydı, belki de artık yaşamıyor olacaktım. Bakışlarım, nedenini bilmeden, o beyaz noktaya, o geniş bahçede, yeşil çalılıkların ortasında açan, küçük çanı dokunulduğunda solan bir gündüzsefası gibi parlayan o kadına yöneliyordu.

Yüreğim çırpınırken o çiçek tarhından aşağı indim ve kısa süre sonra, içimden taşan şiirin etkisiyle bana eşi benzeri yokmuş gibi gelen bir köy gördüm. Birbirlerinden zarafetle ayrılmış, zirveleri bir su çayırının ortasındaki ağaçlarla taçlanmış üç tepeciğin arasına serpili üç değirmen düşünün; nehri kaplayan, su yüzeyine fırlayarak onunla birlikte dalgalanan, kendilerini nehrin kaprislerine kaptıran ve değirmen çarklarının kamçıladığı nehrin çalkantılarıyla eğilip bükülen o canlı, rengârenk deniz bitkileri başka türlü nasıl tasvir edilebilir ki? Sağda solda, çarpan suların dağılarak, üzerinde güneşin parıldadığı saçaklar oluşturduğu çakıllı kum kitleleri yükselir. Güzelhatun çiçekleri, nilüferler, su zambakları, sazlar kıyıları muhteşem örtüleriyle süsler. Çiçeklerle kaplanmış kemer ayakları, canlı otlarla ve kadifemsi yosunlarla örtülmüş, aşağı doğru uzansalar da nehre hiç düşmeyen parmaklıklarıyla, çürümüş kirişler üzerinde sallanan bir köprü; eski kayıklar, balıkçı ağları, bir çobanın tekdüze ezgisi, adacıklar arasında süzülen ya da Loire'ın sürüklediği çakıllı kumların üzerinde ördekler; başlarında bereleriyle katırlarını yüklemekle uğraşan değirmenci çocuklar; bu ayrıntıların her biri bu manzaraya şaşırtıcı bir naiflik katıyordu. Köprünün diğer yanında, iki ya da üç çiftliği,

bir güvercinliği, küçük kuleleri, birbirlerinden bahçelerle, hanımelinden, yaseminden, filbahardan çitlerle ayrılmış otuza yakın viran kulübeyi, ardından her kapının önündeki çiçeklenmiş gübreleri, yollarda dolaşan tavukları, horozları hayal edin! İşte, ressamların tablolarına aktarmak için aradıkları türden, Haçlı Seferleri zamanından kalma, anılarla dolu eski bir kilisenin tepeden baktığı güzel Pont-de-Ruan köyü! Tüm bunları yaşlı ceviz ağaçları, soluk yapraklı genç kavaklarla çerçeveleyin, bakışların alabildiğine uzayıp gittiği sıcak ve nemli bir göğün altındaki uçsuz bucaksız çayırların ortasına şirin evler yerleştirin, o zaman bu güzel bölgenin binlerce manzarasından biri hakkında fikir sahibi olacaksınız.

Nehrin solundan Saché yolunu izlerken karşı kıyıyı süsleyen tepelerin ayrıntılarını gözlemledim. Nihayet, bana Frapesle şatosunun yolunu gösteren yüzlerce yıllık ağaçlarla kaplı bir parka ulaştım. Tam yemek saati çaldığında oradaydım. Yemekten sonra, Tours'dan yayan geldiğimi aklına hiç getirmeyen şato sahibi, beni topraklarında gezdirdi; oradan vadinin kimi zaman bir bölümünü, kimi zaman tamamını izledim; ufka uzanan bakışlarım, sıklıkla, yelkenlerin balık ağları arasında gelip geçen şekiller oluşturduğu, Loire'ın altın renkli zarif dalgalarına yöneliyordu; bir bayırı tırmanırken, çiçeklerin ardına gizlenmiş kazık temellerinin üzerine Indre'in dört yanı yontulmuş bir elmas gibi yerleştirdiği Azay şatosunu ilk kez hayranlıkla izledim; ardından, bir köşede, beğenileri yüzeysel kişilere çok ciddi, yürekleri kederli şairler için çok hoş bir görüntü sunan ahenkli hatlarıyla melankolik Saché şatosunun romantik blokları beliriyordu. Böylece, daha sonraları bu şatonun sessizliğini, yaşlılıktan dalları yıpranmış ağaçlarını, ıssız vadisine yayılmış anlam veremediğim o gizemi sevdim! Ama yandaki tepenin yamacına her gelişimde, bakışlarımın öncelikle seçtiği sevimli şatoyu hayranlıkla izliyordum.

— Hey! dedi, gözlerimde benim yaşımda daima safça dışavurulan o parıltılı arzulardan birini okuyan şato sahibi, av kokusu alan bir köpek gibi, güzel bir kadını uzaktan hissediyorsunuz.

Bu sözler hoşuma gitmese de, şatonun ve sahibinin ismini sordum.

— Burası, Touraine'in, ünü XI. Louis dönemine dayanan çok eski bir ailesinin temsilcisi Kont Mortsauf'a ait olan zarif Clochegourde, dedi. Buraya sürgünden döndükten sonra yerleşti. Bu şato Lenoncourt-Givry ailesinden Lenoncourtlu bir hanım olan karısına ait, bu aile sönüp gidecek, çünkü Madam Mortsauf tek kızlarıdır. Bu ailenin az olan serveti şöhretleriyle tuhaf bir biçimde çeliştiği için, gururdan ya da belki de zorunluluktan hep Clochegourde'da yaşarlar ve kimseyle görüşmezler. Şimdiye kadar bu yalıtılmışlıkları Bourbonlara bağlılıklarıyla açıklanabilirdi; ama kralın dönüşünün yaşam tarzlarını değiştireceğini pek sanmıyorum. Geçen sene buraya yerleştiğimde onlara bir nezaket ziyaretinde bulundum; onlar da, bizi ziyaret etti ve bizi yemeğe davet ettiler; kış birkaç ay boyunca görüşmemizi engelledi; ardından siyasi gelişmeler bizim dönüşümüzü geciktirdi, çünkü ben Frapesle'e kısa süre önce geldim. Madam Mortsauf her yerde en ön planda yer alabilecek bir kadındır.

— Tours'a sık gider mi?

— Oraya hiçbir zaman gitmez. En son Mösyö Mortsauf'a çok yakın davranan Angoulême dükü oradan geçtiğinde gitmişti.

— Bu o! diye haykırdım.

— Kim, o?

— Güzel omuzları olan bir kadın.

— Touraine'de güzel omuzları olan birçok kadınla karşılaşacaksınız, dedi gülerek. Ama yorgun değilseniz, nehri aşıp güzel omuzları tanımayı deneyeceğiniz Clochegourde'a çıkabiliriz.

Keyiften ve utançtan kızararak kabul ettim. Saat dörde doğru, uzun süredir bakışlarımla okşadığım küçük şatoya ulaştık. Manzarayı güzelleştiren bu şato aslında mütevazıdır; önde beş penceresi vardır, güneye bakan pencerelerden her biri yaklaşık iki kulaç öne çıkar; bu, şatonun iki binadan oluşmuş gibi görünmesini sağlayan ve ona güzellik katan mimari bir oyundur; ortadaki pencere kapı işlevi görür ve oradan basamaklı çifte bir sekiyle Indre kıyısındaki ufak bir çayıra kadar uzanan katlı bahçelere inilir. Bu çayır, bir köy yoluyla akasyaların ve Japon akçaağaçlarının gölgelediği en alt bahçe setinden ayrılsa da, bahçelere aitmiş gibi görünür; çünkü yol çukurdur ve bir yanda taraçayla iç içedir, diğer yanda çalı biçiminde çiçekli bitkilerden oluşan bir çitle çevrilmiştir. İyi düzenlenmiş eğimler şato ile nehir arasında, suların vereceği hasarı önleyecek ama nehrin görüntüsünü engellemeyecek bir mesafe bırakır. Evin altında, çeşit çeşit girişlerle kemerler oluşturan arabalıklar, ahırlar, kilerler, mutfaklar vardır. Çatıların köşelerine zarif biçimler verilmiştir, kalkan duvarları yontulmuş pervazlı çatı pencereleri ve yoğun çiçek demetleriyle süslüdür. Hiç kuşkusuz devrim sırasında ihmal edilmiş olan dam, güneye bakan evlerin üzerinde biten düz ve kırmızımtırak yosunların ürettiği pasla kaplıdır. Sekinin camlı kapısının üzerinde Blamont-Chauvrylerin bir arma levhasının asılı durduğu küçük bir çan kulesi vardır. Tüm bu düzenlemeler, çiçek gibi süslenmiş ve âdeta zeminin üzerinde ağırlığını hissettirmiyormuş gibi görünen bu küçük şatoya zarif bir görünüm kazandırır. Vadiden bakıldığında birinci kat gibi görünen zemin kat, avlu tarafında çok sayıda çiçek tarhıyla süslenmiş bir çimenliğe açılan geniş kumluk ve ağaçlı bir yolla aynı seviyededir. Sağda ve solda, bağlar, meyve bahçeleri ve ceviz ağaçları ekilmiş birkaç tarla, geniş kütleleriyle evi sarmalayarak hızla aşağıya yönelir ve Indre'in o noktada doğanın, yeşilin her tonuna boyadığı ağaç kümeleriyle kaplı kıyılarına kadar ulaşır.

Clochegourde'a yaklaşan yolu çıkarken, kusursuzca düzenlenmiş bu kütleleri hayranlıkla izlerken mutluluk yüklü havayı içime çekiyordum. Manevi doğa da tıpkı fiziki doğa gibi elektrik yayarak iletişim kurar ve hızlı ısı değişimleri vardır. Kendisini ebediyen değiştirecek gizemli olaylar yaklaştıkça, yüreğim, tıpkı güzel bir havayı sezinleyen hayvanların neşelenmesi gibi hızla çarpmaya başlamıştı. Hayatıma damgasını vuran o gün, kendisini yüceltecek koşulların hiçbirinden yoksun değildi. Doğa, sevgilisiyle buluşmaya giden bir kadın gibi süslenmişti; ruhum onun sesini ilk kez duymuştu; bakışlarım, üzerimdeki etkisini birkaç beceriksizce sözcükle anlattığım kolej düşlerimde hayalgücümün bana tasvir ettiği kadar verimli, çeşitli görünümüyle hayranlıkla izlemişti; bu düşler hayatımın simgesel olarak önceden bildirildiği bir kıyamet gibiydi; mutlu ya da mutsuz her olay o düşlere sadece ruh gözünün görebildiği bağlarla, ilginç görüntülerle bağlanır. Kırsaldaki bir işletmenin ihtiyaç duyduğu tahıl ambarı, üzüm sıkma bölmesi, ağıllar, ahırlar gibi yapılarla çevrili bir ilk avluyu geçtik. Bekçi köpeğinin havlamalarının gelişimizden haberdar ettiği bir uşak bizi karşılamaya geldi ve bize sayın kontun sabah Azay'e gittiğini, kuşkusuz o gün geri döneceğini, kontesin şatoda olduğunu söyledi. Beni ağırlayan şato sahibi bana baktı. Kocası olmadığı için Madam Mortsauf'la görüşmek istemeyeceğini düşünerek titriyordum, ama uşağa geldiğimizin bildirilmesini söyledi. Çocuksu bir açgözlülüğün etkisiyle girişteki uzun bekleme odasına doğru atıldım.

— Girsenize beyler! dedi altın gibi bir ses.

Madam Mortsauf baloda sadece tek söz etmiş olsa da, onun ruhuma işleyen ve tıpkı güneş ışınının bir mahkûmun zindanını doldurup parlatması gibi ruhumu sarmalayan sesini tanıdım. Yüzümü hatırlayabileceğini düşünerek oradan kaçmak istedim. Ama artık çok geçti, kapının eşiğinde belir-

diğinde göz göze geldik. O mu yoksa ben mi, kim daha çok kızardı bilemiyorum. Hizmetkârı iki koltuğu bize yaklaştırdıktan sonra, bir şey söyleyemeyecek kadar şaşkın bir halde gergefin başına geçti; sessizliğine bir bahane sunmak için, iğnesini çıkararak işlemesini bitirdi, birkaç delik saydı ve hem zarif hem kibirli başını Mösyö de Chessel'e çevirip ona bu ziyareti hangi mutlu tesadüfe borçlu olduğunu sordu. Benim orada bulunma nedenim hakkındaki gerçeği merak etse de, ikimize de bakmadı, bakışlarını nehre doğru sabitlemişti; ama körlere benzeyen dinleme tarzına bakıldığında, sözlerin algılanamaz vurgularından ruhun çalkantılarını anlayabildiği söylenebilirdi. Ve bu doğruydu.

Mösyö de Chessel adımı söyledi ve yaşamöykümü anlattı. Dostlarından birinin oğluydum, Tours'a birkaç ay önce gelmiştim, savaş Paris'i tehdit edince ebeveynim beni yanına almıştı. Touraine'i bilmeyen bir Touraine çocuğu olarak beni yoğun çalışmalardan sonra zayıf düşmüş, oyalanmak için Frapesle'e gönderilmiş bir delikanlı olarak görüyordu ve bana ilk kez geldiğim topraklarını gösteriyordu. Tours'dan Frapesle'e yürüyerek geldiğimi ona ancak tepeciğin kenarında söylemiştim ve o da sağlığımın zaten kötü olmasından endişelenerek dinlenmem için Clochegourde'a girmeye karar vermişti.

Mösyö de Chessel doğruyu söylüyordu, ama mutlu tesadüflere çok nadir rastlandığından Madam Mortsauf biraz kuşkulu bir tavır takındı; bana çevirdiği soğuk ve ciddi bakışları, anlam veremediğim bir aşağılanma duygusunun etkisiyle olduğu kadar, kirpiklerimden süzülmesine engel olmaya çalıştığım gözyaşlarımı saklamak için gözlerimi yere çevirmeme yol açtı. Saygın şato sahibesi alnımın ter içinde kaldığını gördü. Belki de gizlemeye çalıştığım gözyaşlarımı da tahmin etti! Çünkü bana ihtiyaç duyabileceğim konuşma imkânını sağlayan avutucu bir iyi yüreklilik gösterdi. Hata

yapmış bir genç kız gibi kızararak ve sesim bir yaşlınınki gibi titreyerek, reddedilmeye hazır bir ifadeyle teşekkür ettim.

— Tek dilediğim, dedim, gözlerimi ikinci kez karşılaştığım gözlerine şimşek çakmasından daha kısa bir süre için çevirerek, buradan gönderilmemek, yorgunluktan öyle bitap düştüm ki yürümeye devam edemeyeceğim.

— Güzel bölgemizin konukseverliğinden neden kuşkulanıyorsunuz? dedi. Hiç şüphesiz bizimle akşam yemeği yeme mutluluğunu bahşedeceksiniz bize? diye ekledi komşusuna dönerek.

Hamime yakarışların parıldadığı öyle bir ifadeyle baktım ki, dile getiriliş tarzı geri çevrilmeyi gerektiren bu öneriyi kabul etmek zorunda kaldı. Cemiyet hayatına alışkın olması Mösyö de Chessel'in bu ufak detayları algılamasını sağlasa da, deneyimsiz genç bir adam güzel bir kadının sözlerinin ve düşüncelerinin birbiriyle tutarlı olduğuna kesin bir şekilde inanır. Bu yüzden, akşam geri dönerken, beni ağırlayan şato sahibinin bana:

— Yemeğe kaldım, çünkü buna can atıyordunuz; ama olanları telafi etmezseniz, belki de komşularımla aram açılacak, demesi üzerine çok şaşırdım. Bu *olanları telafi etmezseniz* sözleri beni uzun süre düşlere daldırdı. Madam de Mortsauf'un hoşuna gittiysem, beni evine getiren kişiye kızamazdı. Demek Mösyö de Chessel bende onun ilgisini çekecek bir güç olduğunu varsayıyordu, bu varsayım bu gücü bana vermek anlamına gelmiyor muydu? Bu açıklama desteğe ihtiyaç duyduğum bir anda umudumu pekiştirdi.

— Bunu kabul etmem zor görünüyor, diye yanıtladı; Madam Chessel bizi bekliyor.

— Zaten her zaman birliktesiniz, diye karşılık verdi kontes, ona haber veririz. Yalnız mı?

— Başrahip Quélus'u ağırlıyor.

— Tamam o zaman! dedi zili çalmak için ayağa kalkarken, yemeği bizimle yiyorsunuz.

Bu kez Mösyö de Chessel onun içten davrandığına inandı ve bana övgü dolu bir ifadeyle baktı. O akşamı bu çatının altında geçireceğimden emin olduğumda, bunun sonsuza dek süreceğini düşündüm. Birçok bahtsız varlık için *yarın* içi boş bir sözcüktür ve o zamanlar yarına dair hiçbir inanç beslemeyenlerden biriydim; kendime ait birkaç saatim olduğunda, hazlarla dolu bütün bir yaşamı onun içine sığdırırdım. Madam de Mortsauf bölge, hasatlar, bağlar hakkında benim yabancısı olduğum bir sohbet başlattı. Bir ev kadını için, bu davranış tarzı ya eğitimdeki bir noksanlığı ya da bu şekilde sohbetin dışına ittiği kişiye duyduğu küçümsemeyi açığa vurur; ama kontes için bu bir şaşkınlığın, kararsızlığın belirtisiydi. İlk başta, bana çocuk gibi davranmaya çabaladığına inansam da, Mösyö de Chessel'in komşusuyla benim anlamadığım ciddi konular hakkında konuşmasını sağlayan otuz yaşın ayrıcalığını kıskansam da, bütün ilginin ona yöneldiğini düşünerek öfkelensem de, birkaç ay sonra, bir kadının sessizliğinin ne kadar anlamlı olduğunu ve sürekli bir konudan diğerine atlanan dağınık bir sohbetin ne çok düşünce içerdiğini anladım.

Öncelikle koltuğuma rahatça yerleşmeyi denedim; ardından kendimi kontesin sesini dinlemenin büyüsüne kaptırmama izin veren konumumun avantajlarını kavradım. Ruhunun soluğu, tıpkı sesin bir flütün anahtarlarında bölündüğü gibi, hecelerin kıvrımlarında dağılıyor, dinleyenin kan akışını hızlandırdıktan sonra kulakta dalgalanarak sönüyordu. *İ* ile sonlanan sözcükleri söyleme tarzı bazı kuşların cıvıltısına benziyor, *ş* harflerini telaffuz edişi bir okşayışı andırıyor ve *t* harflerine yaptığı vurgu içindeki despotluğu dışavuruyordu. Böylece, farkına varmadan sözcüklerin anlamlarını enginleştiriyor ve ruhunuzu uçsuz bucaksız bir âleme sürüklüyordu. İnsan sesinin o konserlerini dinlemek, ruhuyla yüklü dudağından çıkan havayı solumak, hararetle dile gelen o ışığı göğsümde sarmalamak istercesine kavramak için, tamamla-

yabileceğim bir cümleyi kaç kere yarıda bıraktım, kaç kere haksız yere azarlandım! Gülebildiğinde ne hoş bir kırlangıç ötüşü! Fakat kederinden söz ederken dostlarını çağıran bir kuğu sesi! Kontesin dalgınlığı bana onu inceleme imkânı verdi. Bakışlarım zarif bir edayla konuşan kontesin üzerinde süzülürken bir şenlik yaşıyor, belini sarmalıyor, ayaklarını öpüyor ve saçının bukleleriyle oynuyordu. Bununla birlikte, hayatlarında gerçek bir tutkunun sınırsız sevinçlerini hissetmiş olanların anlayacağı bir korkunun pençesine düşmüştüm. Bakışlarım ihtirasla öptüğüm omuzlarına dalıp gitmişken beni yakalamasından ürküyordum. Bu korku tutkuyu daha da canlandırıyordu ve ona karşı koyamadan bakmaya devam ediyordum! Gözlerim kumaşı deldiğinde sırtını ikiye ayıran güzel beni yeniden görüyordum; sütün içindeki sineği andıran bu ben, balodan beri, hayalgücü ihtiraslı, yaşamları iffetli olan gençlerin uykularını âdeta sırılsıklam eden o karanlıkların içinde, daima geceyi alevlendiriyordu.

Kontesin tüm bakışları üzerine çeken başlıca özelliklerini sizin için çizebilirim; ama en eksiksiz resim, en sıcak renk bile bunları gözünüzde tam olarak canlandırmanıza yetmeyecektir. Yüzünü, ancak içsel yangınları çizmeyi bilen ve bilimin yadsıdığı, sözlerin dile getiremediği, ama bir âşığın gördüğü ışık saçan buharları yansıtabilen, o erişilmez sanatçı resmedebilir ancak. İnce telli ve hafif kırlaşmış saçları onu sıklıkla hüzünlendiriyordu ve bu hüzünlenmeler hiç kuşkusuz beyne ani kan yürümesinden kaynaklanıyordu. Mona Lisa'nınki gibi yuvarlak, çıkıntılı alnı ifade edilemeyen düşüncelerle, bastırılmış duygularla, derin sularda boğulmuş çiçeklerle doluymuş gibi görünüyordu. Kahverengi noktaların serpildiği yeşile çalan gözleri daima donuktu; ama çocuklarını düşündüğünde, boyun eğmiş kadınların yaşamında nadir rastlanacak şekilde sevinç ya da keder taşkınlıklarını dışa yansıttığında, bakışları yaşamın kaynaklarını alevlendirecek ve bu kaynakları kurutacakmışçasına keskin

bir ışık yayıyordu; şimşeği andıran ve en cüretkâr erkeklerin bile bakışlarını yere çevirmesine yeten bu bakışlar beni olağanüstü bir horgörüyle kavradığında gözlerimden yaşlar boşanıyordu. Phidias'ın elinden çıkmış gibi görünen ve incelikle kıvrılmış dudaklara çifte kavisle bağlanan bir Yunan burnu, oval ve beyaz kamelyaların dokusuyla kıyaslanabilecek rengi yanaklarında pembenin güzel tonlarına bürünerek kırmızılaşan yüzünü tinselleştiriyordu. Etine dolgun olması, bedeninin zarafetini ya da biraz topluca olsalar da hatlarının güzel görünmesi için gereken yuvarlaklığı etkilemiyordu. Ön kolunu beni büyüleyen göz kamaştırıcı hazinelerle birleştirdiği noktada hiçbir kırışıklığın oluşmadığını öğrendiğiniz an bu mükemmelliğin kapsamını hemen anlayacaksınız. Başının alt bölümünde, bazı kadınların ensesini ağaç gövdelerine benzeten o çukurlara hiç rastlanmıyordu, kasları belli belirsizdi ve bakışlar kadar ressamın fırçasını da zor durumda bırakan hatları bedenini kıvrım kıvrım sarıyordu. İnce bir tüy katmanı yanakları boyunca uzanarak boynunun kıvrımlarında kayboluyor, orada soğurduğu ışıkla ipeksi bir görünüm kazanıyordu. Küçük ve güzel biçimli kulakları ifadesi itibarıyla bir köleye ve anneye aitti. Daha sonra, yüreğini kazandığımda, bana: "İşte Mösyö de Mortsauf geliyor," der ve haklı çıkardı, oysa kulaklarım dikkat çekici bir hassasiyete sahip olsa da ben hiçbir şey duymazdım. Kolları güzeldi, kıvrık parmaklı elleri uzundu ve tırnak etleri İlkçağ heykellerinde olduğu gibi narin tırnaklarının kenarlarından taşardı. Siz bir istisna olmasaydınız, düz bellerin yuvarlak bellerden güzel olduğunu söyleyerek sizi gücendirirdim. Yuvarlak bel bir güç simgesidir, ama bu yapıdaki kadınlar buyurgan, dayatmacı, sevecen olmaktan ziyade şehvetlidir. Buna karşılık, düz belli kadınlar sadık, incelik dolu ve melankoliye eğilimlidir; diğer kadınlardan daha iyidirler. Düz bel esnekliği ve yumuşaklığı, yuvarlak bel katılığı ve kıskançlığı temsil eder. İşte şimdi onun görünümü hakkında bilgi sahibi oldunuz!

Ayakları kibar bir kadının ayaklarıydı, az yürüyen, hızla yorulan bu ayaklar elbisenin dışına taştığında göze çok hoş görünürdü. İki çocuk annesi olmasına rağmen, hemcinsleri arasında onun kadar genç kız gibi görünene hiç rastlamadım. Onun betimleyemediğim bir şaşkınlığa ve dalgınlığa eşlik eden bir yalınlığı yansıtan ifadesi bizi tıpkı dehası bir duygu âlemine tercüman olmuş bir ressamın resmi gibi kendine çeker. Zaten görülebilir nitelikleri ancak mukayeselerle açıklanabilir. Villa Diodati'den dönerken topladığımız o fundanın iffetli ve yabani kokusunu, siyahını ve pembesini onca övdüğünüz o çiçeği hatırlayın, işte o zaman insanlardan yalıtılmış bu hem pembe hem siyah kadının ne kadar zarif, tavırlarında ne kadar doğal olduğunu, kendine ait olan şeylere ne kadar özen gösterdiğini tahmin edeceksiniz. Bedeni, yeni açmış yaprakların hayranlıkla izlediğimiz yeşilliğine sahipti; zihni, aklından geçenleri tıpkı bir yabani gibi hızla yorumlama yeteneğine sahipti; duygusal olarak çocuk, keder söz konusu olduğunda ciddiydi; hem şato sahibi hem de genç sevimli bir kızdı. Böylece, hiç yapmacıksız oturuşu, kalkışı, susuşu ya da bir şeyler söylemesiyle hoşa gidiyordu. Genellikle içekapanıktı, herkesin güvenliğinden sorumlu ve felaket gözleyen nöbetçi gibi dikkatliydi, bazen yaşamın dayattığı tavırların üstünü örttüğü neşeli bir kişiliği ele veren gülümsemeleriyle karşılaşılıyordu. Şuhluğu gizemli bir hal almıştı, kadının uyandırmayı arzuladığı çapkınca ilgiyi esinlemek yerine, erkeğin düşlere dalmasına yol açıyor ve bulutlar arasından görülen gökyüzü gibi, ilk ateşli mizacını, ilk mavi düşlerini hissettiriyordu. Bu gayriihtiyari dışavurumlar, tek bir damla gözyaşını bile kurutmayan arzu ateşini taşıyanları düşüncelere sevk ediyordu. Hareketlerinin ve özellikle bakışlarının benzersizliği (çocukları dışında kimseye bakmıyordu), bir şeyi, kadınların bir itirafla saygınlıklarını tehlikeye attıklarında takınmayı bildikleri tavrı takınarak yaptığında ya da söylediğinde, yaptıklarına ve söylediklerine

inanılmaz bir görkem katıyordu. O gün, Madam de Mortsauf sık çizgili bir elbise, geniş işlemeli bir yakalık, siyah bir kemer ve ayakkabı giymişti. Saçlarını sedef bir tarakla başının üzerinde sade bir şekilde toplamıştı. İşte vadettiğimiz eksik taslak. Ama ruhunun, ailesi üzerindeki sürekli etkisi, ışığını yayan güneş gibi dalgalar halinde çalkanan o besleyici öz; ama o candan kişiliği, dingin saatlerdeki tavırları, hüzünlü anlardaki boyun eğişi; karakterin sergilendiği tüm bu yaşam burgaçları, sadece kopup geldikleri köken itibarıyla birbirine benzeyen ve resmin zorunlu olarak bu öykünün olaylarına karıştıracağı beklenmedik ve gelip geçici gök değişikliklerinden kaynaklanır. Bilge için, halkın gözündeki trajediler kadar yüce olan bu gerçek aile destanının öyküsü, benim içinde yer almam kadar, kadınsı kaderlerin çoğuna benzerliğiyle de sizi kendine bağlayacak.

Clochegourde'da her şey gerçek bir İngiliz titizliğini yansıtıyordu. Kontesin oturduğu salon grinin iki yakın tonuna boyalı ahşap bir kaplamayla döşenmişti. Şömineyi üzerinde bir kupa bulunan maun kutu içindeki sarkaçlı saat ve üzerinde Cap fundaları yükselen altın çizgili iki vazo süslüyordu. Konsolda bir lamba vardı. Şöminenin karşısında bir tavla duruyordu. Pamuktan geniş perde kordonları beyaz perkalden dikilmiş saçaksız perdeleri tutuyordu. Yeşil şeritlerle çevrelenmiş gri kılıflar koltukları kaplıyordu ve kontesin gergefinin üzerindeki örtü koltukların neden böyle gizlenmiş olduğunu yeterince açıklıyordu. Bu sadelik yüceliğe varıyordu. O zamana kadar gördüğüm hiçbir ev bende Clochegourde'un salonunda edindiğim kadar karışık ve yoğun izlenimler bırakmamıştı. Tıpkı kontes gibi sakin ve içekapanık olan bu salonun görünümünden, günlük uğraşların manastır yaşamına özgü düzenliliği tahmin edilebiliyordu. Düşüncelerimin birçoğu, hatta bilim ve politika alanında en cüretkâr olanları bile tıpkı çiçeklerin yaydığı parfümler gibi burada doğmuş, şekillenmişti; ama ruhuma bereketli tozunu

atan o meçhul bitki de burada yeşilleniyordu; iyi niteliklerimi geliştiren ve kötü olanların körelmesini sağlayan güneş ısısı burada parlıyordu. Pencereden bakıldığında, Frapesle kulelerinin, ardından kilisenin, küçük kasabanın ve çayıra yukarıdan bakan Saché köşkünün süslediği karşı kıyının kıvrımlarının ilerisinde Pont-de-Ruan'ın asılı durduğu tepeden Azay şatosuna uzanan tüm vadi seçilebiliyordu. Dingin ve aile yaşamının verdiklerinin dışında hiçbir heyecan barındırmayan, yaşamla uyum içindeki bu mekânlar ruha huzurlarını aktarıyordu. Kontesle ilk kez balo elbisesinin içindeki görkemiyle değil, burada, kont ve iki çocuğu arasında rastlasaydım, sonradan aşkımın geleceğini mahvedeceğini sanarak vicdan azabı duyacağım için, ondan o çılgınca öpücüğü koparamazdım! Hayır, bahtsızlığın beni ittiği karamsar eğilimlerle diz çöker, ayakkabılarını öper, üzerlerine birkaç damla gözyaşı döker ve kendimi Indre'e atardım. Ama teninin taze yasemin kokusu hafifçe içime nüfuz ettikten ve o aşk dolu kadehteki sütü içtikten sonra, ruhumda insanüstü hazların tadını ve umudunu hissettim; bir yabaninin intikam saatini gözlemesi gibi, haz saatini yaşamak ve beklemek istiyordum; ağaçlarda asılı kalmak, bağlarda sürünmek, Indre'de sırtüstü uzanmak istiyordum; daha önceden ısırdığım elmayı bitirmek için, gecenin sessizliği, yaşamın bezginliği, güneşin sıcağı için kendime suç ortağı arıyordum. Benden şarkı söyleyen çiçeği ya da elikanlı korsan Morgan'ın adamlarının sakladıkları zenginlikleri istese, gerçek zenginlikleri ve arzu ettiğim sessiz çiçeği elde etmek için, hepsini ona getirirdim!

Taptığım kadını uzun uzun seyrederken daldığım düşten sıyrıldığımda ve bir uşak yanına gelip onunla konuştuğunda, konttan söz ettiğini duydum; bir kadının kocasına ait olması gerektiğini ancak o zaman düşündüm. Bu düşünce beni bunalttı, bu hazinenin sahibini görmenin öfkeli ve karamsar merakına kapıldım. İki duygunun, kinin ve korkunun etkisi altındaydım, hiçbir engel tanımayan ve bu engelleri hiç

korkmadan ölçüp biçen bir kin; belli belirsiz, ama mücadelenin, sonucunun ve özellikle onun gerçek korkusu. Tasvir edilemez önsezilere kapılmış bir halde, insanın onurunu lekeleyen o el sıkışmalardan ürküyordum, en güçlü iradelerin çarpıp köreldiği o yılmak bilmez güçlükleri daha şimdiden seziyordum; günümüzde toplumsal yaşamı tutkulu ruhların susuzluğunu çektiği çözüm yollarından yoksun bırakan o devinimsizlik gücünden ürküyordum.

— İşte Mösyö de Mortsauf, dedi.

Ürkmüş bir at gibi bacaklarımın üzerinde doğruldum. Bu hareketim M. de Chessel'in ve kontesin gözünden kaçmasa da, sessiz bir uyarıya neden olmadı, çünkü altı yaşlarında olduğunu sandığım genç bir kızın içeri girip "İşte babam," demesi dikkatleri dağıttı.

Çocuk, M. de Chessel'in talebi üzerine elini uzattı ve bana şaşkınlık dolu hafif bir selam verdikten sonra büyük bir dikkatle baktı.

— Sağlığı nasıl? dedi M. de Chessel kontese:

— İyiye gidiyor, diye yanıtladı, şimdiden kucağına büzüşmüş olan küçük kızın saçlarını okşarken.

M. de Chessel'in bir sorusu üzerine, Madeleine'in dokuz yaşında olduğunu öğrendim, yanılgımın yarattığı şaşkınlığı bir şekilde dışavurdum ve bu afallamam annenin alnında kırışıklık bulutlarının toplanmasına yol açtı. M. de Chessel bana cemiyet insanlarının bize ikinci bir eğitim veren o anlamlı gözlerle baktı. Kuşkusuz, burada bir annenin saygı gösterilmesi gereken bir yarası vardı. Gözleri soluk, teni ışıkla aydınlanmış bir porselen gibi beyaz, çelimsiz bir çocuk olan Madeleine kuşkusuz kent ortamında yaşayamazdı. Taşra havası, onu büyük bir özenle sarmalarmış gibi görünen annesinin temkinli yaklaşımları, yabancı bir iklimin güçlüklerine rağmen, serada yaşayan bir bitki kadar hassas bu bedene yaşam veriyordu. Annesine hiç benzemese de, onun ruhuna sahip gibiydi ve bu ruh onu destekliyordu. Seyrek ve

siyah saçları, çukur gözleri, çökmüş yanakları, sıska kolları, daracık göğsü, yaşam ve ölüm arasındaki bir mücadeleyi, şimdiye kadar kontesin zafer kazandığı aralıksız bir düelloyu açığa vuruyordu. Hiç kuşkusuz, annesini kederden uzak tutmak için canlı, hareketli görünmeye çabalıyordu; çünkü bazen kendini bıraktığında bir salkımsöğüt gibi görünüyordu. Âdeta açlıktan kıvranan, memleketinden dilenerek gelmiş, yorgunluktan tükenmiş ama yürekli ve izleyicileri için süslenmiş küçük bir Çingene kızı gibiydi.

— Jacques'ı nerede bıraktınız? diye sordu annesi saçlarını bir karganın kanatları gibi ikiye ayıran beyaz çizgiyi öperken.

— Babamla birlikte geliyor.

O sırada, kont elinden tuttuğu oğluyla içeri girdi. Jacques kız kardeşine çok benziyor, onunla aynı zafiyet belirtilerini gösteriyordu. Muhteşemliğe varan bir güzelliğe sahip bir annenin yanında bu iki cılız çocuk görüldüğünde, kontesin şakaklarını hüzünlendiren ve onu sadece Tanrı'nın sırdaşı olduğu düşüncelerden biri konusunda suskun kılan, ama alnına korkunç anlamlar yükleyen kedere nelerin yol açtığını tahmin etmemek imkânsızdı. Beni selamlayan Mösyö de Mortsauf, bana bir gözlemciden ziyade endişesini beceriksizce belli eden, güvensizliği çözümleme yetisinin yoksunluğundan kaynaklanan bir adamın ifadesiyle baktı. Karısı onu durumdan haberdar edip ismimi söyledikten sonra, yerini ona bırakarak yanımızdan ayrıldı. Işık kaynakları oymuş gibi gözlerini annelerinden ayırmayan çocuklar kendisine eşlik etmek istediklerinde, onlara:

— Burada kalın, sevgili meleklerim! dedi ve parmağını dudaklarına götürdü. Çocuklar söyleneni yapsalar da gözleri buğulandı. Ah! O *sevgili* sözcüğünün kendine söylenmesi için insan ne görevleri üstlenebilirdi! Salondan çıktığında, çocuklar gibi ben de duruldum. İsmim kontun bana bakışını

değiştirdi. Soğuk yüzünün ve çatık kaşlarının yerini, sevecen olmasa da, en azından kibar bir ifade aldı, bana saygıyla yaklaştı ve beni ağırlamaktan mutlu gibiydi. Eskiden, babam, efendilerimize sadakatinden dolayı, onların yaşamında önemli ama karanlık, tehlikeli ama tesirli olabilecek bir rol oynamıştı. Napoléon'un iktidara gelişiyle her şey bittiğinde, babam birçok gizli komplocu gibi taşranın ve aile hayatının dinginliğine sığınmış, bu arada hak etmediği ağır suçlamaları kabul etmişti; her şeyini ortaya sürerek oynayan ve siyaset mekanizmasına yürekten hizmet ettikten sonra yenik düşen kumarbazların ödediği kaçınılmaz bedeldi bu. Ailemin serveti, geçmişi ve geleceği hakkında hiçbir şey bilmediğim gibi, Kont de Mortsauf'nun anısını sakladığı bu kaybolmuş yazgının içeriğinden de haberdar değildim. Bununla birlikte, kontun gözünde bir insanın en değerli niteliği olan aile ismimin eskiliği beni şaşırtan ve kafamı karıştıran bu ağırlamayı haklı çıkarabilirdi, bunun gerçek nedenini ancak çok sonraları öğrendim. O an için, bu ani tavır değişikliği beni rahatlattı. İki çocuk üçümüzün sohbet ettiğini görünce, babasının, başının üzerindeki elinden kurtulan Madeleine açık kapıya doğru bakıp bir yılanbalığı gibi dışarı süzüldü ve Jacques da onu izledi. İkisi de annelerinin yanına gitti, çünkü uzaktan gelen, arıların sevdikleri kovan etrafındaki vızıltılarını andıran seslerini ve koşuşturmalarını duydum.

Kişiliğini tahmin etmeye çalışarak kontu izledim, ama bazı özel nitelikler ilgimi çektiği için yüzünün yüzeysel bir incelemesiyle yetinmedim. Sadece kırk beş yaşında olmasına rağmen, XVIII. yüzyılın sonundaki büyük felaket onu hızla yaşlandırmıştı sanki, altmışlarında gösteriyordu. Saçsız başının arkasını keşişlerinkine benzer şekilde kaplayan yarı çember şeklindeki saç kümesi, siyahla karışık gri tutamlarla şakaklarını okşayarak kulaklarında sonlanıyordu. Yüzü, belli belirsiz ağzına kan bulaşmış beyaz bir kurdunkine benziyordu, çünkü burnu, hayatı temelinden sarsılmış, midesi zayıf

düşmüş, mizacı eski rahatsızlıklarla zedelenmiş bir adamınki gibi kabarmıştı. Düz, çenesine doğru incelen yüzüne oranla çok geniş olan, kısa, uzun, eğri kırışıklıklar taşıyan alnı ruhun yorgunluklarını değil, açık havada geçen bir hayatın alışkanlıklarını, bahtsızlığa üstün gelmek için gösterilen çabaları değil, sürekli bir talihsizliğin ağırlığını dışavuruyordu. Soluk teninin ortasındaki kahverengi ve çıkık elmacık kemikleri, kendisine uzun bir yaşam sağlayacak yeterince güçlü bir beden yapısının belirtisiydi. Hiçbir düşünce içermese de endişeli, nedensiz yere kuşkucu, parlak, sarı, sert bakan gözleri, kış ortasında ısı vermeden aydınlatan güneş ışını gibi size çevriliyordu. Dudaklarında sert ve buyurgan bir ifade vardı; çenesi düz ve uzundu. Zayıf ve uzun boyluydu, genel kabul gören bir değerden destek alan, diğerlerinden hukuken üstün, gerçekte aşağıda olduğunu bilen bir adamın tavırlarına sahipti. Taşra aldırmazlığı dış görünümünü ihmal etmesine neden olmuştu. Giysileri bir taşralınınki gibiydi, köylüler gibi komşuları da ona sadece toprak sahibi olduğu için saygı gösteriyordu. Esmerleşmiş ve buruşmuş elleri ancak ata binerken ya da pazar ayinlerine giderken eldiven taktığını gösteriyordu. Ayakkabıları incelikten uzaktı. On yıllık sürgün hayatı ve on yıllık çiftçilik dış görünüşünü etkilemişti, ama bünyesinde hâlâ soyluluk kalıntıları barındırıyordu. O zamanlar henüz pek kullanılmayan bir sözcükle ifade edersek, liberallerin en kindarı bile ondaki şövalyelere özgü dürüstlüğü, *Quotidienne*'in sadık okuyucusunun sarsılmaz inançlarını kolayca fark edebilir, dindar, davası konusunda tutkulu, kişisel olarak partisine hizmet etmekten aciz, ona zarar vermek hususunda çok becerikli ve Fransa'da gelişen olaylar konusunda bilgisiz bu adamı hayranlıkla izleyebilirdi. Gerçekten de, kont kendisini hiçbir şeye kaptırmayan ve kendisini kaptırabileceği her şeyi inatla engelleyen, kendilerine verilen görevde elinde silahla ölmeye uygun, ama paralarını vermeden önce canlarını verecek kadar cimri olan o dobra adamlardan biriydi. Yemek boyunca, solmuş

yanaklarındaki çökkünlükte ve çocuklarına çevirdiği bazı kaçamak bakışlarda, sancıları dışa yansımadan derisinin yüzeyinde sonlanan acı verici düşüncelerin izlerini fark ettim. Onu görüp de bunu anlamamak mümkün müydü? Onu, yaşamdan mahrum kalmış bu bedenleri kendi çocuklarına aktardığı için kim kınamazdı ki? Kendi kendini suçlasa da, başkalarına kendisini bu konuda yargılama hakkı tanımıyordu. Hatasını bilen, ama terazinin bir kefesine yüklediği ıstırabın ağırlığını telafi edecek yüceliğe ve çekiciliğe sahip olmayan bir yönetici güç gibi kederli göründüğünden, özel hayatı keskin hatlarının ve sürekli endişeli gözlerinin yansıttığı gibi gelgitlerle dolu olmalıydı.

Karısı eteklerine sarılmış iki çocuğuyla geri döndüğünde, bir mahzenin kemerleri altında yürürken, ayakların, altındaki zeminin derinliğinin bilincine varması gibi, bu ailenin bir bahtsızlığın etkisi altında olduğundan şüphelendim. Bir arada yaşayan bu dört kişiyi izlerken, birinden diğerine süzülen bakışlarımla onları sarmalarken, yüz ifadelerini ve karşılıklı davranışlarını incelerken, melankoli yüklü düşünceler, ince ve gri bir yağmurun, güneşin zarifçe doğuşunun ardından güzel bir bölgeyi puslandırması gibi zihnime doldu. Sohbetin konuları tükendiğinde, kont, M. de Chessel yerine beni ön plana çıkararak, ona ailemle ilgili ve benim bilmediğim birçok olay anlattı. Bana yaşımı sordu. Yaşımı söylediğimde kontes, benim kızının yaşını öğrendiğimde yaşadığım şaşkınlığa benzer bir tepki verdi. Belki de beni on dört yaşında sanıyordu. Bu olay, sonradan öğrendiğime göre, onu bana sıkıca bağlayan ikinci bağ olmuştu. Bunu yüreğinde okudum. Kendisine umut veren gecikmiş bir güneş ışığıyla aydınlanan annelik duygusu depreşmişti. Yirmi yaşında bu kadar çelimsiz, bu kadar narin ve yine de bu kadar duyarlı halimi gördüğünde, belki de bir ses kulağına *Yaşayacaklar!* diye bağırmıştı. Bana ilgiyle baktı ve o anda aramızdaki buzların iyice çözüldüğünü hissettim. Bana soracağı binlerce soru vardı ama hepsini içinde tuttu.

— Yoğun çalışmalar sağlığınızı bozduysa, dedi, vadimizin havası size iyi gelecektir.

— Modern eğitim çocuklar için zararlı, diye ekledi kont. Onları matematikle boğuyor, bilimin darbeleriyle öldürüyoruz ve zamanından önce yıpratıyoruz. Burada dinlenmeniz lazım, üzerinize düşen düşünce çığı altında ezilmişsiniz. Kamu eğitimi dinî kurumlara bırakılıp felaketin önüne geçilmezse, herkesin erişebildiği bu eğitim sistemi bize nasıl bir gelecek hazırlayacak!

Bu sözler, bir gün, seçimlerde yetenekleri sayesinde kraliyet davasına hizmet edebilecek bir adama oy vermeyi reddederken söylediklerini yansıtıyordu: "Fazla düşünen zeki insanlara asla güvenmeyeceğim." İşte aday için oy isteyen kişiye verdiği cevap buydu. Bize bahçede bir tur atmayı önerip ayağa kalktı.

— Mösyö, dedi kontes.

— Ne var sevgilim? diye yanıtladı kont kibirle, ani bir hareketle geri dönerek; bu davranışıyla evinde sözünün ne kadar geçtiğini belli etmek istediği anlaşılıyordu, ama işin aslı öyle değildi.

— Mösyö Tours'dan yürüyerek gelmiş, Mösyö de Chessel de durumdan haberdar olmadığından ona Frapesle'i gezdirmiş.

— Tedbirsiz davranmışsınız, dedi kont bana, yaşınız genç olsa da! Ve başını üzüntüsünü belli edercesine iki yana salladı.

Sohbet yeniden başladı. Kralcılığının ne kadar sarsılmaz olduğunu ve onun sularında yüzerken ani bir dalgayla sarsılmamak için yapılması gereken manevraları anlamakta gecikmedim. Kıyafetini çabucak değiştirmiş olan uşak akşam yemeğini haber verdi. Mösyö de Chessel kolunu Madam de Mortsauf'a uzatırken, kont zemin kattaki salonun bir benzeri olan yemek salonuna geçmek için neşeyle koluma girdi.

Touraine'de imal edilen karolarla döşenmiş ve dirsek hizasına kadar ahşapla çevrelenmiş yemek salonunun duvarları, çiçekler ve meyvelerle çerçevelenmiş büyük panoların bulunduğu yeşil bir halıyla kaplanmıştı; pencerelerde kırmızı şeritlerle süslenmiş sık pamuklu kumaştan perdeler vardı; büfeler eski Boulle işiydi ve elişi örtülerle kaplı iskemleler oyma meşedendi. Bolca yemeğin servis edildiği masada lükse kaçan hiçbir şey yoktu: Biçimleri bütünlük arz etmeyen aileden kalma gümüş takımlar, henüz yeniden moda olmamış Saksonya porseleni, sekizgen sürahiler, sapları akikten bıçaklar, ardından yuvarlak altlıkları Çin lakesinden şişeler, girintili çıkıntılı kenarları vernikli ve yaldızlı kovalarda çiçekler. Bu eski eşyaları sevdim, Réveillon kâğıdını ve çiçekli kenarlarını muhteşem buldum. Göğsümü kabartan hoşnutluk, yalıtılmışlığın ve taşra yaşamının oldukça ahenkli tarzının aramıza yerleştirdiği içinden çıkılmaz güçlükleri görmemi engelledi. Onun yanında, sağında oturuyor, bardağını dolduruyordum. Evet, umulmadık bir mutluluk! Elbisesine sürtünüyor, onun ekmeğini yiyordum. Üç saat sonra yaşamım onun yaşamına karışıyordu! Nihayet o korkunç öpücükle, bize sessiz bir utanç esinleyen o sırla birbirimize bağlanmıştık. Olağanüstü bir alçaklık sergiliyor, tüm dalkavukluklarıma razı gelen kontun hoşuna gitmeye çalışıyordum; köpeği okşayabilirdim, çocukların en ufak isteklerini yerine getirebilirdim; onlara çemberler, akikten bilyeler getirebilirdim, at gibi sırtıma binmelerine izin verirdim; onlara hâlâ beni kendilerine ait bir şey gibi görüp bana hükmetmedikleri için kızıyordum. Aşkın da deha gibi önsezileri vardır ve sertliğin, surat asmanın, düşmanlığın umutlarımı mahvedeceğini belli belirsiz anlıyordum. Yemek benim için içimde coşan sevinçlerle geçti; kontesin evinde olduğuma inandığımdan, ne kontun gerçek yüzünün soğukluğunu ne de kibarlığının gizlediği kayıtsızlığı fark edebiliyordum. Aşkın da yaşam gibi, yaşandığı süreç

boyunca kendi kendine yeten bir erinlik dönemi vardır. Tutkunun karmaşık gizemleriyle uyumlu birkaç beceriksizce yanıt verdim, ama kimsenin, hatta aşk hakkında hiçbir şey bilmeyen *onun* bile bu yanıtlar konusunda söyleyecek sözü yoktu. Akşamın geri kalanı bir düş gibi geçti.

Bu güzel düş ayışığında, sıcak ve çiçeklerin kokusuyla kaplı bir akşamda, çayırları, kıyıları, tepeleri süsleyen beyaz fantezilerin ortasında Indre'i geçerken, bilimsel ismini bilmediğim, ama o görkemli günden beri sınırsız hazlara kapılarak dinlediğim bir yeşil kurbağanın eşit aralıklarla sürekli tekrarladığı melankoli yüklü, tek notadan oluşan ezgisini dinlerken sona erdi. Başka anlarda olduğu gibi, o zamana dek karşısında duygularımın köreldiği o mermersi duyarsızlığı biraz geç fark ettim; kendi kendime "Hep böyle mi olacak?" diye sordum; lanetli bir etkinin altında olduğumu sandım; geçmişin kasvetli olayları, tattığım, tamamıyla kişisel hazlarla çarpıştı. Frapesle'e geri dönmeden önce, Clochegourde'a baktım ve bir kayık gördüm, Touraine'de *toue* derler; bir dişbudak ağacına bağlanmıştı ve suda salınıyordu. Mösyö de Mortsauf kendisine ait olan bu kayığı balık avlamak için kullanıyordu.

Konuşmamızı kimsenin işitemeyeceği bir yere geldiğimizde, Mösyö de Chessel bana:

— Anlaşıldı! dedi, size sizin beğendiğiniz güzel omuzların onlar olup olmadığını sormama gerek yok; Mösyö de Mortsauf tarafından böyle ağırlandığınız için sizi tebrik etmek gerek. Şu işe bakın, daha ilk vuruşta hedefi tutturdunuz.

Bu cümlenin ardından size daha önce sözünü ettiğim cümle gelince, yıkılmış yüreğim yeniden canlandı. Clochegourde'dan beri tek söz etmemiştim ve Mösyö de Chessel sessizliğimi mutluluğuma bağlıyordu.

— Nasıl! diye karşılık verdim, bastırılmış tutkudan kaynaklandığı düşünülebilecek ironik bir ses tonuyla.

— Şimdiye kadar hiç kimseyi bu kadar iyi ağırlamadı.

— İtiraf edeyim, böyle bir karşılama karşısında ben de çok şaşırdım, dedim, son sözlerindeki kederi fark ederek.

Sosyetedeki ilişkiler konusunda Mösyö de Chessel'in hissettiklerinin nedenini anlayamayacak kadar deneyimsiz olsam da, duygularını dışavuruş tarzından etkilendim. Beni konuk eden şatonun sahibi Durand olarak anılmaktan rahatsız oluyor ve Devrim sırasında olağanüstü bir servet kazanan ünlü bir imalatçı olan babasının adını reddederek gülünç duruma düşüyordu. Karısı, IV. Henri döneminde Parisli yüksek görevlilerin birçoğu gibi burjuva olan eski bir parlamenter ailenin, Chessellerin tek mirasçısıydı. Son derece ihtiraslı bir adam olan Mösyö de Chessel, düşlediği hedeflere ulaşmak için, asıl adı olan Durand'ı yok etmek istedi. Önce Durand de Chessel, ardından D. de Chessel ve nihayet Mösyö de Chessel adlarını kullandı. Restorasyon döneminde XVIII. Louis'nin fermanı uyarınca kontluk unvanına bağlı olarak malların ailenin büyük oğluna geçmesini sağlayan bir sisteme dâhil oldu. Çocukları onun yüceliğini bilmeden cesaretinin meyvelerini toplayacaktı. Alaycı bir prensin bir sözü onu bütün ağırlığıyla sık sık ezmişti:

— Mösyö de Chessel genellikle nadiren karşımıza Durand olarak çıkar.

Bu sözler Touraine'de uzun süre boyunca eğlence konusu olmuştur.

Sonradan görmeler, benzer yeteneklere sahip oldukları maymunlar gibidir: onların yükselişi izlenir, yukarı tırmanırken gösterdikleri çeviklik hayranlık uyandırır, ama zirveye ulaştıklarında sadece ayıp yerleri görünür. M. de Chessel'in diğer yüzü kıskançlıkla gelişmiş bayağılıklardan oluşmuştur. Yüksek meclis üyeliği ve kendi nitelikleri şimdiye kadar kesişmesi gelmesi imkânsız iki çizgi gibi uzayıp gitmiştir. Bir iddiada bulunmak ve bunun doğruluğunu kanıtlamaya çalışmak gücün küstahlığıdır; ama iddiada bulunup onun altında kalmak küçük insanları tatmin eden sürekli bir gülünçlük hali yaratır. Oysa Mösyö de Chessel güçlü insanların doğrusal hattını izlemedi: İki kere meclis üyesi oldu, iki kere seçilemedi; dün bölge

yöneticisi, bugün hiçbir şeydi, hatta vali bile değildi; başarıları ve bozgunları kişiliğini zedeledi ve ona hastalıklı bir ihtirasın katılığını verdi. Kibar, zeki ve büyük işler başaracak yetenekte olsa da, belki de Touraine'de –sakinlerinin kafası sadece kıskançlığa çalışırdı– varoluşu anlamlandıran başkalarını çekememe geleneği, başkalarının başarısı karşısında yüzü asılan, dudaklarını büzen, iltifatları sevmeyen, rahatça laf sokan kişilerin pek de başarılı olamadığı yüksek toplumsal katmanlarda, onun bahtsızlığına yol açtı. Daha azını istese belki de daha fazlasını elde edecekti, ama maalesef, öyle üstünlükleri vardı ki her zaman dimdik yürümek istiyordu.

M. de Chessel, o günlerde ihtirasının seherindeydi, kralcılık ona gülümsüyordu. Belki de soylu tavırlara özeniyordu, ama benim için mükemmel bir adamdı. Zaten çok basit bir nedenle hoşuma gidiyordu, ilk kez onun yanında huzur buluyordum. Bana gösterdiği belki de zayıf ilgi, yılmış, dışlanmış, bahtsız bir çocuğa sunulan babacan bir sevgi gibi geliyordu bana. Beni ağırlarken gösterdiği özen, beni o zamana kadar bunaltan kayıtsızlıkla öylesine çelişiyordu ki, zincirlerini koparmış ve neredeyse şımartılmış bir halde yaşamanın çocuksu minnetini gösteriyordum. Böylece, Frapesle'nin sahipleri mutluluğumun şafağıyla öyle birleşmişti ki zihnim onları tekrar tekrar yaşamak istediğim anılarıma katmıştı.Daha sonra ve özellikle kraliyet buyruklarının resmî olarak yayımlandığı zamanlarda, M. de Chessel'e bazı hizmetlerde bulunmanın sevincini yaşadım. Mösyö de Chessel servetinden bazı komşularını gücendirecek bir gösterişle yararlanıyordu: Güzel atlarını ve zarif arabalarını yenileyebiliyordu; sık sık davet veriyordu; karısı giysilerine çok özen gösteriyordu; uşaklarının sayısı bölgenin alışkanlıklarına kıyasla fazlaydı, bir prensin tavırlarını sergiliyordu. Frapesle'in toprakları uçsuz bucaksızdır. Touraine'de eski yaysız araba ile posta arabası arasında yer alan aile yadigârı hafif bir körüklü arabayla yetinen Mösyö de Mortsauf, servetinin vasatlığı nedeniyle

komşusunun ve tüm bu ihtişamın karşısında Clochegourde topraklarını değerlendirmek zorunda kalmıştı; bu yüzden, kraliyetin lütufları ailesine umulmadık ve parlak bir gelecek sunana kadar bir Tourslu olarak kalmıştı. Arması Haçlı Seferleri'ne kadar uzanan mahvolmuş bir ailenin küçük oğlunu ağırlamak ona büyük serveti küçümseme, soylu bir beyefendi olmayan komşusunun ormanlarını, nadasa bırakılmış tarlalarını ve çayırlarını hafife alma imkânı veriyordu. Mösyö de Chessel kontu iyi tanımıştı; ama Indre'in ayırdığı bu iki mülk, Clochegourde ve Frapesle arasında kurulması beklenecek gündelik ilişki ya da nezaketli bir yakınlık yoktu, ev sahibeleri pencereden selamlaşıyordu.

Mösyö de Mortsauf'nun çektiği yalnızlığın tek nedeni Tourslulara özgü kıskançlık değildi. İlk eğitimi bütün soylu ailelerin çocuklarınınki gibi, kibarlar âleminin, saray âdetlerinin, kraliyetin önemli görevlerinin ya da seçkin mevkilerin takviyesiyle desteklenen eksik ve yüzeysel bir eğitimdi. Mösyö de Mortsauf tam da ikinci eğitimine başladığı sırada sürgüne gitmiş, bu eğitimden yoksun kalmıştı. Fransa'da monarşinin hızla yeniden kurulacağına inananlardandı; bu kanısından dolayı sürgün yaşamı aylaklıkların en acıklısıyla geçmişti. Cesaretiyle en sadık askerlerinden biri olduğu Condé Ordusu dağıldığında, kısa süre sonra yeniden beyaz bayrağın altında yer alacağı günü bekleyerek, diğer bazı sürgünler gibi bir yaşam kurmaya çalışmamıştı. Belki de isminden, hor görülen bir emek uğruna, alınteriyle hayatını kazanmak için vazgeçecek gücü kendinde bulamamıştı. Daima yarınlara bıraktığı umutları ve belki de onuru onu yabancı güçlerin hizmetine girmekten alıkoydu. Çektiği sıkıntılar cesaretini yıprattı. Her zaman hayal kırıklığıyla sonuçlanan ve yeterince beslenmeden yayan çıktığı uzun yolculuklar sağlığını bozdu, ruhunu ürkekleştirdi. Yoksulluğu giderek arttı. Sefalet, birçokları için kamçılayıcı bir güç olsa da, bazıları için yıkıcı bir etkiye sahiptir ve kont yıkı-

lanlar arasındaydı. Katettiği Macaristan yollarında yatan, Prens Esterhazy'nin çobanlarıyla bir koyun budunu paylaşan, bir beyefendi olarak efendisinden kabul etmeyeceği ekmeği bir yolcu sıfatıyla onlardan isteyen ve Fransa'nın düşmanı olan ellerden bir lokma yemeği defalarca reddeden Touraineli bu zavallı beyefendiyi düşünürken, refaha erdiği zamanki gülünç haliyle gördüğümde bile yüreğimde asla bir hınç hissetmedim. Mösyö de Mortsauf'un beyaz saçları bana katlanılmaz kederini açıklıyordu ve sürgünlere onları yargılamayacak kadar sempati besliyordum. Kontta Fransız ve Tours neşesinden eser kalmamıştı; hırçınlaşmış, hasta düşmüş, adını bilemediğim bir Alman düşkünler yurdunda tedavi görmüştü. Hastalığı bağırsak askısı iltihabıydı; sıklıkla ölümcül olan bu vakanın iyileşmesi kişilik değişikliklerine ve neredeyse daima hastalık hastası olmaya yol açar. Kalbinin derinliklerine gömülmüş olan ve sadece benim keşfettiğim aşkların sırf o anki yaşamını değil, geleceğini de mahveden düzeysiz ilişkilerdi. On iki yıllık sefaletten sonra, bakışlarını, Napoléon'un kararnamesiyle geri dönmesine izin verdikleri Fransa'ya yöneltti. Güzel bir gecede, ıstırap çekerek Ren'i yayan geçerken Strazburg çan kulesini fark ettiğinde bayılacak gibi olmuştu. Tıpkı canı yandığında "Anneciğim!" diye bağıran bir çocuk gibi "Fransa! Fransa! İşte Fransa! diye bağırdım," dedi bana. Doğuştan zenginken şimdi yoksuldu; bir alaya komuta edecek ya da devleti yönetecek meziyetlere sahipken otoritesi, geleceği yoktu; sağlıklı ve gürbüz bir çocukken düşkünleşmiş ve tamamıyla yıpranmıştı. İnsanların ve nesnelerin zorunlu olarak olası hiçbir etki altında kalmadan geliştikleri bir ülkede her şeyden habersiz, kendisini her şeyden, hatta bedensel ve manevi güçlerden yoksun kalmış bir halde görüyordu. Parasız kalması isminin ağırlığını daha fazla hissetmesine neden oluyordu. Sarsılmaz düşünceleri, Condé Ordusu'ndaki geçmişi, kederleri, anıları, yitirdiği sağlığı, onu alaylar ülkesi

Fransa'da pek de dikkate alınmayacak bir alınganlığa sürüklemişti. Yarı ölü bir halde Maine'e ulaşmıştı; orada devrimci hükümet, belki de iç savaştan kaynaklanan bir tesadüf eseri olarak, hatırı sayılır büyüklükteki bir çiftliği sattırmayı unutmuştu ve çiftçisi kendisini bu çiftliğin sahibi olarak tanıtıyordu. Givry'de, bu çiftliğin yanındaki şatoda oturan Lenoncourt ailesi Kont Mortsauf'un geldiğini öğrendiğinde, Lenoncourt dükü ona, kendisine kalacak bir yer bulana kadar Givry'de kalmasını önerdi. Lenoncourt ailesi, orada ikâmet ettiği sürede kendini toplayan ve bu ilk mola boyunca kederini gizlemek için çaba harcayan konta karşı soylu bir özen gösterdi. Lenoncourtlar büyük malvarlıklarını kaybetmişti. Mösyö de Mortsauf, adı sayesinde, kızları için uygun bir eş adayıydı. Matmazel de Lenoncourt otuz beş yaşında, hastalıklı ve yaşlanmış bir adamla evlenmeye karşı çıkmak şöyle dursun, mutlu bile görünüyordu. Bu evlilik, ona prens Blamont-Chauvry'nin kız kardeşi, Uxelles markizi olan ve manevi annesi gibi gördüğü teyzesiyle birlikte yaşama imkânını sağlayacaktı.

Bourbon düşesinin yakın dostu olan Madam d'Uxelles, Touraine'de doğumlu, meçhul filozof olarak anılan Mösyö Saint-Martin'in manevi öncülüğünü yaptığı dindar bir topluluğun üyesiydi. Bu filozofun öğrencileri, mistik aydınlanmanın üst düzey soyut düşüncelerinin öğütlediği erdemleri hayata geçiriyordu. İlahî alemlerin anahtarını sunan bu öğreti, insanın yüce ideallere doğru yol aldığı dönüşümlerin varlığını açıklar, onu meşru alçalma ödevinden kurtarır, yaşamın acılarına *quaker*'ın[2] sarsılmaz huzurunu katar ve göğe taşıdığımız meleğe, annelere özgü bir şeyler esinleyerek acının küçümsenmesini emreder. Bu, geleceği olan bir stoacılıktır. Etkin dua ve saf aşk Roma Katolik Kilisesi'nden Erken Hristiyanlığa dönen bu inancın unsurlarıdır. Bunun-

2 XVII. yüzyılda kurulmuş ve kilisenin toplumsal reformunda önemli bir rol oynamış dinî topluluk. (ç.n.)

la birlikte, Matmazel de Lenoncourt teyzesinin daima sadık kaldığı Apostolik Kilisesi'ne bağlıydı. Devrimin fırtınalarından ağır bir şekilde etkilenen Uxelles markizi yaşamının son günlerinde kendini tutkuyla dinine vermiş, sevgili çocuğunun ruhuna, Saint-Martin'in deyişiyle, *semavi aşkın ışığını ve yüreğin sevincinin özsuyunu* dökmüştü. Kontes, teyzesinin ölümünden sonra sık sık Clochegourde'a gelen bu barışçıl ve erdemli bilgeyi birçok kez kabul etmişti. Saint-Martin, Clochegourde'da, Tours'daki Letourmy basımevinde yayıma hazırlanan son kitaplarını denetlemişti. Yaşamın fırtınalı darboğazlarını görmüş yaşlı kadınların bilgeliğinden esinlenen Madam d'Uxelles, oturacak bir evi olması için, Clochegourde'u yeni evlenen genç kadına vermişti. Markiz, yaşlıların incelikli düşündüklerinde daha da mükemmelleşen iyilikseverlikleriyle her şeyini yeğenine bırakarak, daha önce oturduğu odanın üst katına taşınmakla yetinmişti. Neredeyse çok ani gerçekleşen ölümü bu birlikteliğin üzerini yas tülleriyle örterken, Clochegourde'da olduğu gibi, genç kadının kuruntucu ruhunda da silinmez kederler bırakmıştı. Touraine'e ilk yerleştiği günler kontesin yaşamının, mutlu olmasa da, en endişesiz dönemi olmuştu.

Yurt dışında geçirdiği sıkıntılı yaşamın ardından, önünde huzurlu bir geleceği görür gibi olmaktan hoşnut kalan Mösyö de Mortsauf ruhunun canlandığını hissetmiş, bu vadide çiçeklenen bir umudun esritici kokularını içine çekmişti. Geçimini düşünmek zorunda kaldığında, kuracağı tarım işletmesinin hazırlıklarına girişmiş ve içini biraz olsun sevinç kaplamaya başlamıştı; ama Jacques'ın doğumu, o anı ve geleceği perişan eden bir yıldırım gibi düşmüş, doktor yenidoğanın öleceğini söylemişti. Kont bu teşhisi anneden özenle gizledi; ardından doktora kendisi için başvurdu ve Madeleine'in doğumunun da doğruladığı gibi, umut kırıcı yanıtlar aldı. Bu iki olay, o lanetli teşhisin içsel kesinliğiyle sürgünün hastalık eğilimlerini artırdı. Yanındaki saf, kusursuz, anneli-

ğin keyfini tatmadan endişelerine kapılmış bahtsız genç kadınla birlikte ailesinin ismi sonsuza dek yitip gitmişti; geçmiş yaşamının üzerinde yeni kederlerin tohumlandığı bu kalıntısı yüreğine çökmüş ve yıkımını tamamlamıştı.

Kontes o anı değerlendirerek geçmişi tahmin etti ve geleceği okudu. Kendini suçlu hisseden bir erkeği mutlu kılmaktan daha zor bir şey olmasa da, kontes meleklere yaraşır bu işe girişmişti. Bir gün içinde her türlü fedakârlığı göze alır olmuştu. Göğü görebildiği uçuruma indikten sonra, hastabakıcı rahibenin herkesi kucakladığı görevine kendini tek bir erkek için adamıştı. Kontu kendisiyle barıştırmak için, kendisi yapsa bağışlamayacağı hataları bile bağışladı; kont cimrileştiğinde bu yaşam tarzının dayattığı yoksunlukları kabullendi; kocası, sosyete yaşamını ancak tiksintilerini görerek tanıyan herkes gibi, aldatılma endişesine kapılınca, içine kapandı ve onun güvensiz tavırlarına hiç sesini çıkarmadan katlandı; onun iyi olanı arzulaması için kadınlığın kurnazlıklarını kullandı, böylece kont özgül nitelikleri olduğunu sanıyor ve kendi evinde hiçbir yerde tadamayacağı üstünlüğün keyfini çıkarıyordu. Ardından, kontes evlilik yolunu epeyce katettikten sonra, kötülüğün ve dedikodunun hüküm sürdüğü bu bölgede, kontun histerik yapısının yol açacağı taşkınlıkların çocuklara zarar verebileceğini düşünerek Clochegourde'dan hiç çıkmamaya karar verdi. Böylece, yıkımlarını, sarmaşıktan kalın bir pelerinle örttüğü için, kimse Mösyö de Mortsauf'un gerçek kifayetsizliğinden şüphe etmiyordu. Kontun değişken, tamamen hoşnutsuz olmasa da, hiçbir şeyden çok hoşnut kalmayan karakteri, karısında, kendi gizli kederinin, âdeta merhemlerin ferahlatıcılığıyla yumuşadığını hissederek uzandığı hoş ve rahat bir dünya bulmuştu.

Bu hikâye, gizli kırgınlığının etkisiyle Mösyö de Chessel'in ağzından alınmış sözlerin en basit ifadesidir. Toplumsal yaşam hakkındaki bilgisi Clochegourde'a gömülü sırlardan bazılarını sezinlemesini sağlamıştı. Ama Madam

de Mortsauf ulvi tavırlarıyla herkesi kandırsa da, aşkın o kavrayışlı duyularını kandıramadı. Küçük odamdayken, gerçeğin önsezisi beni yatağımdan fırlattı, odasının pencerelerini görebildiğimde Frapesle'de kalmaya katlanamadım; giyinip sessiz adımlarla aşağı indim ve sarmal bir merdivenin bulunduğu bir kulenin kapısından dışarı çıktım. Gecenin soğuğu beni yatıştırdı. Moulin Rouge Köprüsü'nden Indre'i geçtim ve Azay tarafındaki son pencerede bir ışığın parıldadığı Clochegourde'un karşısındaki mutlu kayığın yanına ulaştım. Aşk geceleri ozanının ezgileri ve bülbülün tek notasıyla iç içe geçmiş, eski ve dingin düşüncelerime daldım. İçimde, şimdiye kadar o güzel geleceğimi örten yas tüllerini kaldıran hayaletler gibi süzülen düşünceler uyanıyordu. Ruh ve duyular aynı şekilde büyülenmişti. Arzularım nasıl bir yoğunluktaydı ki ona kadar yükselmişti! Kendi kendime kaç kez, bir çılgın gibi, onun nakaratını söyledim:

— Benim olacak mı?

Evren önceki günler boyunca gözümde büyümüş olsa da, bir gece içinde bir merkeze kavuştu. İsteklerim ve ihtiraslarım ona bağlandı, parçalanmış yüreğini onarmak ve doldurmak için onun her şeyi olmayı diliyordum. Değirmenlerin savaklarından süzülen suların, Saché çan kulesinin saat başı çalan çanlarının sesiyle yarıda kesilen mırıltısının ortasında, onun pencerelerinin altında geçen bu gece güzeldi! Hayatımı aydınlatan, o yıldızı andıran çiçeğin ışığıyla yıkanan bu gece boyunca, Cervantes'in sayfalarında alay ettiğimiz o zavallı Kastilya şövalyesinin ve aşka ilk adımı attığımız inancıyla ruhumu ona bağladım. Sabahın ilk ışıklarıyla, ilk kuş ötüşüyle Frapesle parkına kaçtım; köylüler beni fark etmedi, sıvışmamdan kimse şüphelenmedi ve kuledeki çanlar öğle vaktini çalana kadar uyudum. Yemekten sonra, sıcağa rağmen, tutkulu bir hayranı gibi göründüğüm Indre'i ve adalarını, vadiyi ve tepeciklerini görmek için, serbest kalmış bir atı geride bırakacak bir hızla çayıra indim, kayığıma, söğütlerime ve Clochegourde'uma yeniden kavuştum. Öğle vakti

kırlarda olduğu gibi her yana sessizlik ve hışırtılar hâkimdi. Kımıltısız yapraklar göğün mavi fonunda net bir şekilde beliriyordu; ışıkla beslenen kuduzböceği, yeşil yusufçuk gibi böcekler dişbudak ağaçlarına, sazlarına doğru uçuyordu; sürüler gölgeliklerde geviş getiriyordu, bağın kızıl toprakları kavruluyor, karayılanlar kayaların yamaçlardan aşağı kayıyordu. Yatmadan önceki o zarif, o şirin manzara nasıl da değişmişti! Aniden kayıktan fırladım ve kontun dışarı çıktığını görür gibi olduğum Clochegourde'un etrafından dönmek için yola koyuldum. Yanılmamıştım, bir çitin kenarından yürüyen kont hiç şüphesiz, nehrin kıyısındaki Azay yoluna açılan bir kapıya doğru ilerliyordu.

— Bu sabah nasılsınız sayın kont?

Bana kendisine sıklıkla böyle hitap edilmiyormuş gibi mutlu bir ifadeyle baktı.

— İyiyim, dedi, demek kır yaşamını bu sıcakta gezinecek kadar seviyorsunuz?

— Beni buraya temiz hava almam için göndermediler mi?

— Tamam o zaman! Çavdarların nasıl biçildiğini görmek ister misiniz?

— Seve seve, dedim. Ama itiraf edeyim ki, bu hususta inanılmayacak kadar bilgisizim. Çavdarı buğdaydan, kavağı titrek kavaktan ayırt edemem; ekim ya da toprağı işlemenin farklı usulleri hakkında hiçbir şey bilmem.

— İyi ya! gelin işte, dedi neşeyle geri dönerek. Yukarıdaki küçük kapıdan girin.

O çitin içinde, ben de dışında yürümeye başladık.

— Mösyö de Chessel'den hiçbir şey öğrenemezsiniz, dedi bana, kâhyasının hesaplarını denetlemekten başka hiçbir şeyle uğraşmayacak kadar soylu bir beyefendidir.

Bana avlularını ve binalarını, gezinti bahçelerini, meyveliklerini ve bostanlarını gösterdi. Nihayet, beni nehrin kenarında, akasyalar ve Japon akçaağaçlarıyla çevrili uzun bir ağaçlıklı yola götürdü; orada, yolun diğer ucunda çocukla-

nıyla ilgilenen Madam de Mortsauf'un bir bankın üzerinde oturduğunu fark ettim. Bir kadın o titreyen ve kenarları tırtıklı küçük yaprakların altında çok zarif görünür! Belki de safça acele etmemden dolayı şaşkınlığa kapılmıştı, ama yanına geleceğimizi bildiğinden istifini bozmadı. Kont, bana o noktada yanından geçtiğimiz yükseltilerdekinden tamamen farklı bir manzara sunan vadiyi izletti; orada kendinizi âdeta İsviçre'nin küçük bir köşesinde hissediyordunuz. Indre'e dökülen derelerin çizgiler halinde belirdiği çayırlık tüm enginliğiyle uzanıyor ve uzaktaki buğuların arasında gözden kayboluyordu. Montbazon tarafında uçsuz bucaksız yeşil bir alan görülüyordu ve diğer taraftaki yolların önü tepelerle, ağaç kümeleriyle, kayalıklarla kesilmişti. Madam de Mortsauf'u selamlamak için adımlarımızı sıklaştırdığımızda, Madeleine'e okuttuğu kitabı aninden yere bıraktı ve sarsılarak öksüren Jacques'ı dizlerinin arasına aldı.

— Neler oluyor? diye haykırdı yüzü solan kont.

— Boğazı ağrıyor, diye yanıtladı beni fark etmemiş gibi görünen anne, önemli bir şey değil.

Çocuğun hem kafasını tutuyor hem de sırtını ovalıyordu ve gözlerinden bu zavallı cılız yaratığa yaşam veren iki ışıltı yayılıyordu.

— Tedbirsizliğiniz inanılır gibi değil, dedi kont sert bir ifadeyle, çocuğu nehrin soğuğuna maruz bırakıyorsunuz ve onu taştan bir banka oturtuyorsunuz.

— Ama baba, bank ateş gibi yanıyor, diye haykırdı Madeleine.

— Yukarıda sıcaktan bunalıyorlardı, dedi kontes.

— Kadınlar her zaman haklı çıkmak ister! dedi kont bana bakarak.

Onu bakışlarımla onaylamaktan ya da kınamaktan kaçınmak için, boğazının ağrıdığından yakınan ve annesinin götürmek için ayağa kalktığı Jacques'ı izliyordum. Kontes yanımızdan ayrılmadan kocasının sözlerini duydu.

— Dünyaya böyle sağlıksız çocuklar getiren, onlara özen göstermesini de bilmeli.

Tamamıyla haksız sözlerdi; ama özsaygısı onu suçu karısına yükleyerek kendisini haklı çıkarmaya sevk ediyordu. Kontes yokuşları ve basamakları uçarcasına çıkıyordu. Camlı kapıdan girerek gözden kaybolduğunu gördüm. Banka oturan Mösyö de Mortsauf başını öne eğmiş, düşüncelere dalmıştı. Durumum katlanılmaz bir hal alıyor, ne bana bakıyor ne de benimle konuşuyordu; zihninde güzel bir yer edinmeyi düşündüğüm bu gezintiye elveda demek gerekiyordu. Hayatımda bundan beter bir çeyrek saat geçirdiğimi hatırlamıyorum. Kendi kendime "Gitsem mi? Yoksa kalsam mı?" diye sorarken boncuk boncuk terliyordum. Kimbilir aklından, gidip Jacques'ın nasıl olduğunu sormayı unutmasına neden olacak ne hüzünlü düşünceler geçmişti! Aniden ayağa kalkıp yanıma geldi. Arkamıza dönüp güleç vadiye baktık.

— Gezintimizi başka bir güne erteleyeceğiz sayın kont, dedim uysal bir tavırla.

— Çıkalım! diye yanıtladı. Bu çocuğun yaşaması için hiç pişmanlık duymadan hayatını verecek olan ben, ne yazık ki böyle sahnelerle sık sık karşılaşmaya alıştım.

— Jacques daha iyi, şimdi uyuyor dostum, dedi altın ses.

Birden ağaçlıklı yolun ucunda beliren Madam de Mortsauf hiçbir hınç ve keder belirtisi göstermeden yanımıza geldi.

— Clochegourde'u sevmeniz beni çok mutlu etti, dedi bana.

— Sevgilim, atıma atlayıp Mösyö Deslendes'i çağırmaya gitmemi ister misiniz? dedi kont, az önceki haksız davranışını telafi etme arzusunu belli ederek.

— Hiç endişelenmeyin, Jacques dün gece uyumadı, hepsi bu. Bu çocuğun sinirleri çok hassas, kötü bir rüya gördü, ben de yeniden uyuması için başında bekleyip ona masallar

anlattım. Öksürüğü tamamıyla sinirsel, onu bir pastille yatıştırdım ve ardından uyumaya başladı.

— Zavallı kadın! dedi ellerini ellerinin arasına alıp ona nemli gözlerle bakarak, bundan hiç haberim yoktu.

— Önemsiz şeyler için neden endişeleniyorsunuz? Çavdarlarınızla ilgilenin. Bildiğiniz gibi, siz orada olmazsanız, ortakçılar, ekin demetleri kaldırılmadan başka yerden gelen kadın başak toplayıcıların tarlaya girmesine göz yumuyor.

— İlk tarım dersimi alacağım madam, dedim.

— İyi bir öğretmeniniz var, diye yanıtladı, alışkanlık olduğu üzere *ağzı kulaklarına varıncaya kadar* deyişiyle anılan o memnuniyet belirtisini dışavurmak için ağzı büzülen kontu göstererek.

O geceyi korkunç endişeler içinde geçirdiğini, oğlu kuşpalazına yakalandığı için kaygılandığını ancak iki ay sonra öğrendim. Bense, o kayığın içinde aşk düşünceleriyle hafifçe salınırken, o sırada ölümcül belirtilerle kırışmış olan alnını, penceresinden aydınlatan mumun ışığında onu hayranlıkla izlediğimi fark edeceğini düşlüyordum. Tours'daki kuşpalazı salgını ürkütücü yıkımlara yol açmıştı. Kapıya geldiğimizde kont bana heyecanlı bir ses tonuyla "Madam de Mortsauf bir melektir!" dedi. Bu sözler üzerine sendeledim. Bu aileyi henüz ancak üstünkörü tanıyordum ve böyle bir durumda genç bir ruhu kavraması çok doğal olan vicdanım bana "Bu derin huzuru hangi hakla bozacaksın?" diye bağırdı.

Dinleyicisi olarak kolayca ikna edebileceği genç bir adamla karşılaşmanın mutluluğunu yaşayan kont bana Bourbonların dönüşünün Fransa için hazırladığı gelecekten söz etti. Laf laf açtı, sohbetimiz sırasında beni garip bir şekilde şaşırtan çocuksu düşüncelere tanık oldum. Kesinliği kanıtlanmış olgulardan haberi yoktu; bilgili kişilerden korkuyordu; üstünlüklerini yadsıyor, belki de haklı olarak bilimsel gelişmelerle alay ediyordu; sonunda yüreğinde onu incitmemek için çok tedbirli davranmayı gerektiren çok sayıda arızası olduğunu anla-

dım; böylece, kesintisiz süren bir sohbet benim için zihinsel bir uğraş haline geliyordu. Âdeta ellerimle yokladığım kusurlarını, kontesin onları okşarkenki esnekliğiyle kabulleniyordum. Hayatımın başka bir döneminde olsa, onun kalbini kaçınılmaz bir şekilde kıracaktım; ama bir çocuk gibi çekingen olduğumdan, hiçbir şey bilmediğimi ya da olgun insanların her şeyi bildiğini sandığımdan, bu hasta çiftçinin Clochegourde'da yarattığı harikalar karşısında afallıyordum. Planlarını hayranlıkla dinliyordum. Nihayet, bu yaşlı beyefendinin bana iyi niyetle yaklaşmasını sağlayan gayriihtiyari dalkavukluğumla, bu güzel araziye, onun konumuna, Frapesle'den daha zarif bulduğum bu yeryüzü cennetine imreniyordum.

— Frapesle, diyordum, hantal bir gümüş takımı gibi, ama Clochegourde içinde değerli taşlar bulunan bir mücevher kutusu!

Bu cümleyi o günden beri benim adımı anarak sık sık tekrarladı.

— Ama biz gelmeden önce acınası bir haldeydi, diye karşılık verdi.

Bana ekin tarlalarından, fundalıklarından söz ettiğinde onu pürdikkat dinliyordum. Tarımsal faaliyetlerde acemi olduğumdan onu ürünlerin fiyatlarıyla, toprağı işleme yöntemleriyle ilgili sorularla bezdiriyordum, o ise bana onca ayrıntıyı öğretmekten mutlu görünüyordu.

— Peki size okulda ne öğretiyorlar? diye soruyordu şaşkınlıkla.

Daha o ilk gün,küçük şatoya geri döndüğümüzde karısına "Mösyö Felix çok cana yakın bir delikanlı!" dedi.

Akşam anneme yazıp Frapesle'de kalacağımı, bana giysi ve çamaşır göndermesini istedim. O dönemde yaşanan büyük toplumsal değişimden haberdar olmadığımdan ve yazgımı nasıl etkileyeceğini anlamadığımdan, hukuk eğitimimi tamamlamak için Paris'e döneceğimi sanıyordum; dersler kasımın ilk günlerinde başladığı için önümde iki buçuk ay vardı.

Frapesle'deki ilk günlerimde kontla içten bir yakınlık kurmayı denedim: Bende acımasız izlenimler bırakan bir dönemdi. Bu adamda keşfettiğim nedensiz fevrilik, ümitsiz bir durum karşısındaki acelecilik beni ürküttü; bazen ruhunda Condé Ordusu'nun çok değerli soylu beyefendisi ışıldıyor, zor şartlar altındayken politikayı bir gülle gibi delip geçen, dürüstlüğün ve cesaretin tesadüflerinin soylu beyefendi gibi yaşamaya, bir d'Elbée, bir Bonchamp, bir Charette[3] olmaya mahkûm ettiği o iradelerin ışığını saçıyordu. Bunun üzerine, burnu büzüşüyor, alnı parlıyor ve gözlerinde yanıp sönen bir yıldırım beliriyordu. Mösyö de Mortsauf'un, aklımdan geçenleri okuyup beni hiç düşünmeden öldüreceğinden korkuyordum. O günlerde son derece uysal bir gençtim. İnsanları ilginç bir şekilde değiştiren irade, içimde yeni yeni tomurcuklanıyordu. Aşırıya kaçan arzularım bende duyarlılığın, korkunun titremelerine benzeyen o hızlı sarsılmalarına yol açmıştı. Mücadele etmek beni ürpertmiyordu, ama paylaşılmış bir aşkın mutluluğunu tatmadan ölmek istemiyordum. Güçlükler ve arzularım iki paralel çizgi halinde gelişiyordu. Duygularımdan nasıl söz etmeli? Kederli şaşkınlıkların pençesindeydim. Bir tesadüf bekliyor, çevremi gözlemliyor, kendimi sevdirdiğim çocuklarla yakınlaşıyor, evdeki nesnelerle özdeşleşmeyi deniyordum. Kont yavaş yavaş benim yanımda daha rahat davranmaya başladı. O zaman ani mizaç değişikliklerini, nedensiz derin kederini, birdenbire çıkışmalarını, acı ve kırıcı yakınmalarını, kindar soğukluğunu, bastırdığı çılgınca davranışlarını, çocuksu inlemelerini, umutsuz bir adamın çığlıklarını, beklenmedik öfkelerini fark ettim. Manevi yapı fiziki yapıdan hiçbir şeyin mutlak olmamasıyla ayrışır; davranışların yoğunluğu kişiliklerin ya da etrafında bir araya geldiğimiz bir olguyla ilgili düşüncelerin düzeyiyle ilintilidir. Clochegourde'daki tutumum, hayatımın geleceği o garip iradeye bağlıydı. İçeri girerken kendi kendime "Beni

3 Fransız Devrimi'nden sonra kraliyeti destekleyen generaller. (ç.n.)

nasıl karşılayacak?" dediğimde, o zamanlar ferahlaması da daralması gibi kolay olan ruhumu hangi endişelerin sıkıştırdığını size anlatamayacağım. Kar beyazı alnında aniden fırtına bulutları kümelendiğinde, yüreğim nasıl bir kaygıyla çarpıyordu! Sürekli olarak tetikteydim. Böylece bu adamın zorbalığının pençesine düştüm.

Istıraplarım Madam de Mortsauf'un çektiklerini tahmin etmemi sağlıyordu. Anlam yüklü bakışlarla göz göze gelmeye başladık, bazen ben gözyaşı dökerken o kendininkileri saklıyordu. Böylece, kontes ve ben birbirimizi kederle sınadık. Gerçek ıstıraplar, suskun sevinçler, kâh suya düşen, kâh canlılığını koruyan umutlarla dolu bu ilk kırk gün boyunca ne çok şey keşfettim! Güneşin, doruklarını şehvetle kızıllaştırıp vadiyi bir yatak gibi gözler önüne sererek battığı, doğanın tüm varlıkları aşka davet eden o sonsuz ezgiler ezgisinin duyulmamasını imkânsız kıldığı bir akşam onu huşu içinde düşüncelere dalmış bir halde buldum. Genç kız kendisini uçup giden yanılsamalara yeniden mi kaptırıyordu? Kadın bazı gizli mukayeselerin etkisiyle acı mı çekiyordu? Duruşunda ilk itiraflara yaraşan bir kendini bırakmışlığı sezer gibi olduğumda, ona "Bazı günler zorlu geçiyor!" dedim.

— Ruhumu okudunuz, ama nasıl?

— Birçok açıdan birbirimize benziyoruz, diye yanıtladım. Duyarlılıkları büyük içsel yankılanmalar uyandırarak daima birlikte titreşen ve asabi mizaçları nesnelerin temel ilkeleriyle sürekli uyum içinde olan, keder ve haz karşısında ayrıcalıklara sahip bulunan o nadide varlıklar grubuna ait değil miyiz? Onları her şeyin uyumsuzluk içinde olduğu bir ortama koyduğunuzda, bu kişiler korkunç acılar çeker, ama buna koşut olarak kendilerine sempatik gelen düşüncelerle, duyumlarla ya da varlıklarla karşılaştığında hazları coşkunun doruklarına yükselir. Ama bizim için, felaketlerin, sadece aynı hastalıkla zedelenmiş ve birbirlerine çok benzeyen kavrayışların karşı karşıya geldiği ruhlarca bilinen üçüncü

bir yaşam alanı daha vardır. Bazen ne iyilikten ne de kötülükten etkileniriz; o zaman içimizdeki boşlukta harekete geçen dokunaklı bir org, hiçliğin yararsızlığına karşı isyan eden bir ruhun korkunç çelişkisini andırırcasına, nedensiz yere duygulanır, bir ezgi üretmeden sesler çıkarır, sessizlikte yitip giden vurgular savurur! Gücümüzün, tıpkı bilinmeyen bir yaradan kanın boşalması gibi, tamamıyla tükendiği bezdirici oyunlar. Duyarlılık seller gibi akar, bunu günah çıkarma bölmesinin kulaklarının duymadığı korkunç çökkünlükler, betimlenemez melankoliler izler. Ortak kederimizi izah edebildim mi?

Ürperdi ve güneşin batışına bakmaya devam ederken yanıtladı:

— Bu kadar genç bir yaşta bunları nasıl biliyorsunuz? Yoksa daha önceleri kadın mıydınız?

— Ah! diye karşılık verdim heyecanlı bir sesle, çocukluğum uzun süren bir hastalık gibi geçti.

— Madeleine öksürüyor, dedi yanımdan hızla ayrılırken.

Kontes evine düzenli olarak gelip gitmemden iki nedenden dolayı endişelenmedi. Öncelikle, bir çocuk gibi saftı ve düşünceleri bu saflıktan hiç sapmıyordu. Dahası kontu eğlendiriyor, bu tırnaksız ve yelesiz aslanının ruhunu besliyordum. Daha sonraları, hepimize makul görünen bir neden daha buldum. Tavla oynamayı bilmiyordum, Mösyö de Mortsauf bana bu oyunu öğretmeyi önerdiğinde kabul ettim. Buna karar verdiğimizde, kontes kendini tutamayıp bana "Ama kendinizi büyük bir tehlikeye atıyorsunuz!" demek isteyen merhametli bir ifadeyle baktı. İlk başta hiçbir şey anlamasam da, üçüncü gün nasıl bir işe kalkıştığımı öğrendim. Çocukluğumun meyvesi olan ve hiçbir şeyin tüketemediği sabrım bu sınanma sürecinde olgunlaştı. Bana izah ettiği ilkeleri ve kuralları uygulayamadığımda kont kendini acımasız alaylara kaptırmanın mutluluğunu yaşıyordu; uzun uzun düşündüğüm zaman, ağır bir oyunun can

sıkıntısından yakınıyordu; hızlı oynadığımda acele etmeme kızıyordu; hata yaptığımda bundan yararlanarak çok hızlı hamle yaptığımı söylüyordu. Bu, size ancak kötü huylu bir çocuğun boyunduruğu altına girmiş Epiktetos'la kıyaslayarak açıklayabileceğim, güçlü bir yetke sahibinin zorbalığı, baskıcı bir despotluktu. Parasına oynadığımızda, sürekli kazanması kendisini küçük düşüren, soysuzca sevinçler yaşamasına neden oluyordu. Karısının bir sözü beni teselli ediyor, onun da hemen nezaket ve görgü kurallarına dikkatetmesini sağlıyordu. Kısa süre içinde, hiç ummadığım bir işkencenin korlarının içine düştüğümü anladım. Bu arada param da kalmadı. Kont, ben şatodan ayrılana dek hep karısıyla benim yanımda kalsa da, bazen çok geç kaldığımda daima yüreğine nüfuz edebileceğim bir anın umudunu taşıyordum; ama o beklenmedik anı bir avcının kederli sabrıyla yakalamak için, ruhumun durmadan incindiği, tüm paramı alıp götüren bu alay dolu partilere devam etmek gerekmiyor muydu? Güneş ışınlarının çayırlıktaki oyunlarını, kurşuni gökyüzündeki bulutları, buğulu tepeleri ya da ayın nehrin mücevherlerindeki titreyişlerini kaç kez sessizce izlemiştik. O anlarda birbirimize sadece:

— Gece ne güzel!

— Gece kadın gibidir madam.

— Ne derin bir huzur!

— Evet, burada tamamıyla mutsuz olmak mümkün değil, derdik.

Bu yanıt üzerine gergefine dönerdi. Bir süre sonra, içimde yerini bulmak isteyen bir bağlılığın kıpırtılarını duymaya başlamıştım. Param kalmadığından, bu akşam birliktelikle-rine veda etmek gerekiyordu. Yazıp para göndermesini istediğimde annem beni azarladı ve ancak bir haftalık harçlık gönderdi. Kimden isteyebilirdim? Ve söz konusu olan hayatımdı! Böylece, ilk büyük mutluluğumun bağrında bana her yandan saldıran kederle karşı karşıya kalıyordum; ama

Paris'te, kolejde yatılı okurken yoksunluğumun bilincine vararak bu durumdan sıyrılmış, bahtsızlığımı edilginleştirmiştim; Frapesle'de bu bahtsızlığımın canlanmasıyla hırsızlık arzusunu, o düşlenmiş suçları, ruhu ağ gibi saran ve özsaygımızı kaybetmemek için bastırmamız gereken o ürkütücü öfkeleri tanıdım. Amansız düşüncelerin, annemin aşırı tutumluluğunun bende uyandırdığı endişelerin anısı, bana âdeta, derinliğini ölçmek için kenarına geldikleri uçuruma düşmeyenlerin gençlere gösterdiği erdemli hoşgörüyü kazandırdı. Soğuk terlerle beslenen dürüstlüğüm, yaşamın aralandığı ve aktığı yatağın çakıllı çorak kumunu gösterdiği anlarda pekişse de, insani adalet bir insanın boynunu vurmak için kılıcını her çekişinde, kendi kendime "Ceza yasaları hiçbir bahtsızlık yaşamamış kişilerce hazırlanıyor," dedim. Yaşamımın bu hassas noktasında, Mösyö de Chessel'in kütüphanesinde tavlayla ilgili bir kitap bulup inceledim; ardından ev sahibim bana birkaç ders vermek istedi; daha yumuşak bir tarzda verilen öğütler sayesinde ilerleme kaydettim, kuralları ve yapılması gereken hamleleri ezberledim. Birkaç gün içinde üstadımı yenecek duruma geldim. Kazandığımda tavırları iğrençleşiyor, gözleri bir kaplanınki gibi ateşler saçıyor, yüzü buruşuyor, kaşlarını hiç kimsede rastlamadığım bir şekilde indirip kaldırıyordu. Yakınmaları şımarık bir çocuğunkine benziyordu. Bazen zarları fırlatıyor, öfkeye kapılıyor, tepiniyor, zar hokkasını ısırıyor ve bana hakaretler yağdırıyordu. Bu şiddet yüklü tepkiler bir süre sonra sona erdi. Üstünlüğü ele geçirdiğimde, mücadeleyi dilediğimce yönlendirmeye başladım; neredeyse müsabaka berabere bitsin diye uğraşıyordum. İlk başta kazanmasına izin veriyor ve daha sonra dengeyi sağlıyordum. Öğrencisinin böylesine hızlı bir gelişme göstermesi konta dünyanın sonunun gelmesinden daha şaşırtıcı geliyordu. Bunu asla dile getirmedi. Partilerimizin sürekli aynı şekilde sonuçlanması zihninde yeni düşüncelerin şekillenmesine yol açtı.

— Kuşkusuz, diyordu, zavallı beynim yoruluyor. Zihnim karıştığından daima partinin sonuna doğru kazanıyorsunuz.

Tavla oynamasını bilen kontes, daha ilk seferinde, uyguladığım taktiği anlamış ve bendeki yoğun şefkat belirtilerini sezmişti. Bu ayrıntılar ancak tavlanın ürkütücü güçlüklerini bilenler tarafından anlaşılabilirdi. Bu küçücük detay neler ifade ediyordu! Ama aşk, tıpkı Bossuet'nin tanrısı gibi, yoksulun bir bardak suyuna, ölen meçhul askerin çabasına en muhteşem zaferlerden daha çok değer verir. Kontes genç bir yüreği altüst eden o sessiz teşekkürlerden birini gönderirken bana çocuklarına baktığı gibi bakıyordu! O mutlu akşamdan sonra konuşurken hep yüzüme baktı. Geri dönerken nasıl bir ruh halinde olduğumu tasvir edemeyeceğim. Ruhum bedenimi soğurmuştu, ağırlığını hissetmiyordum, yürümüyor, uçuyordum. Tıpkı *Elveda mösyö!* deyişinin, ruhumda İsa'nın yeniden doğuşunun *O filii, o filiae* ilahisinin içerdiği uyumlu notaların yankılanmasına neden olması gibi, beni aydınlıkla sarmalayan o bakışını hissediyordum. Yeni bir hayata doğuyordum. Demek onun için bir anlam ifade ediyordum! Lal rengi çarşaflarda uyudum. Karanlıklarda kapalı gözlerimin önünden birbirini izleyerek geçen alevler, yanmış kâğıdın üzerinde peş peşe uçuşan zarif ateşböceklerini andırıyordu. Düşlerimde, nasıl olduğunu bilemediğim bir şekilde elle dokunulabilir hale gelen sesi beni aydınlık ve parfümlü bir hava gibi sarıyor, gözeneklerimi açıyor ve ruhumu okşayan bir ezgiye benziyordu. Ertesi gün beni karşılayışı bana yönelik duygularını belli ediyordu ve o andan itibaren sesinin gizlerini algılamaya başladım. O gün, hayatıma damgasını vuran en anlamlı günlerden biriydi. Yemekten sonra tepelerde dolaştık; taşlı, çorak, bereketsiz toprağında hiçbir bitkinin yetişmeyeceği bir araziye gittik; yine de birkaç meşe ve çobanpüskülü ve akdikenlerle kaplı çalılıklar vardı; ayrıca ot yerine, batan güneşin ışınlarıyla aydınlanan, üzerinde ayakların kaydığı, pasrengi, kenarları tırtıklı yo-

sundan bir halı uzanıyordu. Destek olmak için Madeleine'in elinden tutuyordum, Madam de Mortsauf da Jacques'ın koluna girmişti. Önden giden kont geri dönüp bastonunu yere vurduktan sonra bana korkunç bir ses tonuyla:

— İşte benim hayatım! dedi. Ah! Tabii ki sizi tanımadan önce, diye ekledi karısına kendisini bağışlaması için bakarak. Ama kont kırdığı potu telafi etmekte geciktiği için, kontesin rengi soldu. Böyle bir darbeyle hangi kadın sendelemezdi?

— Burada ne muhteşem kokular yayılıyor ve ışık oyunları ne kadar da zarif! Bu fundalığın bana ait olmasını isterdim, belki de burayı kazdığımda hazineler bulurdum; ama benim için en büyük zenginlik sizin komşuluğunuzdur. Zaten göze böylesine hoş görünen bir manzara, ruhun dişbudaklar ve kızılağaçlarla yıkandığı bu yılankavi nehrin yanında parayı kim önemserdi ki. Beğenilerin farklılığını görüyor musunuz? Size göre ekime uygun olmayan bir toprak parçası olan bu arazi benim için bir cennet.

Kontes bana bir bakışıyla teşekkür etti.

— Ozanlara yaraşır sözler! dedi kont acıklı bir ses tonuyla, burası sizin isminizi taşıyan birinin yaşamına ait olamaz. Ardından sözünü yarıda kesip ekledi: Azay'in çanlarını duyuyor musunuz? Ben çanların sesini net bir şekilde işitebiliyorum.

Madam de Mortsauf ürküntüyle bana baktı. Madeleine elimi sıktı.

— Dönüp bir tavla partisi yapmak ister misiniz? dedim konta, zarların tıkırtısı çanların gürültüsünü duymanızı engelleyecek.

Havadan sudan konuşarak Clochegourde'a geri döndük. Kont nesi olduğundan pek söz etmeden ağrılarından yakınıyordu. Salona geçtiğimizde betimlenemez bir kararsızlık yaşadık. Bir koltuğa gömülen kont, düşüncelere daldı; karısı onun dikkatini dağıtmamaya özen gösteriyordu; kontes hastalığın belirtilerini biliyor ve nöbetlerin yaklaştığını

sezebiliyordu. Onun gibi, ben de hiç konuşmadım. Benden gitmemi rica etmemesi, belki de bir tavla partisinin kontu neşelendireceğini ve nüksetmeleri kendisini canından bezdiren o lanetli sinirsel gerginlikleri dağıtacağını sanmasından kaynaklanıyordu. Hiçbir şey kontu daima büyük bir istekle kabul ettiği bir tavla partisine ikna etmek kadar zor olamazdı. Nazlı bir metres gibi, kendisi oynamak istermiş gibi görünmemek için ona yalvarılmasını, diretilmesini istiyordu. İlginç bir sohbet yüzünden bir an için abartılı ricalarımı unutsam, suratını asıyor, kırıcılaşıyor, sohbete öfkelenerek her şeyin tersini söylüyordu. Keyfinin kaçtığını fark edip ona bir parti oynamayı önerdiğimde nazlanıyordu: "Öncelikle saat çok geç oldu," diyordu, üstelik tavla oynamak aklımdan bile geçmiyordu. Nihayet, gerçek arzularını dile getirmeyen o kadınlar gibi, aşırıya kaçan yapmacık davranışlar sergiliyordu. Karşısında küçülüyor, ona, ara verdikçe unutulan bir sanattaki becerimi sürdürmeme yardımcı olması için yalvarıyordum. Bu kez onu oynamaya ikna etmek için çılgınca bir neşeye ihtiyaç duydum. Yapacağı hamleleri tasarlamasını engelleyecek baş dönmelerinden yakınıyor, başını âdeta bir mengenenin sıktığını söylüyordu, kulağı çınlıyor, nefesi daralıyor ve derin derin iç çekiyordu. Nihayet masaya oturmaya razı oldu. Madam de Mortsauf çocukları yatırmak ve evin çalışanlarına akşam duası ettirmek için yanımızdan ayrıldı. Onun yokluğunda her şey yolundaydı, Mösyö de Mortsauf'un kazanması için elimden geleni yaptım. Mutluluğu aniden yüzünü güldürdü. Kendi hakkında uğursuz tahminler yürüttüğü bir hüzünden birdenbire sarhoş bir adamın neşesine geçişi, neredeyse hiç neden yokken o çılgınca gülüşü beni endişelendirip donup kalmama neden oldu. Onun böylesine açıkça dışavurduğu bir taşkınlık halini daha önce hiç görmemiştim. Yakınlaşmamız meyvelerini vermişti, benim yanımda kendini sıkmıyordu. Her gün beni zorbalığıyla sarmalamaya, kişiliğine yeni bir anlam yükle-

meye çalışıyordu, çünkü ruh hastaları hevesleri, içgüdüleri olan ve tıpkı topraklarını genişletmeyi hedefleyen bir mülk sahibi gibi egemenlikleri altındaki alanı büyütmeyi isteyen yaratıklar gibidir. Kontes aşağı indi ve gergefinin daha iyi aydınlanması için tavla masasının yanına oturdu, ama işine koyulduğunda gizleyemediği bir kaygı içindeydi. Mecburen yapmak zorunda kaldığım bir hamle üzerine kontun suratı değişti; lal rengi neşeli yüzü sararak karamsar bir ifadeyle kaplandı, gözlerini kırpıştırmaya başladı. Ardından, öngöremeyeceğim ve telafi edemeyeceğim son bir aksilik yaşandı. Mösyö de Mortsauf oyunu kaybettiğini kesinleştiren berbat bir zar attı. Hemen ayağa kalkıp masayı üzerime, lambayı yere fırlattı, konsola bir yumruk attı ve yürüdüğünü söyleyemeyeceğim şekilde, âdeta salondan dışarı fırladı. Ağzından fışkıran hakaretler, küfürler, çıkışmalar, tutarsız cümleler seli Ortaçağ'a özgü bir cinlenme halini yansıtır gibiydi. Ne yapacağımı nasıl şaşırdığıma siz karar verin!

— Bahçeye gidin, dedi kontes elimi sıkarak.

Dışarı çıktım, kont ortadan kaybolduğumu fark etmemişti. Ağır adımlarla ulaştığım taraçadan, yemek salonunun yanındaki odadan duyulan gürlemelerini ve inlemelerini işittim. Fırtınanın ortasında, bülbülün yağmurun dineceği andaki ötüşü gibi aralıklarla yükselen meleğin sesini de duyuyordum. Kontesin yanıma gelmesini beklerken, bitmek üzere olan ağustosun en güzel gecesinde, akasyaların altında geziniyordum. Bir işaretiyle yanıma geleceğine söz vermişti. Birkaç günden beri, aramızda, dopdolu ruhlarımızdaki kaynağı bir sözcükle fışkırtacak bir açıklamanın belirtileri çalkalanıyordu. Sağlayacağımız mükemmel uyumu hangi utanç geciktiriyordu? Belki de benim gibi, sevdikleri kocalarına görünmeden önce genç kızları sarsan o utangaçlığa boyun eğerek, taşmaya hazır olan yaşamın dizginlendiği, iç dökmekte tereddüt edildiği o anlarda olduğu gibi, korkunun heyecanlarına benzeyen, duyarlılığı zedeleyen o ürpertiyi se-

viyordu. Zorunlu hale gelen bu ilk açılmayı içimizde biriken düşüncelerle gözümüzde büyütmüştük. Aradan bir saat geçti. Adımlarının yankılanması dingin geceyi canlandıran kıvrımlı elbisesinin dalgalanan hışırtısına karıştığında tuğladan bir korkuluğun üzerine oturuyordum. Bunlar yüreğe sığmayan duygulardı!

— Mösyö de Mortsauf uyudu, dedi. Böyle olduğunda, birkaç haşhaş kapsülünü haşlayıp ona bir fincan suda içiririm, krizleri bu basit ilacın daima aynı etkiyi göstereceği kadar aralıklı. Mösyö, dedi bana, sesini değiştirip en ikna edici bir tonla, kötü bir tesadüf şimdiye dek hayli temkinle gizlenen sırları gözlerinizin önüne serdi, bana bu yaşananların anısını kalbinize gömeceğinize söz verin. Size yalvarıyorum, bunu benim için yapın. Sizden yemin etmenizi istemiyorum, bana onurlu bir insanın *evet* sözcüğüyle yanıt verin, bununla yetineceğim.

— Demek bu *evet*'i telaffuz etmem gerekiyor, öyle mi? O halde birbirimizi hiç tanımamışız!

— Sürgün sürecinde yaşadığı uzun sıkıntıların etkilerini dikkate alarak Mösyö de Mortsauf'u olumsuz bir şekilde yargılamayın. Yarın söylediklerinin hiçbirini hatırlamayacak ve karşınıza yine o mükemmel ve sevgi dolu benliğiyle çıkacak.

— Kontu haklı çıkarmaya uğraşmayın madam, diye yanıtladım, istediğiniz her şeyi yapacağım. Mösyö de Mortsauf'u sağlığına kavuşturabilsem ve size mutlu bir hayat sağlayabilsem kendimi hemen Indre'e atardım. Değiştiremeyeceğim tek şey düşüncemdir, hiçbir şey zihnime bu kadar güçlü bir şekilde işlemedi. Sizin için hayatımı verebilirim, ama vicdanım için aynı şey geçerli değil; onun sesini dinlemeyebilirim, ama konuşmasını engelleyebilir miyim? Bana göre Mösyö de Mortsauf...

— Sizi anlıyorum, dedi, alışılmadık sert bir tepkiyle, haklısınız. Kont genç bir metres gibi fevridir, diye devam etti, âdeta bu sözcüğü kullanarak hakkındaki delilik imasını yu-

muşatmak istercesine, ama bu nöbetleri çok nadir, yılda en fazla bir kere, aşırı sıcaklarda geçiriyor. Sürgün yaşamı onda ne büyük yıkımlara yol açtı! Ne muhteşem yaşamlar mahvoldu! Yoksa büyük bir asker, ülkesinin onuru olacaktı, eminim.

— Bunu biliyorum, dedim ben de kendi payıma sözünü keserek ve beni ikna etmeye çalışmasının boşuna olduğunu belli ederek.

Durdu, bir elini alnına götürerek, "Sizi bu şekilde aile yaşamımıza kim dâhil etti?" dedi kendi kendine. "Tanrı bana destek olacak içten bir dostluk mu göndermek istiyor?" diye ekledi elini elimin üzerine sıkıca yaslayarak, "çünkü siz iyi yüreklisiniz, yüce gönüllüsünüz..."

Âdeta gizli umutlarını doğrulayan kesin bir tanıklığa başvurmak için göğe doğru kaldırdığı gözlerini bana çevirdi. Bir ruhu ruhuma gönderen bu bakışla elektrik akımına kapılmış gibi sarsıldığımda, sosyete yaşamının âdetlerine göre incelikten uzak bir davranışta bulundum; ama bazı ruhlarda bir tehlike karşısında, başa gelmeyen bir felaketin kaygısıyla, sıklıkla şoku önlemek için, aceleyle yapılan böyle yürekli bir hamleye ve dahası bir kalbi aniden sorgulamak, uyum içinde titreştiğini anlamak için indirilen bir darbeye rastlanmaz mıydı? İçimde ışıltıları andırırcasına yükselen birçok düşünce, kendimi bir gizeme tamamıyla kaptırdığımı sezinlediğim anda, saflığıma gölge düşüren lekeyi yıkamamı öğütledi.

— Daha ileri gitmeden önce, dedim, içinde bulunduğumuz derin sessizlikte kolayca duyulabilen yürek çarpıntılarımın titrettiği bir sesle, geçmişteki bir anının lekesini silmeme izin verir misiniz?

— Susun, dedi dudaklarıma götürdüğü parmağını hızla geri çekerek. Hakaretin ulaşamayacağı yükseklilerde yaşayan bir kadın gibi kibirle bakarken altüst olmuş bir ses tonuyla:

— Neden söz etmek istediğinizi biliyorum, dedi. Söz konusu olan karşılaştığım ve karşılaşacağım ilk, son ve tek

hakaret! Bana o balodan hiç bahsetmeyin. Dindarlığım sizi bağışlasa da, içimdeki kadın hâlâ acı çekiyor.

— Tanrı kadar acımasız olmayın, dedim gözlerime dolan yaşları kirpiklerimin arasında gizleyerek.

— Daha katı olmalıyım, çünkü zayıf bir kadınım.

— Ama karşılaştığınız ilk, son ve tek hakaret olsa da beni dinleyin, diye karşılık verdim çocuksu bir isyankârlıkla.

— Peki o zaman, konuşun! Aksi takdirde sizi dinlemekten korktuğumu düşüneceksiniz.

Bunun üzerine, bunun yaşamımızdaki yegâne an olduğunu hissederek ona beni dikkatle dinlemesini öğütleyen bir ses tonuyla, balodaki kadınlara, tıpkı daha önce karşılaştıklarım gibi kayıtsız kaldığımı, ama kendisini gördüğümde, hayatı okumak ve araştırmakla geçen, ruhu hiç de cesur olmayan bir genç olarak, ancak bu duyguyu hiç yaşamamış olanlarca mahkûm edilebilecek bir taşkınlığa kapıldığımı, insan yüreğinin, hiçbir yaratığın karşı duramayacağı ve her şeyi, hatta ölümü bile yenecek böyle bir arzuyla asla dolmadığını söyledim.

— Peki küçümsenmeyi de yenebilecek bir arzu muydu? dedi sözümü yarıda keserek.

— Demek beni küçümsediniz?

— Artık bunlardan söz etmeyelim, dedi.

— Neden söz etmeyelim? diye yanıtladım insanüstü bir kederin yol açtığı bir coşkuyla. Söz konusu olan benim, benim bilinmeyen hayatım, bilmeniz gereken bir sırrım; yoksa umutsuzluktan öleceğim! Aynı zamanda, farkında olmadan, ellerinde müsabakanın galibine vaat edilen tacın parıldadığı kadının rolünü üstlendiğiniz yaşamı, sizin yaşamınızı da konuşalım.

Ona çocukluğumu ve gençliğimi, size bahsettiğim gibi mesafeli bir şekilde yargılayarak değil, yaraları hâlâ kanayan genç bir adamın dizginsiz sözleriyle anlattım. Sesim ormandaki oduncuların baltası gibi yankılandı. Kontesin önüne

bomboş geçen yıllar, o yılları yapraksız dallarla donatan destansı acılar yığıldı. Ona sizi muaf tuttuğum ateşli sözcüklerle bir yığın korkunç ayrıntıyı betimledim; parıltılı dileklerin hazinesini, arzularımın el değmemiş altınını, sürekli bir kışın sürdüğü Alpler'e yığılan buzların altına gizlenmiş yanan bir yüreği dile getirdim. Yeşaya'nın ateşleriyle tekrarlanan ıstıraplarımın yükü altında iki büklüm olduğumda, beni başını öne eğerek dinleyen bu kadından bir sözcük bekledim; karanlıkları bir bakışıyla aydınlattı, tek bir sözüyle dünyevi ve ilahî âlemleri canlandırdı.

— Aynı çocukluğu yaşanmışız! dedi, bana bir ideal uğruna ölenlerin halesinin ışıldadığı yüzüyle bakarak.

Ruhlarımızın aynı teselli edici düşünceyle birleştiği kısa bir aralıktan sonra:

— Demek ki ıstırap çeken sadece biz değilmişiz! dedi çocuklarıyla konuştuğu ses tonuyla ve oğulları ölen bir ailenin tek kızı olmanın bahtsızlığından söz etti. Bana kendisini kederiyle bunaltan bir annenin dizinin dibinden hiç ayrılmayan bir genç kızın konumu ile kolejde kendi haline terk edilmiş bir çocuğun ruh hali arasındaki farklılıkları anlattı. Gerçek annesi olarak gördüğü iyi yürekli teyzesinin, bana yeniden doğan kederini anlattığı o işkenceden kurtardığı güne kadar, ruhunun bir değirmentaşının altında hiç durmadan ezildiği gençliğiyle kıyaslandığında benim yalnızlığım bir cennet gibiydi. Hançer darbesi karşısında geri adım atmayan ve Demokles'in kılıcıyla ölen fevri mizaçların katlanamayacağı ve izahı mümkün olmayan iğnelemelerin hedefindeydi; kimi zaman samimi bir iç döküş buz gibi bir buyrukla sonlanıyor, kimi zaman alnına soğuk bir öpücük konduruluyor; kendisine ara sıra sitem edilen bir sessizlik dayatılıyor, içine attığı gözyaşları yüreğine gömülüyordu; nihayet manastırın, görkemli bir şekilde yüceltilen bir anaçlık görünümü altında yabancılardan gizlenen onlarca zorbalığı ekleniyordu bunlara. Annesi onunla övünüyor, onu övüyor; ama ertesi gün öğretmenin gözüne

girmek için annesine gerekli olan bu iltifatları pahalıya ödüyordu. İtaatkârlığı ve uysallığı sayesinde, annesinin yüreğini yumuşattığını sanıp ona açıldığında, zorba, bu sırlarla donanmış bir halde yeniden beliriyordu. Bir muhbir bu kadar alçak ve hain olamazdı. Bir genç kızın sevinçlerinin, eğlencelerinin karşılığında ağır bir bedel ödüyordu, çünkü mutlu olduğunda da, tıpkı bir hata yaptığında olduğu gibi azarlanıyordu. Aldığı asil eğitim, kendisine sevgiyle değil, incitici bir ironiyle verilmişti. Annesine kızmıyor, sadece ona karşı sevgiden ziyade korku beslediği için, kendisine sitem ediyordu. Bu melek, belki de kendisini şu anki yaşamına hazırladıkları için bu katı tutumların gerekli olduğunu düşünüyordu! Onu dinlerken, âdeta ahenksiz tınılarla çaldığım Eyüp'ün arpı, şimdi haçın dibindeki Meryem'in ilahilerinin eşliğinde bana dindar parmaklarının dokunuşlarıyla cevap veriyordu.

— Burada bir araya gelmeden önce, aynı yaşam kürelerinde yaşıyormuşuz, siz doğudan gelmişsiniz, bense batıdan gelmişim.

Başını umutsuz bir ifadeyle iki yana sallayarak:

— Siz doğudan, ben batıdan, dedi. Siz mutlu yaşayacaksınız, bense kederden öleceğim! Erkekler yaşamlarını belirleyen olayların gidişatına hâkimdirler, benimki ise ebediyen elimden alındı. Kadının, evli kadınların simgesi olan altın halkayla bağlandığı o ağır zinciri hiçbir güç kıramaz.

Bunun üzerine, kendimizi aynı rahme tutunmuş ikizler gibi hissettiğimizde, aynı kaynaktan beslenmiş kardeşler arasında iç dökmelerin yarıda kesilmesine razı olmadı. Temiz yüreklerin açıldıkları andaki o doğal iç çekişlerinin ardından, bana evliliğinin ilk günlerini, ilk hayal kırıklıklarını, bahtsızlığıyla yeniden yüz yüze gelişini anlattı. O da tıpkı benim gibi, göle atılan bir taşın suyun hem yüzeyini hem de derinliklerini çalkandırmasına benzer şekilde, berrak özleri en ufak bir şokta tamamıyla sarsılan ruhları derinden etkileyen, ama aslında önemsiz olaylarla karşılaşmıştı. Evlendiğinde,

biraz birikmiş parası vardı, para sıkıntısı çektikleri bir gün, neşeli saatleri, gençliğin binlerce arzusunu çağrıştıran bu az miktarda altını, bunların altın parçaları değil anılar olduğunu söylemeksizin, cömertçe vermişti; kocası bu davranışını hiçbir zaman umursamadı, kendisini borçlu hissetmiyordu. Unutuluşun dingin sularında yitip giden bu hazinenin karşılığı olarak, her şeyi yoluna koyan, eli açık ruhlar için alevleri zorlu günlerde parıldayan sonsuz bir mücevher anlamına gelen o nemli bakışla hiç karşılaşmamıştı. Böylece kederden kedere koşmuştu! Mösyö de Mortsauf ona ev masrafları için gerekli parayı vermeyi unutuyordu; kontes, bir kadının yaşayabileceği tüm sıkılganlıkları yendikten sonra, ondan para istediğinde, kocası bir düşten uyanmış gibi oluyordu ve kont onu bu amansız yürek sıkışmalarından uzak tutmak için hiç çaba harcamamıştı! Bu mahvolmuş adamın hastalıklı mizacı ortaya çıktığında içini ne büyük bir dehşet kaplamış, ilk çılgınca öfke patlamasıyla karşılaştığında neye uğradığını şaşırmıştı. Kocasının bir kadının varlığı üzerinde egemenlik kuran o görkemli yüzündeki o değersiz ifadeyi görebilmesi için ne kasvetli düşünceler atlatmıştı! İki doğumu ne korkunç duygular izlemişti! Ölüye benzeyen iki çocuğun görünümü karşısında ne yıkımlar yaşamıştı! Kendi kendine "Onlara hayat üfleyeceğim! Onları her gün yeniden doğuracağım!" derken ne yaman bir yüreklilik sergilemişti! Ardından kadınların destek bekledikleri bir erkeğin yüreğinin ve elinin önündeki engeli hissettiğinde ne büyük bir umutsuzluğa kapılmıştı! Üstesinden gelinen her güçlüğün ardından o olağanüstü bahtsızlığın önüne dikenli savanlarını serdiğini görmüştü. Kocasını, çocuklarının sağlık durumlarını ve yaşamak zorunda olduğu bölgeyi iyice tanıdığı, tıpkı Napoléon'un sıcak bir yuvanın şefkatli özenlerinden koparıp aldığı bir çocuk gibi, ayaklarını çamurda ve karda yürümeye, alnını güllelere, tüm benliğini askerin edilgin boyun eğişine alıştırdığı güne kadar, her kayayı tırmanırken aşması gereken yeni çöllerle karşılaşmıştı.

Size özetlediğim bu olayları bana üzücü gelişmelerin, kaybedilmiş aile içi savaşların, boşa giden emeklerin eşliğinde, kapkaranlık enginlikleri içinde anlattı.

— Nihayet, dedi sözlerini tamamlarken, Clochegourde'un yeniden düzenlenmesinin beni ne zahmetlere sokacağını, ona çıkarları uğruna en yararlı şeyi benimsetme amacıyla ne bezdirici kurnazlıklara başvuracağımı anlamak için burada birkaç ay kalmak gerekti! Benim öğütlerim doğrultusunda yapılan bir şey ilk başta başarısızlığa uğradığında ne çocuksu muzipliklere katlandım! İyi olanı nasıl da kendisine mal eder! Onu sıkıntılarından uzaklaştırmak, havasına güzel kokular katmak, taşlarla döşediği yolları kumla kaplayıp çiçeklendirmek için canımdan bezerken sürekli onun yakınmalarını dinlemek nasıl da sabırlı davranmamı gerektirdi! Ödülümse şu korkunç tekerlemedir: "Öleceğim, yaşamın ağırlığına katlanamıyorum!" Evinde birilerini ağırlama mutluluğuna eriştiğinde her şey silinip gider, zarif ve kibar davranır. Ailesine karşı neden böyle değil? Bazen şövalyelere özgü davranışlar sergileyen bir adamın bu saygısızlığını nasıl açıklayacağımı bilemiyorum. Son olarak, kent balosundan önce yaptığı gibi, bana gizlice bir elbise almak için dörtnala Paris'e gitmeyi bilir. Evi için cimridir, ben istesem benim için her şeyini saçıp savurur; oysa bunun tersi olmalıydı: benim hiçbir şeye ihtiyacım yok, evin masrafı ise çok. Belki de, yaşamını mutlu kılmak arzusuyla ve anne olacağımı düşünmeden, beni kölesi gibi kullanmaya alıştırdım onu; biraz pohpohlasam, bana alçakça görünen bir rolü üstlenecek kadar alçalabilsem, onu bir çocuk gibi yönlendirebilirdim! Ama aile çıkarları bir adalet heykeli gibi sakin ve katı olmamı gerektiriyor, yine de benim de şefkat dolu ve engin bir ruhum var!

— Onun üzerinde hâkimiyet kurmak, onu yönetmek için üzerindeki bu etkinizden neden yararlanmıyorsunuz? diye sordum.

— Sadece ben söz konusu olsaydım, ne doğru savlara saatler boyunca karşı çıkan o anlayışsız suskunluğuyla başa çıkabilir ne de çocuksu gerekçelerle ileri sürdüğü mantıksız değerlendirmelere yanıt verebilirdim. Zayıflık ve çocukluk karşısında cesur değilim; ben hiç direnç gösteremeden bana darbe indirebilir bunlar; belki güce güçle karşılık verebilirim, ama acıdıklarım karşısında hiç güçlü değilim. Madeleine'i kurtarmak için onu zorlamak gerekse, onunla birlikte ölürdüm. Merhamet, tüm kaslarımı gevşetiyor ve sinirlerimi yumuşatıyor. Böylece on yıllık şiddetli sarsıntılar beni çökertti; artık sıklıkla zedelenen duyarlılığım bazen güçten düşüyor, hiçbir şey onu yeniden canlandıramıyor, kimi zaman fırtınalara katlanmamı sağlayan kararlılığım yetersiz kalıyor. Evet, bazen yeniliyorum. Dinlenmekten ve kaslarımı güçlendirebileceğim yüzmeden yoksun kaldıkça öleceğim. Mösyö de Mortsauf beni öldürecek ve benim ölümümden sonra kendisi de ölecek.

— Neden birkaç aylığına Clochegourde'dan ayrılmıyorsunuz? Neden çocuklarınızla birlikte deniz kenarına gitmiyorsunuz?

— Öncelikle Mösyö de Mortsauf benim buradan uzaklaşmamla mahvolduğunu düşünecek. Kendi durumuna inanmak istemese de, bunun bilincinde. İçinde, biri insan diğeri hasta olmak üzere, çelişkileri garipliklerini yeterince açıklayan iki farklı benlik var! Üstelik, böyle bir durumda korkudan titremekte haksız sayılmayacak. Burada hiçbir şey yolunda gitmeyecek. Belki de beni, çocuklarını üzerlerinde süzülen çaylaktan korumaya çalışan bir anne olarak gördünüz. Bu, daima "Madam nerede?" diye soran Mösyö de Mortsauf'a gösterilmesi gereken özenle daha da yoğunlaşan, ağır bir görev. Hepsi bu değil. Aynı zamanda Jacques'ın eğitmeni, Madeleine'in dadısıyım. Hepsi bu da değil! Çiftliğin kâhyası ve idarecisiyim. Günün birinde, bir toprağın işlenmesinin bu bölgedeki en zor işlerden biri olduğunu öğrendiğinizde söz-

lerimin neler ifade ettiğini anlayacaksınız. Parasal gelirimiz pek az, çiftliklerimiz sürekli bir gözetimi gerektiren ortakçılık sistemiyle işletiliyor. Buğdayları, hayvanları, her türden ürünü bizim satmamız gerek. Bizim asıl rakiplerimiz, meyhanede tüketicilerle anlaşan ve ilk ürünlerini sattıktan sonra fiyatları aşağı çeken kendi çiftçilerimiz. Çiftçiliğin onlarca güçlüğünü anlatmaya kalksam canınızı sıkarım. Fedakârlığım ne kadar güçlü olursa olsun, çiftçilerimizin kendi topraklarını bizim gübrelerimizle verimli kılıp kılmadıklarını denetleyemem; ortakçılarımızın hasadın paylaşımı sırasında kendi aralarında anlaşıp anlaşmadıklarını görmeye gidemem; satış için en uygun zamanı bilemem. Dahası, Mösyö de Mortsauf'un hafızasının zayıflığını, sizin de tanık olduğunuz gibi, onu işleriyle uğraşmaya yönlendirmekte çektiğim zahmetleri düşünürseniz, bir an için bile yere bırakamadığım yükün ağırlığını anlarsınız. Burada olmazsam mahvoluruz. Kimse onun sözünü dinlemez, talimatları çoğunlukla birbirleriyle çelişir; zaten onu kimse sevmez, sürekli homurdanır, her zaman kesinlikle o haklıdır; üstelik, tüm zayıf kişilikliler gibi, kendisini bir baba gibi sevdirmek için çalışanların düşüncelerine fazla kulak veriyor. Buradan ayrılırsam, bir hafta sonra evde tek bir hizmetçi bile kalmaz. Gördüğünüz gibi, kurşundan çiçek demetleri çatılarımıza nasıl tutturulmuşsa ben de Clochegourde'a öyle bağlıyım. Sizden hiçbir şeyi gizlemedim mösyö. Bu bölgede kimse Clochegourde'un sırlarını bilmiyor ve artık siz bunları biliyorsunuz. Burayla ilgili olarak sadece iyi ve hoş şeylerden bahsederseniz size saygı... minnet duyarım, diye ekledi daha da yumuşayan bir ses tonuyla. Böylece, dost yüreklerle karşılaşacağınız Clochegourde'a her zaman gelebilirsiniz.

— Ama, dedim, ben hiçbir zaman acı çekmemişim! Oysa siz...

— Hayır! diye karşılık verdi, boyun eğmiş kadınların graniti yaran gülümsemesine engel olamayarak, bu iç dökmeye şaşırmayın, bu sırlar hayatı size hayal gücünüzün umrnanı-

za izin verdiği gibi değil, olduğu haliyle sunuyor. Hepimizin kusurları ve yetkinlikleri var. Savurgan biriyle evlenseydim, hayatımı mahvederdi. Hayatımı ateşli ve şehvetli bir genç-le birleştirseydim, hedefine ulaşmakta başarılı olurdu, ama belki de onu elimde tutamazdım, beni terk ederdi; o zaman kıskançlıktan ölürdüm! Ben kıskancım! dedi, geçen bir fırtı-nanın gök gürültüsünü andıran coşkulu bir vurguyla. Evet, mösyö beni sevebileceği kadar seviyor; yüreğindeki bütün sevgiyi, tıpkı Magdalalı Meryem'in güzel kokularından geri kalanıyla İsa'nın ayaklarını ovması gibi, ayaklarıma döküyor. Buna inanın! Aşk yaşamı dünyevi yasanın lanetli bir is-tisnasıdır; her çiçek solar, büyük sevinçlerin yarınları varsa bu yarınlar berbattır. Gerçek yaşam bir endişeler yaşamıdır, görüntüsü taraçanın dibine doğru uzanan ve güneş görme-den sapının üzerinde yeşil duran şu ısırganotunda gizlidir. Burada, tıpkı kuzey ülkelerindeki gibi, gökyüzünün altında gülümsemeler vardır; nadir rastlansalar da, acılara iyi ge-lirler. Nihayet, sadece annelik vasıfları öne çıkan kadınlar hayata zevklerinden ziyade fedakârlıklarıyla bağlanmaz mı? Burada insanlarımıza ya da çocuklarıma yönelen fırtınala-rı üzerime çekiyorum ve onların yönünü değiştirirken bana gizli bir güç veren bilemediğim bir duyguyu yaşıyorum. Dü-nün boyun eğişi daima yarının boyun eğişini hazırlar. Kaldı ki, Tanrı beni hiç umutsuz bırakmaz; çocuklarımın sağlığı ilk başlarda umutlarımı kırmıştı, ama şimdi büyüdükçe daha iyiye gittiklerini görüyorum. Üstelik evimiz de güzelleşti, gelirimiz de artıyor. Mösyö'nün yaşlılığının benim sayemde mutlu geçip geçmeyeceğini kim bilebilir? Buna inanın! Bü-yük Yargıç'ın huzuruna elinde yeşil bir hurma dalıyla, hayatı lanetleyenleri teselli ederek çıkan bir varlık, kederini mut-luklara dönüştürmüştür. Istıraplarım ailemin mutluluğunu sağlıyorsa, onlara tam anlamıyla ıstırap denilebilir mi?

— Evet, dedim, ama bu ıstıraplar tıpkı benim kayalıkları-mızda olgunlaşan meyvenin tadını anlamak için çektiklerim

kadar gerekliydi. Şimdi belki de, ruhlarımızı doldurduğu o sevgi selleriyle, sararmış yaprakları canlandıran o özsuyuyla birlikte o meyveyi birlikte tadacak, onun mucizelerine hayran kalacağız! Artık yaşam ağırlığını hissettirmiyor, artık yaşam bize ait değil... Tanrım! Beni anlamıyor musunuz? diye ekledim, aldığımız dinî eğitimin bizi alıştırdığı gizemli bir dili kullanarak. Birbirimize doğru hangi yolları yürüdüğümüzü görüyor musunuz? Bizi derin suların okyanusuna, iki yeşil ve çiçekli kıyının arasında, tepelerin dibinde ışıldayan kumsalın kenarından akan tatlı su kaynağına hangi manyetik güç çekti? Tıpkı Pers İmparatorluğu'nun kâhinleri gibi, aynı yıldızı izlemedik mi? İşte oklarını çıplak ağaçların gövdesine gönderecek, sevinçli çığlıklarıyla bizim için dünyayı yeniden canlandıracak, hiç tükenmeyen neşesiyle yaşama tat verecek, geceleri uykuyla, gündüzleri canlılığıyla donatacak ilahî çocuğun beşiğinin önündeyiz. Ama her yıl aramıza yeni düğümleri kim attı? Birbirimiz için iki kardeşten daha fazlası değil miyiz? Tanrı'nın bir araya getirdiğini asla ayırmayın! Bahsettiğiniz ıstıraplar güneşlerin en güzeliyle şimdiden yaldızlanmış ekinlerin ürün vermesi için Ekici'nin eliyle bol bol serpilmiş tohumlardı. Bakın! Bakın! Onların hepsini toplamak için birlikte gitmeyecek miyiz? İçimdeki hangi güç bana sizinle böyle konuşma cesaretini veriyor! Bana cevap verin, yoksa Indre'i bir kez daha geçip buraya geri gelmeyeceğim.

— Aşk sözcüğünü kullanmaktan uzak durdunuz, dedi sözümü sert bir ses tonuyla keserek; ama bilmediğim ve benim için yasaklanmış bir duygudan söz ettiniz. Siz bir çocuksunuz, sizi bir kez daha ama son defa bağışlıyorum. Bunu iyi bilin mösyö, yüreğim âdeta anneliğin esrikliğiyle atıyor! Mösyö de Mortsauf'u ne görev aşkıyla ne de kazanılacak sonsuz ahiret mutluluklarını düşündüğümden seviyorum, onu yüreğimin tüm tellerini ona bağlayan karşı konulmaz bir duyguyla seviyorum ben. Beni onunla evlenmeye zorladılar mı? Buna bahtsızlara karşı beslediğim sempatiden dolayı

karar verdim. Zamanla gelişen rahatsızlıkları tedavi etmek, savaştan yaralı dönenleri avutmak kadınlara düşmez miydi? Size ne söylemeliyim? Onu eğlendirdiğinizi gördüğümde anlam veremediğim, bencilce bir memnuniyet hissettim: bu katıksız bir annelik duygusu değil midir? Size içimi dökmem, asla ihmal etmemem, üzerlerine sağaltıcı bir çiy damlası yağdırmam ve bedenlerini, en ufak bir parçalarına bile gölge düşmesine izin vermeden, ruhumla ışıldatmam gereken üç çocuğum olduğunu yeterince kanıtlamadı mı? Bir annenin evlatlarına duyduğu sevgiyi köreltmeyin! İçimdeki evli kadın bunlardan etkilenmese de, bir daha benimle böyle konuşmayın. Bu çok basit talebe saygı duymazsanız, bu evin kapılarının size sonsuza dek kapanacağını belirteyim. Saf dostluklara, doğuştan kardeşliklerden daha güvenilir olan gönüllü kardeşliklere inanıyordum. Yanılmışım! Beni yargılamayan, azarlayıcı bir sesin incitici etkiler yarattığı o zayıflık anlarında beni dinleyen, kendisinden hiçbir şekilde ürkmediğim aziz bir dost istiyordum. Gençlik soyludur, yalan nedir bilmez, fedakârlıklar yapabilir, çıkar gözetmez; itiraf edeyim ki sizin sebatkârlığınızı gördüğümde bunun Tanrı'nın bir lütfu olduğunu sandım; rahibin herkese ait olması gibi, sadece benim olacak bir ruha, dertlerim dolup taştığında onları anlatabileceğim, içimdeki çığlıklarım katlanılmaz olduğunda, onları bastırmaya devam edersem beni boğacak hale geldiklerinde bağırabileceğim bir yüreğe sahip olacağıma inandım. Böylece, bu çocuklar için çok değerli olan varlığım Jacques'ın bir erkek olacağı güne kadar sürüp gidebilirdi. Ama bu büyük bir bencillik değil mi? Petrarca'nın Laura'sı yeniden var olabilir mi? Yanılmışım; Tanrı bunu istemiyor. Hiç dostu olmayan bir asker gibi, benim de görevimi yerine getirirken ölmem gerekecek. Dertlerimi açtığım kişi sert ve katı, üstelik artık teyzem de yok!

Ayışığıyla aydınlanan iki iri gözyaşı damlası gözlerinden yanaklarına süzülüp çenesine kadar indi; ama onları yakala-

mak için elimi tam zamanında uzattım ve o damlaları, on yıl boyunca gizli kalmış gözyaşlarını, harcanmış duyguları, gösterilen daimi özenleri, hiç bitmeyen telaşları, cinsiyetinizin en soylu kahramanlığını dışavuran bu sözlerin coşturduğu ilahî bir açgözlülükle içtim! Bana biraz şaşırmış gibi baktı.

— İşte, dedim, aşkın ilk, aziz inanç birliği. Evet, sizin kederinizi paylaştım, kutsal kanını içtiğimizde İsa'yla nasıl birleşiyorsak, ben de sizin ruhunuzla öyle bütünleştim. Umutsuzca sevmek de bir mutluluktur. Ah! Dünyada hangi kadın bana gözyaşlarını soğurduğum kadın kadar büyük bir sevinç yaşatabilirdi! Istıraplara boyun eğmemi gerektirecek bu anlaşmayı kabul ediyorum. Hiçbir art niyetim olmaksızın kendimi size adıyorum ve siz nasıl isterseniz öyle davranacağım.

Bir el hareketiyle araya girdi ve bana derinden gelen bir ses tonuyla:

— Bizi birbirimize bağlayacak bağları hiçbir zaman sıkmaya çalışmazsanız, ben de bu anlaşmayı kabul ediyorum.

— Evet, ama bana ne kadar az verirseniz, onları büyük bir kesinlikle sahiplenmem gerekiyor.

— İşe bir güvensizlik alametiyle başlıyorsunuz, diye yanıtladı kuşkudan kaynaklanan melankolik bir yüz ifadesiyle.

— Hayır, katıksız bir keyifle. Dinleyin! Tıpkı bağlandığımız duyguya benzer bir şekilde, sizden, benim için, kimsenin size bu şekilde hitap etmediği bir isim belirlemenizi istiyorum.

— Bu kadarı da fazla, ama yaşım sandığınız kadar küçük değil. Mösyö de Mortsauf bana Blanche der. Tek bir kişi, bu dünyada en çok sevdiğim, taptığım teyzem bana Henriette diye hitap ederdi. Şu halde, sizin için yeniden Henriette olacağım.

Kadını bizden üstün kılan ve bizi ağırlığıyla ezen o güvenle uzattığı elini aldım ve öptüm. Tuğladan parmaklığa yaslandı ve Indre'e baktı.

— Dostum, daha ilk hamleyle hedefe ulaşmaya çalışmakla hata yapmıyor musunuz? dedi. Size saflıkla sunulan

kadehi ilk hevesinizle hemen tükettiniz. Ama gerçek bir duygu asla paylaşılmaz, bir bütün halinde olmalı ya da hiç olmamalıdır. Mösyö de Mortsauf her şeyden önce saygılı ve gururludur, dedi bir sessizlik anından sonra. Belki siz de benim için söylediklerini unutmaya çalışacaksınız; söylediklerinden haberi yoksa yarın ona anlatacağım. Bir süre Clochegourde'da görünmeyin, böylece size daha fazla saygı duyacak. Hatta bu pazar kilise çıkışında size kendisi uğrayacak; onu tanırım, hatalarını telafi edecek ve kendisine davranışlarının ve sözlerinin sorumluluğunu bilen biri gibi yaklaştığınız için sizi daha fazla sevecek.

— Siz, görmeden, sizi duymadan geçecek beş gün!

— Benimle konuşurken sıcak ilginizi yansıtan bu tür sözcükler asla kullanmayın.

Taraçada hiç konuşmadan iki tur attık. Ardından, bana ruhumu ele geçirdiğini belli eden buyurgan bir ses tonuyla:

— Geç oldu, ayrılalım, dedi.

Öpmek istediğim elini bana tereddütle uzattı ve yakaran bir ses tonuyla:

— Elimi sadece size uzattığımda tutun, dedi, dilediğimce hareket etmeme izin verin, aksi takdirde kendimi size ait gibi hissedeceğim, bunun böyle olmaması gerek.

— Elveda, dedim.

Açtığı, alttaki küçük kapıdan dışarı çıktım. Kapıyı kapatacağı anda yeniden açtı, elini bana uzatırken "Gerçekten de bu akşam çok iyi niyetli davrandınız, geleceğimle ilgili umutlarımı güçlendirdiniz, dostum, alın!" dedi.

Elini birçok kez öptüm ve gözlerimi kaldırdığımda gözlerindeki yaşları gördüm.

Yeniden taraçaya çıktı ve bir an için çayırlara, bana doğru baktı. Frapesle yoluna girdiğimde, ayışığıyla aydınlanan beyaz elbisesini bir kez daha gördüm; ardından, birkaç saniye sonra, odası bir ışıkla aydınlandı.

— Ah, Henriette'im! dedim, sana bu dünyada hiçbir zaman ışıldamamış en saf aşkı vereceğim!

Attığım her adımda arkama bakarak Frapesle yolunda ilerledim. İçimde, tasvir edilmesi mümkün olmayan, anlam veremediğim bir hoşnutluk hissediyordum. Nihayet, her gencin yüreğini kabartan ve içimde uzun süredir devinimsiz bir güç olarak bekleyen bağlılığın önünde parıltılı bir yol açılıyordu! Tek hamlede yeni bir hayata adım atan bir rahip gibi, bağlanmış, adanmıştım. Sıradan bir "Evet madam!" Beni karşı konulmaz bir aşkı yüreğimde tek başıma saklamaya, bu kadının dostluğunu suistimal ederek onu küçük oyunlarla aşka sürüklememeye mecbur bırakmıştı. İçimde uyanan yeni duyguların tamamı karmaşa dolu seslerini yükseltiyordu. Daracık bir odaya kapanmadan önce, yıldızlarla kaplı göğün mavisini keyifle seyretmek, içimde yankılanan o yaralı yabangüvercininin şarkılarını, o safça iç döküşün basit tınılarını bir kez daha dinlemek, havadan o ruhun hepsinin bana gelmesi gereken parfümlerinin yayıntılarını toplamak için bir süre durmak istedim. Kendi benliğini hiçe sayan, kendisini yaralanmış, zayıf ya da acı çeken varlıklara, yasal zincirleri umursamadan adayan bu kadın bana ne yüce görünmüştü! Orada, ermişi ve bir ideal uğruna ölmeyi göze alanı yakan odun yığının üzerinde, dingin bir halde duruyordu! Karanlıkların ortasında beliren yüzünü hayranlıkla seyrederken, aniden, sözlerinde onu benim için tamamıyla yüce kılan gizemli bir anlam sezdiğimi sandım. Belki de benim onun uğruna, kendisinin o küçük dünyasındaki haline bürünmemi istiyordu? Belki de beni bu şekilde kendi yaşam alanına, kendi düzeyine ya da daha yukarılara çekerek benden güç ve teselli bekliyordu? Âlemlerin oluşumuyla ilgili bazı cüretkâr düşünceleri ileri sürenler, yıldızların hareketi ve ışığı birbirlerine böyle ilettiğini söyler. Bu düşünce beni aniden, kişinin kendini tüy gibi hafif hissettiği yükseltilere doğru havalandırdı; kendimi eski düşlerimin göğünde buldum ve çocukluğumun kederlerini, içinde süzüldüğüm bu olağanüstü mutlulukla açıkladım.

Gözyaşları içinde sönüp gitmiş dâhiler, değeri bilinmemiş yürekler, hatırlanmayan Azize Clarisse'ler, reddedilmiş çocuklar, sürgüne giden masumlar, hayata ıssız çöllerinden giren, her yanda soğuk yüzlerle, suskun yüreklerle, duymayan kulaklarla karşılaşan sizler, asla yakınmayın! Bir yürek sizin için açıldığında, bir kulak sizi dinlediğinde, bir bakış size karşılık verdiğinde mutluluğun sonsuzluğunu ancak siz hissedebilirsiniz. Tek bir gün kötü günleri silip atar. Geçmişte yaşanan ve unutulmayan kederler, derin düşünceler, umutsuzluklar, melankoliler, ruhun sırdaş bir ruha bağlandığı temas noktalarıdır. O zaman, bastırılmış arzularımızla güzelleşen bir kadın iç çekişlerin ve yitip gitmiş aşkların mirasçısı olur, boşa gitmiş sevgilerin tamamını yücelmiş bir halde geri verir; önceki kederleri, kaderin, ruhların birleştiği günde verdiği sonsuz mutluluklar için istediği bedel olarak açıklar. Bir ideal için ölen azizler, tıpkı Madam de Mortsauf'un yalnız bir zavallı için birdenbire nasıl bir anlam ifade ettiğini sadece sizin bilebileceğiniz gibi, bu erdemli aşkı yeni bir isimle nasıl anmak gerektiğini sadece melekler söyleyebilir!

Bu olay bir salı günü yaşanmıştı, gezintilerim sırasında Indre'i geçmeden pazar gününe kadar bekledim. O beş gün boyunca Clochegourde'da büyük olaylar gerçekleşmişti. Kont tuğgenerallik rütbesini, Saint-Louis nişanını almış, dört bin franklık bir aylığa hak kazanmıştı. Lenoncourt-Givry dükü Fransa Yüksek Meclisi üyeliğine atanmış, iki ormanını geri almış, saraydaki görevine geri dönmüştü ve karısı imparatorluk hazinesine dâhil edilmiş olan satılmamış eski mülklerine kavuşmuştu. Böylece Kontes Mortsauf, Maine'in en zengin mirasçılarından biri oluyordu. Annesi, Givry'nin gelirlerinden biriktirilen yüz bin frankı hiç ödenmemiş çeyiz parası olarak ona getirmişti; kont para sıkıntısı çekse de bu konuyu daha önce hiç açmamıştı. Dış dünya ile ilgili olaylarda çıkar gözetmemenin en gururlu tutumunu sergiliyordu. Kont, bu paraya kendi biriktirdiklerini de eklerse, yılda yak-

laşık dokuz bin frank gelir getiren iki komşu araziyi de satın alabilirdi. Bunun üzerine, dedesinin meclis üyeliğini devredeceği oğluna iki ailenin topraklarının servetinden oluşacak bir evladiyelik hazırlamayı düşündü; Lenoncourt dükü sayesinde hiç kuşkusuz iyi bir evlilik yapacak olan Madeleine bu durumdan zarar görmeyecekti. Bu düzenlemeler ve bu mutluluk sürgünün yaralarına biraz olsun merhem sürdü. Lenoncourt düşesinin Clochegourde'a gelmesi bölgede büyük bir yankı uyandırdı. Bu kadının soylu bir hanımefendi olduğunu kederle düşündüm ve kızında duygularının, asaletinin görmeme izin vermediği, sınıfsal bir bakış açısı olduğunu fark ettim. Cesaretinden ve yeteneklerinden başka bir geleceği olmayan zavallı ben, kim oluyordum ki? Ne kendim ne de başkaları için Restorasyon döneminin sonuçlarını düşünüyordum. Pazar günü, kilisenin Mösyö ve Madam de Chessel, Başrahip Quelus ve benim için ayrılmış şapelinden düşes ile kızının, kont ile çocuklarının bulunduğu yan şapele arzu dolu gözlerle bakıyordum. Taptığım kadını benden gizleyen hasır şapka hiç kımıldamadı ve bu unutuş beni ona eskisinden daha fazla bağladı. Artık benim sevgili Henriette'im olan ve hayatını çiçeklendirmek istediğim o soylu Henriette de Lenoncourt kendinden geçmişçesine dua ediyordu; inancı tavırlarına tasvir edemediğim bir çökkünlük, adanmışlık, içime işleyen dinî bir heykel görünümü kazandırıyordu.

Köy kilisesinin âdetlerine göre, akşamüstü duası ayinden birkaç saat sonra okunuyordu. Madam de Chessel kilise çıkışında, komşularına, bu sıcakta Indre'i ve çayırları iki kere geçmektense iki saatliğine Frapesle'e gelmelerini önerdi; davet kabul edildi. Mösyö de Chessel düşesin, Madam de Chessel kontun koluna girdi, ben de kolumu kontese uzattım ve bu güzel, yumuşak kolu ilk kez bedenimde hissettim. Frapesle'den kiliseye dönerken geçtiğimiz Saché Ormanı'nda, yaprakların arasından süzülen ışığın ağaçlıklı yol üzerinde renkli ipekli kumaşlara benzer görüntüler oluş-

turduğu sırada, kalbimin şiddetle çarpmasına yol açan kibirli duyguların ve düşüncelerin etkisine kapıldım.

— Neyiniz var? diye sordu, bozmayı korktuğum bir sessizliğin içinde atılan birkaç adımdan sonra. Kalbiniz çok hızlı çarpıyor!

— Sizin adınıza mutlu gelişmeler yaşandığını öğrendim ve çok sevenlerde olduğu gibi, belli belirsiz endişelere kapıldım; yücelmeleriniz dostluklarınıza zarar verecek mi?

— Benim mi! dedi, şuraya bakın! Aklınızdan bir daha böyle bir düşünce geçerse, sizi sadece aşağılamakla kalmayıp sonsuza dek unutacağım.

Ona kendisini de etkileyeceğini düşündüğüm bir esriklikle baktım.

— Ne çıkması için uğraştığımız ne de talep ettiğimiz yasalardan yararlanıyoruz, ama ne dilenci gibi ne de açgözlü davranacağız; kaldı ki sizin de iyi bildiğiniz gibi, ne ben ne de Mösyö de Mortsauf Clochegourde'dan ayrılabiliriz. Kont, benim tavsiyem üzerine, Maison Rouge muhafız birliğindeki komutanlık görevini kabul etmedi. Babamın meclis üyeliği bizim için yeterli! Zorunlu tevazumuz şimdiden oğlumuza yaradı, dedi kederli bir gülümsemeyle. Babamın maiyetinde yer aldığı kral, bizim kabul etmediğimiz bu lütfu Jacques'a ihsan edeceğini büyük bir nezaketle açıkladı. Düşünülmesi zaruri hale gelen Jacques'ın eğitimi şimdi ciddi bir tartışma konusu haline geldi; biri Lenoncourtlar, diğeri de Mortsauflar olmak üzere iki aileyi temsil edecek. Artık sadece ona özen gösterebilirim, işte bakın, endişelerim şimdiden artıyor: Jacques'ın sadece yaşaması değil, ailesinin ismine yaraşır bir genç olması gerekiyor, bu iki zorunluluk birbiriyle çatışıyor. Şimdiye kadar eğitimiyle, derslerini kapasitesine göre ayarlayarak başa çıkabildim, ama öncelikle uygun bir eğitmeni nereden bulacağım? Ardından, her şeyin ruh için bir tuzak, beden için tehlike anlamına geldiği o korkunç Paris'te hangi dost ona göz

kulak olacak? Dostum, dedi heyecanlı bir sesle, yüzünüze ve gözlerinize bakan herkes, içinizde yükseklerde uçması gereken o kuşlardan birinin var olduğunu tahmin edebilir; göğe doğru havalanın, günün birinde sevgili oğlumuzun velisi olun. Paris'e gidin. Kardeşiniz ve babanız size destek olmazsa, ailemiz, özellikle işbilir bir kadın olan annem nüfuzunu kullanacak; itibarımızdan yararlanın! Böylece, seçeceğiniz meslekte ne bir destekten ne de bir dayanaktan yoksun kalacaksınız! Bu yüzden, gücünüzden arta kalanı soylu bir tutku için harcayın...

— Sizi anlıyorum, dedim araya girerek, tutkum metresim olacak. Tamamıyla size ait olmak için böyle bir şeye ihtiyacım yok. Hayır, buradaki uysallığımın, Paris'teki lütufların ödülünü istemiyorum. Oraya tek başıma gideceğim, kendi çabalarımla yükseleceğim. Sizden gelen her şeyi kabul ederim, ama başkalarınınkini asla.

— Çocukluk! dedi mırıldanarak, ama hoşnutluğunu belirten gülümsemesini yeterince gizleyemeyerek.

— Zaten ben kendimi adamışım. Durumumuzu değerlendirdiğimde, size asla çözülmeyecek bağlarla bağlanmayı düşündüm.

Hafifçe titredikten sonra bana bakmak için durdu.

— Ne demek istiyorsunuz? dedi, önümüzden giden iki çiftin daha da ilerlemesine izin vererek ve çocuklarını yanında alıkoyarak.

— Tamam, o zaman! diye yanıtladım, bana açıkça sizi nasıl sevmemi istediğinizi söyleyin.

— Beni teyzem gibi sevin, sizin bana, onun diğer isimlerim arasından seçerek kullandığı adla hitap etmenize izin vermiştim.

— Demek umutsuzca, tam bir adanmışlıkla seveceğim. Tamam, o zaman, insanın Tanrı için yaptığını ben de sizin için yapacağım. Benden bunu istemediniz mi? Bir rahip okuluna gidip rahip olacağım ve Jacques'ı yetiştireceğim.

Jacques'ınız tıpkı bir başka ben gibi olacak: Siyasi kavrayışı, düşünmeyi, kararlılığı, sabrı, ona her şeyi öğreteceğim. Böylece, kristal küre içindeki ilahî bir resim gibi dinle sarmalandığımda, kimse aşkımdan şüphelenmeden yanınızda kalacağım. Bir erkeği etkisi altına alan ve bir keresinde yenik düştüğüm o aşırıya kaçan taşkınlıklardan endişelenecek bir şeyiniz kalmayacak. Kendimi alevler arasında tüketirken sizi katıksız bir aşkla seveceğim.

Rengi soldu ve bana aceleyle şunları söyledi:

— Félix, bir gün mutluluğunuza engel teşkil edecek bağlar kurmaya çalışmayın. Kendinizi yok etmenize neden olursam, kederimden ölürüm. Çocuksunuz, bir aşkın umutsuzluğu ilahî bir çağrı mıdır? Yaşam hakkında yorum yapmak için yaşamın sınamalarını bekleyin, bun istiyorum, bunu emrediyorum. Ne kiliseyle ne de bir kadınla evlenin, hiçbir şekilde evlenmeyin, bunu size yasaklıyorum. Özgür kalın. Yirmi bir yaşındasınız. Gelecekte sizin neyi beklediğini daha yeni yeni öğreniyorsunuz, Bonaparte'ın, yüzbaşıyken evlenen mareşalleri gibi ahmakça mı davranacaksınız? Tanrım! Sizi yanlış mı tanıdım? Oysa bazı ruhları tanımak için iki ayın yeterli olacağını sanmıştım.

— Nasıl bir umut besliyorsunuz? diye sordum gözlerimden şimşekler saçarak.

— Dostum, yardımımı kabul edin, yükselin, para biriktirin, o zaman umudumun ne olduğunu anlayacaksınız. Nihayet, dedi ağzından bir sırrı kaçırırmış gibi, Madeleine'in şu an tuttuğunuz elini asla bırakmayın.

Geleceğimle ne kadar ilgilendiğini belli eden bu sözleri söylemek için kulağıma doğru eğilmişti.

— Madeleine mi? dedim, asla!

Bu iki sözcük bizi çalkantılarla dolu bir sessizliğe gömdü. Ruhlarımız üzerlerini sonsuz izler bırakacak şekilde ağ gibi saran o altüst oluşların etkisindeydi. Frapesle parkına girilen tahta bir kapının önüne geldik, bu kapının tırmanıcı bitkiler,

yosunlar, otlar ve böğürtlenlerle kaplı iki harap sütununu hâlâ görür gibi oluyorum. Aniden, kontun ölümü düşüncesi zihnimde bir şimşek gibi çaktı ve ona:

— Sizi anlıyorum, dedim.

— Ne mutlu, diye yanıtladı, aklından hiç geçmeyecek bir düşünceyi kafasında canlandırdığını belli eden bir ses tonuyla.

Saflığı, tutkunun bencilliğinin dayanılmaz kıldığı hayranlık dolu bir gözyaşı dökmeme neden oldu: Tutumumla ilgili değerlendirmeler yaparken, beni özgür kalmamı dileyecek kadar sevmediğini düşündüm. Aşk, bir suç karşısında geri adım attıkça, bize sınırları varmış gibi görünür, oysa aşk sınırsız olmalıdır. Kalbimin korkunç bir şekilde sıkıştığını hissettim. *Beni sevmiyor*, diye düşünüyordum.

Ruhumu okumaması için Madeleine'i saçlarından öptüm.

— Annenizden korkuyorum, dedim sohbeti yeniden başlatmak için.

— Ben de, diye yanıtladı, tamamıyla çocuksu bir jestle, ama ona daima sayın düşes diye hitap etmeyi, onunla konuşurken üçüncü şahıs kullanmayı sakın unutmayın. Günümüzün gençliği bu nezaket kurallarını unutmaya başladı, siz onları yeniden canlandırır mısınız? Bunu benim için yapın. Zaten, yaşları kaç olursa olsun, kadınlara saygı göstermek ve toplumsal ayrılıkları sorun etmeden kabullenmek büyük bir inceliktir. Yerleşik üstünlüklere duyduğunuz saygı, size gösterilmesi gereken saygının güvencesi değil midir? Toplum içinde her şey dayanışma halindedir. Rovère kardinali ve Raphael d'Urbin bir zamanlar aynı şekilde saygı gören iki güçlü kişilikti. Liselerinizde Devrim'in sütünü emdiniz ve bu, siyasi düşüncelerinizde hâlâ etkisini sürdürebilir, ama yaşam yolunda ilerledikçe, özgürlüğün kötü tanımlanmış ilkelerinin halkları mutlu etmekte ne kadar yetersiz kaldığını anlayacaksınız. Aristokrasinin ne olduğunu ya da ne olması

gerektiğini bir Lenoncourt olarak düşünmeden önce, köylü sağduyum bana toplumların ancak hiyerarşiyle var olacağını söylüyor. Hayatın, iyi olanın seçilmesi gereken bir dönemindesiniz! Yanımızda olun. Özellikle de, diye ekledi gülerek, zafer kazandığımız zaman.

Siyasi derinliği şefkatin sıcaklığı altında gizlenmiş bu sözlerden hayli etkilendim; siyasetin ve şefkatin bu birlikteliği kadına olağanüstü bir cezbetme gücü verir; kadınlar en derin akıl yürütmeleri duygularla biçimlendirmeyi iyi bilir. Henriette, kontun davranışlarını haklı çıkarma arzusuyla, dalkavukluğun etkilerini ilk kez gördüğümde ruhumdan fışkıracak olan düşünceleri sezmiş gibiydi. Kendisini çevreleyen tarihî halesiyle şatosunda kral olan Mösyö de Mortsauf gözlerimde olağanüstü boyutlara yücelmişti ve en azından aşırı saygılı davranışlarla düşesle kendisi arasına koyduğu mesafeyi gördüğümde garip bir şekilde şaşırdığımı itiraf ediyorum. Köleliğin de gururu vardır, sadece en büyük despotlara hizmet etmek ister; tüm aşkımı egemenliği altına alarak beni titreten kişinin alçaldığını gördüğümde kendimi aşağılanmış hissediyordum. Bu iç çalkantı, cömert ruhlarını, her gün alçaklıklarını örttükleri erkeklerle birleştiren kadınların çektiği işkenceyi anlamamı sağladı. Saygı hem büyüğü hem de küçüğü aynı şekilde koruyan bir settir, böylece herkes kendi payına karşısındakinin gözünün içine bakabilir; düşese genç olmamdan dolayı saygılı davrandım; ama diğerlerinin karşılarında bir düşes olduğunu hissettiklerinde, ben onda Henriette'in annesini gördüm ve saygılarıma bir tür kutsanmışlık kattım

Frapesle'in, herkesin toplandığı büyük avlusuna girdik. Kont Mortsauf'un büyük bir nezaketle tanıştırdığı düşes beni soğuk ve ihtiyatlı bir edayla inceledi. Madam de Lenoncourt o zamanlar elli altı yaşında, soylu tavırları olan, çok bakımlı bir kadındı. Mavi gözlerindeki sert bakışları, kırışmış şakaklarını, zayıf ve sıkıntılar çektiğini belli eden yüzünü, çok nadir kımıldayışlarını, kızında oldukça parıltılı

görünen kızılımtırak beyazlığını gördüğümde, bir madenbilimci İsveç demirini nasıl hemen tanırsa, ben de onun annemin kökeninin dayandığı o soğuk ırka mensup olduğunu hemen anladım. Eski saray dilini kullanıyor, *oit*'ları *ait*'ler olarak telaffuz ediyor ve *froid* yerine *frait*, *porteurs* yerine *porteux* diyordu. Ne dalkavukça ne de ağırbaşlı davrandım; öyle yerinde tavırlar sergiledim ki, akşamüstü duasına giderken kontes kulağıma eğilip "Muhteşemsiniz!" dedi.

Kont yanıma gelip elimi tuttuktan sonra bana:

— Aramızda bir küskünlük yok, öyle değil mi, Félix? dedi. Biraz taşkınlık yaptıysam, yaşlı dostunuzu bağışlayacaksınız. Muhtemelen akşam yemeğini burada yiyeceğiz ve sizi düşes gitmeden önce, perşembe günü davet edeceğiz. Bazı işlerimi halletmek için Tours'a gidiyorum. Clochegourde'u ihmal etmeyin. Kayınvalidem yakınlaşmanızı ve bilgilerinden yararlanmanızı tavsiye edeceğim bir kişiliktir. Salonu Saint-Germain Mahallesi'ne renk katacak. Soylu geleneklere vâkıftır, olağanüstü bir bilgi birikimine sahiptir, Avrupa'nın ilk derebeyinden son derebeyine kadar hepsinin armasını tanır.

Kontun incelikleri, belki de evcil dehasının tavsiyeleri, davasının zafere ulaştığı koşullarda ortaya çıkıyordu. Ne kibirli davrandı ne de incitici bir kibarlık sergiledi; tavırları yapmacık değildi ve düşeste de koruyucu edalara rastlanmıyordu. Mösyö ve Madam de Chessel perşembe akşamı yemeğini sevinçle kabul etti. Düşes benden hoşlandı. Bakışları beni kızının kendisine söz ettiği bir erkek gibi incelediğini belli ediyordu. Akşamüstü duasında geri döndüğümüzde bana ailemle ve dışişlerinde görev yapan Vandenesse'in akrabam olup olmadığıyla ilgili sorular sordu. "Ağabeyimdir," dedim. Bunun üzerine bana biraz daha şefkatle yaklaştı. Bana büyük teyzem olan yaşlı Listomère markizinin Grandlieu ailesine mensup olduğunu anlattı. Tavırları, Mösyö de Mortsauf'un beni ilk gördüğü günde olduğu gibi, kibardı.

Yeryüzü prenslerinin kendileriyle aranızdaki mesafeyi ölçmenizi sağlayan o üstünlük ifadesi bakışlarından silindi. Ailem hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyordum. Düşes bana büyük amcam olan ve ismini bile bilmediğim eski bir başrahibin kraliyet temsil kurulunda görev yaptığını, ağabeyimin terfi ettiğini, nihayet 1814 Anayasası'nın henüz bilmediğim bir maddesiyle babamın yeniden Vandenesse markizi olduğunu anlattı.

— Benim tek unvanım Clochegourde'un serfi olmak, dedim kontese alçak sesle.

Restorasyon'un girişimleri imparatorluk rejiminde yetişmiş çocukları şaşırtan bir çabuklukla gerçekleşiyordu. Bu kökten değişim benim için hiçbir anlam ifade etmiyordu. Madam de Mortsauf'un bir sözü, en sıradan jesti benim önem verdiğim tek ilgi alanımdı. Kraliyet temsil kurulunun ne olduğunu bilmiyordum; siyasetten ya da dünyada olup bitenlerden hiçbir şey anlamıyordum; Henriette'e Petrarca'nın Laura'sını sevdiğinden daha büyük bir aşkla bağlanmaktan başka bir tutkum yoktu. Bu kayıtsızlık düşesin beni bir çocuk gibi görmesine neden oldu. Frapesle'e gelen çok oldu, akşam yemeğinde otuz kişiydik. Bütün kadınların içinde en güzeli olan ve tutkulu gözlerle bakılan sevdiği kadını karşısında görmek, iffetle sakındığı o gözlerinin ışıltısının tek hedefi olduğunu anlayabilmek, masadakilerin dalgınca dinlemelerine karşın yürekte derin bir kıskançlığın hissedilmesine neden olan ve görünüşte önemsiz ya da alaycı gibi gelse de, ses tonunun ince ayrıntılarında sabit bir düşüncenin kanıtlarını hissetmek bir genç için ne müthiş bir sarhoşluktu. Kendisine gösterilen ilgiden memnun olan kont âdeta gençleşmişti; karısı bu haline bakarak kişiliğinde bazı değişimler yaşanacağını umdu; ruhlarının sıkıntıları bedenlerini baskılayan çocuklara benzeyen Madeleine, hiç kimseyi muaf tutmayan ve hiçbir kötü niyet içermeyen, şaşırtıcı ve alaycı bir zihnin izlerini taşıyan gözlemleriyle beni güldürüyordu.

Güzel bir akşamdı: Bir kelime, sabah doğan bir umut doğayı ışıltılı kılmıştı; benim çok neşeli olduğumu gören Henriette de aynı sevinci paylaşıyordu.

— Gri ve bulutlu yaşamının ortasındaki bu mutluluk ona çok iyi geldi, dedi bana ertesi gün.

O günü doğal olarak Clochegourde'da geçirdim; beş gün boyunca oradan uzaklaştırılmış, yaşama susamıştım. Kont unvanlarını, maaşını tasdik eden sözleşmeleri hazırlatmak için sabah altıda Tours'a gitmişti.

Anne ile kız arasında ciddi bir tartışma başlamıştı. Düşes kızının kendisiyle birlikte Paris'e gelmesini, sarayda bir göreve atanmasını istiyordu; kont da kabul etmediği görevini üstlenerek yüksek mevkilere ulaşabilirdi. Mutlu bir kadın olarak bilinen Henriette, çektiği korkunç ıstırapları, kocasının yetersizliğini kimseye, hatta annesinin yüreğine bile açmak istemiyordu. Annesi, evliliğinin sırlarına nüfuz etmesin diye Mösyö de Mortsauf'u noterlerle cebelleşeceği Tours'a göndermişti. Onun da söylediği gibi Clochegourde'un sırlarını yalnızca ben biliyordum. Kontes bu vadinin temiz havasının, mavi göğünün zihnin taşkınlıklarını ve hastalığın katlanılmaz acılarını nasıl yatıştırdığını ve Clochegourde'da oturmanın çocukların sağlığına nasıl iyi geldiğini ileri sürdükten sonra, kızının uygunsuz evliliğini kederden ziyade aşağılanmışlıkla karşılayan, dayatmacı bir kadın olan düşesin karşı çıkmaya çalıştığı haklı gerekçeler sunuyordu. Henriette'in, annesinin Jacques ve Madeleine'le pek az ilgilendiğini fark etmesi ürkütücü bir bulguydu! Düşes, genç kızlarına uyguladıkları zorbalığı evli kadında da sürdürmeye alışık tüm anneler gibi, hiç yanıt kabul etmeyen görüşler öne sürüyordu; kimi zaman düşüncelerinin kabul görmesi için aldatıcı bir dostluk gösterisi sunuyor, kimi zaman yumuşak tavırların elde edemediğini korkutarak kazanmak için incitici bir soğuklukla yaklaşıyordu; ardından, çabalarının boşa gittiğini fark ederek, annemde gözlemle-

diğim aynı alaycı tutumu sergilemeye başladı. Henriette on gün içinde, genç kadınlara bağımsızlıklarının yerleşmesi için gerekli olan karşı çıkışların bütün yürek parçalayıcı yanlarını kavradı. Sizin adınıza ne mutlu ki, annelerin en mükemmeline sahip olan sizler böyle şeyleri anlayamazsınız. Katı, soğuk, içten pazarlıklı, ihtiraslı bir kadın ile hiç tükenmek bilmeyen ferahlatıcı ve yumuşacık bir iyilikle donanmış kızı arasındaki bu çatışma hakkında bir fikir yürütebilmeniz için, size, yüreğimin kontesle sürekli mukayese ettiği, çelikten bir makinenin çarkları arasında ezilen zambağı tasvir etmem gerekecek. Bu annenin, kızının niteliklerıyle hiçbir zaman uzaktan yakından alakası olmamıştı; kontesi Restorasyon'un avantajlarından yararlanmamaya ve tek başına yaşamaya zorlayan gerçek güçlüklerin hiçbirini tahmin edemiyordu. Kızıyla benim aramda küçük bir aşk serüveni yaşandığını sandı. Kuşkularını dile getirmek için kullandığı bu sözcükler, bu iki kadın arasında, artık hiçbir şeyin dolduramayacağı uçurumların açılmasına neden oldu. Aileler bu hoş görülemez görüş ayrılıklarını özenle gizlese de, içlerine girdiğinizde, neredeyse hepsinde doğal duyguları güçsüz kılan, derin, tedavi edilmesi imkânsız yaralarla karşılaşırsınız: Bu yaralar ya kişilik yapılarının sonsuz kıldığı ve ölüme mor bereleri silinmeyen bir karşı darbe indiren, gerçek, hüzün verici tutkular ya da sonsuz vedalaşmalar gününde yüreği yavaşça donduran ve gözyaşlarını kurutan gizli kinlerdir. Dün eziyet gören, bugün eziyet gören, herkesin, hatta ne uğrunda acı çektikleri ne de sebep oldukları felaketlerin suç ortağı olan iki kederli meleğin darbesini yiyen bu zavallı ruh, kendisine hiç darbe indirmeyen, onu fırtınalardan, her türden zararlı ilişkiden, yaradan korumak için etrafını üç sıra dikenlitelle çevirmek isteyen kişiyi nasıl olur da sevmezdi? Bu tartışmalar içimi karartsa da, bazen, onun yüreğime doğru sürüklendiğini hissederek mutluluk duyuyordum, çünkü Henriette bana yeni dertlerini açtı, bu-

nun üzerine, kederli haldeyken sükûnetini korumasına ve göstermeyi bildiği kararlı sabırlılığa tanık oldum; şu sözlerin anlamını her geçen gün daha iyi anladım: "Beni teyzem gibi sevin."

— Demek hiçbir tutkunuz yok? diye sordu düşes akşam yemeğinde, katı bir ifadeyle.

— Madam, diye yanıtladım, ona ciddi bir ifadeyle bakarak, dünyayı ele geçirecek bir gücüm olduğunu hissediyorum, ama yirmi bir yaşındayım ve tek başınayım.

Kızına şaşkınlıkla baktı, kızının, beni kendi yanında alıkoymak için bendeki tüm ihtirasları söndürdüğünü sanıyordu. Lenoncourt düşesinin Clochegourde'da kaldığı süre boyunca sürekli sıkıntılar yaşandı. Kontes bana görgü kurallarına uygun davranmamı tavsiye ediyor, usulca söylenmiş bir sözden ürküyordu ve onun hoşuna gitmek için gizlilik kurallarına uymak gerekiyordu. Büyük perşembe günü geldiğinde, sıkıcı bir tören protokolü uygulandı; günlük yaşamın olağan akışının rahatlığına, iskemlelerinin yerinde ve evin hanımının tamamıyla kendi denetiminde olduğunu görmeye alışkın âşıkların nefret ettiği günlerden biri yaşandı. Aşk kendisi olmayan her şeyden ürker. Düşes saraydaki şatafatlı hayatına geri döndü ve Clochegourde'da her şey yoluna girdi.

Kontla aranızdaki küçük küskünlük oraya her zamankinden daha rahat yerleşmemi sağladı. Clochegourde'a en ufak bir güvensizlik uyandırmadan, istediğim zaman gidiyordum ve yaşamımın geçmişteki olayları, benim için paylaşılmış duyguların büyüleyici dünyasının kapılarının açıldığı o güzel ruha tırmanıcı bir bitki gibi yayılmamın önünü açtı. Güven temeline dayanan kardeşçe evliliğimiz her saat, her an daha uyumlu hale geldi; her birimiz kendi konumumuza yerleşiyorduk: kontes beni anaç himayelerle, tamamıyla annelere özgü bir aşkın beyaz örtüleriyle sarmalıyordu; oysa onun yanındayken meleklere yaraşan aşkım, ondan uzak ol-

duğumda hırçınlaşıyor, kızgın bir demire dönüşüyordu; onu, arzunun binlerce okunu peş peşe fırlatan ve göğün aşılamaz bir katmanında oklarının hızını keserek yok eden çifte bir aşkla seviyordum.

Bana genç ve atılgan arzularla dolu olmama rağmen, neden platonik aşkın aşırıya kaçan duyguları içinde yaşadığımı sorarsanız, size henüz, her an çocuklarının başına bir felaket gelmesinden korkan, kocası mizacında bir patlama, fırtınalı bir değişiklik bekleyen, Jacques'ın ya da Madeleine'in hastalıklarının acısını çekmediği anlarda kont tarafından hırpalanan, yatışan kocasının ona kısa bir soluklanma anı bıraktığında çocuklarından birinin başucunda oturan bu kadına eziyet edecek kadar erkek olmadığımı itiraf etmem gerekecek. Çok canlı bir şekilde dile getirilen bir sözün titreşimi bütün benliğini sarsıyor, bir arzu onu incitiyordu; ona gizli bir aşk, şefkatle iç içe geçmiş bir güç, nihayet, kendisi diğerleri için neyi ifade ediyorsa o gerekiyordu. Sonra, sizlere, siz kadınlara, bu durumun büyüleyici bir bitkinliği, ilahî kadifemsi anları ve suskun adanışları izleyen tatmin oluşları da beraberinde getirdiğini söyleyeceğim. Vicdanı çevresindeki herkese yayılıyor, dünyevi bir karşılığı olmayan fedakârlığı ısrarlı tutumuyla kendini dayatıyordu; diğer erdemlerini birbirlerine bağlayan bu derin ve gizli şefkati etrafına tinsel bir buhur gibi dağılıyordu. Üstelik gençtim! Benliğimi, belki de onun için şehvetli duyguların başlangıç noktası olan avuç içini değil, ama üstünü çok nadiren uzattığı eline kondurduğum öpücüğe odaklayacak kadar gençtim. İki ruh hiç rastlanmayacak kadar hararetli bir şekilde iç içe geçse de, iki beden hiçbir zaman bu kadar gözüpekçe ve büyük bir utkuyla dizginlenmemiştir. Nihayet, çok sonraları, bu dopdolu mutluluğun nedenini anladım: o yaşta hiçbir ilginçlik yüreğimi oyalamıyor, hiçbir tutku sel gibi taşan ve beraberinde sürüklediği her şeyi dalgalara dönüştüren bu duygunun akışını engelleyemiyordu. Evet, çok

sonraları, bir kadını bir kadında severiz; oysa ilk sevdiğimiz kadında her şeyi severiz: çocukları bizim çocuklarımız, evi bizim evimiz, çıkarları bizim çıkarlarımız, bahtsızlığı bizim en büyük felaketimizdir; elbisesini ve mobilyalarını severiz; buğdaylarının tarlada heba oluşuna paramızı çaldırmamızdan daha çok üzülürüz; şöminesinin üzerindeki antika eşyalara dokunan ziyaretçiyi azarlamaya hazırızdır. Bu kutsal aşk bizi bir başkasında yaşatır, ne yazık ki daha sonra, bir başka yaşamı kendimize çekerken, kadından, toy duygularıyla körelmiş yeteneklerimizi zenginleştirmesini bekleriz. Kısa süre sonra evin bir ferdi oldum ve hayatımda ilk kez eziyet çeken ruhları, tıpkı yorgun bedene iyi gelen bir banyo gibi etkileyen o sonsuz kadifemsilikleri hissettim; o zaman ruhumun her yanı ferahladı, en derinlerdeki kıvrımları okşandı. Kadın olduğunuz için beni anlayamazsınız, çünkü burada verdiğiniz ama bir benzerini asla alamadığınız bir mutluluktan söz ediliyor. Yabancı bir evde ev sahibesinin gözdesi, onun tüm sevgi dolu duygularının görünmez merkezi olmanın keyfine ancak erkekler varır: Artık köpekler arkanızdan havlamaz, uşaklar da köpekler gibi sizi, göze çarpan niteliklerinizi tanır; çocuklar, hiçbir konuda yanılmayan, kendi paylarına düşenin asla azalmayacağını ve sizin yaşamlarının aydınlığına mutluluk katacağınızı bilen o çocuklar geleceği öngören bir ruha sahiptir; sizin için kediye dönüşürler, tapılan ve tapan varlıklara sakladıkları o hoş zorbalıklarını kullanırlar; onlar tinsel ağzı sıkılıklarıyla masum suç ortaklarıdır; ayaklarının ucuna basarak yanınıza gelir, gülümser ve hiç gürültü çıkarmadan giderler; her şey sizin için çabalar, her şey sizi sever ve size güler. Gerçek tutkular, yetiştikleri toprağın verimsiz olduğu ölçüde, seyrine doyulmaz güzel çiçeklere benzer. Ama dilediğimce yakınlıklar kurduğum bu aileyle bütünleşmenin hazzını yaşasam da, benim de yükümlülüklerim vardı. O zamana kadar, Mösyö de Mortsauf benim yanımda sakınımlı davranmıştı;

kusurlarını ancak bütünsel olarak görebilmiştim, kısa süre sonra bu kusurların bütün ayrıntılarıyla hayata geçirilişini fark ettim ve kontesin bana her gün verdiği mücadelelerini anlatırken ne kadar soylu bir merhamet gösterdiğini anladım. Böylece bu katlanılmaz kişiliği her açıdan tanıdım: Bir hiç uğruna haykırışlarını, dışarıya hiç yansıtmadığı bahtsızlıklarının yakınmalarını duydum, yaşamı altüst eden, yaratılıştan kaynaklanan o hoşnutsuzluğa ve her sene yeni mağdurları mahvetmesine neden olan o bitmek tükenmek bilmez zorbalık ihtiyacına tanık oldum. Akşamları dolaşmaya çıktığımızda, gezintinin güzergâhını o belirliyordu; ama ne olursa olsun bundan hoşnut kalmıyor, eve dönüldüğünde yorgunluğunun suçunu başkalarına yüklüyordu; bizi nereye götürdüğünü unutarak karısının onu istemediği yerlere sürüklediğini söylüyor, onun hayatın en küçük ayrıntılarında bile kendisini yönlendirdiğinden, kendine ait bir isteği, bir düşüncesi olmadığından, evde varlığının hiç hissedilmediğinden şikâyet ediyordu. Kabalıkları sessiz bir sabırla karşılandığında, gücünün bir sınırı olduğunu hissederek öfkeleniyordu; yüzünü buruşturarak dinin kadınlara kocalarını mutlu etmeyi emredip etmediğini, çocukların babalarını aşağılamasının Kutsal Kitap'ta yeri olup olmadığını soruyordu. Sataşmalarını daima karısının bamteline dokunarak bitiriyor, bu teli titreştirdiğinde egemenlik kurmasına yarayan bu zırvalara özgü bir hazzın keyfini çıkarırmış gibi görünüyordu. Bazen kasvetli bir sessizliğe gömülüp marazi bir çökkünlük sergilediğinde, korkuya kapılan karısının kendisine elinden gelen özeni göstermesini sağlıyordu. Annelere özgü telaşlara hiç aldırmayan şımarık çocuklara benzer bir şekilde, kendisiyle, kıskandığı Jacques ve Madeleine gibi ilgilenilmesini istiyordu. Zamanla, kontun önemli olduğu kadar ufak tefek olaylarda da uşaklarına, çocuklarına ve karısına benimle tavla oynarkenki gibi davrandığını fark ettim. Bu ailenin hareketlerini ve soluk alışverişlerini kısıt-

layan, boğan, ev işlerinin yoluna koyulmasını ince ama çok sayıda iple sıkıca sarmalayan ve servetlerinin artması için en gerekli işleri bile karmakarışık eden sarmaşıklara benzer o güçlükleri kökleri ve dallarıyla kavradığım gün, aşkıma egemen olan ve onu yüreğime doğru iteleyen hayranlık dolu bir korku hissettim. Tanrım, bana neler oluyordu? İçtiğim gözyaşları içimde âdeta ulvi bir esrime yarattı ve mutluluğu bu kadının çektiği acıları paylaşmakta buldum. Tıpkı para cezası ödeyen bir kaçakçı gibi kontun zorbalığına boyun eğmeye başladım; artık Henriette'in daha yakınında olmak için kendimi despotun darbelerinin önüne seve seve atıyordum. Bu davranışlarımın nedenini kavrayan kontes yanında yer almama izin verdi ve beni, tıpkı din kardeşleriyle birlikte göğe yükselmek isteyen tövbekâr döneğin arenada aslanlar tarafından parçalanma lütfunu elde etmesi gibi, acılarını paylaşmakla ödüllendirdi.

— Siz olmasaydınız, bu hayata katlanamazdım, dedi bana Henriette, kontun daha katı, kişiliği daha değişken, sinekler gibi daha ısırgan bir hal aldığı, çok sıcak bir günün akşamında.

Kont yatmıştı. Akşam üzeri Henriette'le birlikte akasyalarımızın altına oturduk; batan güneşin ışınlarının içinde yüzen çocuklar etrafımızda oyun oynuyordu. Nadir ve sadece yakınmaları dışavuran sözlerimiz bize ortak kederimizi açtığımız düşüncelerin karmaşıklığını belli ediyordu. Sözcükler tükendiğinde, sessizlik, âdeta hiçbir engelle karşılaşmadan kenetlenen ama bir öpücüğü davet etmeyen ruhlarımıza sadakatle hizmet ediyordu; düşünceli bir uyuşukluğun keyfini çıkaran iki ruh aynı düşün çalkantılarına eşlik ediyor, nehre birlikte dalıyor, sudan kıskançlığın bile arzulayacağı ama her tür dünyevi bağdan yoksun bir halde iç içe geçmiş iki superisi gibi çıkıyordu. Denizin dipsiz derinliklerine iniyor, sonra yüzeye çıkıp boş ellerimizle birbirimize bakarak "Onca günün içinde kendimize ait bir günümüz olacak mı?" diye

soruyorduk. Şehvet bize o köksüz çiçeklerini toplarken beden neden mırıldanır? Akşamın, korkuluğun tuğlalarına o dingin ve katıksız turuncu tonunu katan yatıştırıcı şiirselliğine rağmen, bizi iki çocuğun bağırışlarının yumuşak tonlarında birleştiren ve huzur veren o ilahî ortama rağmen, arzu, damarlarımda bir şenlik ateşinin belirtisi gibi kıvrılarak hareketlendi. Üç ay sonra, kendime düşen payla yetinmemeye başlıyor ve Henriette'in elini hafifçe okşarken beni kor gibi yakan şehvet birikimini ona da aktarmayı deniyordum. Henriette yeniden Madam de Mortsauf'a dönüşüp elini geri çekti, gözlerimden akan birkaç damla gözyaşını gördüğünde elimi dudaklarıma götürerek ılık bir ifadeyle bana baktı:

— Şunu iyi bilin ki, bu bana da gözyaşı döktürüyor, dedi. Büyük bir özen isteyen dostluk çok tehlikelidir.

Patladım, sitemler yağdırdım, kederimden ve onlara katlanmak için biraz avuntu istediğimden söz ettim. Ona benim yaşımda duyuların tamamıyla ruha bağlı bulunduğunu ama ruhun da bir cinsiyeti olduğunu, öleceğimi, ama dudaklarım kapalı olarak ölmeyeceğimi söylemeye cüret ettim. Bana sessiz olmamı dayatan kibirli bakışında *Ya ben, güllerle kaplı bir yatakta mı yatıyorum?* düşüncesini okur gibi oldum. Belki de yanılmıştım. Frapesle'in kapısının önünde, ona haksız yere, mutluluğumuzun bir mezardan doğacağı düşüncesini yüklediğim günden beri, ruhunu hoyrat bir tutkunun izlerini taşıyan dileklerle lekelemekten utanıyordum. Söze girdi ve yumuşacık bir ses tonuyla benim her şeyim olamayacağını, bunu anlamam gerektiğini söyledi.

Bu sözleri söylediği anda ona itaat etmezsem aramızda uçurumlar kazacağımı anladım. Başımı öne eğdim.

Sözlerine devam ederek, Tanrı'ya da insanlara da karşı gelmeden bir erkek kardeşi sevebileceğini bilecek kadar dindar olduğunu, bu inancı, iyi yürekli Saint-Martin'e göre, dünyevi yaşam anlamına gelen ilahî aşkın gerçek görünümüne dönüştürmekte bazı hoşluklar bulunduğunu söyledi.

Ona, yaşlı günah çıkartıcı gibi, bir âşıktan daha uzak, ama bir kardeşten daha yakın davranmazsam bir daha görüşmememiz gerekiyordu; Tanrı'ya gözyaşları ve yürek parçalanmalarıyla katlanılan bu derin kederin yükünü de götürerek ölmesini bilecekti.

— Alacağım hiçbir şey kalmasın diye vermem gerekenden fazlasını verdim ve bunun için şimdiden cezalandırıldım, dedi sözlerini tamamlarken.

Onu yatıştırmak, ona hiç acı çektirmemeye söz vermek ve yirmi yıl boyunca onu yaşlıların son çocuklarına gösterdiği özenle sevmek gerekiyordu.

Ertesi sabah erkenden geldim. Gri salonundaki vazolara koyacak çiçek kalmamıştı. Tarlalara ve bağlara doğru koşup ona iki demet hazırlamak için çiçekler aramaya başladım; ama onları teker teker, diplerinden koparıp hayranlıkla izlerken, renklerin ve çiçeklerin bakışları büyülediklerinde kavranan bir ahenk, bir şiirsellik barındırdığını, bu büyülenmenin müzikal ve akıcı cümlelerin seven ve sevilen yüreğin en ücra köşelerinde binlerce anıyı canlandırmasına benzediğini düşündüm. Renk ışığın derli toplu bir görünüşüyse, havanın bileşenlerinin bir araya gelişleri gibi bir anlam ifade etmesi gerekmez mi? Her birimiz sevdiğimiz varlığa bir sürpriz yapmanın mutluluğunu tadarken, Jacques ve Madeleine'in yardımıyla, merdivenin, çiçeklerimizin karargâhını oluşturduğumuz son basamağında bir duyguyu betimlemeyi denediğim iki demet hazırlamaya giriştim. Zihninizde iki vazodan fışkırarak çıkan, saçaklı dalgalar halinde her yana yayılan ve dileklerimin bağrından beyaz güller, gümüşten bir kupayı andıran zambaklar saçılan bir çiçek pınarı canlandırın; o taze cevherin üzerinde mavi kantaronlar, unutmabeni çiçekleri, engerekotları, göğünkine benzeyen hafif ayrıksı tonları beyazla pek uyumlu bir birliktelik oluşturan her türden mavi çiçekler parıldıyordu; bu iki masumiyet timsali, hiçbir şey bilmeyen ile her şeyi bileni,

bir çocuğun ve bir ideal uğruna ölenlerin düşüncesini temsil ediyordu. Aşkın da arması vardır ve kontes bu armanın şifresini gizliden çözüyordu; bana yarasına dokunulmuş bir hastanın çığlığını andıran dokunaklı gözlerle baktı: Hem utanmış hem de hayran kalmıştı. Bu bakış ne büyük bir ödüldü! Onu mutlu kılmak, yüreğini ferahlatmak beni nasıl da heveslendiriyordu! Bunun üzerine, aşk uğruna rahip Castel'in teorisini yeniden icat ettim ve kontes için Doğu'da parfümlü renklerle yazılan sayfaların yerini yazı takımının çiçeklerinin aldığı, Avrupa'da kaybolmuş olan o sanatı yeniden keşfettim. Duyumlarını güneşin bu kızları, aşkın huzmeleri altında açan çiçeklerin bu kız kardeşleri aracılığıyla ifade etmek ne hoştu! Kısa süre içinde, kır florasının ürünlerine, tıpkı daha sonra Fitz-James'te karşılaştığım bir adamın arılarla kurduğu yakınlığa benzer şekilde uyum sağladım.

Ardından, Frapesle'de kaldığım süre boyunca, haftanın iki günü, ortaya çıkması için, üzerlerinde bir botanikçiden ziyade bir şair olarak araştırmalar yaptığım, biçimlerinden çok ruhlarını incelediğim buğdaygiller familyasının her türünün gerekli olduğu o şiirsel eserin uzun erimli çalışmalarına başladım. Bir çiçeği yetiştiği yerde bulabilmek için sıklıkla uzun mesafeler katediyor, su kenarlarına, küçük vadilere, kayalıkların zirvesine, ekilmemiş arazilere gidiyor, o anlarda koruların ve fundalıkların dibinde düşünceler topluyordum. Bu yürüyüşler sırasında, derin düşüncelere dalmış bilgenin, uzmanlaşmak için çabalayan çiftçinin, şehirlere mıhlanmış zanaatkârın, tezgâhının başından ayrılmayan tüccarın bilmediği, ama bazı ormancıların, oduncuların, hayalperestlerin yakından tanıdığı hazları öğreniyordum. Doğada anlamları sınırsız olan ve en yüce manevi kavrayışların yüksekliklerine ulaşan izlenimler vardır: kimi zaman, çiçeklenmiş, kendisini ıslatan gümüşten çiy elmaslarıyla kaplanmış, içinde güneş ışıklarının oynaştığı, kendisine çevrilmiş tek bir bakış için süslenmiş bir fundalığın enginliğiy-

le; kimi zaman, yıkıntı halinde kayalıklarla çevrelenmiş, yer yer kumlarla kaplanmış, yosundan elbiseler giymiş, ardıç ağaçlarıyla donanmış ve sizi, betimleyemediğim bir vahşilik, tezatlık, ürkütücülükle kavradığı sırada akkuyruklu kartalın çığlığının yükseldiği bir orman köşesiyle; kimi zaman, ufukları bir çölünkini andıran ve ulvi ve yalnız bir çiçeğe, menekşerengi ipeksi çanakyapraklarıyla altın rengi üreme organlarını sergileyen bir rüzgâr çiçeğine rastladığımda, bana vadisinde tek yaşayan beyaz idolümün dokunaklı görüntüsünü hatırlatan, güneşin kavurduğu, bitki örtüsünün olmadığı taşlık bir araziyle; kimi zaman, doğanın üzerlerine hemen hayvanla bitki arasında yer alan yeşil benekler fırlattığı, yaşamın, içinde çalkalanan bitkileriyle ve böcekleriyle, tıpkı atmosferi kaplayan akışkanda olduğu gibi, birkaç günde canlandığı geniş su birikintileriyle; kimi zaman, lahanalarla, asmalarla kaplı, kazıklarla çevrili bahçesiyle bir yokuşun üzerinde asılı duran, onca mütevazı varlığın simgesi olarak birkaç verimsiz çavdar tarlasıyla çevrelenmiş bir kulübeyle; kimi zaman, ağaçların sütun, dalların ise tavandaki kemerlere benzediği, bazı katedrallerin nefini andıran uzun bir orman yoluyla, bu yolun sonunda, aydınlıkları gölgelere karışan ya da batan güneşin renklerine boyanan, yaprakların arasından beliren ve ötüşen kuşlarla dolu bir koro balkonunun renkli vitrayları gibi görünen bir alanla karşılaşırsınız. Ardından, bu serin ve sık ağaçlı ormanların çıkışında, yer yer güneşin ışınlarıyla renk değiştiren cafcaflı yosunlarla kaplı, tebeşirrengi nadasa bırakılmış bir tarlada, karınlarını doyurduktan sonra zarif ve ince boyunlarını doğrultarak yuvalarına dönen karayılanlara rastlarsınız. Bu manzaraların üzerine, ister art arda kabaran dalgalar gibi çalkanan güneşin sellerini, ister bir ihtiyarın alnındaki kırışıklıklar gibi sıralanan gri bulut kümelerini, ister soluk mavi şeritlerle çiziklenmiş, hafif turuncuya boyanmış bir göğün soğuk tonlarını ekleyin; sonra dinleyin, bütünleşmiş bir sessizliğin

ortasında tasvir edilemez ahenkleri duyacaksınız. Eylül ve ekim ayları boyunca, bana göre insan yaşamının en yaman karşıtlıklarla dolu evrelerinin belirdiği o kaçamak alegorileri, şimdi hafızamı kurcalayan o görkemli manzaraları, şairlerin o haz dolu kendini bırakmışlıklarıyla, hayranlıkla izlediğimden, bir demeti ancak iki üç saatlik bir araştırma sonunda hazırlayabiliyordum. Bugün o muhteşem sahneleri, sıklıkla, o zamanlar doğaya serpilmiş bir ruhun anısıyla bütünleştiriyorum. Beyaz elbisesi koruluklarda dalgalanan, çimenliklerde hışırdayan ve düşüncesi, vaat edilmiş bir meyve gibi âşık erkeklik organlarıyla dolu her çenekten yükselen tanrıçayı o manzaralarda gezdiriyorum.

Hiçbir aşk ilanı, anlamsız bir tutkunun hiçbir kanıtı, yüreklere, bana, Beethoven'ın notalarıyla ifade ettiği çabaları sergilemeye zorlayan yerine gelmemiş arzularımın çiçek senfonileri kadar büyük bir şiddetle işlememiştir: Kendimle ilgili derin gözlemler, göğe doğru olağanüstü hamleler. Madam de Mortsauf o buketleri gördüğünde Henriette'e dönüşüyordu. Hiç durmadan onların yanına gidip geliyor, onlardan besleniyor, içlerine yerleştirdiğim bütün düşünceleri seziyor, çiçekleri yeniden görmek için başını gergefinin üzerinden kaldırdığında "Tanrım, ne kadar muhteşemler!" diyordu.

Bir buketin incelikleri aracılığıyla kurulan bu olağanüstü iletişimi, tıpkı bir beytini okuduktan sonra Sadi'yi anlayacağınız gibi kavrayabilirsiniz. Mayıs ayında, çayırlarda tüm varlıklara üremenin sarhoşluğunu yayan, bir kayıkta ellerinizi çalkantıların içine daldırtan, saçlarınızı rüzgârda dalgalanmaya bırakan ve düşüncelerinizi korulardaki demetler gibi yeşillendiren o parfümü hissettiniz mi? Kokulu yonca, o küçük ot bu gizemli ahengin en güçlü unsurudur. Bu yüzden kimse bedelini ödemeden onu yanında taşıyamaz. Onun beyaz ve yeşil pilili bir elbiseyi andıran ışıltılı ve çizikli yapraklarını bir buketin içine yerleştirin, bitip tükenmeden yayılan kokuları, yüreğinizin derinliklerindeki utancın altında ezi-

len gül goncalarını hareketlendirecektir. Porselen vazonun geniş ağzının kenarlarını sadece Touraine bağlarının dam koruğunun beyaz demetleriyle kapladığınızı varsayın; ortaya boyun eğmiş bir köle kadının yuvarlak, arzu edilen hatlarının belli belirsiz bir görüntüsü çıkar. Bu temelden beyaz çanlı tarla sarmaşıklarının spiralleri, pembe kayışkıranın birkaç eğreltiotuyla, yaprakları parlak ve muhteşem renklerle donanmış meşenin birkaç genç sürgünüyle iç içe geçmiş ince dalları çıkar; hepsi birlikte, söğütler gibi secde etmiş, mütevazı, dualar gibi çekingen ve yakarır bir halde yükselir. Yukarıda, sarımtırak polenlerini bol bol döken lal rengi çan çimlerinin çözülmüş, çiçeklenmiş, hiç durmadan salınan ince saplarına; çayırda ve su kenarında yetişen salkım otlarının karı andıran yumuşacık piramitlerine, sağır ilcanların yeşil saçlarına, rüzgâr başakları olarak anılan tavusotlarının ince sorguçlarına bakın; ilk düşlerin taçlandığı ve bu çiçeklenmiş otların etrafında ışığın parıldadığı keten grisi bir fon üzerinde beliren morumtırak umutlar gibidirler. Ama daha yukarıda, benekli havuçların çılgınca iç içe geçmiş dantellerinin arasına saçılmış birkaç Bengal gülü, bataklıkketeninin tüyleri, çayırların kraliçesi Saint Domingue akasyaları, yabani frenkmaydanozunun şemsiyeyi andıran yaprakları, meyve vermiş filbahrinin sarı saçları, sütbeyazı yoğurtotunun sevimli gerdanlıkları, civanperçemi demetleri, pembe ve siyah çiçekli şahtere otunun dağınık sapları, asma bıyıkları, hanımelilerin kıvrımlı filizleri; nihayet, bütün bu naif yaratıkların karmakarışık, girintili çıkıntılı görüntüleri, görkemli zambaklar ve üçlü mızrakları temreni andıran, iç içe geçmiş yapraklar, ruhun derinliklerinde sarıp sarmalanmış arzulara benzeyen iç içe geçmiş saplar. Taşan bu uçsuz bucaksız aşk şelalesinin bağrından, yıldız çiçekli yaseminlerin üzerinde yangınının kıvılcımlarını sergileyen ve polenlerin dinmek binmeyen yağmuruna, o parıltılı binlerce parçasıyla havada aydınlığı yansıtarak göz kırpan güzel buluta tepeden bakan

iki muhteşem kırmızı gelincik fışkırır! Aphrodite'nin kokulu yoncanın içinde gizlenen parfümleriyle kendinden geçen hangi kadın, boyun eğmiş düşüncelerin bu görkemini, önlenemeyen hareketlerle altüst olan bu masum şefkati ve bastırılmış, bitmek bilmez, sonsuz tutkunun yüz kere yeniden başlayan mücadelelerinde reddedilen bir mutluluğu talep eden aşkın, bu yoğun arzusunu anlamaz ki? Bu söylenenlerin ince ayrıntılarını, zarif karşıtlıklarını, arabesklerini göstermek için; heyecanlanan tanrıçanın iyice açmış ve üzerine bir damla gözyaşı dökülmüş çiçeği görmesi için bir pencerenin aydınlığına tutun; tanrıça kendini bırakmaya hazır olacak, uçurumun kenarından daha öteye gitmemesi için ona bir melek ya da çocuğunun sesi gerekecektir. Tanrı'ya ne sunulur? Doğamızın en saf ifadeleri olarak kokular, ışık ve şarkılar. Tamam, o zaman! Tanrı'ya sunulan her şey, yüreğe hiç durmadan melodilerini mırıldanırken, yürekte gizlenen şehvetleri, itiraf edilmeyen umutları, sıcak bir gecede şeytanörümceğinin ağlarını andırırcasına yanıp sönermiş gibi görünen yanılsamaları okşayan o ışıkları saçan şiir de aşka sunulmadı mı?

Cinsellikten uzak bu hazlar, sevilen kişiyi uzun uzun seyretmenin, öze nüfuz etmiş görüntüleri derinliklerine kadar aydınlatarak keyiflenen o bakışlarla tahrik olmuş benliği yatıştırmakta bize çok yardımcı oldu. Bunlar, onun adına konuşmaya cüret edemem, ama benim için karşı konulmaz bir barajın sularının fışkırdığı ve sıklıkla zorunluluğa yer açarak bir felaketin önüne geçen çatlaklar oldu. Yoksunluğun neden olduğu o ölümcül tükenişleri, Dan'dan[4] Sahra'ya düşen kırıntılar önler, yolcuya kudret helvası sunar. Yine de, Henriette'i bu demetlerin görüntüsü karşısında, sık sık kolları ne yapacağını bilemez bir şekilde iki yana sarkmış, düşüncelerin göğsü daralttığı, yüzü canlandırdığı, dalgalar

4 Tevrat'ta adı geçen bir şehir. İsrail Krallığı'nın kuzeyindeydi ve Yakub'un oğlu Dan tarafından kurulmuştu. (ç.n.)

gibi kabararak geldiği, köpüklerle fışkırdığı, tehdit savurduğu ve sinir bozucu bir yorgunluk yarattığı o fırtınalı düşlere kendini kaptırmış bir halde buldum. O zamandan beri kimse için demet hazırlamadım! Sadece bizim anladığımız bu dili icat ettiğimizde, efendisini aldatan köleninkine benzer bir hoşnutluk hissettik.

O ayın geri kalanında, bahçelerde koşuşturduğumda, bazen cama dayadığı yüzünü görüyordum ve salona girdiğimde onu gergefinin başında buluyordum. Hiçbir zaman kesin bir şekilde belirlemesek de, uygun gördüğümüz saatte gelmemişsem, bazen taraçada beyaz silüeti belirirdi, onunla karşılaştığımda bana "Sizi karşılamaya geldim. Son çocuğu biraz şımartmak gerekmez mi?" derdi.

Kontla oynadığımız o amansız tavla partilerine ara vermiştik. Edindiği son mülkler onu sürekli koşuşturmalara, keşif gezilerine, denetlemeye, arazilere sınır çekmeye, toprakların genişliğini ölçmeye zorluyordu; vaktini karısıyla birlikte kararlaştırdığı talimatları vermekle ve mülk sahibinin orada bulunmasını gerektiren arazi denetimleriyle geçiriyordu. Kontes ve ben sıklıkla onu yeni topraklarında aramaya gidiyorduk; bize eşlik eden iki çocuk, yol boyunca böceklerin, makaslıböceklerin, geyikböceklerinin ardından koşuyor, bu arada kendi buketlerini ya da daha doğrusu çiçek demetlerini hazırlıyordu. Sevilen kadınla gezinmek, onun koluna girmek, izleyeceği yolu seçmek! Bunlar bir yaşam için yeterli olan sınırsız sevinç kaynaklarıydı. O zaman sohbet karşılıklı bir güven içinde sürüyordu! Birlikte gidiyor, keyifli olduğunda konta hitap ettiğimiz hafif şakacı lakap uyarınca, generalle geri dönüyorduk. Bu iki gidiş dönüş tarzı, sırrını sadece sıkışmış ve birleşmiş yüreklerin bileceği tezatlarla neşemizi hafifçe gölgelendiriyordu. Dönüş yolunda, bir bakışın, bir el temasının verdiği aynı türden mutluluklara endişeler karışıyordu. Giderken özgürce dile getirilen sözler, dönüşte, gizemli anlamlar taşıyordu; ikimizden biri, kısa bir

aralıktan sonra, kurnazca sorulmuş bir soruya yanıt veriyor ya da başlayan bir sohbet dilimizin son derece elverişli olduğu ve kadınların dâhice yarattığı muammayı andıran tarzda devam ediyordu. Ruhların meçhul bir âlemdeymiş gibi kalabalıklardan sıyrıldığı ve sıradan kuralları yanıltarak bir araya geldiği bu gizli anlaşmaların keyfine kim varmamıştır ki? Bir gün, kontun neden söz ettiğimizi öğrenmek için sorduğu bir soruya, Henriette iki yöne çekilebilecek ve kontu tatmin eden bir yanıt verdi, o an, büyük bir hızla dağılan, çılgınca bir umuda kapıldım. Madeleine'i eğlendiren bu masumca şaka, birdenbire kızaran annesinin bana sert bir bakışla, daha önceden elini çektiği gibi, ruhunu da benden geri alabileceğini belli etti; kusursuz bir eş olmak istiyordu, ama bu katıksız manevi birlikteliğin onca çekiciliği bizi ertesi gün yeniden bir araya getirdi.

Böylece günler, saatler, haftalar yeniden doğan mutluluklarla akıp gidiyordu. Tours'da bayram gibi yaşanan bağbozumu dönemine geldik. Eylül ayının sonuna doğru, hasat zamanındaki kadar kavurucu olmayan güneş, samyelinden ya da yorgunluktan endişelenmeden tarlalarda çalışmaya izin verir. Salkımları toplamak buğdayları biçmekten daha kolaydır. Meyveler iyice olgunlaşmıştır. Hasadın ardından ekmek ucuzlar ve bu bolluk yaşamı mutlu kılar. Nihayet, hangarlarda yer kalmayınca, şarap mahzenleri dolmak üzere olunca, büyük paralar kadar onca emek de harcanan ekim çalışmalarının sonuçlarının yarattığı endişeler uçup gitti. Böyle zamanlarda bağbozumu, toplanan hasadın şöleninde yemekten sonra neşeyle yenilen tatlı gibidir; sonbaharların muhteşem geçtiği Tours'da güneş, bu şölene hep gülümser. Bu konuksever bölgede bağ işçileri yemeklerini evlerde yer. Ataerkil aileler için çocukların doğum günleri neyse, her yıl özenle hazırlanan bu doyurucu yemek masaları da bu yoksul insanlar için odur. Bu yüzden, topluca toprak sahiplerinin, kendilerini eli sıkı davranmadan ağırladıkları evlerine

koşarlar. Evler böylece yiyecek ve insanla dolar. Üzüm sıkma düzeneklerinin bulunduğu bölmeler her zaman açıktır. Fıçıcıların, güleç kızlarla yüklü arabaların, yılın geri kalan bölümüne oranla en yüksek ücretleri alan işçilerin her fırsatta şarkılar söylemesinin yarattığı hareketlilikle her şey canlanmış gibi görünür. Zaten, bir diğer neşe kaynağı da, toplumsal katmanların iç içe geçmesi, kadınların, çocukların, toprak sahiplerinin bu ilahî üzüm toplama işlemine hep birlikte katılmasıdır. Bu çeşitli koşullar, kuşaktan kuşağa aktarılan, yılın bu güzel günlerinde artan ve anısı bir zamanlar Rabelais'ye başyapıtının coşkun tarzını esinleyen bu neşe halini açıklayabilir. Hep hasta olan Jacques ve Madeleine, bağbozumuna hiç katılamadı; ben de onlar gibiydim, heyecanlarının paylaşıldığını görünce, betimleyemediğim; çocuksu bir neşeye kapıldılar; anneleri bize eşlik edeceğine söz vermişti. Bölgede sepet üretimi yapılan Villaines'e gidip güzel sepetler sipariş etmiştik; dördümüz bağın bize ayrılan bölümünde üzüm toplayacaktık; ama fazla üzüm yenilmemesini kararlaştırmıştık. Bağlarda Touraine'in iri siyah *co* üzümünü yemek öyle hoştu ki, masadaki en leziz üzümlere tenezzül edilmiyordu. Jacques bana bağbozumunu izlemek için başka hiçbir yere gitmeyeceğime, üzümleri Clochegourde bağında toplayacağıma dair yemin ettirdi. Genellikle ağrıdan kıvranan ve yüzleri solgun bu iki küçük çocuk hiç bu sabahki kadar taze, pembe, istekli ve hareketli görünmemişti. Laf olsun diye gevezelik ediyor, nedensizce gidip geliyor, taban tepiyorlardı; diğer çocuklar gibi, hayatın canlılığıyla dolup taşıyormuş gibi görünüyorlardı. Mösyö ve Madam de Mortsauf onları hiç böyle görmemişti. Onlarla yeniden çocukluğuma döndüm, hatta belki de onlardan daha çok çocuklaştım, çünkü ben de kendi ürünümü toplamayı umuyordum. Havanın en güzel olduğu saatte bağlara gidip orada yarım gün geçirdik. En güzel salkımları kimin bulacağı, sepetini en hızlı kimin dolduracağı yarışına girdiğimizden,

bağ kütüğünden anneye gidip geliniyor, ona göstermeden tek bir salkım bile toplanmıyordu. Kızının ardından sepetimle geldiğimi görünce, gençlik dolu zarif bir kahkahayla gülmeye başladı, ona tıpkı Madeleine gibi "Ya benimkiler nasıl anne?" diye sorduğumda, beni "Sevgili çocuğum, fazla terleme!" diyerek yanıtladı. Ardından, elini boynumda ve saçlarımda gezdirdikten sonra, yanağıma hafif bir tokat atıp ekledi: "Sırılsıklam olmuşsun!" Sesinin okşayışında âşıkların *sen* hitabını sadece o zaman duydum. Kırmızı meyvelerle, yemişlerle ve böğürtlenlerle kaplı şirin çitlere baktım; çocukların bağrışlarını dinledim; üzüm toplayan grubu, fıçılarla dolu arabaları ve sırtında küfe taşıyan işçileri izledim; her şeyi, körpe, renklenmiş tenini, güleç yüzünü, şemsiyeyi açıp altında durduğu badem ağacına kadar her şeyi hafızama kazıdım! Ardından, bedenimi faaliyete geçiren, sessiz, canlı hareketlerle salkımları toplamaya, sepetimi doldurmaya, ruhumu özgürleştiren ağır ve ölçülü adımlarla sepetimi üzüm fıçısına boşaltmaya koyuldum. Bu hareketlilik olmasa her şeyi ateşe verecek olan tutkunun seyrini düzenledim, hayatı yönlendiren bedensel çalışmanın tasvir edilemez keyfini çıkardım. Tekdüze emeğin nasıl da sağduyu içerdiğini öğrendim ve manastır kurallarını anladım!

Kont uzun süreden beri ilk kez ne surat astı ne de zalimce davrandı. Oğlunun, geleceğin Lenoncourt Mortsauf dükünün sağlıklı görünüşü, üzüme bulanmış beyaz ve pembe yüzü yüreğini ferahlatıyordu. Bağbozumunun son günü olduğundan, general akşam Bourbonların geri dönüşü şerefine Clochegourde'un önünde danslı bir şölen düzenleme sözü verdi, böylece herkes için tam bir şenlik olacaktı. Dönüşte koluma giren kontes, sevincini aktarmak isteyen bir annenin hareketiyle, yüreğinin ağırlığını yüreğimde hissetmemi sağlayacak bir şekilde bana yaslandı ve kulağıma eğilerek "Bize uğur getiriyorsunuz!" dedi.

Kuşkusuz, uykusuz gecelerini, telaşlarını ve Tanrı'nın desteğiyle ayakta kaldığı, ama her şeyin yavan ve yorucu olduğu eski yaşamını bilen bana göre, dokunaklı sesiyle dile getirdiği bu anlamlı cümle dünyada hiçbir kadının bana veremeyeceği hazları geliştiriyordu.

— Hayatımın bedbaht tekdüzeliği kayboldu, hayat umutlarla güzelleşiyor, diye ekledi kısa bir aralıktan sonra. Ah! Beni terk etmeyin! Masum bağlılıklarıma ihanet etmeyin, kardeşlerini koruyan bir ağabey olun!

Burada hiçbir şey romansı değil, Nathalie: Derin duyguların sonsuzluğunu keşfetmek için, gençlikte kıyısında yaşanan o büyük göllerin diplerini yoklamış olmak gerekir, tutkular birçokları için kurumuş kıyılar arasında akıp giden lav selleri olsa bile, aşılmaz güçlüklerle bastırılan tutkunun volkan kraterini arı sularla doldurduğu ruhlar yok mudur?

Benzer bir şenlik daha yaşadık. Madam de Mortsauf çocuklarını hayatta karşılaşılacak sorunlara alıştırmak ve para kazanmak için çekilmesi gereken güçlü zahmetler konusunda bilgilendirmek istiyordu; bu yüzden, onlar için, çiftçiliğin olasılıklarına bağlı gelir kaynakları oluşturmuştu: Jacques'ın payına ceviz ağaçları, Madeleine'in payına ise kestane ağaçları düşmüştü. Birkaç gün sonra kestane ve ceviz ağaçlarının ürünlerini topladık. Madeleine'in kestane ağaçlarının dallarını silkelemek, dikenli kabuklarının ağacın yetiştiği verimsiz toprakların kadifeyi andıran donuk ve kuru zemininde zıplattığı meyvelerin düşerken çıkardığı sesleri duymak; küçük kızın, kendisine türlü türlü zevkler tattıran yığınların miktarını ve olası değerini sorgularken takındığı ciddiyeti görmek; kontese çocuklarının yanında eşlik eden kâhya kadın Manette'in tebriklerini duymak; sık sık iklim değişikliğinin tehdidi altında kalan en ufak ürünlerin toplanması için harcanan emeğe dair bilgilerin aktarılmasına tanık olmak, çocukluğun, başlayan sonbaharın kasvetli renklerinin ortasında çok sevimli görünen safça mutluluklarını sergilediği bir

sahne gibiydi. Madeleine'in kendisine ait ambarında biriktirdiği kahverengi servetini görmek, sevincini paylaşmak için görmek istedim. Evet! Toprakla karışmış sarımtırak kıtıkla kaplı zeminin üzerine boşaltılan her kestane küfesinin çıkardığı gürültüyü hatırladığımda bugün bile içim titrer. Kont kestanelerin bir kısmını evde kullanılmak üzere alıyordu; ortakçılar, çalışanlar, Clochegourde çevresinde yaşayan herkes, köylülerin yabancılara bile çekinmeden söylediği, ama bu durumda sadece Madeleine'e aitmiş gibi görünen dostane lakapla andıkları Minnoş'a alıcı buluyorlardı.

Jacques cevizleri toplarken aynı sevinci yaşayamadı, birkaç gün boyunca yağmur yağdı; ben de, cevizlerini biraz daha geç satmak için saklaması tavsiyesinde bulunarak onu teselli ettim. Mösyö de Chessel, bana, Bréhémont'daki, Ambois ya da Vouvray bölgesindeki ceviz ağaçlarının hiç ürün vermediğini söylemişti. Ceviz yağı Touraine'de çok revaçtaydı, Jacques'ın her ceviz ağacından en az kırk kuruş kazanması gerekiyordu, iki yüz ağacı vardı, yani elde edeceği gelir hatırı sayılır bir meblağa denk düşüyordu! Ata binmek için bir eyer takımı satın almak istiyordu. Bu arzusu aile içinde bir tartışmaya yol açtı; babası ona gelirlerin istikrarsızlığı, ortalama bir gelir sağlamak için, ağaçların yeterince ürün vermeyeceği yılları düşünerek birikim yapmanın zorunluluğuna dair açıklamalarda bulundu. Kontesin sessizlik içindeki ruhunu okudum; Jacques'ın babasını dinlediğini ve kendi uydurduğu o yüce yalan sayesinde, babasının, kaybettiği itibarının birazını geri kazandığını görmekten sevinç duyuyordu. Size bu kadını tasvir ederken, hiçbir dünyevi dilin onun niteliklerini ve dehasını yeterince ifade edemeyeceğini söylemiştim. Ruh, yaşanan bu tür sahnelerin keyiflerini hiçbir çözümleme yapmadan çıkarır; ama bu görüntüler, daha sonraları çalkantılı bir yaşamın karanlık fonunda büyük bir şiddetle belirir, birbirleriyle ilişkilendirilmiş düşüncelerde, kaybolmuş mutlulukların anısında eriyip gitmiş pişmanlıklarda bütünleşmiş bir

halde, tıpkı elmas gibi parıldarlar! Kısa süre önce satın alınan ve Mösyö ve Madam de Mortsauf'un onca özen gösterdiği Cassine Ve Rhétorière, beni neden Kutsal Toprak'ın ya da Antik Yunanistan'ın hoş isimleri kadar heyecanlandırmıyor? La Fontaine *Seven, sevdiğini söyler!* diye haykırmıştı. Düşsel çağrışımlarda kullanılan yıldızlarla beneklenmiş sözlerin tılsımlı erdemlerine sahip bu isimler, bana büyünün sırrını açıklar, uyandırdıkları uykulu yüzlerin hemen doğrulup benimle konuşmasını sağlar, beni o mutlu vadiye götürür, bir gökyüzü ve manzaralar yaratırlar; ama düşsel çağrışımlar daima tinsel âlemin katmanlarında dile gelmez mi? Bu yüzden, size böylesine içten sahnelerden söz etmeme şaşırmayın: Bu sıradan ve neredeyse ortak yaşamın en küçük ayrıntıları beni görünüşte gevşek bağlarla kontese bağladı.

Çocuklarının çıkarlarını düşünmek, onu, sağlıklarının iyi olmayışı kadar üzüyordu. Kısa süre sonra, tıpkı bir devlet adamının ülkesiyle ilgili detayları öğrenmesi gibi, yavaş yavaş vâkıf olduğum ev işlerindeki gizli rolüyle ilgili olarak bana söylediklerinin gerçekliğini anlamaya başladım. Madam de Mortsauf on yıllık bir çabanın ardından, topraklarının ekim tarzını değiştirmiş, bölgede topraktan her yıl başka bir ürün almak amacıyla buğdayı dört yıl arayla ekmeye dayalı yeni yöntemin sonuçlarını açıklarken kullanılan ifadeyle, onu *dört parçaya ayırmıştı.* Köylülerin itirazlarının üstesinden gelmek için kira sözleşmelerini feshetmek, Touraine ve çevresindeki hayvan sürülerini ve arazilerini, ürünlerini ortakçılarla *yarı yarıya* paylaşacak şekilde dörde bölmek gerekmişti. Mülk sahibi ekim masraflarını ve ürünleri paylaşacağı iyi niyetli çiftçilere barınak, işletme binaları ve tohum verecekti. Mülk sahibinin ürününün yarısını alacak bir *ortakçı* tarafından denetlenen bu sistem, pahalıya mal oluyordu ve paylaşım ilişkilerinin her an değişen yapısından kaynaklanan bir hesaplama karmaşasına yol açıyordu. Kontes, Mösyö de Mortsauf'a Clochegourde çevresinde, kendilerine ayırdıkları

toprakları beşinci bir çiftlik olarak ektirmişti; amacı hem bu arazilerin boş durmamasını sağlamak hem de yaşanacak gelişmelerin gerçekliğiyle, ortakçı çiftçilere yeni yöntemin mükemmelliğini kanıtlamaktı. Topraklarının ekim işlemlerinin yöneticisi olarak, ortak işlettiği iki çiftliğini yavaş yavaş ve kadınlığının ısrarıyla Artois ve Flandre çiftliklerine benzer bir şekilde yeniden düzenletmişti. Aklından geçenleri tahmin etmek zor değildi. Kontes, ortakçılık sözleşmelerinin bitiminden sonra, dört çiftliğini iki güzel çiftlik halinde birleştirmek ve Clochegourde'un gelir hesaplarını sadeleştirmek için onları çalışkan ve zeki çiftçilere kiralamak istiyordu. Kocasından önce ölmekten korktuğu için, konta toplaması kolay gelirleri ve çocuklarına hiçbir beceriksizliğin tehlikeye atamayacağı mülklerini bırakmaya çalışıyordu. O dönemde, on yıl önce ekilmiş meyve ağaçları verimlilik açısından tam kıvamına gelmişti; arazileri gelecekteki her tür itiraza karşı güvence altına alan çitler kavakların, karaağaçların eşliğinde yükselmişti. Clochegourde'un, ikisi yeniden düzenlenecek dört büyük çiftliğe bölünmüş arazisi, yeni satın alınan topraklar ve yeni işleme yöntemleri sayesinde, bağı, bitişiğindeki iki yüz dönümlük koruyu, örnek olarak düzenlenen çiftliği saymazsak, her çiftlik dört bin frank olmak üzere, on altı bin frank gelir getiriyordu. Bu dört çiftliğin yolları Clochegourde'dan doğrudan Chinon yoluyla birleşen büyük bir bulvarda sonlanıyordu. Bu bulvarla Tours arasındaki mesafe sadece beş fersah olduğundan, özellikle herkesin kontun topraklarını verimlileştirmesinden, başarılarından söz ettiği bir dönemde ortakçı çiftçi bulmak kolaydı. Kontes, eski mülk sahiplerinin satın alınan arazilerdeki evlerini iki büyük çiftliğe dönüştürmek için on beş bin frank harcamak, ardından bu toprakları daha iyi bir fiyata kiralamak üzere, ortakçıların en dürüstü olan Martineau'nun denetiminde ektirmek istiyordu; Martineau yakında işsiz kalacaktı, çünkü dört çiftliğin kira sözleşme süreleri bitiyordu ve onları iki çiftlik halinde birleştirip

para karşılığında kiralamanın zamanı gelmişti. Bu çok basit ama harcanacak yaklaşık otuz bin frank nedeniyle karmaşık düşünceler, o sıralarda karısı ve kont arasındaki uzun tartışmaların konusuydu; bu iğrenç çatışmalarda kontese sadece iki çocuğunun çıkarları destek oluyordu. "Yarın ölürsem, başlarına neler gelecek?" düşüncesi yüreğinin hızla çarpmasına neden oluyordu. Bu mücadelelere katlanmak için nasıl bir güç gerektiğini, tartışmaya başlamadan önce yüreğe ne çalkantılı kan dalgalarının üşüştüğünü, hiçbir sonuç elde edilmeden biten çatışmanın ardından benliğe nasıl bir bezginliğin hâkim olduğunu, ancak öfkelenmesi mümkün olmayan, etraflarına derin iç huzurlarının yayılmasını isteyen, yumuşak ve dingin ruhlar bilir. Hasat mevsiminin etkisiyle, çocuklarının yüzlerinin daha canlı, daha renkli, bedenlerinin daha diri olduğunu gördüğü, oyun oynadıklarında onları nemli gözlerle izlerken yüreğini ferahlatıp gücünü toplamasını sağlayan bir hoşnutluk hissettiği anlarda, zavallı kadın hakarete varan iğnelemelere ve şiddetli bir karşı çıkışın yürek sızlatan saldırılarına maruz kalıyordu. Avantajlarını ve gerçekleşebilirliklerini büyük bir inatla yadsıdığı bu değişikliklerden ürken kont, ikna edici akıl yürütmelere,yaz aylarında güneşin etkisini sorun eden bir çocuğun itirazlarıyla karşılık veriyordu. Sonunda kontes üstün geldi. Sağduyunun çılgınlık karşısındaki zaferi kederini yatıştırıp yaralarını unutturdu. O gün, düzenlemelerle ilgili bir karara varmak için Cassine'e ve Rhétorière'e gitti. Kont tek başına önden giderken çocuklar onunla bizim aramızda yürüyordu ve cümlelerini denizin ince kumlarla kaplı bir sahile mırıldandığı hafif dalgalara benzeten o yumuşak ve alçak ses tonuyla dile getirdiği için ikimiz ağır ağır onları izliyorduk.

Bana başarıdan emin olduğunu söylüyordu. Tours'la Chinon arası bölgedeki taşımacılık işlerinde, Manette'in kuzeni ile çalışkan bir posta arabacısı olan ve yol üzerinde büyük bir çiftlik işletmek isteyen bir adamın ön ayak oldu-

ğu bir rekabet başlayacaktı. Büyük oğlu arabaları sürecek, onun küçüğü nakliye işlerini denetleyecek, kendisi de yolun ortasında bulunan Rabelaye'i kiralayarak araba menzillerini işletecek ve ahırlarından elde edeceği gübrelerle verimlileştireceği topraklarını ekecekti. Clochegourde'a iki adım mesafedeki ikinci çiftlik Baude'a gelince, dürüst, zeki, çalışkan bir adam olan ve yeni ekim yönteminin avantajlarının farkına varan bir ortakçı şimdiden burayı kiralamak istiyordu. Cassine ve Rhétorière ise bölgenin en mükemmel topraklarına sahipti; çiftlik binaları inşa edildikten ve ürünler değerlerini bulduktan sonra bunları Tours'da ilan etmek yeterli olacaktı. Böylece, iki yıl içinde, Clochegourde yılda yaklaşık yirmi bin frank gelir getirecekti; Mösyö de Mortsauf'a iade edilen Maine'deki Gravelotte çiftliği dokuz yıllığına yedi bin franka kiraya verilmişti; tuğgeneral maaşı dört bin franktı; bu gelirler henüz bir servet anlamına gelmiyorsa da, rahat bir yaşam sürdürmelerini sağlıyordu; belki de zaman içinde, yeni gelişmeler sayesinde, iki yıl sonra, veliaht Jacques'ın sağlığı daha da düzeldiğinde, onun eğitimini denetlemek üzere Paris'e gidecekti.

Paris sözcüğünü nasıl da titreyerek telaffuz etti! Bu tasarıların kökeninde yer alıyordum, dostundan uzak kalmayı mümkün olduğunca istemiyordu. Bu sözcük üzerine alevlendim; ona beni tanımadığını, Jacques'ın eğitmeni olmak için ona haber vermeden gece gündüz çalışarak eğitimimi tamamlamayı planladığımı, çünkü evine başka genç bir adamı sokacağı düşüncesine katlanamayacağımı söyledim. Bu sözler üzerine ciddileşti.

— Hayır Félix, dedi, rahip olma düşünceniz gibi, bunun da gerçekleşmesi mümkün değil. Annenin yüreğinde en ücra köşelerine tek bir sözcükle ulaşabilmiş olabilirsiniz, kadın sizi bağlılığınızın mağduru olmanıza izin vermeyecek denli içtenlikle seviyor. Telafisi olmayan bir itibar kaybı bu bağlılığın bedeli olacak ve benim elimden hiçbir şey gelmeyecek.

Ah! Hayır, size hiçbir şekilde zarar vermek istemem! Siz, Vendenesse vikontu, eğitmenlik mi yapacaksınız? Richelieu bile olsanız, geleceğinizi bu derece mahvedemezsiniz. Ağabeyinizin büyük kederlere boğulmasına neden olacaksınız. Dostum, annem gibi, kadınların koruyucu bir bakışa nasıl densizlik kattığını, bir sözle nasıl bir aşağılamayı dile getirdiğini, bir selamla nasıl bir küçümsemeyi dışavurduğunu bilmiyorsunuz.

— Siz beni severseniz, dünya umrumda olur mu?

Söylediklerimi duymamış gibi davranarak devam etti:

— Babam mükemmel bir insan olsa ve benim her isteğimi yerine getirse de, soylular içinde yanlış bir mevkide yer almanızı bağışlamayacak ve sizi himayesine almayı reddedecektir. Veliahtın eğitmeni olmanızı istemiyorum! Toplumu olduğu gibi kabullenin, hayatta böyle hatalar yapmayın. Dostum, önerdiğiniz bu çılgınca...

— Aşk, dedim alçak sesle.

— Hayır, iyilik, dedi gözyaşlarına hâkim olmaya çalışarak, bu çılgınca düşünce beni kişiliğiniz konusunda bilgilendiriyor. Şu andan itibaren size bazı şeyleri öğretme yükümlülüğünü üstlenmek istiyorum; bazen dünyaya sizin adınıza, kadın gözlerimle bakmama izin verir misiniz? Evet, Clochegourde'umdan, sessiz ve büyülenmiş bir halde, sizin başarılarınıza eşlik etmek istiyorum. Eğitmenlik işine gelince, onu bir kenara bırakın! İçiniz rahat olsun, iyi yürekli yaşlı bir rahip, eski bir bilge Cizvit buluruz ve babam ismini taşıyacak bir çocuğun eğitimi için gerekli meblağı seve seve karşılayacaktır. Jacques benim gururum. Yine de, daha on bir yaşında, dedi bir an durduktan sonra. Ama o da sizin gibi: Sizi ilk gördüğümde on üç yaşında olduğunuzu sanmıştım.

Cassine'e gelmiştik; Jacques, Madeleine ve ben, onu annelerinin peşinden giden küçük çocuklar gibi izliyor, rahatsız ediyorduk, bir an için yanından ayrılıp gözetmeni olan ağabey Martineau ile ortakçı kardeşi Martineau'nun ağaç-

ları kesip kesmeme hakkında gözlemde bulundukları meyve bahçesine gittim; bu konuyu sanki kendi malları söz konusuymuş gibi tartışıyorlardı. O zaman, kontesin ne kadar sevildiğini anladım. Düşüncemi, ayağını küreğine ve dirseğini sapına dayamış bir halde, iki uzman tarım danışmanını dinleyen yoksul bir gündelikçi işçiye söyledim.

— Evet! Haklısınız mösyö, diye karşılık verdi, çok iyi bir kadındır ve bize iki metrelik bir çukur kazmak için bir metelik vermektense köpekler gibi gebermemizi isteyen Azayli o çirkin suratlı kadınlar gibi kibirli değildir! Bu ailenin bu bölgeden ayrıldığı gün Meryem Ana da biz de ağlayacağız. Kendi hakkını korumayı bilir; ama bizim çabalarımızı da göz önünde bulundurur.

O adama bütün paramı ne büyük keyifle verdim!

Birkaç gün sonra, Jacques için bir midilli geldi; babası, usta bir binici olarak, onu at binmenin yorgunluklarına yavaşça alıştırmak istiyordu. Çocuğun üzerinde ceviz ağacı yemişlerinin parasıyla satın alınan şık bir süvari kıyafeti vardı. Şaşıran Madeleine'in, babası eşliğinde ilk dersini alan Jacques'ın at koşturduğu çimenliğin etrafında çığlıklar attığı o sabah, kontes için anneliğin ilk büyük şöleni olmuştu. Jacques annesinin işlediği bir yakalık, beli deri kemerle sıkılmış gök mavisi kumaştan kısa bir redingot, pilili beyaz bir pantolon giymiş, sarı saçlarının bukleler halinde taştığı ekose bir kasket takmıştı: Büyüleyici görünüyordu. Bunun üzerine, evin çalışanları ailenin mutluluğunu paylaşarak kapının önünde toplandı. Genç vâris, annesinin yanından geçerken gülümsüyor ve hiçbir korku belirtisi göstermiyordu. Ölümün sık sık yokladığı bu çocuğun erkekliğe ilk adım atışı, kendisini çok zarif, çok yakışıklı, çok diri gösteren bu at gezintisiyle ortaya çıkan mutlu bir gelecek umudu, ne muhteşem bir ödüldü! Yeniden gençleşen ve uzun zamandan beri ilk defa gülümseyen babanın sevinci, evde çalışan tüm hizmetlilerin gözlerine yansıyan mutluluk, Tours'dan dönen ve çocuğun dizgini tutma tarzının

gördüğünde ona "Bravo sayın vikont!" diyen Lenoncourt'un yaşlı seyisinin çığlığı, bu kadarı fazlaydı, Madam de Mortsauf gözyaşlarına boğuldu. Keder karşısında sükûnetini korumasını iyi bilen bu kadın, daha önce güneşli havalarda aynı kumun üzerinde ağlayarak gezdirdiği çocuğunun ata binişini hayranlıkla izlerken kendisini bu sevince katlanamayacak kadar zayıf hissetti. O anda, hiç pişmanlık duymadan koluma yaslanırken bana:

— Hiç acı çekmemiş gibiyim. Bugün yanımızdan ayrılmıyorsunuz, değil mi? dedi.

Jacques ders bittikten sonra, kendisini aşırıya kaçan taşkınlıkların gücüyle bağrına basıp sarmalayan, sonu gelmeyen öpücüklere, okşayışlara boğan annesinin kollarına atıldı. Masayı süvarinin onuruna süslemek için Madeleine'le birlikte iki muhteşem buket hazırlamaya gittik. Salona geri döndüğümüzde kontes bana "15 Ekim kuşkusuz önemli bir gün olacak! Jacques ilk binicilik dersini aldı ve ben de gergefin kumaşının son deliğini işledim," dedi.

— Tamam o zaman Blanche! dedi kont gülerek, örtünün bedelini size ödemek istiyorum.

Karısının koluna girip onu önavluya götürdü, kontes orada babasının hediye ettiği bir gezinti arabası ve kontun araba için İngiltere'den aldığı ve Lenoncourt dükünün atlarıyla birlikte getirilen iki atı gördü. Yaşlı seyis ders sırasında önavluda her şeyi hazırlamıştı. Clochegourde'dan doğrudan Chinon yoluna gidecek olan ve yeni satın alınan toprakların arasından geçilmesini sağlayan ağaçlıklı yol hattını görmek için arabanın açılışını yaptık. Döndüğümüzde, kontes bana hüzün dolu bir ifadeyle "Çok mutluyum, mutluluk benim için bir hastalık gibidir, beni yorar ve bir düş gibi silinip gitmesinden korkarım," dedi.

Onu kıskançlık duymayacak kadar seviyordum ve onun için hiçbir şey yapamazdım! Taşkınlığa kapılmış bir halde onun uğrunda ölmenin bir yolunu düşünüyordum. Bana

gözlerimin hangi düşünceleri gizlediğini sorduğunda her şeyi safça anlattım, söylediklerimden, aldığı bütün hediyelerden daha fazla etkilendi ve beni merdivenlere doğru götürdükten sonra, kulağıma eğilip "Beni teyzem gibi sevin, bu da hayatınızı bana vermek anlamına gelmeyecek mi? Ve hayatınızı bu şekilde alırsam size sonsuza dek minnettar kalmaz mıyım?" diyerek yüreğimi ferahlattı.

Yeminlerimi yenilemek için elini öptüğüm salona döndüğünde "Örtümü bitirmenin zamanı gelmişti," dedi. "Félix, belki de böylesine uzun bir işe neden giriştiğimi bilmiyorsunuz. Erkekler yaşam meşguliyetlerinde kedere karşı koyacak gücü bulur; işlerin yoğunluğu onları oyalar; ama biz kadınların ruhunda kedere karşı hiçbir dayanak noktası yoktur. Hüzünlü düşüncelerin pençesine düştüğümde, çocuklarıma ve kocama gülümseyebilmek için, kederi bedensel bir hareketle dengeleme ihtiyacını hissettim; böylece, hem harcadığım olağanüstü çabaları izleyen dermansızlıklardan hem de coşkunun şimşeklerinden uzak duruyordum. Kolu eşit aralıklarla kaldırmak düşüncelerimi avutuyor ve fırtınaların gürüldediği ruhuma heyecanlarımı yatıştıran gelgitlerin huzurunu aktarıyordu. Her deliğe sırlarımı açıyordum, anlıyor musunuz? Bakın, son koltuk örtümü hazırlarken sizi çok fazla düşünüyordum! Hem de çok, dostum. Sizin demetlerinizin içine gizlediğinizi, ben nakışlarımla anlatıyordum.

Yemek neşeli geçti. Jacques, ilgi odağına dönüşen tüm çocuklar gibi, onun için taç niyetine topladığım çiçekleri gördüğünde boynuma atladı. Annesi bu sadakatsizliğimden dolayı surat asarmış gibi yaptı; sevimli çocuğun, bu kıskanılan buketi annesine nasıl bir incelikle sunduğunu tahmin edersiniz! Akşam üçümüz bir tur tavla oynadık, ben Mösyö ve Madam Mortsauf'a karşı tek başıma oynadım, kont neşeliydi. Nihayet, hava kararkdığında, ahenkleri gündüzün canlılığında kaybolan duygulara derinlik kazandıran o sakin akşamlardan birinde, bana Frapesle yoluna kadar eşlik ettiler. Bu, o zavallı

kadının hayatının benzersiz bir günü, zorlu anlarda sık sık hafızasını okşamaya gelen parlak bir anıydı. Gerçekten de, binicilik dersleri kısa süre sonra bir anlaşmazlık konusu haline geldi. Kontes haklı olarak babanın oğluna sert çıkmasından korkuyordu. Jacques şimdiden zayıflıyor, güzel mavi gözlerinin yuvaları çukurlaşıyordu, annesini üzmemek için acısını sessizce çekmeyi tercih ediyordu. Kont öfkelenmeye başladığında ona çocuğun yorgun olduğunu söylemesini öğütleyerek dertlerine bir çare buldum; ama bu geçici çözümler yetersizdi; babanın yerini yaşlı seyisin alması gerekti, ama kont öğrencisinin elinden alınmasına zorluklar çıkarmadan razı olmadı; bağrışlar ve tartışmalar yeniden başladı; Mösyö de Mortsauf sürekli yakınmalarına kadınların ne kadar minnet bilmez olduklarını da ekledi; arabayı, atları ve üniformalı uşakları her gün defalarca karısının yüzüne vurdu. Nihayet, bu tür kişiliklerin ve bu cins hastaların, etkisine kapılmaktan hoşlandığı olaylardan biri gerçekleşti: Kötü durumdaki duvarları yıkılan, döşemeleri çöken Cassine ve Rhétorière'deki masraflar öngörüleni yarı yarıya aşmıştı. Dikkatsiz bir işçi bu haberi kontes yerine Mösyö de Mortsauf'a iletti. Bu, sakin başlayan ama giderek şiddetlenen ve kontun birkaç gündür yatışmış olan takıntılarının yeniden ortaya çıkmasıyla, zavallı Madeleine'den alacaklarını istemesine neden olan bir tartışmaya yol açtı.

O gün, kahvaltıdan sonra saat on buçukta, Madeleine'le birlikte bir buket hazırlamak üzere Clochegourde'a gitmek için yola çıkmıştım. Madeleine'in taraça korkuluğunun kenarına bıraktığı iki vazoyu aldım ve çevredeki bahçelere gidip sonbaharın çok zarif ama çok nadir bulunan çiçeklerinin peşinden koşturdum. Geri döndüğümde pembe kemerli, dantelli pelerinli küçük yaverimi göremedim ve Clochegourde'dan gelen bağrışmaları duydum.

— General, dedi Madeleine ağlayarak ve babasına duyduğu kini dile getiren bu sözcüğü kullanarak, general annemi azarlıyor, gidip onu savunun.

Merdivenlerden uçarcasına çıktım, salona kont ve karısı tarafından fark edilmeden ve selamlanmadan girdim. Delinin keskin çığlıklarını duyduğumda tüm kapıları kapatıp geri döndüm, Henriette'in yüzü elbisesi kadar beyazdı.

— Asla evlenmeyin Félix, dedi kont, kadınlar şeytanın öğütlerine uyar, en erdemlisi bile ortada bir kötülük yokken onu icat eder, hepsi vahşi hayvanlar gibidir.

O zaman, başı sonu belli olmayan akıl yürütmelere tanık oldum. Mösyö de Mortsauf önceki karşı çıkışlarıyla övünerek yeni yöntemleri reddeden köylülerin saçmalıklarını tekrarlıyor, Clochegourde'u kendisi yönetse şu ankinden iki kat daha fazla zengin olacağını ileri sürüyordu. Bu sövgüleri büyük bir öfkeyle ve hakaret edercesine dile getiriyor, küfürler savururken bir koltuktan diğerine sıçrıyor, onları iteleyip tekmeliyordu; ardından sövgüsünü yarıda kesip yanıp tutuşan iliklerinden ya da parası gibi eriyip giden beyninden söz etti. Karısı kendisi gibi bir bahtsızı mahvediyordu! Şimdiden, sahip olduğu otuz küsur bin frankın yirmi binini tüketmişti. Dük ve düşesin Jacques'a ayrılan mülklerinin geliri elli bin eküden fazla ediyordu. Kontes görkemli bir şekilde gülümserken göğe bakıyordu.

— Evet, diye haykırdı kont, Blanche, siz benim celladımsınız, beni öldürüyorsunuz, size yük oluyorum; benden kurtulmak istiyorsun, sen ikiyüzlü bir canavarsın. Şuna bakın, gülüyor! Félix, neden güldüğünü biliyor musunuz?

Sessizliğimi koruyarak başımı öne eğdim.

— Bu kadın, diye devam etti kendi sorusuna kendisi yanıt vererek, beni her tür mutluluktan yoksun bırakıyor, bana olduğu kadar size de ait ve karım olduğunu iddia ediyor! İsmimi taşıyor, ilahî ve insani yasaların kendisine dayattığı hiçbir görevi yerine getirmiyor, böylece hem insanlara hem de Tanrı'ya yalan söylüyor. Onu yalnız bırakmam için beni işlere koşturarak yoruyor ve beni canımdan bezdiriyor; benden hoşlanmıyor, benden nefret ediyor ve genç bir kız gibi

kalabilmek için bütün hünerlerini sergiliyor; beni neden olduğu yoksunluklarla delirtiyor, çünkü bütün bu yoksunluklar beynimi etkiliyor, beni yavaş yavaş öldürüyor ve kendini bir azize sanarak her ay ekmek şarap ayinine katılıyor.

O sırada, bu adamın bu denli alçalmasıyla kendini küçülmüş hisseden kontes hıçkırarak ağlıyor, tek karşılık olarak "Mösyö! Mösyö! Mösyö!" diye tekrarlıyordu.

Kontun sözleriyle hem onun hem de kontesin adına yüzüm kızarmıştı, yüreğim şiddetle sarsılıyordu, çünkü bu sözler ilk aşkların âdeta dokusunu oluşturan iffetlilik, incelik duygularına hitap ediyordu.

— Benim çile çekmem için bakireliği tercih ediyor, diyordu kont.

Bu sözler üzerine kontes "Mösyö!" diye haykırdı.

— Bu buyurgan mösyö sözü ne anlam geliyor? dedi. Bu evin efendisi ben değil miyim? Bunu size öğretmem mi lazım?

İğrençleşen ve beyaz bir kurdunkini andıran başıyla ona doğru ilerledi, sarı gözlerinde kendisini ormandan çıkmış aç bir hayvana benzeten bir ifade vardı. Henriette inmeyen bir tokadı karşılamak üzere koltuğundan aşağı kaydı ve yıkılmış bir halde, bilincini kaybederek parkenin üzerine yığıldı. Kurbanının kanının suratına fışkırdığını hisseden bir caniyi andıran kont afallamış bir halde kalakaldı. Zavallı kadını kollarımın arasına aldım, kont buna izin vererek onun taşınmaya layık olmadığını düşündüğünü belli etse de, önümden gidip salonun bitişiğindeki odanın, içine hiç girmediğim o kutsal odanın kapısını açtı. Kontesi, bir kolunu tutarak ayaklarının üzerine bıraktım, diğer kolumu beline dolarken Mösyö de Mortsauf yatak örtüsünü, yorganı kaldırıyordu. Onu birlikte kaldırıp giyinik halde yatağın üzerine yatırdık. Kendine gelir gibi olduğunda, bir el hareketiyle, kemerini çözmemizi istedi; Mösyö de Mortsauf bir makas bulup kemeri kesti. Ona tuz koklattığımda gözlerini açtı. Kont, kederinden çok, utancını belli eden bir ifadeyle dışarı çıktı. İki

saat derin bir sessizlik içinde geçti. Henriette tuttuğu elimi konuşamadan sıkıyordu. Bana sakin ve gürültüsüz bir yaşam sürdürmek istediğini anlatan bir ifadeyle bakmak için arada sırada gözlerini açıyordu; bir dinginlik anının ardından dirseğinin üzerinde doğruldu ve kulağıma "Zavallı! Bir bilseydiniz..." dedi. Başını yeniden yastığına yasladı. Geçmişteki acılarının anısının şu anki kederine eklenmesiyle, ancak aşkın manyetik etkisiyle yatıştırabildiğim çırpınışlarla sarsıldı; hiç bilmediğim bu etkiyi içgüdüsel olarak kullanmıştım. Ona şefkatle yumuşayan bir güçle destek oldum ve bu son nöbet sırasında bakışlarının etkisiyle ağladım. Çırpınmalar sona erdiğinde hayatımda ilk ve son kez dokunduğum darmadağınık saçlarını düzelttim; ardından yeniden elini tuttum ve hem kahverengi hem de gri tonların hâkim olduğu bu odayı, yıpranmış perdeleriyle bu sade yatağı, eski moda bir tuvalet takımının bulunduğu o masayı, şiltesi lekelenmiş o sıradan kanepeyi uzun uzun izledim. Bu mekânda ne müthiş bir şiirselliğin, kendisi adına lükse aldırmazlığın ne derin izleri vardı! Onun lüksü eşsiz bir temizlikti. Evli bir dindar kadının aziz boyun eğişlerle dolu bu asil hücresinin tek süsü yatağının üzerindeki haçtı, haçın üzerine teyzesinin portresi asılmıştı; okunmuş suyun bulunduğu kâsenin iki yanında iki çocuğunun kurşunkalemle çizdiği resimleri ve küçüklük saçları vardı. Görünümü, büyük sosyete çevrelerinde en güzel kadınların benzini solduracak bir kadın için ne büyük bir inzivaydı. İşte, ünlü bir ailenin, şu anda ruhu kederle dolu olan ve kendisini teselli edecek aşkı geri çeviren kızının her zaman ağladığı oda burasıydı. Telafisi mümkün olmayan gizli bir bahtsızlık ve celladı için ağlayan kurbanın, kurbanı için ağlayan celladın gözyaşları. Çocuklar ve oda hizmetçisi içeri girdiğinde ben dışarı çıktım. Kont beni bekliyor, beni şimdiden karısı ve kendisi arasında arabulucu bir güç olarak görüyordu; beni ellerimden kavrayıp bağırdı:

— Burada kalın, Félix!

— Ne yazık ki mümkün değil. Mösyö de Chessel'in misafirleri var. Davetlilerin benim orada olmayışımla ilgili gerekçeler araması uygun kaçmayacak. Ama yemekten sonra geri döneceğim.

Benimle birlikte dışarı çıkan kont hiçbir şey söylemeden aşağı kapıya kadar bana eşlik etti; ardından, Frapesle'e kadar ne yaptığının farkında olmadan, benimle birlikte yürüdü. Nihayet, orada ona "Tanrı adına, sayın kont, karınızın hoşuna gidiyorsa evinizi çekip çevirmesine izin verin ve bir daha ona acı çektirmeyin," dedim.

— Yaşayacak fazla zamanım yok, dedi ciddi bir ifadeyle; benim yüzümden uzun süre acı çekmeyecek, başımın çatlayacağını hissediyorum.

Ve istemsiz bir bencilliğe kapılmış bir halde yanımdan ayrıldı. Yemekten sonra, iyi görünen Madam de Mortsauf'nun sağlık durumu hakkında bilgi almak için geri döndüm. Onun için evliliğin sevinçleri bunlarsa, böyle sahneler sık sık tekrarlanıyorsa, yaşamaya nasıl devam edebiliyordu? Cezasız kalan ne uzun vadeli bir cinayet işleniyordu! O akşam, kontun onu ne umulmadık işkencelerle hırpaladığını anladım. Böyle bir çatışma hali hangi mahkemeye sunulabilirdi? Bu düşüncelerle afallamış bir halde, ona hiçbir şey söyleyemedim. Geceyi yazarak geçirdim. Ona, kaleme aldığım üç dört mektuptan pek de memnun kalmadığım şu başlangıç bölümünü gönderdim; ama bu bölüm bana hiçbir şey ifade etmiyormuş ya da onunla ilgilenmem gerekirken kendimden çok söz ediyormuşum gibi görünse de, size nasıl bir ruh hali içinde olduğumu anlatacak.

Madam de Mortsauf'a

Yoldayken, size söylemek istediğim ne çok şey geldi aklıma, ama sizi görünce hepsini unuttum. Evet, sevgili Henriette, sizi görür görmez, ruhunuzun, güzelliğinizi yücelten

yansımalarıyla uyum sağlayacak hiçbir söz bulamıyorum; üstelik, yanınızda öyle sonsuz bir mutluluk hissediyorum ki o anki duygularım geride kalmış duyguları siliyor. Her seferinde daha engin bir yaşama doğuyor ve kendimi, yüksek bir kayalığa tırmanırken, her adımda yeni bir ufuk keşfeden bir yolcu gibi hissediyorum. Her yeni sohbette uçsuz bucaksız hazinelerime bir yenisini eklemedim mi? Sanırım, uzun, bitmek bilmeyen bağlılıkların sırrı budur. Bu yüzden size kendinizden ancak sizden uzak olduğumda söz edebilirim. Sizin karşınızda, gözlerim etrafımı göremeyecek ölçüde kamaşıyor, mutluluğumu sorgulayamayacak kadar mutlu oluyorum, benliğim kendim olamayacağım ölçüde sizinle doluyor, konuşmam sizinle konuşamayacak ölçüde akıcılaşıyor, zihnim geçmişi hatırlamayacak ölçüde o anı yakalamaya çalışıyor. Hatalarımı bağışlamak için, sürekli bir esrime halinde olduğumu iyi bilin. Sizin yanınızda, sadece hissedebiliyorum. Yine de, sevgili Henriette'im, size, bana yaşattığınız sayısız sevinçler arasında, dün karşı karşıya kaldığınız, insanüstü bir cesaretle mücadele ettiğiniz o korkunç fırtınadan sonra, o bahtsız sahnenin beni sürüklediği odanızın yarı aydınlığında, sadece bana yönelmenizin ruhuma doldurduğu hazlara benzeyen mutlulukları asla hissetmediğimi söylemeye cüret edeceğim. Ölümün kapılarından yaşamın kapılarına geri dönen ve bir yeniden doğuşun şafağının, yüzüne hafifçe farklı anlamlar kondurduğu bir kadının hangi ışıltılarla parıldayacağını sadece ben bildim. Sesiniz ne ahenkliydi! Hayran olunası sesinizde, geçmiş bir kederinizin, ilk aklınıza gelenleri bana açarak nihayet içimi rahatlattığınız ilahî tesellilere karışan belli belirsiz duyguları yeniden belirdiğinde, sözcükler, hatta sizin sözcükleriniz bana ne kadar önemsiz görünüyordu. Sizin tüm insani görkemliliklerle parıldadığınızı biliyordum; ama dün Tanrı istese benim olacak yeni bir Henriette'i görür gibi oldum. Dün, bizi ruhun ateşlerini canlandırmaktan alıkoyan bedensel engellerden

sıyrılmış, tanıyamadığım bir varlığı görür gibi oldum. Çökkünlüğünde çok güzel, dermansızlığında çok görkemliydin. Dün güzelliğinden daha güzel, sesinden daha tatlı, gözlerinin ışıltısından daha ışıltılı bir şeylerle, sözcüklerle tasvir edilemeyen kokularla tanıştım; dün, ruhun görülebilir ve elle tutulabilir haldeydi. Ah! Seni orada yeniden yaşatmak için sana kalbimi açamamak bana acı verdi. Nihayet, dün bende uyandırdığın o saygı içeren korkudan kurtuldum, baygınlığın bizi yakınlaştırmadı mı? Geçirdiğin nöbet bizim havamızı solumana izin verdiğinde, seninle birlikte nefes almanın ne demek olduğunu öğrendim. O anda göğe ne dualar yükseldi! Tanrı'dan seni bir kez daha bana bırakmasını istemeye gittiğimde katettiğim mesafeleri aşarken son nefesimi vermediysem, beni ne sevinç ne de keder öldürebilir. O an, bende, ruhuma gömülen, gözlerim yaşlarla ıslandıkça bir daha asla yüzeyde belirmeyecek, her sevinçle izleri artacak, her kederle daha da derinleşecek anılar bıraktı. Evet, yaşamımın sonsuz düşüncesi, dün ruhumu sarsan endişeler gelecekteki tüm kederler için bir mihenk taşı olacak, aynı şekilde bana saçtığın sevinçler Tanrı'nın bana vermeye tenezzül edeceği tüm sevinçlerden üstün olacak. Benim ilahî aşkı, gücü ve sonsuzluğuyla ne kuşkulara ne de kıskançlıklara yer bırakan o güvenli aşkı anlamamı sağladın.

*

Derin bir melankoli ruhumu kemiriyordu, bu aile yaşamının görüntüsü, toplumsal hayatın duygusal hareketliliğiyle henüz yeni tanışan, dünyanın kapısında o dipsiz uçurumla, ölü bir denizle karşılaşmış genç bir yürek için sarsıcıydı. Bedbahtlıkların bu ürkütücü birlikteliği beni sonsuz düşüncelere yöneltti ve toplumsal yaşama attığım ilk adım, bana, karşılaşacağım diğer olayların önemsiz kalacağı olağanüstü bir ihtiyatlılık kazandırdı. Kederli halim Mösyö ve Madam

de Chessel'e aşk konusunda talihimin yaver gitmediğini düşündürdü ve tutkumun yüce Henriette'ime hiçbir şekilde zarar vermediğini anlamanın mutluluğunu hissettim. Ertesi gün salona girdiğimde kontes tek başınaydı; bir an beni izledikten sonra elini uzatarak, bana "Demek dostum daima çok hassas davranacak, öyle mi?" diye sordu. Gözleri doldu, ayağa kalktı ve bana, umutsuz bir yakarışı belli eden bir ses tonuyla "Bir daha bana böyle şeyler yazmayın!" dedi.

Mösyö de Mortsauf nazikti. Kontes gücünü toplamış, soğukkanlılığına yeniden kavuşmuştu, ama benzinin rengi dün yaşadığı yatışmış ama sönmemiş ıstıraplarını dışavuruyordu. Akşam sonbaharın ayaklarımızın altında hışırdayan kuru yaprakları üzerinde gezinirken, bana "Keder sonsuzdur, sevincin sınırları vardır," dedi. Bu sözler kaçamak mutluluklarıyla mukayese ettiği ıstıraplarını yansıtıyordu.

— Hayatı hafife almayın, dedim, aşkı ve göklere dek ışıldayan hazların varlığını bilmiyorsunuz.

— Susun, dedi, bu konuda hiçbir şey bilmek istemiyorum. Grönlandlılar İtalya'da yaşasalar ölmezler miydi? Yanınızda huzurlu ve mutluyum, size bütün düşüncelerimi açıklayabilirim; güvenimi sarsmayın. Neden hem rahibin erdemine hem de özgür bir erkeğin çekiciliğine sahip olmayasanız?

— Bana bardak bardak zehir içirteceksiniz, dedim, elini hızla çarpan kalbimin üzerine koyarak.

— Yine aynı şey! diye haykırdı, şiddetli bir acı hissetmişçesine elini geri çekerek. Demek beni, yaralarımın kanını dost bir elle durdurmanın hüzünlü mutluluğundan mahrum bırakıyorsunuz? Kederime keder eklemeyin, onların hepsini bilmiyorsunuz! En gizlileri başa çıkılması en güç olanlarıdır. Kadın olsaydınız, hiçbir şeyi telafi etmeyen ama her şeyi telafi ettiği *sanılan* ilgilerin odağında olduğunuzu gördüğünüzde, gururlu bir ruhu, tiksintiyle iç içe geçen nasıl bir melankolinin kapladığını anlardınız. Birkaç gün boyunca bana

özen gösterilecek, *yapılan* haksızlığın bağışlanması *istenecek*. Böylece, en akıl almaz istekleri kabul ettirebileceğim. Bu aşağılanmalardan, her şeyin unutulduğunun *sanıldığı* gün sona eren o okşayışlardan dolayı kendimi çok küçülmüş hissettim. Efendisinin iyi davranmasını ancak onun hatalarına borçlu olmak...

— Hatalarına değil, suçlarına, dedim sertçe.

— Bu korkunç bir yaşam tarzı değil mi? dedi bana, hüzünle gülümseyerek. Üstelik bu geçici gücü kullanmayı da bilmiyorum. O anlarda, yere devrilen düşmanlarına darbesini indiremeyen süvarilere benziyorum. Onurlandırılması gereken kişinin düştüğünü görmek, yeni darbeler indirmesi için onu yerden kaldırmak, yere devrilişi karşısında ondan daha fazla acı çekmek, bu geçici güçten olumlu bir amaç uğruna da olsa yararlanıldığında kendini onuru lekelenmiş hissetmek, bu asaletini yitirmiş mücadelelerde gücünü harcamak, ruhun hazinelerini tüketmek, sadece ölümcül yaralar alındığında hâkimiyeti ele geçirmek! Ölmek bundan daha iyidir. Çocuklarım olmasaydı, kendimi hayatın akışına bırakırdım; ama benim hissedilmeyen cesaretim olmasa başlarına neler gelirdi? Yaşam ne kadar acı verse de, onlar için yaşamam gerek. Bana aşktan söz ediyorsunuz! Tamam o zaman dostum! Tüm zaaflı insanlar gibi, bu acımasız yaratığa beni aşağılama hakkını versem nasıl bir cehenneme yuvarlanacağımı düşünün. Hakkımdaki hiçbir kuşkuya katlanamam! Bana gücümü davranışlarımın arılığı veriyor. Erdemin, sevgili çocuğum, içinde dirileştiğimiz ve Tanrı'ya duyulan aşkı pekiştirerek çıktığımız kutsal suları vardır!

— Dinleyin sevgili Henriette, burada ancak bir hafta daha kalacağım... İsteğim...

— Ah! Bizi terk ediyorsunuz! dedi lafımı yarıda keserek.

— Ama babamın benim hakkımda nasıl bir karar vereceğini bilmem gerek. Yakında üç ay geçmiş olacak...

— Günleri saymadım, dedi, duygulanan bir kadının kendini bırakmışlığıyla. Kendisini toplayıp bana "Yürüyelim, Frapesle'e gidelim," dedi.

Kontu, çocuklarını çağırdı, şalını istedi; ardından, her şey hazır olduğunda, onca ağır, onca sakin davranan kontes bir Parisli gibi hareketlendi ve iadeiziyarette bulunması gerekmediği halde, Frapesle'e gitmek için toplu halde yola çıktık; kontes, Madam de Chessel'le konuşmak için çabaladı, o da ne mutlu ki kendisine uzun yanıtlar verdi. Kont ve Mösyö de Chessel işlerinden konuştu. Mösyö de Mortsauf'un arabası ve atlarından söz edip övünmesinden korktum, ama oldukça makul davrandı. Komşusu ona Cassine ve Rhétorière'deki çalışmalarıyla ilgili sorular sordu. Bu soruları duyduğumda, konta bakarak, onun kendisinde çok sıkıcı, kederli anılar bırakan bu konuyu geçiştireceğini sandım, ama o, bölgede tarımla ilgili yeni düzenlemeler yapmanın, konutları sağlam ve sağlık kurallarına uygun güzel çiftlikler kurmanın ne kadar acil olduğundan söz etti; nihayet karısının düşüncelerini, övünerek kendine mal etti. Kontesi yüzüm kızararak izledim. Bazı durumlarda sergilediği o mütevazı tavırları tamamıyla bir kenara bırakmış bir adamın, o ölümcül sahneyi unutuşu, şiddetle karşı çıktığı o düşünceleri benimseyişi, kendine olan güveni taş kesilmeme neden oldu.

Mösyö de Chessel ona:

— Masraflarınızı karşılayabileceğinize inanıyor musunuz? diye sorduğunda:

— Fazlasıyla! dedi, inancını belli eden bir el hareketiyle.

Böyle tutarsızlıklar ancak *bunama* sözcüğüyle açıklanabilirdi. Henriette, o semavi varlık, ışıklar saçıyordu. Kont sağduyulu, becerikli bir yönetici, mükemmel bir çiftçi gibi göründüğünden, kendi ve oğlu adına mutlu olarak Jacques'ın saçlarını hayranlıkla okşuyordu! Ne iğrenç bir komedi, ne gülünç bir dramdı! Bu durum karşısında ürk-

tüğümü hissettim. Daha sonraları, toplumsal sahnenin perdesi benim için kalktığında, onun kadar dürüst, onun kadar dindar olmayan ne Mösyö de Mortsauf'lar gördüm! Hiç durmadan bir deliye bir meleği, berbat bir kadına içten ve şair ruhlu bir âşığı, alçalmış olana yücelmiş olanı, bu hödüğe güzel ve ulvi bir kadını, Leydi Brandon'a Albay Franchessini'yi, soylu Juana de Mancini'ye öyküsünü Bordeaux'da öğrendiğiniz Yüzbaşı Diard'ı, Madam de Beauséant'a M. de Ajuda'yı, Madam d'Aiglemont'a kocasını layık gören güç, ne garip ve alaycıydı! Size itiraf edeyim ki bu muammanın anlamını uzun süre araştırdım. Gizemleri iyice inceledim, birçok doğa yasasının nedenini, bazı ilahî hiyerogliflerin manasını keşfettim; ama bu hususta hiçbir şey bilmiyorum ve onu hâlâ Brahmanların simgesel yapımını kendilerine sakladığı bir Hint topuzu gibi incelemeye devam ediyorum. Burada kötülüğün dehası hissedilir bir şekilde egemendir ve Tanrı'yı suçlamaya cesaret edemiyorum. Çaresiz mutsuzluklar, kim sizi hazırlayarak eğleniyor? Yoksa Henriette'in ve meçhul filozofun hakkı mı var? Onların gizemciliği insanlığın genel anlamını içinde mi barındırır?

Bu bölgede, son günlerimi yapraklarını dökmüş bir sonbaharda geçirdim. Aydınlıklar, bazen, Touraine'in bu güzel mevsimde daima tertemiz ve sımsıcak olan göğünü gizleyen bulutlarla kararıyordu. Yola çıkmadan bir gün önce, yemek hazırlanırken Madam de Mortsauf beni taraçaya götürdü.

— Sevgili Félix, dedi bana, yapraksız ağaçların altında hiç konuşmadan bir tur atmamızın ardından, hayata atılacaksınız ve bu hayatta size düşüncelerimle eşlik etmek isterim. Çok acı çekenler çok şey yaşamıştır, yalnız ruhların bu dünya hakkında hiçbir şey bilmediğini sanmayın, onu yorumlar, yargılarlar. Dostumla yaşamam gerekiyorsa, onun ne yüreğinde ne de zihninde kendimi rahatsız hissetmeliyim; çatışmanın en şiddetli olduğu an kuralların tümünü hatırlamak çok zordur, size bir annenin oğluna aktaracağı bazı bilgileri

vermeme müsaade edin. Sevgili çocuğum, yola çıkacağınız gün size dünya, insanlar, çıkarların o büyük hareketliliğinde güçlükleri aşma tarzı hakkında kadınsı düşüncelerimi bulacağınız uzun bir mektup vereceğim. Bana o mektubu Paris'e ulaşmadan önce okumayacağınıza söz verir misiniz? Bu ricam biz kadınların sırrı olan duygusal fantezilerin bir ifadesidir; bunu anlamanın imkânsız olduğunu sanmıyorum, ama bunu anladığımızı bilsek, belki de üzülürdük; kadınların tek başlarına gezmeyi sevdiği o küçük patikaları bana bırakın.

— Size söz veriyorum, dedim elini öperken.

— Ah! dedi, sizden etmenizi istediğim bir yemin daha var; ama bunu kabul edeceğinize dair önceden söz verin.

— Ah! Tamam, dedim, bir sadakat sorununu dile getireceğini sanarak.

— Söz konusu olan ben değilim, diye devam etti kederli bir gülümsemeyle. Félix, istisnasız hiçbir salonda kumar oynamayın.

— Asla oynamayacağım.

— Tamam o zaman. Kumara harcayacağınız zamanı mükemmel bir şekilde değerlendireceğiniz bir yol buldum; diğerlerinin er ya da geç kaybedeceği alanlarda siz daima kazanacaksınız.

— Nasıl?

— Mektup bunu size anlatacak, diye yanıtladı, ebeveynlerin öğüt verirkenki ciddi tavırlarını ortadan kaldıran neşeli bir ifadeyle.

Benimle yaklaşık bir saat konuşan kontes, son üç ay boyunca beni ne büyük bir özenle incelediğini belli ederek şefkatinin derinliğini kanıtladı; yüreğimin en ücra köşelerine girerek oralara kendi yüreğindeki duyguları aktardı; ses tonu değişmiş, ikna edici bir hal almıştı; bir annenin ağzından dökülen sözleri, ses tonuyla olduğu kadar özleri itibarıyla da, bizi şimdiden birbirimize bağlayan bağların yoğunluğunu gösteriyordu.

— Sizi yolunuzda ilerlerken nasıl endişeyle izleyeceğimi, dosdoğru giderseniz nasıl sevineceğimi, engellere çarptığınızda nasıl ağlayacağımı bir bilseniz! dedi sözlerini bitirirken. Bana inanın, sevgim benzersizdir, hem istemsiz hem de seçkindir. Ah! Benim için canlı bir düş haline gelecek olan sizi mutlu, güçlü, saygın bir halde görmeyi nasıl isterdim.

Beni ağlattı. Hem yumuşak hem de ürkütücüydü; yürekli bir şekilde açığa vurduğu duyguları, hazlara susamış genç bir adama en ufak bir ümit vermeyecek ölçüde temizdi. Ruhunda dağılmış tensel arzularıma karşılık olarak, benliğime, o ilahî aşkın sadece ruhu tatmin eden bitmek bilmez ve lekesiz ışıklarını saçıyordu. Bana, omuzlarını hayranlıkla seyrettiren, aşkın alacalı kanatlarıyla ulaşamayacağım yüksekliklere çıkıyordu; bir insanın onun yanına yükselebilmesi için üç kanatlı melek olması gerekiyordu.

— Girişti̇ğim her işte "Henriette'im ne derdi?" diye düşüneceğim, dedim.

— Tamam o zaman, yıldız ve sunak olmak istiyorum, dedi çocukluk düşlerime göndermede bulunup, arzularımı boşa çıkarmak için bana düşlerimin gerçekleşme umudunu sunarak.

— Benim dinim ve ışığım, her şeyim olacaksınız, diye haykırdım.

— Hayır, hazlarınızın kaynağı olamam.

İçini çekti ve bana gizli kederini yansıtan bir gülümsemeyle, bir an için, başkaldıran kölenin o gülümsemesiyle baktı. O günden sonra, sadece sevgili değil, ama en çok sevilen kadın haline geldi; yüreğimde bir yer edinmek, oraya fedakârlıklarla ya da hazların aşırılığıyla yerleşmek isteyen bir kadın değildi; hayır, o benim yüreğimin ta kendisi, kaslarımı harekete geçirmek için zorunlu bir şey oldu; Floransalı şairin Beatrice'i, Venedikli şair Petrarca'nın lekesiz Laura'sı, büyük düşüncelerin kaynağı, tehlikelerden koruyan kararların bilinmeyen nedeni, geleceğin desteği, koyu renkli yapraklar arasındaki

zambak gibi karanlıklarda parlayan ışık haline geldi. Evet, zarar vereni kesip atan, tehlikeye düşeni eski haline getiren önemli kararları o benimsetti; galipleri yenmek, bozgunun içinden yeniden doğmak, en güçlü savaşçıları bezdirmek için, Coligny'ye[5] özgü o sebatı bana o kazandırdı.

Ertesi gün, Frapesle'de kahvaltı ettikten sonra aşkımın bencilliğine hoşgörüyle yaklaşan ev sahiplerime veda edip Clochegourde'a geldim. Mösyö ve Madam de Mortsauf beni gece Paris'e hareket edeceğim Tours'a bırakmayı kararlaştırmıştı. Kontes yol boyunca şefkatli sessizliğini korudu, önce migreninin tuttuğunu ileri sürdü; ardından bu yalanından dolayı kızıp gidişimden duyduğu üzüntüyü dile getirerek durumu düzeltti. Kont, Chesseller orada olmasa bile, Indre vadisini ne zaman özlersem, beni kendi şatosuna gelmeye davet etti. Soğukkanlılıkla, gözyaşlarımızı hiç belli etmeden ayrıldık; ama Jacques, bazı hastalıklı çocuklar gibi duygusallaşarak birkaç damla gözyaşı döktü, oysa şimdiden kadın olan Madeleine annesinin elini sıkıyordu.

— Sevgili küçüğüm! dedi kontes Jacques'ı tutkuyla öperken.

Tours'da akşam yemeğimi tek başıma yedikten sonra, içimi, ancak genç yaşlarda hissedilen o açıklanamaz taşkınlıklardan biri kapladı. Bir at kiraladım ve Tours ile Pont-de-Ruan arasındaki mesafeyi bir saat on beş dakikada katettim. Orada deli olduğumu sanacaklarını düşünüp utanarak, koşmaya başladım ve bir casus gibi, sessiz adımlarla taraçanın altına ulaştım. Kontes orada değildi, ıstırap çektiğini düşündüm; küçük kapının anahtarını yanıma almıştım, içeri girdim; o sırada iki çocuğuyla birlikte, güneşin batışında bu manzaraya tonlarını katan tatlı melankoliyi içine çekmek için, hüzünlü ve ağır adımlarla merdivenleri iniyordu.

---

5 François de Cloigny d'Andelot (1521-1569) Fransa din savaşlarındaki Protestan komutan. (ç.n.)

— Anne, işte Félix, dedi Madeleine.

— Evet, evet, dedim kulağına. Kendi kendime, sizi görmek hâlâ bu kadar kolayken Tours'da ne işim olduğunu sordum. Bir hafta sonra artık gerçekleştiremeyeceğim bir arzuyu neden erteleyecektim ki?

— Bizi terk etmiyor, anne, diye bağırdı Jacques havalara sıçrayarak.

— Sussana, dedi Madeleine, general seni duyup buraya gelecek.

— Bu hiç de makul değil, dedi kontes, bu ne çılgınlık!

Sesindeki gözyaşlarıyla kulağa hoş gelen bu sözler, aşkın faiz olarak adlandırılacak ödemelerinin, nasıl da karşılanmasıydı!

— Bu anahtarı size vermeyi unutmuşum, dedim gülümseyerek.

— Demek artık buraya hiç dönmeyeceksiniz? diye sordu.

— Ayrılıyor muyuz? dedim, ona sessiz yanıtını gizlemek için gözkapaklarını indirten bir bakışla.

Ruhların yücelişlerinin sona erdiği, delice kendinden geçişlerinin başladığı o birkaç mutlu şaşkınlık anının ardından yola koyuldum. Ağır adımlarla yürüyor, hiç durmadan geri dönüp arkama bakıyordum. Yaylanın zirvesinden vadiyi son kez izlerken, onu ilk geldiğim zamandaki haliyle kıyasladığımda, bana sunduğu tezadın farkına vardım: o günlerde, tıpkı arzularım ve umutlarım gibi yeşermiyor, yanıp tutuşmuyor muydu? Şimdi bir ailenin kasvetli ve melankolik sırlarına vâkıf olmuş Hristiyan bir Niobe'nin[6] endişelerini paylaşırken, ruhum onun gibi hüzünle kararmış bir halde, vadinin düşüncelerimle ahenk içinde olduğunu görüyordum. O anda tarlalar ürünün kaldırılmasıyla çıplaklaşmıştı, kavakların yaprakları dökülüyordu ve dallarda kalanlarsa pas rengindeydi; asma dalları esmerleşmişti, koruların zirveleri

6 Mitolojide çocuklarının ölümünü gördüğünde taş kesilen Frig kraliçesi. (ç.n.)

bir zamanlar kralların kaftanları için seçtiği ve kederin esmerliği altında iktidarın lal rengini gizleyen o *kızıl esmerliğin* ağırbaşlı tonlarını sergiliyordu. Düşüncelerimle daima ahenk içindeki vadi, üzerinde ılık bir güneşin sarı ışınları sönerken, bana hâlâ ruhumun canlı bir görüntüsünü sunuyordu.

Sevilen bir kadından ayrılmak kişiliklere göre değişen korkunç ya da sıradan bir olgudur. Kendimi aniden dilini bilmediğim yabancı bir ülkede buldum; ruhumun bağlı olmadığını hissettiğim nesnelerle karşılaşırken, kendimi hiçbir şeye veremezdim. O zaman aşkım tüm enginliğiyle yayıldı ve sevgili Henriette'im, sadece onun anısıyla yaşadığım bu çölde bütün yüceliğiyle yükseldi. Hayran olunası çehresi büyük bir imanla belirdiğinde, gizli kutsiyetimi lekelememeye karar verdim ve Laure de Noves'un karşısına daima tamamıyla beyaz kıyafetleriyle çıkan Petrarca'ya öykünerek, zihnimde, Levi rahiplerinin beyaz elbiselerine büründüm.

Babamın yanına döndüğümde, yolculuk sırasında üzerinde taşımak zorunda olduğu senedi yoklayan bir paragöz gibi dokunduğum o mektubu okuyabileceğim ilk geceyi nasıl bir sabırsızlıkla bekledim. Gece boyunca Henriette'in isteklerini belirttiği mektubu öptüm, elinden süzülen gizemli yayıntıları yeniden hissedecektim, sesinin tınıları içine kapanmış zihnime doğru atılacaktı. Bu mektupları hep ilk kez okurken yaptığım gibi yatakta ve derin bir sessizlik içinde okudum; sevilen kişinin yazdığı mektuplar başka türlü nasıl okunur, bilemiyorum; yine de, sevilmeye layık olmayan insanlar günlük işlerinin arasında okudukları bu mektupları, tiksinti verici bir gamsızlıkla bir alıp bir bırakırlar.

İşte Nathalie, gecenin sessizliğinde aniden yankılanan o hayran olunası ses, işte bana ulaştığım kavşakta parmağıyla doğru yolu göstermek için beliren o ulvi çehre.

"Dostum, deneyimlerimin dağınık parçalarını size aktarmak ve hayat yolunda ustalıkla ilerlerken önünüze çıkacak tehlikelere karşı sizi donanımlı kılmak için bir araya getir-

meye çalışmak ne büyük mutluluk! Birkaç gece boyunca sizi düşünürken annelik sevgisinin sevinçlerini yeniden hissettim. Bu mektubu, sürdüreceğiniz yaşamın içine önceden dâhil olarak, cümle cümle kaleme alırken, bazen penceremin önüne gidiyor, oradan, ayın aydınlattığı Frapesle'in kulesini gördüğümde kendi kendime sıklıkla *O uyuyor ve ben onun için uyanık bekliyorum!* diyordum. Bu sevimli duyumsamalar, bana, beşiğinde uyuyan Jacques'ı emzirmek için uyanmasını beklerken, onu hayranlıkla izlediğimde yaşadığım hayatımın ilk mutluluklarını hatırlattı. Siz, onca acı çektiğiniz o ürkütücü kolejlerde, ruhu bazı gerekli öğütlerle doyurularak takviye edilmeyen, ama biz kadınların bu yükümlülüğü üstlenme ayrıcalığına sahip olduğu bir çocuk-erkek değil misiniz? Bu öğütler, çok önemli olmasa da, başarılarınızı etkiler, onları hazırlar ve pekiştirirler. Bir insanın yaşamındaki eylemlerini ilintilendirmesi gereken usulün doğurtulması çocuğun kolayca anlayacağı manevi bir annelik olmayacak mı? Sevgili Félix, bu mektubumda bazı yanılgılara düşsem bile, bana dostluğumuza kendisini kutsayacak olan çıkar gütmezliğin damgasını vurmasına izin verin: Sizi toplumun ellerine teslim etmek sizden vazgeçmek anlamına gelmiyor mu; ama sizi kendi mutluluklarımı güzel geleceğiniz adına feda edecek kadar çok seviyorum. Yaklaşık dört aydan beri, çağımızı yöneten yasalar ve gelenekler hakkında beni düşünmeye yönlendirdiniz. Yerini aldığınız teyzemle ettiğim, anlamını bildiğiniz sohbetler! M. de Mortsauf'un yaşamıyla ilgili olarak bana anlattığı olaylar; saraya çok yakın olan babamın sözleri; en önemli ve en önemsiz ayrıntılar, insanların arasına neredeyse tek başına atılmaya; birçoklarının düşüncesizce ortaya sürdüğü iyi niteliklerden dolayı mahvolduğu, bazılarınınsa en berbat meziyetlerini sinsice kullanarak başarıya ulaştığı bir ülkeye neredeyse hiçbir tavsiye almadan yönelmeye hazır olan manevi evladım için, hafızamda hep birlikte yeniden canlandılar.

Her şeyden önce, bütünlüğü içinde ele alınan toplum hakkındaki özlü düşüncelerimi iyice değerlendirin, özlü diyorum, çünkü sizin için birkaç söz yeterlidir. Toplumların ilahî bir kökene mi dayandığını, yoksa insanlar tarafından mı yaratıldığını bilmiyorum, aynı şekilde, hangi yöne evrildiklerini de bilmiyorum; ama benim için kesin olan bir şey varsa, o da var olduklarıdır; varlıklarını kabullendiğinizde, toplumlardan uzak yaşamak yerine, onları oluşturan koşulların uygun olduğunu benimsemeniz gerekir; bir gün bu koşullar doğrultusunda bir sözleşme imzalayacaksınız. Günümüzün toplumu insana yararlı olmaktan ziyade onu kullanmıyor mu? Ben böyle düşünüyorum; ama insanın toplumda yarardan çok yükümlülükle karşılaşması ya da avantajları çok pahalıya satın alması gibi sorunlar bireyle değil, yasa koyucuyla ilgilidir. Bu nedenle, bana göre, her konuda genel yasaya uymalı, çıkarınıza uygun düşsün ya da düşmesin onu tartışmasız kabul etmelisiniz. Size ne kadar sıradan görünse de, uygulamaya konması zor olan bu ilke, bir ağacı yaşatmak, yeşilliğini korumak, çiçeklerini geliştirmek ve meyvelerini büyük bir hayranlık uyandıracak şekilde güzelleştirmek için, onun en ince kılcal borularına nüfuz etmesi gereken özsuyuna benzer. Sevgili evlat, yasaların hepsi tek bir kitapta yazılı değildir, gelenekler de yasaları yaratır, bunların en önemlileri en az bilinenlerdir; eylemlerinizi, söylemlerinizi, toplumsal yaşamınızı, kendinizi dünyaya yansıtma tarzınızı ya da servete kavuşmanızı yöneten bu hukukun ne öğretmenleri ne kitabı ne de okulu vardır. Bu gizli yasalara itaat etmemek, üzerinde yer alınması gereken toplumsal statünün altında kalmak demektir. Bu mektup düşüncelerinizi sıklıkla daha uzun uzadıya dile getirecek olsa da, bir kadının siyasi görüşünü açıklamama izin verin.

Toplumu, herkesin aleyhine olmak üzere elde edilen bireysel mutluluk teorisiyle açıklamak lanetli bir öğretidir ve bu öğretinin katı çıkarsamaları insanı yasa, toplum ve bi-

reyler işin içine bir hile karıştığının farkına varmadan, gizlice sahip olduklarının haklı ve gereğince elde edildiğine inanmaya yöneltir. Bu yasaya göre, usta bir hırsız suçundan sorumlu değildir, görevlerini yerine getirmediğini kimsenin fark etmediği bir kadın mutlu ve sağduyuludur; adalete tek bir kanıt bırakmayacak şekilde birini öldürün, Macbeth'e özgü birkaç taç elde eder, yerinde bir davranışta bulunmuş olursunuz; çıkarınız yüce bir yasa haline gelir, mesele geleneklerin ve yasaların siz ve arzularınız arasına yerleştirdiği güçlükleri tanıksız ve kanıtsız bir şekilde aşmaktan ibarettir. Dostum, toplumu böyle değerlendirenler için servet kazanma sorunu, hedefleri bir milyon ya da kürek mahkûmiyeti, siyasi bir mevki ya da onursuzluk olan bir kumar oyununa indirgenir. Dahası, yeşil çuha tüm kumarbazlar için yeterli değildir ve bir oyun stratejisi geliştirmek için âdeta dâhi olmak gerekir. Size ne dinî inançlardan ne de duygulardan söz ediyorum; burada söz konusu olan, altından ve demirden bir makinenin çarkları ve bunun insanları doğrudan ilgilendiren sonuçları. Yüreğimin sevgili çocuğu, bu suçlar teorisine karşı benim nefretimi paylaşıyorsanız, toplum sizin için de, tıpkı sağlıklı düşünen bütün zihinler gibi, görevler teorisiyle açıklanır. Evet, herkes birbirine binlerce biçimde borçludur. Bana göre, bir dük ve yüksek meclis üyesi, bir zanaatkâra ya da yoksula onların kendisine borçlu olduğundan çok daha fazlasını borçludur. Üstlenilen yükümlülükler toplumun insana sunduğu yararlar oranında artar; bu ilke ticarette olduğu gibi siyasette de geçerlidir, çünkü emeklerin yoğunluğu her yerde kârların büyüklüğüyle orantılıdır. Herkes borcunu kendi tarzında öder. Rhétorière'deki zavallı işçimiz çalışmaktan yorulmuş bir halde yatmaya gittiğinde, onun görevlerini yerine getirmediğini mi sanıyorsunuz; kuşkusuz, kendi işini daha yüksek mevkilerde çalışanlardan daha iyi yapmıştır. Zekânızla ve yeteneklerinizle uyumlu bir statü istediğiniz toplumu bu şekilde değerlendirdiğinizde,

şu deyişi harekete geçirici ilke olarak kabul etmelisiniz: ne kendi vicdanınızı ne de kamu vicdanını zedeleyecek bir davranışta bulunmak. Israrlarım size gereksiz gibi görünse de, bu sözlerin anlamını iyice ölçüp biçmeniz için size yalvarıyorum, evet, Henriette'iniz bunun için size yalvarıyor. Sevgili çocuğum, görünüşte basit olan bu sözler dürüstlüğün, onurun, saygının, nezaketin geleceğiniz için en güvenilir ve en acil araçlar olduğunu ifade ediyor. Bu bencil dünyada, birçokları, size duyguların etkisiyle hareket ederek başarılı olunamayacağını, çok saygı duyulan ahlâki değerlerin yükselmeyi geciktirdiğini söyleyecek; kötü yetiştirilmiş, iyi bir eğitim almamış ya da geleceği öngörmekte yetersiz kişilerin, hiçbir işe yaramadığı bahanesiyle küçük bir çocuğu incittiklerini, yaşlı bir kadına nazik davranmadıklarını, iyi yürekli bir ihtiyara biraz vakit ayırmaya yanaşmadıklarını görecek, bir süre sonra uçlarını kırmadıkları dikenlere takıldıklarını ve servetlerini bir hiç uğruna kaybettiklerini fark edeceksiniz; oysa bu görevler teorisine erkenden bağlanan kişi hiçbir engelle karşılaşmayacak, belki hedefine daha geç ulaşacak, ama kazançları sağlam duracak ve diğerlerininkiler eriyip gittiğinde yerinde kalacaktır.

Size bu öğretinin, her şeyden önce davranış bilimlerinin uygulanmasını gerektirdiğini söylediğimde, belki de görüşlerimin bir ölçüde saray çevresinden ve Lenoncourt ailesinden aldığım eğitimden kaynaklandığını düşüneceksiniz. Dostum, çok değersiz gibi görünse de, aldığım bu eğitim benim için büyük bir önem taşır. Yüksek sosyetenin alışkanlıkları, size, edindiğiniz kapsamlı ve çeşitli bilgiler kadar gerekli olabilir, onları sıklıkla tamamlayabilir: Aslında cahil, ama doğuştan zeki olan, düşüncelerini sistemli bir bütünlük içinde geliştirmeye alışkın kişiler, kendilerinden daha üstün olanların ellerinden kaçırdığı yüksekliklere ulaştı. Félix, kolejlerde topluca aldığınız eğitimin kişiliğinizi olumsuz yönde etkileyip etkilemediğini anlamak için sizi çok iyi inceledim. Sizde-

ki bazı ufak tefek eksikleri nasıl kolayca yerine koyabileceğinizi gördüğümde ne kadar sevindiğimi sadece Tanrı bilir! Bu geleneklerle yetiştirilmiş birçoklarında davranışlar sadece dış görünüşlerine yansır; çünkü gerçek nezaket, zarif tavırlar yürekten ve kişisel saygınlığın o büyük duygusundan kaynaklanır; işte bazı soyluların aldıkları eğitime rağmen olumsuz bir izlenim bırakmasının nedeni budur; oysa burjuva kökenli bazı kişiler doğal bir inceliğe sahiptir ve beceriksizce bir taklide kaçmadan muhteşem tavırlar sergilemeleri için biraz eğitilmeleri yeterlidir. Vadisinden asla çıkmayacak olan bu zavallı kadına inanın, o soylu ifade, sözlere, jestlere, kıyafetlere ve aile içindeki tutumlara kadar yansıyan o zarif yalınlık, âdeta, büyüsüne karşı koyulamayacak fiziki bir şiir gibidir; bir de bu şiir esin kaynağını yürekten alıyorsa, gücünü siz tahmin edin! Sevgili çocuğum, başkaları için kendini unuturmuş gibi görünmek anlamına gelen nezaket, birçoklarında, çıkarların biraz olsun zedelendiğinin hissedilmesiyle gerçek yüzünü gösteren bir soğukluğa dönüşür, o zaman soylu gibi görünen biri iğrençleşir. Ama Félix, ben sizin, dindarca bir düşünceyi gerektiren gerçek nezaket kuralları çerçevesinde davranmanızı istiyorum; bu tarz, bir merhamet çiçeği gibidir ve kendini gerçek anlamda unutmaya dayanır; bu yüzden Henriette'in hatrına, susuz bir çeşme olmayın, bir ruhunuz, bir görünümünüz olsun! Bu toplumsal erdemin tuzağına düşmekten korkmayın, boşluğa savurduğunuzu sandığınız onca tohumun meyvesini er geç toplayacaksınız. Babam, bir zamanlar, yanlış kavranılmış nezaketin en incitici yanlarından birinin söz vermekte aşırıya kaçmak olduğunu fark etmişti. Sizden yapamayacağınız bir şey talep edildiğinde, bunu hiçbir umuda yer bırakmayacak şekilde kesinlikle reddedin; üstesinden gelebileceğiniz bir şeyse hemen söz verin: Böylece, bir kişiliği mükemmel bir şekilde ortaya koyan çifte saygınlığı, hem reddedişin hem de iyilik yapmanın zarafetini sergilemiş olacaksınız. Bize, suya düşen bir umuttan

dolayı mı daha çok kızılır, yoksa yapılan bir iyilikten dolayı mı daha çok minnet duyulur, bunu bilmiyorum. Dostum, söz edeceğim önemsiz görünen şeylerin benim bilgi alanıma dâhil olmasından ve bu hususları bildiğime inandığım için ağırlığımı koyabileceğimden dolayı, özellikle ne insanlara çok güvenmenizi ne sıradan tavırlar sergilemenizi ne de gayretkeş davranmanızı istiyorum! Fazla güven saygıyı azaltır, sıradanlık küçümsenmeye mal olur, başkaları için fazla çaba harcamak bizi sömürülmeye çok elverişli kılar. Sevgili çocuğum, öncelikle, yaşamınız boyunca en fazla iki üç dostunuz olacağını bilin, tamamıyla onlara güveneceksiniz; bu güveninizi başkalarıyla paylaşmak onlara ihanet etmek olmayacak mı? Bazılarıyla diğerlerinden daha yakın bir ilişki kurarsanız, kendiniz hakkında fazla açık vermeyin, günün birinde onları karşınızda birer rakip ya da düşman olarak görebilecekmişsiniz gibi ihtiyatlı olun: Yaşamın tesadüfleri bunu gerektiriyor. Bu yüzden, ne soğuk ne de cana çok yakın bir tutum sergileyin, bir insanın hiçbir şeyi riske atmadan yaşamını sürdürebileceği orta çizgiyi bulmaya çalışın. Evet, kusursuz bir insan Philinte'in alçakça hoşgörüsünden de Alceste'in katı erdemliliğinden de aynı şekilde uzak durur.[7] Komedi yazarının dehası asil ruhlu izleyicilerin kavrayacağı orta çizginin işaret edilmesinde yatar; kuşkusuz bütün seyirciler bencilliğin saflığı altında gizlenen başat küçümsemeden ziyade erdemin gülünçlüklerine eğilim gösterir; ama asil ruhlular her iki karakterden de uzak durmayı bilir. Sıradanlığa gelince, birkaç ahmağa sizin hoş bir insan olduğunuzu söyletse de, insani yetileri değerlendirmeye, derinlemesine incelemeye alışkın kişiler sizin eksiklerinizi fark ettiklerinde itibarınızı hemen kaybedeceksiniz, çünkü sıradanlık zayıf insanların dayanağıdır ve zayıflar, ne yazık ki her mensubunda sadece kendi aracını gören bir toplum tarafından aşağılanır; belki de toplum bu hususta haklıdır; doğa eksikli varlıklarını

7 Molière'in *İnsandan Kaçan* adlı oyununun iki karakteri. (ç.n.)

ölüme mahkûm eder. Bu yüzden, kadının dokunaklı himayeleri, belki de körü körüne harcanan bir güce karşı mücadele edilmesinden, yüreğin kavrayışının maddeselliğin kabalığına üstün gelmesinden duyulan hazlardan kaynaklanır. Ama bir anneden ziyade üvey anne olan toplum gururunu okşayan evlatlarını sever. Güçlerini sergilemekten gerçek bir hoşnutluk duyan ve böylece başkaları tarafından aldatılmadan önce kendi tuzağına düşen gençliğin o ilk ve ulvi yanılgısı olan gayretkeşliğe gelince, onu paylaşılan duygulara, kadına ve Tanrı'ya ayırın. Size hazineleriniz karşılığında incik boncuk verecek olan insanlar ya da siyasi kurgular için çaba harcamayın. Size kendinizi gereksiz yere harcamamanız için yalvarırken, her konuda asil davranmanızı tavsiye eden sese kulak vermelisiniz, çünkü ne yazık ki insanlar size değerinizi dikkate almadan, yararlılığınız ölçüsünde saygı duyar. Şairane ruhunuza işleyecek bir imge kullanmak gerekirse, rakam, ölçüsüz bir büyüklüğe sahip olsa da, altınla da kurşunkalemle de yazılsa rakamdır. Çağdaşı olduğumuz birinin söylediği gibi: "Asla fazla çaba harcamayın!" Aşırı harcanan çaba aldatılmanın önünü açar, hayal kırıklıklarına neden olur; toplumsal statüsü sizden üstün olanlarda sizin gösterdiğiniz yakınlığa benzer bir içtenliği asla bulamayacaksınız: krallar da tıpkı kadınlar gibi her şeyin kendilerine borçlu olduğunu sanır. Bu ilke ne kadar can sıkıcı olursa olsun doğrudur, ama ruhu hiçbir zaman bayağılaştırmaz. Arı duygularınızı, meyvelerine tutkuyla hayranlık duyulacak, sanatçının âdeta büyük bir aşkla başyapıtını düşleyeceği ulaşılmaz zirvelere yerleştirin. Dostum, görevler duygu değildir; yapılması gereken, hoşa gideni yapmak değildir; bir erkek, ülkesi için, duygularına kapılmadan ölmelidir ve hayatını bir kadına memnuniyetle adayabilmelidir. Davranış biliminin en önemli kurallarından biri kendi hakkında mutlak bir suskunluk sergilemektir. Bir gün, gülünçlük olsun diye, sıradan insanlara kendinizden söz edin, onlara kederlerinizi, sevinç-

lerinizi ya da işlerinizi anlatın, yapmacık ilginin ardından gelen kayıtsızlığı fark edeceksiniz; ardından çevrenizdekileri sıkıntı basacak; ev sahibesi sözünüzü kibarca kesip araya girmezse, herkes ustalıkla uydurulmuş bahanelerle yanınızdan uzaklaşacak. Ama etrafınızdakilerde sempati uyandırmak, sevimli, nüktedan, güvenilir bir izlenim bırakmak istiyorsanız onların kendilerinden söz etmelerine, yaşamlarını sahnelemelerine izin verin, hatta kendileriyle pek de ilgili olmayan sorular sorun, yüzleri canlanacak, dudaklarında gülümsemeler belirecek ve yanlarından ayrıldığınızda herkes sizden övgüyle bahsedecek. Bilinciniz ve yüreğinizin sesi, size dalkavukça alçalışların nerede başladığını, sohbetin zarafetinin nerede bittiğini söyleyecek. Topluluk içindeki sohbetlerle ilgili birkaç söz daha. Dostum, gençlik daima, anlam veremediğim şekilde kendisini onurlandıran, ama zararlı olan bir hızlı yorum yapma eğilimindedir; eski zamanlarda, hayatı öğrendikleri bilge kişilerden aldıkları eğitim sırasında gençlere dayatılan sessizlik bundan kaynaklanmaktadır; çünkü eskiden Asalet'in de, tıpkı Sanat gibi, çırakları, kendilerini bilgiyle besleyen efendilerine sadık uşakları vardı. Günümüz gençliği doğal süreci içinde gelişmeyen, dolayısıyla eğreti duran, kendisini davranışları, düşünceleri ve yazılanları katı bir şekilde yargılamaya yönlendiren bilgilere sahip; her şeyi, daha hiç kullanılmamış bir bıçakla kesip atıyorlar. Bu yanılgıya düşmeyin! Aksi takdirde yorumlarınız etrafınızdaki birçok kişiyi incitecek sert eleştirilere dönüşür ve belki de açacağınız gizli bir yarayı herkesin önünde getirdiğiniz bir suçlamadan daha zor bağışlarlar. Gençler hoşgörüsüz davranır, çünkü hayat ve güçlükleri hakkında hiçbir şey bilmezler; yaşlı eleştirmen iyi niyetli ve uysaldır; genç eleştirmense amansızdır; biri her şeyi bilirken, diğeri hiçbir şey bilmez. Zaten bütün insani eylemlerin temelinde Tanrı'nın nihai yargı için sakladığı belirleyici gerekçelerin labirenti vardır. Sadece kendiniz için acımasız olun. Geleceğiniz önü-

nüzde, ama bu dünyada hiç kimse destek almadan gelecek kuramaz; bu yüzden, babamın evini ziyaret edin, kapısı size açıktır; orada kuracağınız ilişkiler size binlerce fırsat doğuracaktır, ama annem, karşısında bir adım bile geri atmayın, yılgınlığa kapılanı ezer ve karşısında direnenin gururuna hayran olur; dövüldüğünde bütünleşen, ama dokunduğunda kendisi kadar sert olmayan her şeyi parçalayan demire benzer. Bu yüzden annemle yakınlık kurun, iyiliğinizi isterse, sizi o çevrenin lanetli bilimini, dinleme, konuşma, yanıtlama, kendini tanıtma, bir salondan usulünce ayrılma, tıpkı üniformanın dehayı oluşturmadığı gibi, bir üstünlük sayılmayan, ama o olmaksızın en güzel yeteneğin kabul görmeyeceği, o ne işe yaradığını bilemediğim özlü konuşma sanatını öğreneceğiniz salonlara götürür. Sizi, şimdiden dilediğim gibi görmek için hiçbir yanılgıya düşmeyeceğimden emin olacak kadar iyi tanıyorum: davranışlarınız sade, ifadeniz uysal, aşırıya kaçmayacak kadar gururlu, yaşlılara karşı saygılı, köleliğe varmayacak ölçüde gönül okşayıcı, özellikle de ağzı sıkısınız. Zekânızı kullanın, ama başkalarının eğlencesi olacak duruma düşmeyin; çünkü iyi bildiğiniz gibi, üstünlüğünüz vasat bir adamı incitirse, önce susacak, ardından sizin için "Çok gülünç!" diyerek sizi aşağılayacaktır. Üstünlüğünüz her zaman bir aslanınki gibi mağrur olsun. Zaten insanların hoşuna gitmeye çalışmayın. Kurduğunuz ilişkilerde size onların kızamayacağı bir küstahlığa varabilen soğuk bir tavır sergilemenizi öğütlüyorum; herkes kendisini küçümseyene saygı duyar ve bu küçümseme, erkekleri pek umursamadığınız için size saygıyla yaklaşacak tüm kadınların ilgisini çekmenizi sağlayacak. Kötüye çıkmış adlarını hak etmemiş olsalar bile, itibarını kaybetmiş kişilerle birlikte görünmeyin, çünkü insanlar bize kinlerimizden olduğu kadar, dostluklarımızdan dolayı da hesap sorar; bu konuda kararlarınızı uzun uzun düşünüp olgunlaştırdıktan sonra, ama bir daha vazgeçmeyecek şekilde verin. Sizin yanınıza sokmadığınız kişiler

bu tutumunuza hak verdiğinde, size duyulan saygı artar; çevrenizde bir insanı yücelten o suskun saygıyı uyandırmış olursunuz. Böylece, hoşa giden gençlikle, baştan çıkaran zarafetle, başarıların hafızalardan silinmesini engelleyen bilgelikle donanmış olursunuz. Size söylediklerimin hepsi, eski bir deyişle özetlenebilir: *Asalet bunu gerektiriyor!*

Şimdi bu davranış kurallarını yaşamın siyasetine uygulayın. Birçok kişiden, kurnazlığın başarının bir unsuru olduğunu, kalabalığı yarıp kendine bir yer açmak için insanları birbirine düşürmek gerektiğini duyacaksınız. Dostum, bu ilkeler, Ortaçağ'da, kralların birbirlerini yok edecek rakip güçlere sahip olduğu dönemlerde geçerliydi; ama bugün her şey ortada ve böyle bir strateji başınıza dert açacaktır. Gerçekten de, karşınıza kimi zaman dürüst ve onurlu bir adam, kimi zaman da dedikoduya, çekiştirmeye, kalleşliğe başvuracak hain bir düşman çıkacak. Tamam o zaman! Bu hainden daha güçlü bir yardımcınız olmayacağını iyi bilin, bu adamın düşmanı kendisidir, onunla dürüst silahlar kullanarak mücadele edin, er geç aşağılanacağı bir duruma düşecektir. Dürüst adama gelince, içtenliğinizle onun saygısını kazanacaksınız ve çıkarlarınız uzlaşınca (çünkü her şey bir düzene girer) size destek olacaktır. Düşman kazanmaktan çekinmeyin, gittiği yerde düşmanı olmayanın vay haline; ama gülünç duruma düşmemeye ve itibarsızlaşmaya çalışın; çalışın diyorum, çünkü Paris'te insan her zaman kendine hâkim olamaz, olumsuz koşullara tabidir; orada ne su birikintisinin çamurundan ne beklenmedik aksiliklerden uzak durabilirsiniz; ahlâkın, onursuz insanların içinde boğuldukları çamuru en asil insanların üzerine sıçratmaya çalıştıkları dereleri vardır; ama her alanda vereceğiniz son kararlarda göstereceğiniz sarsılmazlıkla saygı uyandırabilirsiniz. Tutkuların bu çatışmasında, iç içe geçmiş güçlüklerin ortasında, doğrudan hedefe doğru ilerleyin, sorunun üzerine kararlılıkla gidin ve tüm güçlerinizi birleştirerek sadece

bir cephede çarpışın. Mösyö de Mortsauf'un Napoléon'dan nasıl nefret ettiğini, ona lanetler yağdırdığını, adaletin bir caniyi gözlemesi gibi gözlerini ondan ayırmadığını, kendisine gözyaşı döktüren tek bahtsız olan Enghien dükünün ölümü için her akşam ondan hesap sorduğunu biliyorsunuz; yine de ona subayların en yüreklisi olarak hayranlık duyuyordu, bana sık sık onun taktiğini açıklardı. Bu strateji çıkar savaşına uygulanamaz mı? Napoléon'un insan ve mekândan tasarruf etmesi gibi, böylece zamandan tasarruf edilebilir; bunu siz düşünün, çünkü bir kadın bu konular hakkında içgüdüleri ve duygularıyla yorum yaptığı için sıklıkla yanılgıya düşer. Bir husus üzerinde ısrar edebilirim: Her kurnazlık, her dalaverecilik açığa çıkar ve kişiye zarar verir; oysa bir insan her koşulda içtenlikle davrandığında tehlikelerle daha az karşılaşır. Kendimi örnek gösterebilseydim, size, Clochegourde'da Mösyö de Mortsauf'un kişiliği yüzünden, her tür anlaşmazlığı önlemeye, etkisine hoşlanarak maruz kaldığı halde, onun için kendisini öldüren bir hastalık anlamına gelen itirazları hemen denetim altına almaya zorlandığımda, her zaman doğrudan çözüm noktasına ilerler ve rakibime "Düğümü çözelim ve keselim mi?" derdim. Sıklıkla başkalarına yararınız dokunacak, onlara destek olacak ve bunun karşılığında yeterince ödüllendirilmeyeceksiniz; ama insanlardan yakınanlar ve karşılarına sadece nankörlerin çıktığını anlatanlar gibi davranmayın. Bu, kendinizi çok yükseklerde görmek anlamına gelmez mi? Ayrıca, insanlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığını itiraf etmek biraz ahmaklık olmaz mı? Ama tefecinin borç vermesi gibi mi iyilik yapacaksınız? İyiliği sadece iyilik olsun diye yapmayacak mısınız? *Asalet bunu gerektiriyor!* Bununla birlikte, insanları nankörlüğe sürükleyecek yardımlarda bulunmayın, çünkü o kişiler sizin amansız düşmanlarınız olacaktır: Tıpkı insana büyük güçler veren yıkımın umutsuzluğu gibi, zorunluluğun da umutsuzluğu vardır. Size gelince, başkala-

rından elinizden geldiğince az şey isteyin; hiç kimseye tabi olmayın, sadece kendinize güvenin. Dostum, size hayatın sadece önemsiz yanları hakkında fikir veriyorum; siyasette her şeyin görünümü değişir; kişiliğinize yön veren kurallar büyük çıkarlar karşısında eğilip bükülür. Ama önemli insanların dünyasına ulaşabilirseniz, kararlarınızı Tanrı gibi sadece siz yargılayacaksınız. O zaman, artık bir insan değil, canlı bir yasa olacaksınız; bir birey olmaktan çıkıp ulusta cisimleşeceksiniz. Ama yargıladığınız gibi yargılanacaksınız da; çok sonraları yüzyılların önüne çıkacaksınız ve gerçek yüceliği yaratan duyguları ve eylemleri değerlendirecek ölçüde tarih bilginiz var.

Şimdi asıl soruna, kadınlarla ilgili tavırlarınıza geliyorum. Gideceğiniz salonlarda, kendinizi şuhluğun küçük oyunlarına kaptırarak harcamamayı ilke edinin. Geçen yüzyılda çok revaçta olan erkeklerden biri aynı akşam boyunca sadece tek bir kadınla, kimsenin ilgi göstermediği kadınlardan biriyle yakınlık kuruyordu. Sevgili çocuğum, bu adam çağına hükmetmiş, belli bir süre sonra, herkes tarafından övgüyle anılacağını bilgece hesaplamıştı. Gençlerin birçoğu en değerli servetlerini, toplumsal yaşamda önemli bir yer tutan ilişkileri kurmak için gerekli zamanı kumar oynayarak kaybediyor; çekici göründüklerinin farkında olduklarından kendilerine bağlanılması için pek fazla zaman harcamıyorlar, ama bu ilkbahar hızla geçip gider, onu kullanmasını iyi bilin. Bu yüzden, nüfuzlu kadınlarla yakınlık kurun, nüfuzlu kadınlar yaşlı kadınlardır, size bütün ailelerin ilişkilerini, sırlarını ve hedefinize hızla ulaşmanız için gereken kestirme yolları öğreteceklerdir; size yürekten bağlanacaklardır; himaye etmek dindar olmayan kadınların son aşkıdır; size çok yardımcı olacak, sizi göklere çıkaracak, herkes tarafından arzulanmanızı sağlayacaklardır. Genç kadınlardan uzak durun! Size söylediklerimde en ufak bir şahsi çıkarım olduğunu düşünmeyin. Elli yaşındaki bir kadın sizin için her şeyi yapar,

yirmi yaşındaki ise hiçbir şey yapmaz; ilki sizden ona bir an ayırmanızı, biraz ilgi göstermenizi, diğeri ise tüm yaşamınızı ister. Genç kadınlarla eğlenin, her şeyi şakaya vurun, çünkü ciddi düşünmekten yoksundurlar. Dostum, genç kadınlar bencildir, ufak hesapların peşinden koşar, gerçek dostluğu bilmezler, sadece kendilerini sever, bir başarıya ulaşmak için sizi feda ederler. Zaten hepsi kendilerine bağlanılmasını ister ve siz de aynı şeyi onlardan bekleyeceğiniz için iki uzlaşmaz çıkar karşı karşıya gelir. Hiçbiri sizin çıkarlarınızı umursamaz, hepsi sadece kendisini düşünür, sizi kimse düşünmez, size bağlılıklarıyla destek olmaktan ziyade kibirleriyle zarar verirler; hiç aldırmadan zamanınızı harcar, servetinizi tüketir, sizi büyük bir zarafetle mahvederler. Bu durumdan yakındığınızda, en aptalları bile bir eldiveninin dünyaya bedel olduğunu, hiçbir şeyin kendilerine hizmet etmek kadar değerli olmadığını söyler. Hepsi de sizi mutlu ettiğini söyler ve size yüksek hedeflerinizi unuttururlar: onların mutluluğu değişkendir, sizin yücelmeniz ise kesin olmalıdır. Kendi fantezilerini gerçekleştirmek, geçici bir ilgiyi yeryüzünde başlayan ve gökyüzünde devam etmesi gereken bir aşka dönüştürmek için ne alçakça hünerleri olduğunu bilemezsiniz. Sizi terk edecekleri gün, tıpkı aşklarını masum kılan *Seni seviyorum*, sözleri gibi, ayrılmayı haklı gösteren *Artık seni sevmiyorum*, sözlerini edecek, aşkın istemsizce yaşandığını söyleyeceklerdir. Dostum, ne saçma bir öğreti! Gerçek aşkın sonsuz, hep kendisi gibi olduğuna, kararlığını ve saflığını koruduğuna, taşkınlık gösterilerine gerek duymadığına inanın; saçları beyazlasa da yüreği gençtir. Sosyete çevresindeki kadınlarda bu niteliklerin hiçbiri bulunmaz, hepsi komedi oynar: Kimi bahtsızlıklarıyla ilginizi çekmeye çalışacak, kadınların en uysalı, en mütevazısı gibi görünecektir; ama kendisine bağlandığınızı hissettiğinde, yavaşça egemenliği altına alıp size isteklerini dayatacaktır; diplomat olmak, yurt dışına gidip gelmek, insanları, çıkarlarını, ülkeleri incelemek isterseniz, hayır diyecek, Paris'te ya da kendi malikânesinde kalmanı-

zı isteyecek, sizi kurnazca kendine bağımlı kılacak ve ona bağlandığınız ölçüde size nankörce davranacaktır. Kimisi de bağlılığıyla ilginizi çekmeye çalışacak, uşağınızmış gibi davranacak, romanlarda olduğu gibi dünyanın öbür ucuna kadar arkanızdan gelecek, sizi korumak için kendisini tehlikeye atacak ve boynunuzdaki bir taşa dönüşecek. Bir gün boğulduğunuzda o su yüzünde kalacak. Kadınların en akılsızlarının bile bitmek bilmez tuzakları vardır; içlerinden en tehlikesizi sizi nedenini bilmeden sevecek, sizden nedensiz yere ayrılacak ve boş bir heves uğruna sizi yeniden ele geçirecek kibar bir kadın olacaktır. Ama hepsi şu an ve gelecekte size zarar verecektir, çünkü soylular çevresine giren, hazlarla ve kibirli tatmin oluşlarla yaşayan her genç kadın yozlaşmaya yüz tutmuş ve sizi de yozlaştıracak bir kadındır. O çevrede her zaman hüküm süreceğiniz, ruhuna kapanmış ve iffetli bir varlığa yer yoktur. Ah! Sizi sevecek kadın ıssızlıklar içinde yaşayacaktır: Sizin bakışlarınız onun en güzel şenlikleri olacak, hayata sizin sözlerinizle bağlanacaktır. Bu kadın sizin için bütün dünya anlamına gelecek; onu çok sevin, hiç üzmeyin, karşısına bir rakibe çıkarıp kıskançlığını uyandırmayın. Sevgili dostum, sevilmek, anlaşılmak en büyük mutluluktur, bu mutluluğu tatmanızı dilerim; ama ruhunuzun çiçeğini soldurmayın, sevginizi vereceğiniz yürekten emin olun. O kadın hiçbir zaman kendisi olmayacak, kendisini değil, hep sizi düşünecek; sizle hiçbir konuda tartışmayacak, kendi çıkarlarıyla hiç ilgilenmeyecek ve sizin fark etmeyeceğiniz bir tehlikeyi kendisini ortaya koyarak sezmesini bilecek; nihayet acı çekiyorsa, hiç yakınmadan acı çekecek; kendini beğendirmeye kalkışmadan sizin onda sevdiğiniz şeye bir tür saygı duyacaktır. Bu aşka fazlasıyla karşılık vererek bağlanın. Zavallı dostunuzun her zaman yoksun kalacağı karşılıklı ve aynı şekilde hissedilecek bir aşkla karşılaşacak kadar şanslıysanız, bu aşk ne kadar mükemmel olursa olsun, bir vadide, sizin doldurduğunuz duyguyla yüreği dibini asla bulamayacağınız ölçüde derinleşen bir annenin sizin

için yaşadığını düşünün; evet, size enginliğini asla bilemeyeceğiniz bir sevgi besliyorum; çünkü size kendisini olduğu gibi gösterebilmesi için, o keskin kavrayış tarzınızın altüst olması gerekecek ve o zaman da fedakârlığımın boyutlarını anlayamayacaksınız. Size hepsi az çok hilebaz, alaycı, kibirli, boş kafalı, müsrif olan genç kadınlardan uzak durmanızı, nüfuzlu kadınlarla, teyzem gibi, sağduyulu davranan ve size fazlasıyla destek verecek, sizi maruz kalacağınız gizli suçlamaları çürüterek savunacak, sizin hakkınızda sizin kendiniz adına söyleyemeyeceğiniz şeyleri söyleyecek olan o saygıdeğer dullarla yakınlık kurmanızı söylerken kendimle ilgili bir şüphe uyandırıyor muyum? Nihayet, hayranlıklarınızı o saf yürekli meleğe ayırmanızı tavsiye ederken yüce gönüllü davranmıyor muyum? *Asalet bunu gerektirir,* sözleri ilk öğütlerimin önemli bir bölümünü içeriyorsa da, kadınlarla ilişkileriniz hakkındaki düşüncelerim aynı zamanda şövalyelere özgü şu deyişte yer alıyor: *Kadınların hepsine yardımcı olmak, sadece birini sevmek.*

Derin bir bilgi birikiminiz var, kederle yıpranan yüreğinize leke bulaşmamış; içinizdeki her şey güzel, her şey iyilik dolu, *o zaman dinleyin!* Artık geleceğiniz bu sözlere, yüce insanların bu sözlerine bağlı. Çocuğum, Henriette'in sözünü dinleyip ona siz ve insanlarla kurduğunuz ilişkiler hakkında düşündüklerini söylemesine izin vereceksiniz, öyle değil mi? Ruhumda hem sizin hem de çocuklarım için geleceği gören bir göz var, yalnızlık ve sessizlikle zayıflamak şöyle dursun, onlarla beslenen bu yeteneğimi, yaşamımın huzurundan kaynaklanan bu gizemli donanımımı kullanmama izin verin. Buna karşılık sizden bana büyük bir mutluluk bahşetmenizi istiyorum: Başarılarınızın hiçbiri alnımı kırıştırmadan, insanlar arasında yükseldiğinizi görmek istiyorum; isminizin şanına yaraşır bir servete hızla ulaşmanızı ve kendi kendime arzularınıza karşılık vermektense, yücelişinize bu şekilde daha çok katkıda bulunduğumu söylemek

istiyorum; bu gizli işbirliği kendime izin verebileceğim tek arzu. Bekleyeceğim. Size elveda demiyorum. Birbirimizden ayrıldık, elimi dudaklarınıza götüremem; ama yüreğimde nasıl bir yere sahip olduğunuzu sezmeniz gerekir.

HENRIETTE.

Annemin soğuk karşılamasıyla hâlâ buz kesmiş bir haldeyken, bu mektubu bitirdiğimde, parmaklarımın arasında bir anne yüreğinin attığını hissediyordum. Kontesin, bu mektubu Touraine'de okumama neden izin vermediğini tahmin ettim, kuşkusuz ayaklarına kapanmamı ve ayaklarının gözyaşlarıyla ıslandığını görmekten korkuyordu.

Nihayet, bana o zamana kadar bir yabancıymış gibi davranan ağabeyim Charles ile yakınlaştım; ama benimle kurduğu en önemsiz ilişkide bile, aramızda birbirimizi kardeşçe sevmemizi engelleyen bir soğukluk vardı; tüm yumuşak duygular ruhların eşitliğine dayanır ve bizi birbirimize bağlayacak bir temas noktası yoktu. Bana zihnin ya da yüreğin sezebileceği önemsiz şeyleri bilgiç bir tavırla öğretiyordu; her fırsatta bana güvenmediği izlenimini veriyordu, aşkımın dayanağı olmasaydı, hiçbir şey bilmediğimi varsayarak beni beceriksiz ve ahmak durumuna düşürebilirdi. Yine de, beni soylular çevresine sokarak ahmaklığımın kendi niteliklerini belirginleştirmesini sağladı. Çocukluğumda yaşadığım bahtsızlıklar olmasa, o yapmacık koruyuculuğunu kardeşçe bir sevgi olarak algılayabilirdim; ama manevi yalnızlık dünyevi yalnızlıkla aynı etkiyi yaratır: Sessizlik bu yalnızlıklar içinde en hafif yankıların hissedilmesine yol açar ve içe kapanma alışkanlığı, hassasiyeti bize gösterilen en ufak sevgi, belirtisinin kapsamını açıkça ortaya koyan bir duyarlılık geliştirir. Madam de Mortsauf'u tanımadan önce, sert bir bakış beni yaralıyor, aniden dile getirilen bir sözün vurgusu yüreğimi sıkıştırıyordu; o tatlı yakınlaşmalar hakkında hiçbir şey

bilmediğimden bu bakışlar ve sözler karşısında inliyordum; oysa Clochegourde'dan döndüğümde, zamansız elde ettiğim bilgileri yetkinleştiren mukayeseler yapabiliyordum. Çekilen ıstıraplara dayanan gözlem eksiktir, mutluluğun da kendi ışığı vardır. Charles'ın tuzağına düşmeden, ağabeylik hakkının verdiği üstünlüğünün altında ezilmeyi seve seve kabullendim.

Tek başıma Lenoncourt düşesinin malikânesine gittiğimde, orada, sadeliği temsil eden yaşlı dük dışında kimsenin bana Henriette'ten söz ettiğini duymadım; ama dükün bana yaklaşma tarzından, kızından gizli tavsiyeler aldığını tahmin ettim. Soylular çevresine ilk defa girenlerin yaşadığı ahmakça şaşkınlığı atlatmaya başladığım, bu çevrenin, ihtiraslı kişilere, kaynağını anladığım hazları sunduğunu sezinlediğim ve Henriette'in, derin hakikatini hayranlıkla kavradığım tavsiyelerinden mutluluk duyarak yararlandığım sırada, 20 Mart[8] olayları başladı. Ağabeyim kralın birliklerini izleyerek Gent'e gitti; bense sadece kendi çabamla, yoğun bir temas halinde olduğum kontesin tavsiyesi üzerine, Lenoncourt düküne eşlik ettim. Dükün her zamanki iyi yürekliliği, benim Bourbonlara yürekten bağlılığımı anladığında içten bir himayeye dönüştü; beni majestelerine bizzat kendisi takdim etti. Kötü gün dostlarına nadir rastlanır; gençliğin safça hayranlıkları, çıkar gözetmeyen sadakatleri vardır; kral insanları değerlendirmeyi biliyordu; böylece, Tuileries'de fark edilmeyen şey, Gent'te büyük itibar gördü; XVIII. Louis'nin dikkatini çekmenin mutluluğunu yaşadım. Madam de Mortsauf'un babasına yazdığı, Vendéeli bir özel görevlinin getirdiği bir mektupta benden de söz ediliyordu ve mektuptan Jacques'ın hasta olduğunu öğrendim. Oğlunun kötüye giden sağlığından olduğu kadar kendisinin katılmadığı ikinci bir göçün başlamasından dolayı umutsuzluğa kapılan Mösyö de Mortsauf, bana sevgilimin ne durumda

8 Napoléon'un Elba Adası sürgününden sonra, iktidarı ikinci kez ele geçirdiği gün. (ç.n.)

olduğunu sezdiren birkaç cümle eklemişti. Gece gündüz hiç dinlenmeden bütün zamanını çocuğunun başucunda geçirirken, kuşkusuz kontun, hiç aldırmadığı ama bütün ruhunu çocuğunun tedavisine adadığından başa çıkamadığı iğnelemelerine maruz kalan Henriette, Mösyö de Mortsauf'u oyalamak için bile olsa, kendisi adına hayatın yükünü hafifletecek bir dostluğun yardımına ihtiyaç duyuyor olmalıydı. Daha önce birçok kez, onu eziyet etmekle tehdit ettiğinde, kontu dışarı çıkarmıştım; bu masumca kurnazlığın başarılı olması, bana aşkın vaatler sezdiği, tutkulu bir minnettarlığın okunduğu o gözlerle bakmasını sağlamıştı. Kısa süre önce Viyana Kongresi'ne gönderilen Charles'ın izinden gitmek için sabırsızlanmama, Henriette'in öngörülerini hayatım pahasına haklı çıkarmak ve ağabeyime bağlı olmaktan kurtulmak istememe, tutkularıma, bağımsızlık arzularıma, kralın yanında kalmak çıkarıma olmasına rağmen, Madam de Mortsauf'un kederli yüzü karşısında her şey silinip gitti; gerçek tanrıçaya hizmete gitmek için Gent'ten ayrılmaya karar verdim. O sırada Tanrı beni ödüllendirdi. Vendéelilerin gönderdiği ulak Fransa'ya dönemiyor, kral talimatlarını iletmek için sadık bir adam arıyordu. Kralın bu tehlikeli işe girişecek birini asla unutmayacağını iyi bilen Lenoncourt dükü, bana hiç danışmadan bu görevi üstlenmemi sağladı, ben de haklı davaya hizmet ederken aynı zamanda yeniden Clochegourde'a gidecek olmanın mutluluğuyla kabul ettim.

Daha yirmi bir yaşımda, kralla bir görüşme yaptım, majestelerinin emirlerini yerine getirmenin mutluluğunu yaşayarak kâh Paris'e kâh da Vendée'ye gitmek üzere Fransa'ya geri döndüm. Mayıs sonunda, dikkatlerini çektiğim Bonapartçı ajanlar tarafından izlenmeye başladım, bunun üzerine köşküne dönen bir adam gibi kaçarak, bir bölgeden bir bölgeye, bir ormandan diğer ormana yürüdüm, Yüksek Vendée'yi, Bocage'ı ve Poitou'yu aşarken gerektiğinde yol değiştirdim. Saumur'a ulaştım, Saumur'dan Chinon'a geldim ve

Chinon'dan bir gecede Nueil ormanlarına vardım, bir arazide atıyla giden kontla karşılaştım; beni atının terkisine alıp şatosuna götürürken beni tanıyabilecek kimseyle karşılaşmadık.

— Jacques'ın sağlığı düzeliyor, ilk sözleri oldu.

Ona vahşi bir hayvan gibi kovalanan bir muhabere eri olduğumu açıkladığımda kralcılığı kabaran bu soylu beyefendi, Mösyö de Chessel'i, beni ağırlamanın tehlikesi konusunda ikna etti. Clochegourde'u gördüğümde, geçip giden sekiz ay bana bir düş gibi geldi. Önümden giden kont karısına "Size kimi getirdiğimi tahmin edebiliyor musunuz? İşte Félix," dediğinde, kontes ne yapacağını bilemediğini belli edercesine iki yana sarkan kolları ve şaşkın bir ifadeyle "Bu mümkün değil!" diye karşılık verdi.

İçeri girdiğimde onu koltuğuna çivilenmiş halde buldum, kapının eşiğinde durdum, ikimiz de bir süre hiç kımıldamadık, birbirimizi bir bakışla kaybedilen zamanı telafi etmek isteyen iki âşığın sabitlenmiş, doymak bilmeyen gözleriyle, hayranlıkla izledik; ama yüreğinden geçenleri açığa vuran bu sürprizden utanarak ayağa kalktı ve bana yaklaştı.

— Sizin için çok dua ettim, dedi, öpmem için elini uzattıktan sonra.

Bana babasıyla ilgili sorular sordu; ardından, yorgunluğumu fark edip odamı hazırlatmaya gitti, açlıktan öldüğüm için kont da bana yiyecek bir şeyler getirtti. Odam onun odasının üzerindeki, eskiden teyzesinin kaldığı odaydı; merdivenin ilk basamağına adımını attığında kuşkusuz bana eşlik edip etmeyeceğini düşündü, ama beni kontun götürmesini uygun buldu; arkamı döndüğümde kızardı ve bana iyi uykular diledikten sonra aceleyle gözden kayboldu. Akşam yemeği için aşağı indiğimde, Waterloo'da yaşanan felaketi, Napoléon'un savaş alanını terk edişini, müttefiklerin Paris üzerine yürüdüğünü ve Bourbonların olası geri dönüşünü öğrendim. Kont için her şey demek olan bu olaylar bizim için hiçbir şey ifade etmiyordu. Çocuklar öpülüp okşandık-

tan sonra, en büyük haberin ne olduğunu biliyor musunuz? Çünkü size kontesin solgun benzini ve zayıflamış bedenini gördüğümde nasıl telaşlandığımdan söz etmeyeceğim; bir şaşkınlık belirtisinin neden olacağı yıkımı biliyordum ve sadece onu gördüğüme sevindiğimi belli ettim. Bizim için büyük haber "Artık suyu buzlu içeceksiniz!" oldu. Başka bir şey içmediğim ve buzlu suyu sevdiğim için, geçen yıl bana soğuk su veremediğinden dolayı epey üzülmüştü. Bir buz kuyusu yaptırmak için ne zahmetlere girdiğini Tanrı bilir! Aşka bir sözcüğün, bir bakışın, ses tonundaki bir değişimin, görünürde hafif bir ilginin yettiğini herkesten iyi bilirsiniz; aşkın en zarif ayrıcalığı kendi kendisini kanıtlamasıdır. Tamam o zaman! Sözcüğü, bakışı, sevinci bana duygularının enginliğini belli etti, ben de daha önceleri ona tavla oynarkenki davranışlarımla aynı şekilde kendi duygularımı belli etmiştim. Şefkatinin safça belirtileri arttı: Gelişimden yedi gün sonra yüzünün rengi yerine geldi; sağlıkla, neşeyle, gençlikle ışıldadı; güzelleşen, serpilen sevgili zambağıma yeniden kavuştum; bu arada yüreğimin hazinelerinin de çoğaldığını hissettim. Ayrılığın duyguların yoğunluğunu zayıflatmasına, ruhun çizgilerini silmesine ve sevilen kişinin güzelliklerini azaltmasına sadece zekâsı pek gelişmemiş kişilerde ya da sıradan yüreklerde rastlanmaz mı? Zengin hayal güçleri, coşkunun kana yeni bir lal rengi kattığı ve tutkunun, bağlılığın görünümlerine büründüğü kişiler için ayrılık, ilk Hristiyanların inançlarını pekiştiren ve onlara Tanrı'yı görünür kılan işkencelere benzer bir etki yaratmaz mı? Aşkla dolu bir yürekte, arzu edilen görünümleri düşlerin ateşiyle renklendirerek daha da cazip kılan bitmek bilmez dilekler yok mudur? İdeal olanın güzelliğini, düşüncelerle doldurarak, hayran olunası kıldığı niteliklerle ilişkilendiren taşkınlıklar hissedilmez mi? Geçmiş anılar birer birer canlandıkça yücelir, gelecek umutlarla döşenir. O zaman, bu elektrik yüklü bulutlarla dolup taşan iki yürek arasındaki ilk görüşme, yıldırımın ani ışıklarını be-

raberinde getirerek toprağı canlandıran ve bereketlendiren yararlı bir fırtınaya dönüşür. İkimizin düşüncelerinin, duygularının karşılıklı olduğunu gördüğümde ne hoş sevinçler tattım, Henriette'te mutluluğun kaydettiği gelişmeleri nasıl da büyülenmiş bakışlarla izledim! Sevdiğinin bakışlarıyla canlanan bir kadın, belki de bir şüphe yüzünden ya da özsuyunun yetersizliğinden dolayı kuruyarak ölen kadından daha büyük bir duygusallık kanıtı sergiler; ikisinden hangisinin daha dokunaklı olduğunu bilemiyorum. Madam de Mortsauf'un yeniden doğuşu, mayıs ayının çayırlar, güneşin ve yağmur sularının dermansız çiçekler üzerindeki etkisi gibi, doğal bir süreçle gelişti; aşk, vadimiz gibi, kış mevsimini geçirdikten sonra ilkbaharda yeniden doğuyordu. Yemekten önce sevgili taraçamıza indik. Orada, görmeyeli daha da güçsüzleşmiş, yeni bir hastalık daha bekliyormuş gibi sessiz bir halde yanında duran zavallı oğlunun başını okşarken, bana hastanın başucunda geçirdiği geceleri anlattı. Söylediğine göre, üç ay boyunca iç dünyasına kapanarak yaşamıştı; ışıkların parıldadığı, kendisine yasak olan şölenlerin verildiği ve kapısında bir gözü çocuğunda, diğeri seçilemeyen bir yüzde, bir kulağı ağrıların acısı, diğeri duyacağı bir seste beklerken, içine girmeye korktuğu görkemli salonların bulunduğu kasvetli bir şatonun önünde durmuştu. Yalnızlığın esinlediği ama hiçbir şairin asla kaleme almadığı şiirler söylüyor, yine de bütün bu dizeleri en ufak bir aşk kırıntısını, şehvetli bir düşünceyi ya da Doğu'ya özgü temizliği hissetmeden, tıpkı bir Frengistan gülü gibi naifçe dile getiriyordu. Kont yanımıza geldiğinde, kocasına kibirle bakabilecek ve oğlunun alnına hiç kızarmadan bir öpücük kondurabilecek kadar kendisiyle gurur duyan bir kadın gibi, aynı ses tonuyla devam etti. Çok dua etmiş, ölmesini istemediği Jacques'ı geceler boyunca birleştirdiği ellerinde tutmuştu.

— Tanrı hayatını bağışlasın diye tapınağın kapılarına kadar gidiyorum, diyordu.

Gördüğü hayalleri bana anlatıyordu; ama "Uyuduğumda, yüreğim uyanık kalıyordu!" gibi muhteşem sözleri, meleği andıran sesiyle söylerken kont araya girdi:

— Yani neredeyse aklınızı kaçırdığınız sırada.

Sanki ilk kez yaralanmış, on üç yıldan beri bu adamın yüreğine saplamaktan hiç geri kalmadığı okları hiç hissetmemiş gibi, derin bir kederin etkisiyle sustu. Uçarken o acı veren saçmanın isabet ettiği ulvi bir kuş gibi, şaşkınca bir çökkünlüğe kapılıp sustu.

— Bu kadarı yeter mösyö! dedi bir süre bekledikten sonra, sözlerimin hiçbiri zihninizin mahkemesince asla bağışlanmayacak mı? Zafiyetime, kadınsı düşüncelerime hiçbir zaman hoşgörüyle yaklaşmayacak mısınız?

Durdu. Bu melek mırıldanmalarından dolayı şimdiden pişmanlık duyuyor ve bir bakışla geçmişini olduğu gibi geleceğini de ölçüyordu: Acaba söyledikleri anlaşılacak mıydı, şiddetli bir çıkışmaya neden olacak mıydı? Mavi toplardamarları şakaklarında şiddetle atarken hiç gözyaşı dökmedi, ama gözlerinin yeşili solgunlaştı; ardından, büyüyen kederini, sezilen düşüncelerini, ruhumla okşanan ruhunu ve özellikle sahibini inciten kişiyi gücüne ya da saldırganlığının şiddetine aldırmadan parçalamaya hazır sadık bir köpeği andıran genç âşığın öfkeli merhametini gözlerimde görmemek için bakışlarını öne eğdi. Bu acımasız anlarda kontun takındığı üstünlük taslayan tavırları görmek gerekiyordu; karısı üzerinde üstünlük kurduğunu sanıyor ve onu aynı düşünceyi tekrarlayan ve hep aynı sesle yankılanan balta darbelerine benzeyen bir söz yağmuruna tutuyordu.

— Hep böyle mi? diye sordum, kont kendisini aramaya gelen seyisinin talebi üzerine mecburen yanımızdan ayrıldığında.

— Hep böyle, diye yanıtladı Jacques.

— Hep mükemmel, oğlum, dedi Jacques'a Mösyö de Mortsauf'u çocuklarının olumsuz yargılamalarından uzak

tutmaya çalışarak. Onu bu haliyle görüyorsunuz, geçmişini bilmiyorsunuz, babanızı eleştirerek ona haksızlık etmiş olursunuz; ama babanızın hata yaptığını görmenin kederini yaşasanız bile, aile onuru böyle sırları derin bir sessizlik içinde saklamanızı gerektirir.

— Cassine ve Rhétorière'de ne gibi değişiklikler oldu? diye sordum hüzünlü düşüncelerden sıyrılmasını sağlamak için.

— Umduğumdan daha iyi. Çiftlik evlerinin ve barınakların tamamlanmasının ardından, vergiler düşüldükten sonra biri dört bin beş yüz, diğeri beş bin frank kira ödeyen iki değerli çiftçi bulduk; sözleşmeler on beş yıllığına imzalandı. İki yeni çiftliğe şimdiden üç bin ağaç diktik. Manette'in akrabası Rabelaye'i kiralamasından memnun. Martineau, Baude'u işletiyor. Dört çiftçimizin mülkleri çayırlardan ve korulardan oluşuyor, bazı vicdansız çiftçilerin yaptığı gibi topraklarımıza ayırdığımız gübreleri çalmıyorlar. Böylece *çabalarımız* büyük bir başarıyla taçlandı. Şatonun çiftliği olarak andığımız toprakları, koruları, ekili arazileri katmazsak, Clochegourde on dokuz bin franklık bir gelir getiriyor, fidanlıklardan da her yıl iyi bir gelir elde ediyoruz. Kendimize ayırdığımız toprakların işletmesini de, artık bekçilik görevini oğluna bırakabilecek Martineau'ya verdirmek için uğraşıyorum. Mösyö de Mortsauf kendisine Commanderie'de bir çiftlik evi yaptırırsa üç bin frank kira vermeyi öneriyor. Böylece Clochegourde'un etrafını düzenleyip Chinon yoluna kadar uzanmasını düşündüğümüz ağaçlıklı yolumuzu tamamlayabilir, sadece bağlarımızla ve korularımızla ilgilenebiliriz. Kral geri gelirse, *aylığımızı* yeniden almaya başlayacağız, *bizim hanımın* sağduyusuna karşı birkaç günlük mücadeleden sonra bu aylığı da kabul *edeceğiz*. Böylece Jacques'ın serveti tamamıyla güvence altına alınmış olacak. Bu hedeflere ulaşıldığında, Mösyö'nün Madeleine için para biriktirmesini sağlayacağım; zaten geleneklere göre çeyizini kral hazırlatacak. Vicdanım rahat; görevim tamamlandı. Ya siz neler yaptınız?

Ona görevimi açıkladım ve bilgece tavsiyelerinin işime çok yaradığını söyledim. Olayları böyle önceden sezdiğine göre fazladan bir duyuyla mı donatılmıştı?

— Size bunu yazmıştım, dedi. Günah çıkartan rahibim Mösyö de la Berge'in ilahî bir müdahale olarak yorumladığı bu şaşırtıcı yetimi sadece sizin için kullanabilirim. Çocuklarımın durumuyla ilgili endişelerimin etkisiyle sık sık derin düşüncelere daldığımda, dünyevi nesnelere kapanan gözlerim başka bir âlemi izliyordu: Jacques ve Madeleine'i aydınlıklar içinde gördüğümde sağlıkları bir süre iyi gidiyordu; onların sisle kaplanmış görünümleriyle karşılaştığımda kısa süre sonra hasta oluyorlardı. Sadece sizi daima parıltılar içinde görüyor, ama bana ne yapmanız gerektiğini sözlerle değil, zihinsel bir iletiyle aktaran yumuşak bir ses duyuyordum. Bu mükemmel yetiden çocuklarım ve sizin için hangi yasaya bağlı olarak yararlanıyorum? dedi düşlere dalarak. Bir süre sonra da, kendi kendine, Tanrı'nın onlara babalık mı yapmak istediğini sordu.

— Bırakın, sadece size itaat ettiğime inanayım! dedim.

Bende ölümcül bir darbeyi hissedemeyeceğim ölçüde derin bir sarhoşluk yaratan o zarif gülümsemelerinden biriyle baktı.

— Kral Paris'e gelir gelmez Clochegourde'dan ayrılın, diye devam etti. Mevkilerin ve lütufların peşinde koşmak ne kadar alçaltıcıysa, onları kabul etmekten uzak durmak da o denli gülünçtür. Büyük değişiklikler olacak; krala becerikli ve güvenilir adamlar gerekecek, bu fırsatı kaçırmayın, genç yaşta görevler üstlenip bunun yararını göreceksiniz, çünkü dehanın açıklayamadığı mesleki bilgiler vardır, onları öğrenmek gerekir. Babam bu bilgiyi Choiseul dükünden almış. Beni düşünün, dedi kısa bir aralıktan sonra, bana, tamamıyla benim olan bir ruhun üstünlüklerinin sevincini tattırın. Siz benim oğlum değil misiniz?

— Oğlunuz mu? dedim suratımı asarak.

— Sadece oğlum, dedi benimle dalga geçerek, bu, yüreğimde oldukça güzel bir yeri işgal etmek anlamına gelmez mi?

Öğle yemeği çanı çalındı, koluma girip gönlümü almak için bana yaslandı.

— Büyümüşsünüz, dedi merdivenleri çıkarken. Sekiye geldiğimizde, bakışlarımın onu derin bir şekilde etkilediğini belli edercesine kolumu sarstı; gözleri yere baksa da ona baktığımı biliyordu; bunun üzerine, bana o hoş, zarif, yapmacıklı sabırsızlığıyla "Hadi, biraz sevgili vadimize bakın," dedi. Arkasını döndü, Jacques'ı beline yasladıktan sonra beyaz ipekten şemsiyesini açtı ve bana başıyla Indre'i, kayığı, çayırları gösterirkenki ifadesi, orada geçirdiğim günlerden ve gezintilerimizden beri, dumanlı ufuklarla ve onların puslu kıvrımlarıyla çok iyi vakit geçirdiğini belli ediyordu. Doğa düşüncelerinin altına sığındığı mantoydu. Artık bülbülün geceler boyu iç çekmesinin ve bataklılar ozanının yakınan notalarının ne anlama geldiğini biliyordu.

Akşam sekizde, kontes çocukları yatırmadan önce yemek salonuna geçtiğinde, Mösyö de Mortsauf ile tavla oynamakla meşgul olduğum için görmediğim, beni derinden etkileyen bir sahneyle karşılaştım. Çan iki kere çalındığında bütün ev halkı oradaydı.

— Konuğumuzsunuz, manastır kurallarına boyun eğecek misiniz? dedi, gerçekten dindar kadınların ayırt edilmesini sağlayan masumca alaylı bir ifadeyle beni elimden çekerek.

Kont arkamızdan geldi. Mülk sahipleri, çocuklar, uşaklar, hepsi başlıklarını çıkararak diz çöküp her zamanki yerlerini aldı. Dua okuma sırası Madeleine'deydi. Sevgili küçük kız masum tonları, kırların sessiz ahengi içinde netlikle yankılanan ve dizelere saflığın meleklere özgü o kutsal temizliğini katan çocuksu sesiyle duaları okudu. Bu, duyduğum en dokunaklı duaydı. Doğa çocuğun sözlerine, tuşlarına hafifçe dokunulan bir orgunkine benzer bir ses eşliğinde, akşamın binlerce uğultusuyla karşılık verdi. Kontesin sağında Made-

leine ve solunda Jacques vardı. Bu iki başın zarif saç tutamı, aralarından yükselen annenin örgülü saçları ve Mösyö de Mortsauf'un hepsine tepeden bakan, tamamıyla beyazlaşmış saçları ve sararmış kafatası, renkleri âdeta duanın ezgileriyle zihinde uyanan düşünceleri tekrarlayan bir tablo oluşturuyordu; nihayet, bu düşüncelere dalmış topluluk, ulviliğin izlerini taşıyan bütünlüğün koşullarını yerine getirmek için, batan güneşin salonu kırmızı renklere boyayan yumuşamış ışınlarıyla sarmalanmıştı; bu görünüm şairane ya da batıl inançlı ruhlarda, göğün alevlerinin, Tanrı'nın, statü farkı olmaksızın, kilisenin istediği eşitlik çerçevesinde diz çökmüş bu sadık hizmetkârları ziyaret ettiği izlenimini uyandırıyordu. Beni ataerkil düzenden kalma günlere götüren düşüncelerim, yalınlığıyla şimdiden gözümde büyüyen bu sahneyi daha da yüceleştiriyordu. Çocuklar babalarına iyi akşamlar diledikten, ayine katılanlar bizi selamladıktan sonra kontes iki çocuğunu ellerinden tutarak uzaklaştı ve ben de kontla birlikte salona döndüm.

— Sizi orada günahlarınızdan arındırdık ve buradaysa size cehennemi tattıracağız, dedi bana tavlayı göstererek.

Yarım saat sonra yanımıza gelen kontes gergefini masamıza doğru yaklaştırdı.

— Bu sizin için, dedi kanaviçeyi önüme sererken; ama çalışmalarım üç ay aksadı. Şu kırmızı karanfil ile gülün arasını işlerken zavallı çocuğum hastalandı.

— Tamam, tamam, dedi Mösyö de Mortsauf, bunlardan konuşmayalım. Şeş beş, kralın sayın elçisi.

Yattığımda, onun, odasındaki geliş gidişlerini duyabilmek için kulak kesildim. Kontes sakinliğini ve saflığını korusa da, bana karşı konulmaz arzular esinleyen çılgınca düşüncelerin etkisi altındaydım. "Neden benim olmasın ki?" diyordum. "Belki o da benim gibi, duyuların bu sarsıntılı burgacına kapılmıştır?" Saat birde aşağı inip gürültü çıkarmadan yürüyebildim, kapısının önüne geldiğimde oraya uzandım, kula-

ğımı kapının aralığına dayayıp çocuk gibi eşit aralıklarla ve sakince nefes alıp verişini dinledim. Soğuktan üşüdüğümde, yatağıma geri dönüp sabaha kadar huzur içinde uyudum. Uçurumların kenarına kadar yürümekten, felaketin dipsiz kuyusunu incelemekten, derinliğini sorgulamaktan, soğuğunu hissetmekten ve büyük bir heyecanla geri çekilmekten aldığım hazzın hangi kadere, hangi kişiliğe atfedileceğini bilemiyorum. Kapısının önünde beklerken öfkeden ağladığım, ertesi gün gözyaşlarının ve öpücüklerimin, kimi zaman yerle bir olarak lanetlenen, kimi zaman hayran olunan erdemin üzerinde hiç farkına varmadan yürümesine neden olan o bir saat, birçoklarına saçma görünecek olan o bir saat, bazı askerleri, bana anlattıkları gibi, hayatlarıyla oynamaya, mermi yağmurundan kurtulup kurtulamayacaklarını görmek için bir mevzinin önüne atılmaya ve tıpkı Jean Bart gibileri bir barut fıçısının üzerinde tütün içerken, böylece olasılıklar uçurumunun üzerinde süzülürken keyif alıp almayacaklarını öğrenmeye iten o meçhul duygunun ilhamıydı. Ertesi gün, çiçek toplayıp iki buket hazırlamaya gittim; bu türden şeyler karşısında hiç duygulanmayan ve Champeenetz'in "İspanya'da zindanlar yapıyor,"[9] sözleri kendisi için söylenmiş gibi görünen kont buketleri hayranlıkla izledi.

Birkaç gün Clochegourde'da kaldım, kısa ziyaretler yaptığım Frapesle'de üç kere akşam yemeğine eşlik ettim. Fransız ordusu Tours'u işgal etti. Madam de Mortsauf için hiç kuşkusuz yaşam ve sağlık anlamına gelsem de, o bana, hemen Châteauroux'ya gidip Issoudun ve Orléans yollarını izleyerek Paris'e geri dönmem için yalvardı. Karşı koymak istediğimde, bir dostun dehasının konuştuğunu söyleyerek üsteledi, ben de itaat ettim. Bu kez ayrılığımız gözyaşlarıyla yıkandı, içine gireceğim çevre yüzünden benim adıma endişeleniyordu. Gerçekten de, Paris'i, iffetli aşklar kadar vicdanların temizliği için de tehlikeli bir deniz haline getiren çıkarlar,

9 Karamsarlığı belli eden bir deyiş. (ç.n.)

tutkular, hazlar girdabına girmek gerekmiyor muydu? Ona her akşam, en önemsizleri olsa bile, gün içinde gelişen olayları ve düşüncelerimi yazmaya söz verdim. Bu vaadin ardından yorgun başını omzuma yasladı ve bana, "Hiçbir şeyi unutmayın, sizinle ilgili her şey beni ilgilendiriyor," dedi.

Bana verdiği mektuplarını, Paris'e varışımın ikinci günü dük ve düşese ilettim.

— Şanslısınız, dedi dük, yemeği burada yiyin ve akşam benimle birlikte şatoya gelin, geleceğiniz güvence altında. Kral bu sabah sizin için "Genç, yetenekli ve sadık!" dedi. Yaşayıp yaşamadığınızı, görevinizi başarıyla yerine getirdikten sonra olayların sizi nereye sürüklediğini bilmediği için üzüldüğünü belirtti.

Akşam danıştay tetkik hâkimlerinin başına getirildim ve artık Kral XVIII. Louis'nin hükümdarlığı boyunca sürecek olan gizli, güvenilir, çok şatafatlı görünmeyen ama gözden düşme riski taşımayan, beni yönetimin merkezine yerleştirerek yükselmemi sağlayacak bir görevim vardı. Madam de Mortsauf haklı çıkmıştı, bu yüzden güç ve zenginlik, mutluluk ve bilgelik başta olmak üzere her şeyi ona borçluydum, bana rehberlik ediyor, beni cesaretlendiriyor, yüreğimi arıtıyor ve isteklerime o olmaksızın gençliğin güçlerinin boşuna harcandığı bütünlüğü katıyordu. Bir süre sonra aynı göreve biri daha atandı. İkimiz de altışar ay çalışıyor, gerektiğinde birbirimize vekâlet ediyorduk; şatoda bir odamız, arabalarımız vardı, yolculuğa çıkmak zorunda kaldığımızda harcırahlarımıza cömert ödenekler ayrılıyordu. İlginç bir durum! Artık izlediği politikayı düşmanlarının bile açıkça haklı bulduğu bir kralın gizli görevlileri olmak, iç ve dış gelişmelerle ilgili her kararını duymak, etkisizmiş gibi görünmek ve bazen Molière'in Lafôret'ye başvurduğu gibi, kendine danışıldığını görmek, gençliğin bilinciyle pekişen yılların deneyimlerinin tereddütlerini hissetmek. Zaten geleceğimiz, ihtirasları tatmin edecek biçimde kararlaştırılmıştı. Danıştay

bütçesinden ödenen tetkik kurulu başkanlığı maaşım dışında, kral bana kendi ödeneğinden her ay bin frank veriyor ve beni sık sık ödüllendiriyordu. Kral yirmi üç yaşında bir delikanlının, yüklediği görevlere uzun süre katlanamayacağını hissetse de, işi birlikte yürüttüğümüz ve şimdi yüksek meclis üyesi olan meslektaşım bu göreve ancak 1817 Ağustos'una doğru seçildi. Bu seçim çok güçtü, görevlerimiz birçok nitelik gerektirdiğinden kral uzun süre karar veremedi. Bana kendisinin tereddüt ettiği kişiler arasında kiminle daha uyumlu çalışabileceğimi sorma onurunu bahşetti. Bu kişiler arasında Lepître yatılı okulundan bir arkadaşım vardı, onun ismini söylemedim. Majesteleri bana bunun nedenini sordu.

— Kral hazretleri aynı ölçüde sadık ama farklı yeteneklere sahip kişileri seçmiş, dedim, ben içlerinden en işbilirini, uyum içinde çalışacağımdan emin olduğumu atadım.

Kararım gösterdiğim fedakârlıktan dolayı bana daima minnet duyan kralın kararıyla örtüşüyordu. Bu vesileyle bana "Siz başdanışman olacaksınız," dedi. Bu durumu bildirmekten geri kalmadığı meslektaşım da, bu desteğime karşılık, bana dostlukla yaklaştı. Lenoncourt'un bana duyduğu saygı etrafımı çevreleyen soylular çevresi için bir ölçüt oldu. "Kral bu genç adama büyük bir yakınlık duyuyor, bu genç adamın geleceği parlak, kral onu takdir ediyor," sözleri yeteneklerimle ilgili olsa da, gençlere gösterilen zarif yaklaşımla, güce atfedilen o betimleyemediğim şeyle de ilintiliydi. Kâh Lenoncourt dükünün, kâh da o sırada Saint-Louis Adası'nda ziyaret ettiğim o yaşlı akrabanın oğlu olan kuzeni Listomère markisiyle evlenen ablamın evinde, yavaş yavaş Saint-Germain Mahallesi'nin en nüfuzlu kişileriyle, özellikle de Navvareins düküyle, Grandlieu vikontesiyle, Madam d'Espard'la, Aiglemont markiziyle, Fontaine düküyle, Madam Firmiani'yle, evlilik bağıyla akraba olduğumuz Malincourtlarla tanışıyordum. Ardından, Sérizy kontesinin evinde, hepsi Saint-Germain Mahallesi'nden olduğunu iddia eden ama oraya ancak

davet üzerine giden Restaudlar, Grandvilleler, Carigliano düşesi, Nucingenler, Lantyler, Feraudlarla karşılaştım. Henriette kısa süre sonra, küçük kuzini olduğu Blamont-Chauvry prensesinin çabalarıyla, beni Petit-Château denilen bir soylular çevresine dâhil etti; kontesin benim hakkımda büyük bir içtenlikle yazdığı mektubun ardından prenses beni hemen kendisini görmeye gelmem için davet etti; onunla yakınlık kurdum, benden hoşlanmasını sağladım ve böylece benim sadece koruyucum değil, bana âdeta annelik duyguları besleyen bir dostum haline geldi. Yaşlı prenses büyük bir ilgi göstererek beni o dönemde modaya yön veren Langeais düşesi ve Beauséant vikontesiyle tanıştırdı; bu iki kadın yanlarında çok mütevazı davrandığım ve daima kendilerine hoş görünmeye çalıştığım için bana oldukça yakın davrandılar. O günden sonra ağabeyim Jacques, benden uzak durmak şöyle dursun, bana bel bağlamaya başladı; ama elde ettiğim bu hızlı başarı, onda, daha sonraları beni zor durumlara sokan gizli bir kıskançlığın uyanmasına neden oldu. Bu umulmadık yükseliş karşısında şaşkınlığa kapılan babam ve annem gururlarının okşandığını hissettiler ve nihayet beni oğulları olarak benimsediler; ama duyguları, yapmacık denemese de yüzeysel olduğu için bu yeni tavırları, yaralanmış bir yürek üzerinde pek de etkili olamadı; zaten bencillikle lekelenmiş sevgi ifadeleri sempati uyandırmaktan uzaktır; yürek her tür ince hesaptan ve yarar beklentisinden nefret eder.

Sevgili Henriette'ime düzenli olarak yazıyordum, o da bana ayda bir iki mektupla cevap veriyordu. Ruhu üzerimde süzülüyor, düşünceleri aradaki mesafeleri katedip bana temiz bir yaşam alanı sunuyordu. Hiçbir kadın beni kendine bağlayamazdı. Bu sakınımımı fark eden kral bu hususlarda XV. Louis'nin ekolünden geliyor ve bana gülerek Matmazel de Vandenesse diye hitap ediyordu, yine de uysal tavırlarımı çok beğeniyordu. Çocukluğum sırasında ve özellikle Clochegourde'da alıştığım bu sabırlılığın bana

daima çok sevecen davranan kralın lütuflarına mazhar olmamı sağladığını düşünüyordum. Kuşkusuz mektuplarımı okumaktan keyif alıyordu, çünkü sürdürdüğüm bu yaşam tarzının sırrını öğrenmesi uzun sürmemişti. Bir gün, kralın söylediklerini kaleme aldığım sırada, o gün sarayda görevli olan Lenoncourt dükünün içeri girdiğini görünce, ikimizi de muzip bir bakışla sarmaladı.

— Vay canına! O lanet Mortsauf yaşamaya devam etmeyi düşünüyor mu hâlâ? diye sordu, istediğinde iğneleyici bir vurgu kattığı o güzel, berrak ses tonuyla.

— Evet, diye yanıtladı dük.

— Kontes Mortsauf burada görmeyi çok istediğim bir melek, ama elimden bir şey gelmese de, sekreterim mutlu olacak, dedi bana dönerek. Önümüzdeki altı ay size ait, sizin yerinize dün sözünü ettiğimiz genç adamı vekil tayin ediyorum. Clochegourde'da keyfinize bakın mösyö Caton! Ve tekerlekli iskemlesini[10] çalışma odasının dışına doğru sürmeleri talimatını verdi.

Tours'a bir kırlangıç gibi uçarak gittim. Sevdiğim kişinin karşısına ilk kez, sadece saflığından biraz sıyrılmış olarak değil, ama davranışları en kibar salonlarda biçimlenen, eğitimi en nazik kadınlar tarafından tamamlanan, nihayet çektiği acıların karşılığını alan ve Tanrı'nın bir çocuğun gözetmeni görevini verdiği en güzel meleğin deneyiminden yararlanan zarif bir genç görünümüyle çıkacaktım. Frapesle'de geçirdiğim ilk üç ay boyunca nasıl giyinmiş olduğumu biliyorsunuz; Vendée'deki görevim sırasında Clochegourde'a uğradığımda üzerimde kızılımsı metal düğmeleri olan yeşil bir ceket, çizgili bir pantolon, deri tozluklar ve ayakkabılardan oluşan bir avcı kıyafeti vardı; uzun yürüyüşler, sık çalılıklar nedeniyle üstümün başımın perişan halde olduğunu gören kont bana elbiselerini ödünç vermek zorunda kal-

10 XVIII. Louis gut hastalığından dolayı sarayın içinde tekerlekli iskemleyle dolaşıyordu. (ç.n.)

mıştı. Bu kez, Paris'te iki yıl kaldıktan sonra, sürekli kralın yanında olmanın kazandırdığı alışkanlıklar, yükselmemle birlikte gelişen davranışlarım, iyice olgunlaşmam, bir çekim gücüyle Clochegourde'dan üzerime aydınlık saçan saf ruhla bütünleşmiş bir ruhun dinginliğine kavuşmam, bunun tasvir edilemez bir pırıltı verdiği genç yüzüm, tüm bunlar beni dönüştürmüştü: Genç yaşımda önemli görevler üstlenmeme rağmen kendime güvenim kibirsizdi ve içimde bir huzur hissediyordum; dünyanın en hayran olunası kadınının gizli desteği, itiraf edilmeyen umudu olduğumun bilincindeydim. Belki de arabacıların kırbacı Chinon'dan Clochegourde'a giden ağaçlıklı yolda şakladığında ve daha önce görmediğim, yeni inşa edilmiş yuvarlak bir duvarın ortasındaki parmaklık açıldığında biraz kibirli bir tavır sergiledim. Bir sürpriz yapmak istediğimden, ona geleceğimi yazmamıştım ve bunu yaparak iki açıdan hatalı davranmıştım: Kontes önce, uzun süre umutla beklenen ama mümkün değilmiş gibi görünen bir sevincin heyecanını yaşamıştı; ardından, bana ince hesaplara dayanan hiçbir sürprizin hoş olmadığını belli etti. Daima bir çocuk gibi gördüğü genç adamla karşılaştığında, hüzünlü bir ahesteliği yansıtan bir hareketle bakışlarını yere çevirdi; uzattığı elini öpmeme izin verdiğinde, alıngan ürperişi sayesinde farkına vardığım o içten gelen mutluluğunu belli etmedi ve bana bir kez daha bakmak için başını kaldırdığında yüzünün solgun olduğunu gördüm.

— Bak sen şu işe! Demek eski dostlarınızı unutmuyorsunuz? dedi, ne değişmiş ne de yaşlanmış olan Mösyö de Mortsauf.

İki çocuk boynuma atıldı. Kapıda Jacques'ın eğitmeni olan başrahip Dominis'in ciddi yüzünü fark ettim.

— Evet, dedim konta, artık her yıl daima size ayıracağım altı ay boyunca izinliyim. Şuraya bakın! Neyiniz var? dedim kontese, ailesinin yanında belini kolumla sarıp ona destek olmak için.

— Ah! Bırakın beni, dedi geri çekilerek, hiçbir şeyim yok.

Ruhunu ve gizli düşüncesini okudum:

— Demek sadık kölenizi tanımadınız? diyerek yanıtladım.

Kontun, çocukların, koşuşturan çalışanların yanından ayrılırken koluma girdi ve çimenliği dönerek beni herkesten uzağa ama herkesin görebileceği bir yere götürdü; ardından, sesinin duyulmayacağından emin olduğunda bana:

— Félix, dostum, dedi, bir yer altı labirentinde ipe tutunarak ilerleyen ve o ipin kopacağını görme korkusuyla titreyen birinin korkusunu bağışlayın; bana sizin için her zamankinden daha fazla Henriette olduğumu, beni asla terk etmeyeceğinizi, hiçbir şeyin benden öncelikli olmayacağını, daima sadık bir dost olarak kalacağınızı tekrarlayın. Aniden geleceği gördüm ve siz orada değildiniz, her zaman parıldayan yüzünüzle bana baktığınız halde bu kez sırtınızı dönüyordunuz.

— Henriette, tapınışı Tanrı'nınkine ağır basan idolüm, hayatımın zambak çiçeği, yoksa benim bilincim olmanıza rağmen, tamamıyla yüreğinizde cisimleştiğimi, bedenim Paris'teyken ruhumun burada olduğunu bilmiyor musunuz? Demek size buraya on yedi saatte geldiğimi, arabanın tekerleğinin her dönüşünün, beni sizi görür görmez bir fırtına gibi patlayan bir düşünceler ve arzular âlemine sürüklediğini söylemem gerek...

— Söyleyin, söyleyin, kendime güveniyorum, sizi bir günah işlemeden dinleyebilirim. Tanrı ölmemi istemiyor; tıpkı esintisini kullarına yolladığı, çorak bir toprağın üzerine yağmur bulutlarını yaydığı gibi sizi bana gönderiyor; söyleyin! Söyleyin! Beni kutsal bir duyguyla seviyor musunuz?

— Kutsal bir duyguyla.

— Sonsuza kadar mı?

— Sonsuza kadar.

— Yüzü peçelerinin, başı beyaz tacının altında kalması gereken Bakire Meryem gibi mi?

— Gözle görünen bir Bakire Meryem gibi.

— Bir abla gibi mi?

— Çok sevilen bir abla gibi.

— Bir anne gibi mi?

— Gizlice arzu duyulan bir anne gibi.

— Şövalyelere özgü umutsuz bir sevgiyle mi?

— Şövalyelere özgü ama umut dolu bir sevgiyle.

— Nihayet, henüz yirmi yaşındaki ve o uygunsuz mavi ceketi giydiğiniz balodaki halinizle mi?

— Ah! Dahası da var. Sizi bu halinizle seviyorum, üstelik... Bana derin bir kaygıyla baktı. Teyzenizin sizi sevdiği gibi seviyorum.

— Mutluyum, endişelerimi dağıttınız, dedi, baş başa sohbetimize şaşıran ailesinin yanına dönerken; ama burada uysal bir çocuk olun! Çünkü hâlâ bir çocuksunuz. Siyaset kralın yanında olmanızı gerektiriyorsa da, mösyö, burada bir çocuk olarak kalacağınızı iyi bilin. Çocuk olarak sevileceksiniz! Bir erkeğin gücüne daima direneceğim, ama benden veremeyeceğim bir şeyi istemeyen bir çocuğun neyini reddedeceğim.

— Sırlar açığa çıktı, dedi konta, genç kız kişiliğinin yeniden belirdiği muzip bir ifadeyle. Onu size bırakıyorum, gidip giyineceğim.

Üç yıldan beri sesinin böylesine mutluluk dolu olduğunu hiç duymamıştım. Kırlangıcın neşeli çığlıklarını, size sözünü ettiğim o çocuksu notaları ilk kez tanıdım. Jacques'a bir avcı kıyafeti, Madeleine'e annesinin her zaman kullandığı bir elişi kutusu getirmiştim; nihayet annemin cimriliğinin bir zamanlar beni mahkûm ettiği o hasisliği telafi ediyordum. Birbirlerine hediyelerini gösterirken kendinden geçen iki çocuğun sevinç gösterileri, kendisiyle ilgilenilmediğinde hep kederlenen kontun canını sıkmış gibi görünüyordu; Madeleine'e anlamlı bir işaret yapıp benimle kendisi hakkında konuşmak isteyen kontu izledim. Beni taraçaya götürdü; anlattığı her ciddi olayda, başka bir basamağın üzerinde duruyorduk.

— Zavallı Félix, dedi bana, hepsinin mutlu ve sağlıklı olduğunu görüyorsunuz, ben bu tabloya gölge düşürüyorum;

başlarına gelen felaketleri kendi üzerime çektim ve Tanrı'ya bunu sağladığı için şükrediyorum. Eskiden rahatsızlığımın ne olduğunu bilmiyordum, ama artık biliyorum, bende pilor tıkanıklığı var, hiçbir şeyi sindiremiyorum.

— Bir tıp profesörü kadar bilgi sahibi olmanızı hangi tesadüfe borçluyuz, dedim gülümseyerek. Doktorunuz size bunları açıklayacak kadar patavatsız mı...

— Tanrı beni doktorlara başvurmaktan korusun, diye haykırdı, hastalık hastalarının çoğunun doktorlara duyduğu nefreti belli ederek.

O zaman çılgınca bir sohbetin mağduru oldum, bana en gülünç sırlarını açıyor, karısından, yanında çalışanlardan, çocuklarından ve hayattan yakınıyor, her gün usanmadan anlattıklarını bu konuda hiçbir bilgisi olmadığı için şaşıran ve nezaket icabı kendisini ilgiyle dinlemek zorunda olan bir dosta tekrarlamanın gerçek hazzını yaşıyordu; bu tavrımdan memnun kalmış olmalıydı, çünkü bu kavranması mümkün olmayan kişiliğe nüfuz etmeye ve karısı söz etmese de, ona çektirdiği yeni ıstırapları tahmin etmeye çalışarak onu büyük bir ilgiyle dinliyordum. Sekide beliren Henriette bu monoloğa bir son verdi; kont onu fark edince başını iki yana sallayarak bana "Siz beni dinliyorsunuz Félix, oysa burada kimse benden hoşlanmıyor!" derdi.

Henriette'le sohbetimize engel olacağının ya da şövalyelere özgü bir incelikle bizi yalnız bırakarak karısını sevindireceğinin bilincine varmışçasına uzaklaştı. Kişiliği gerçekten de açıklanamaz gelgitler sunuyordu, çünkü bütün zaaflı insanlar gibi kıskançtı; ama karısının azizeliğine güveni sonsuzdu; hatta belki de bu yüce erdemin üstünlüğü karşısında zedelenen özsaygısının ıstırapları, kontesin isteklerine, tıpkı öğretmenlerine ya da annelerine karşı çıkan çocuklar gibi sürekli itiraz etmesine neden oluyordu. Jacques ders alıyor, Madeleine üstünü giyiyordu; böylece, taraçada yaklaşık bir saat boyunca kontesle baş başa gezinebildim.

— Evet sevgili melek! dedim, zincir ağırlaştı, kumlar alev alev tutuşmaya başladı, dikenler her yanı sardı, öyle değil mi?

— Susun, dedi kontes, kontla sohbetimin beni sevk ettiği düşünceleri tahmin ederek, işte buradasınız, her şey unutuldu! Hiç acı çekmiyorum, hiç de acı çekmedim!

Âdeta beyaz elbisesini havalandırmak, beyaz tülden püsküllerini, giysisinin dalgalanan kollarını, zarif kurdelelerini, pelerinini ve Madam de Sevigné usulü saçının kıvrımlı buklelerini Batı rüzgârında salındırmak istermişçesine birkaç hafif adım attı. Onu ilk kez, doğal neşesi yüzüne yansımış, çocuk gibi oynamaya hazır, genç bir kız gibi gördüm, böylece mutluluk gözyaşlarının ve bir insanın yaşattığı sevincin anlamını kavradım.

— Düşüncemin okşadığı, ruhumun öptüğü insanı andıran çiçek! Ah benim zambağım! dedim, sapına hâlâ el değmemiş ve dik duruyorsun, her zaman beyaz, gururlu, güzel kokulu ve yalnız!

— Yeter mösyö, dedi gülümseyerek. Bana kendinizden söz edin, her şeyi anlatın.

Bunun üzerine, titreşen yaprakların salınan kubbesinin altında, bitmek bilmeyen ayrıntılara girerek uzatılan, yarıda kesilen, sonra tekrar devam eden, uzun bir sohbete daldık. Ona hayatım, meşguliyetlerim hakkında bilgi verdim; her şeyi öğrenmek istediği için Paris'teki dairemi tasvir ettim ve ondan gizleyecek hiçbir şeyim olmaması o zamanlar kıymeti bilinmeyen bir mutluluktu. Böylece, ruhumu ve yorucu çalışmalarla geçen bu yaşam tarzının tüm ayrıntılarını anladığında, katı bir dürüstlük olmaksızın yolsuzluk yaparak zenginleşmenin çok kolay olduğu, ama kralın bana *Matmazel de Vandenesse* diye hitap etmesini sağlayacak ölçüde disiplinli bir şekilde yürüttüğüm görevlerimin kapsamını öğrendiğinde, tuttuğu elimi, üzerine bir damla sevinç gözyaşı dökerek öptü. Rollerdeki bu ani değişim, bu çok hoş övgü, hızla ifade edilen ama daha da çabuk kavranan "İşte arzuladığım,

düşlerimdeki erkek!" düşüncesi, alçalmanın yücelmek anlamına geldiği, aşkın duyulara yasaklanmış bir bölgede kendini açığa vurduğu bu davranıştaki bütün itiraflar, bu semavi nesneler fırtınası yüreğimi sarstı ve beni ezip geçti. Kendimi küçülmüş hissettim, ayaklarına kapanıp ölmek istedim.

— Ah! dedim, bizi her zaman her hususta geride bırakacaksınız. Benden nasıl şüphelenebilirsiniz? Çünkü az önce şüphelendiniz Henriette.

— Şüphem şu an için geçerli değildi, dedi, gözlerindeki ışığı yalnızca benim için belli ettiği o tasvir edilemez ifadeyi taşıyan bakışlarını bana çevirerek; ama sizi böyle yakışıklı gördüğümde, kendi kendime "Madeleine'le ilgili projelerimiz, kalbinizde gizlenen hazineleri sezecek, size hayran olacak, Félix'imizi elimizden alıp her şeyi altüst edecek bir kadın yüzünden suya düşecek," dedim.

— Yine Madeleine! dedim, onu hafifçe üzen şaşkınlığımı belirterek. Yoksa ben Madeleine'e mi sadık kalıyorum?

Daldığımız sessizliği zamansız bir şekilde gelen Mösyö de Mortsauf bozdu.Yüreğim duygularla dolup taşarken can sıkıcı bir konuşmaya katlanmak zorunda kaldım. Kralın o dönemde izlediği politikayla ilgili içten cevaplarımın kendi düşünceleriyle çatıştığını gören kont beni majestelerinin maksatlarını açıklamaya zorladı. Atları, ekilen arazilerin durumu, beş çiftliğinden memnun olup olmadığı, eski yolun ağaçlarını kestirip kestirmeyeceği ile ilgili sorularıma rağmen, evde kalmış bir kızın takıntısı ve bir çocuğun ısrarlarıyla hep siyaset konusuna dönüyordu, çünkü bu tür zihinler ışığın parladığı noktalara kendi istekleriyle çarpar, hiçbir şeyin farkına varmaksızın hep orada homurdanarak dönüp durur ve tıpkı camlarda vızıldayan iri sineklerin kulağı yorduğu gibi ruhu bezdirirler. Henriette susuyordu. Gençliğin ateşinin alevlendirebileceği bu konuşmayı kısa kesmek için, gereksiz tartışmalardan uzak durarak, ona onaylayıcı kısa cümlelerle cevap verdim; ama Mösyö de Mortsauf, kibarlı-

ğımda hakarete varan bir taraf olduğunu hissedecek kadar zekiydi. Sürekli haklı çıktığını görerek öfkelendi, aşırı tepki verdi, taşkınlık nöbetlerinden birine ilk kez tanık olduğum o gündeki gibi kaşları ve alnının kırışıklıkları oynadı, sarı gözleri alevlendi, kan kırmızısı burnu daha da kızardı. Henriette bana, çocuklarını haklı çıkarmak ya da savunmak için sergilediği otoriteyi benim adıma kullanamayacağını belli eden, yalvaran gözlerle baktı; bunun üzerine kontu, kendisini ciddiye alarak ve kuşkucu zihnini büyük bir beceriyle yönlendirerek yanıtladım.

— Zavallı çocuk, zavallı çocuk! diye mırıldanan kontesin birçok kez tekrarladığı bu iki sözcük kulağıma bir esinti gibi ulaşıyordu. Ardından, uygun bir şekilde müdahale edebileceğini düşünerek, bize olduğu yerden:

— Beyler, ne kadar can sıkıcı olduğunuzun farkında mısınız? dedi.

Kont, bu soru karşısında, kadınlara gösterilmesi gereken şövalyelere özgü itaatin etkisiyle politika konuşmaktan vazgeçti; önemsiz şeylerden söz edip onun canını sıktığımızda ise dönüp dönüp aynı yere gelmekten başının döndüğünü söyleyerek bizi yalnız bıraktı.

Hüzünlü tahminlerim doğru çıkmıştı. Bu vadinin, bu hastanın içler acısı fantezilerini on beş yıl boyunca yatıştıran hoş manzaraları, ılımlı iklimi, zarif gökyüzü, sarhoş edici şiirselliği artık yetersiz kalıyordu. Yaşamının, diğer erkeklerin gelgitlerinin yumuşadığı, keskin köşelerinin sivriliklerini kaybettiği bu döneminde, yaşlı kontun kişiliği geçmiştekinden daha saldırgan hale gelmişti; birkaç aydan beri düşüncelerini doğrulamaya, bir neden sunmaya gerek duymaksızın karşı çıkmak için karşı çıkıyordu; her şeyin nedenini soruyor, bir gecikmeden ya da bir görevin yerine getirilmemesinden dolayı endişeleniyor, her fırsatta ev işlerine karışıyor ve bu işlerde karısının ya da hizmetçilerin diledikleri gibi çalışmasına izin vermeyip onları bezdirecek şekilde her ayrın-

tıyla uğraşıyordu. Eskiden haklı bir gerekçesi olmadan asla öfkelenmezdi ama artık bu öfkesi süreklileşmişti. Belki de servetini artırmak için gösterdiği özen, çiftçilik alanındaki spekülasyonlar, hareketli bir yaşam, endişelerini yatıştırarak, zihnini çalıştırmasını sağlayarak öfkeli kişiliğini dizginlemişti ve belki de artık uğraşacağı bir şey kalmaması onu hastalığıyla yüz yüze getiriyordu; dış dünyayla hiç ilgilenmeden sabit fikirler üretiyor, ahlâki *ben* fiziki *ben* üzerinde egemenlik kuruyordu. Kendi kendisinin doktoru olmuştu, tıp kitaplarını karıştırıyor, belirtilerini okuduğu hastalıklara kapıldığını sanıyor ve bunun üzerine sağlığı için akıl almayan, değişken, öngörülmesi, dolayısıyla frenlenmesi mümkün olmayan önlemler alıyordu. Kimi zaman hiç gürültü çıkmamasını istiyor ve kontes, etrafına mutlak bir sessizlik hâkim olduğunda aniden kendini bir mezardaymış gibi hissettiğinden yakınıyor, gürültüsüzlük ve Trappe tarikatının derin sessizliği arasında bir orta nokta olduğunu söylüyordu. Kimi zaman dünyevi olaylara tamamıyla kayıtsız kaldığında, ev halkı soluk alıyor, çocukları oyun oynuyor, ev işleri hiçbir eleştiriye maruz kalmadan yürüyordu; ama aniden, gürültü patırtının ortasında dokunaklı bir sesle haykırıyordu: "Beni öldürmek istiyorlar! Sevgilim, çocuklarınız söz konusu olsaydı, onları rahatsız edenin ne olduğunu tahmin edecektiniz," diyordu karısına, sözlerinin haksızlığını, onları cırlak cırlak dile getirip daha da belirgin kılarak. Havanın sıcaklığındaki en ufak değişikliği takip ederek sürekli giyinip soyunuyor ve barometreye danışmadan hiçbir işe girişmiyordu. Karısının anaç özenine rağmen, hiçbir yemeği beğenmiyor, hasta midesinin yiyecekleri zor sindirmesinden dolayı sürekli uykusuzluk çektiğini söylüyordu; bununla birlikte, en bilge doktorda hayranlık uyandıracak şekilde yiyor, içiyor, sindiriyor, uyuyordu. Değişken istekleri, düzenli çalışmaya alıştıkları için daimi karşıtlıklar içeren bir sistemin gereklerine ayak uyduramayan hizmetlileri bezdiriyordu. Kont artık

temiz havanın sağlığı için gerekli olduğu bahanesiyle pencerelerin açık kalması talimatını veriyor, birkaç gün sonra, temiz hava ya çok nemli ya da çok sıcak olduğundan katlanılmaz hale geliyordu; bunun üzerine homurdanıyor, bir tartışma başlatıyor ve haklı çıkmak için, talimat verdiğini sıklıkla reddediyordu. Bu hafıza noksanlığı ya da kötü niyet, karısının onu kendisiyle ters düşürmeye çalıştığı tüm tartışmalarda üstün gelmesini sağlıyordu. Clochegourde, derin bir bilgi birikimine sahip Başrahip Dominis'in bazı sorunlara çözüm arama kararı almasına ve yapmacık bir meşguliyetle bir kenara çekilmesine neden olacak kadar katlanılmaz bir hal almıştı. Kontes bu çılgınca öfke nöbetlerinin eskiden olduğu gibi, aile sınırları dâhilinde kalmasından umudu kesmişti; hizmetliler şimdiden, zamanından önce yaşlanan bu ihtiyarın gereksiz taşkınlıklarının sınırı aştığına tanık olmuştu; kontese çok bağlı olduklarından dışarı hiçbir şey sızdırmıyorlardı; yine de her gün, artık saygı sınırlarını aşan bu çılgınlık halini herkesin duymasından korkuyordu. Kontun karısına karşı davranışlarındaki ürkütücü ayrıntıları daha sonra öğrendim; onu teselli edeceği yerde uğursuz tahminlerle bunaltıyor ve çocuklarına içirmek istediği saçma sapan ilaçları reddettiği için başlarına gelecek felaketten onu sorumlu tutuyordu. Kontes Jacques ve Madeleine'le gezintiye çıktığında, hava açık olsa bile fırtınanın yaklaştığını söylüyor, tahminleri tesadüfen doğru çıkarsa özsaygısının tatmin olmasından dolayı çocukların hastalanmasına kayıtsız kalıyordu; ikisinden biri hasta olsa, bütün zihnini bu sıkıntının nedenini karısının çocuklarıyla ilgilenme tarzındaki bir noksanlıkta bulmaya yoğunlaştırıyor ve en ince ayrıntılar hakkında uzun uzadıya konuştuktan sonra daima şu lanetli sonuca varıyordu: "Çocuklarınız hastalanıyorsa bunun sebebi siz olmalısınız." Böylece, her zaman sadece kötü yanlarını gördüğü ev işlerinin idaresinin en ufak ayrıntılarına bile karışıyor, yaşlı arabacısının deyişiyle her fırsatta *şeytanın avu-*

katlığını yapıyordu. Kontes Jacques ve Madeleine'in yemek saatlerini değiştirerek onları kontun hastalığının korkunç sonuçlarından uzak tutmuş, tüm fırtınaları üzerine çekmişti. Madeleine ve Jacques babalarını nadiren görüyordu. Kont, bencillere özgü o sanrıları sırasında yaptığı kötülüklerin hiçbir şekilde bilincinde değildi; baş başa sohbetimizde özellikle ailesine çok hoşgörülü davrandığından yakınmıştı. Aslında felaketin topuzunu sallıyor, etrafındaki her şeyi bir maymun gibi kırıp döküyor; karşısındakini yaralıyor, sonra da ona indirdiği darbeyi inkâr ediyordu. Böylece, kontesi yeniden gördüğümde, alnındaki ustura ağzıyla kesilmişe benzeyen hatların nedenini anladım. Asil ruhlarda acılarını dile getirmelerini engelleyen bir utanç duygusu vardır, sevgi dolu bir merhametle kederlerinin derinliğini sevdikleri kişilerden gizlerler. Bu yüzden, bütün ısrarlarıma rağmen, Henriette'i bana sırlarını açmaya ikna edemedim. Beni üzmekten korkuyor, bana ani utançlarla yarıda kesilen itiraflarda bulunuyordu; ama kısa süre sonra, kontun boşta kalmasının Clochegourde'daki yaşamın sıkıntılarını nasıl artırdığını sezdim.

— Henriette, dedim birkaç gün sonra, ona yeni hüzünlerinin boyutlarını ölçtüğümü kanıtlayarak, topraklarınızı kontun hiç meşgul olamayacağı kadar titizlikle düzenleyerek hata etmediniz mi?

— Sevgili dostum, dedi bana gülümseyerek, durumum dikkatimi toplamamı gerektirecek kadar kritik, bütün çözüm yollarına başvurduğuma ve hepsini tükettiğime inanın. Gerçekten de, sıkıntılar giderek arttı. Mösyö de Mortsauf'la her zaman yüz yüze olduğumuz için, bu sıkıntıları birkaç parçaya bölerek hafifletemem, böyle yaparsam her şey bana aynı şekilde acı verir. Ona, oyalanması için Tours'un eski zanaatından geriye kalan birkaç dut ağacının bulunduğu Clochegourde'da bir kozahane kurmasını önerdim, ama orada da aynı şekilde despotça davranacağını ve bu girişimin başıma daha büyük dertler açacağını anladım. Şunu iyi

bilin, sayın gözlemci, insanın kötü nitelikleri genç yaştayken toplum tarafından bastırılır, daha ilk adımlarında tutkuların oyunlarıyla dizginlenir, insana özgü saygıyla engellenir; daha sonraları, yalnızlaşan yaşlı adamın bu küçük kusurları, üstleri ne kadar uzun süre örtüldüyse o derece şiddetle açığa çıkar. Özü itibarıyla alçakça olan insani zaaflar dur durak bilmez; dün onlara verdiklerinizi bugün, yarın, daima tekrar isterler; ödünlerle gelişir ve bu ödünlerin kapsamını da genişletirler. Güç bağışlayıcıdır, gerçeği kabullenir, adil ve dingindir; oysa zaaflardan kaynaklanan tutkular acımasızdır; çaldıkları meyveleri masada yiyebileceklerine tercih eden çocuklar gibi davranabildiklerinde mutlu olurlar; bu yüzden Mösyö de Mortsauf bir hatamı yakaladığında büyük bir keyif alıyor ve kimseyi tuzağa düşürecek halde olmamasına rağmen, dışarı yansımaması koşuluyla, beni tuzağa düşürünce çok mutlu oluyor.

Clochegourde'a gelişimden yaklaşık bir ay sonra, bir sabah kahvaltı masasından kalktığımda kontes koluma girdi, bostana açılan bir kapıdan geçip beni hızla bağlara doğru götürdü.

— Ah! Beni öldürecek, dedi. Yine de çocuklar için bile olsa yaşamak istiyorum! Nasıl olur, bir gün bile huzur yok! Hep çalılıklarda yürümek, her an düşme tehlikesi atlatmak, dengeyi sağlamak için her an gücünü toplamak. Harcanan bunca enerjiye hiç kimse dayanamaz. Çabalarımı yoğunlaştırmam gereken noktayı iyice saptasaydım, direncim belirli bir hedefe yönelseydi, ruhum buna katlanacaktı; ama hayır, saldırı her gün nitelik değiştiriyor ve beni savunmasız yakalıyor; sadece bir değil, birçok sıkıntıyla uğraşıyorum. Félix, Félix, zorbalığının ne iğrenç bir hal aldığını ve okuduğu tıp kitaplarının ona ne amansız ihtimamlar esinlediğini bilemezsiniz. Ah! Dostum... dedi itiraflarını tamamlamadan başını omzuma yaslarken. Ne yapmalı, ne etmeli? diye devam etti, dile getirmediği düşünceleriyle boğuşarak. Nasıl karşı koy-

malı? Beni öldürecek. Hayır, ben kendimi öldüreceğim, yine de bu bir günah! Kaçıp gitmek mi? Peki ya çocuklarım! Ayrılmak mı? Ama on beş yıllık bir evliliğin ardından, babama Mösyö de Mortsauf'la anlaşamadığını nasıl söyleyeceğim? Babam ve annem geldiğinde ağırbaşlı, uysal, kibar, nükte-dan davranacak. Zaten evli kadınların babaları, anneleri var mıdır? Tüm varlıklarıyla kocalarına aittirler. İtiraf edeyim ki, mutlu olmasam da huzurlu yaşardım, iffetli yalnızlığım-da biraz olsun gücümü toplardım; ama bu uygunsuz mutlu-luktan da yoksunum, ben de aklımı kaçıracağım. Direncim şahsi olmayan güçlü gerekçelere dayanıyor. Daha başında sonu gelmeyecek bir kedere mahkûm olmuş zavallı yara-tıkları dünyaya getirmek günah değil midir? Bu arada tu-tumum tek başına üstesinden gelemeyeceğim ciddi sorunlar yaratıyor; hem yargılayan hem yargılananım. Yarın Tours'a gidip yeni günah çıkardığım rahibe danışacağım, çünkü aziz ve erdemli Başrahibim Berge öldü, dedi lafını yarıda kese-rek. Katı biri olsa da, onun ruhani gücünün eksikliğini hep hissedeceğim; yeni gelen başrahip azarlamaktan ziyade duy-gulanan bir iyilik meleğine benziyor; yine de dinin himaye-sinde hangi cesaret bilenmez ki? Tanrı'nın sesiyle hangi zihin güçlenmez ki? Tanrım, dedi gözyaşlarını silip gözlerini göğe doğru kaldırarak, beni neden cezalandırıyorsunuz? Ama ona inanmak lazım, dedi parmaklarını koluma bastırarak, evet, ona inanalım Félix, daha üstkatmanlara kutsanmış ve mükemmelleşmiş bir halde ulaşabilmek için bir ateş çembe-rinden geçmemiz gerek. Susmalı mıyım? Tanrım, bana bir dostun bağrında haykırmayı yasaklıyor musunuz? Beni, kaybetmekten korkarmış gibi yüreğine bastırdı:

— Kuşkularıma kim çözüm bulacak? Vicdanım beni hiçbir şekilde suçlamıyor. Yıldızlar yukarıdan insanların üzerinde ışıldıyor; peki ya ruh, o insani yıldız sadece saf dü-şüncelerle bağlanılan bir dostu kendi alevleriyle sarmalaya-mayacak mı?

Bu ürkütücü haykırışı sessizce dinlerken, bu kadının nemli elini onunkinden daha nemli olan elimle tuttum; Henriette elini sıkmama aynı güçle karşılık veriyordu.

— Orada mısınız? diye bağırdı başı çıplak bir halde bize doğru gelen kont. Clochegourde'a döndüğümden beri, kâh eğleneceğini umarak, kâh kontesin kederini anlatırken göğsüme yaslanarak yakındığını sanarak, kâh da paylaşmadığı bir keyfin kıskançlığını duyarak sohbetlerimizi inatla bölmek istiyordu.

— Nasıl da peşimden geliyor! dedi kontes umutsuzluğunu belli eden bir ses tonuyla. Hadi ekili arazilere gidelim, ondan uzaklaşmış oluruz. Bizi fark etmemesi için çitler boyunca eğilerek yürüyelim.

Sık çalılıklarla kaplı bir çiti kendimize siper edinip koşarak tarlalara ulaştık ve kısa süre sonra badem ağaçlıklarıyla kaplı bir yolda konttan iyice uzaklaştık.

— Sevgili Henriette, dedim, kolunu yüreğime doğru çekip onun kederli halini seyretmek için durarak, beni daha önceleri soylular çevresinin tehlikeli yollarında bilgece yönlendirdiniz; şimdi, eşit silahlarla çarpışmadığınız için kaçınılmaz olarak yenik düşeceğiniz bu tanıksız düelloya bir son vermeniz amacıyla size yardımcı olacak bazı bilgileri aktarmama izin verin. Bir çılgınla uzun süre mücadele etmeyin...

— Şişşt! dedi gözlerinden akan yaşları silerken.

— Sevgilim, beni dinleyin! Size olan aşkımdan dolayı maruz kaldığım o bir saatlik sohbetlerden sonra, düşüncelerim dağıldı, kafam ağırlaştı; kont beni kavrayışımla ilgili kuşkulara düşürdü, tekrarlanan aynı düşünceler istemesem de beynime kazındı. İçeriği iyi belirlenmiş sabit fikirler bulaşıcı değildir; ama çılgınlık olaylarla yüz yüze gelme tarzından kaynaklanıyor ve sürekli tartışmaların altında gizleniyorsa, karşısındaki kişiyi yıkımlara uğratabilir. Gösterdiğiniz sabır muhteşem olsa da, sizi bir tür alıklaşmaya sürüklemiyor mu? Bu yüzden, siz ve çocuklarınız, kontla ilişki kurma

tarzınızı değiştirin. Hayran olunası hoşgörünüz bencilliğini geliştirdi, ona çocuğunu şımartan bir anne gibi davrandınız; ama artık, yaşamak istiyorsanız... Ve, dedim ona bakarak, bunu istiyorsunuz! Üzerinde kurduğunuz hâkimiyeti kullanın. Bildiğiniz gibi sizi seviyor ve sizden korkuyor, onu daha da korkutun, karmaşık isteklerine kararlı bir iradeyle karşı çıkın. Onun verdiğiniz tavizlerin sınırlarını genişletmesini bildiği gibi, siz de üzerindeki erkinizi daha fazla kullanın ve tıpkı delilerin bir hücreye kapatılması gibi hastalığını manevi bir alanla sınırlayın.

— Sevgili çocuk, dedi bana kederli bir gülümsemeyle, bu rolü ancak kalpsiz bir kadın üstlenebilir. Ben anneyim, iyi bir cellat olamam. Evet, acı çekmeyi bilirim, ama onurlu ya da yüce bir sonuç elde etmek için bile olsa, başkalarına acı çektiremem! Zaten, böyle yapmakla kendimi kandırmam, ses tonumu değiştirmem, suratımı asmam, davranışlarıma leke sürmem gerekmeyecek mi... Benden böyle oyunlara başvurmamı istemeyin. Mösyö de Mortsauf ile çocukların arasında yerimi alıp darbelerinin kimseye ulaşmamasını, sadece bana zarar vermesini sağlayabilirim; işte, onca karşıt çıkarı uzlaştırmak için yapabileceğim tek şey bu.

— Sana tapmama izin ver! Kutsal kadın, defalarca kutsanmış kadın! dedim, bir dizimi yere yaslayıp elbisesini öper ve gözlerimdeki yaşları silerken.

— Ama ya sizi öldürürse?

Benzi soldu ve gözlerini göğe doğru kaldırarak yanıt verdi:

— Tanrı'nın isteği yerine gelmiş olacak!

— Kralın babanıza sizin hakkınızda ne söylediğini biliyor musunuz? "Demek o lanet olası Mortsauf hâlâ yaşıyor!"

— Kral söylediğinde bir şaka kabul edilen şey, burada bir günahı ifade eder.

Aldığımız önlemlere rağmen izimizi süren kont, kontesin bu ciddi sözleri söylemek için durduğu ceviz ağacının altında bize ulaşmıştı. Onu görünce bağbozumundan söz etmeye

başladım. Haksız şüphelere kapılmış mıydı? Bunu bilemiyorum, ama bizi tek bir söz söylemeden, ceviz ağaçlarından yayılan serinliğe aldırmadan inceledi. Çok anlamlı aralıklarla kesilen birkaç anlamsız sözün ardından, yüreğinin sıkıştığını ve başının ağrıdığını söyledi; sakince yakınıyor, ona merhametle yaklaşmamızı beklemiyor, acılarını abartılmış imgelerle tasvir etmiyordu. Ona hiç aldırmadık. Geri dönerken kendini daha da kötü hissetti, yatağına uzanacağını söyledi ve hiçbir ihtimama gerek bırakmadan, her zamankinden farklı bir doğallıkla, dediğini yaptı. Evhamlı karakterinin bize sağladığı bu sükûnet anından yararlanarak Madeleine'le birlikte sevgili taraçamıza indik. "Hadi nehirde gezinelim," dedi kontes birkaç tur attıktan sonra, "bekçinin bugün bizim için çıkacağı balık avına eşlik edeceğiz."

Küçük kapıdan çıkıp kayığın yanına geldik, içine atladık ve işte Indre'de ağır ağır ilerliyoruz. Önemsiz şeylerle eğlenen üç çocuk gibi kıyıdaki otlara, mavi ya da yeşil yusufçuklara bakarken, kontes o derin kederler arasında böyle huzurlu mutlulukların keyfine varabilmenin şaşkınlığını yaşıyordu; bizim mücadelelerimize aldırmadan kendi işini gören doğanın sükûneti, üzerimizde teselli edici bir hoşluk yaratmaz mı? Bastırılmış arzularla dolu bir aşkın çalkantısı suyunkiyle uyum içindedir, insan elinin bozmadığı çiçekler en gizli düşlerini ifade ederler, bir kayığın şehvetli salınımı ruhta dalgalanan düşünceleri belli belirsiz taklit eder; şu iki şiirselliğin kendinden geçirici etkisini hissettik: Doğanın ses düzenine yükselen sözler gizemli bir zarafet sergiledi ve güneşin alev alev yanan çayıra bolca gönderdiği ışınlara katılan bakışlarda en parıltılı ışıklar belirdi; nehir âdeta üzerinde uçtuğumuz bir patikaya dönüştü ve yürümenin gerektirdiği devinimlerle oyalanmayan zihnimiz evrenin hâkimi oldu. Özgürce hareket eden, davranışları çok zarif, sözleri çok kışkırtıcı olan küçük bir kızın patırtılı neşesi, bu kız, gençliklerinde mutlu bir aşkı tatmış herkesin bildiği, Platon'un düşlediği, bu muhteşem

varlığı ideal bir biçimde meydana getirmekten hoşnut iki özgür ruhun canlı bir ifadesi değil midir? Size o saati, tasvir edilemeyen ayrıntılarıyla değil, bir bütün olarak anlatmak için, birbirimizi tüm varlıklarda, etrafımızı çevreleyen her şeyde sevdiğimizi, ikimizin de dilediği mutluluğu, bedenimizin dışında hissettiğimizi, kontesin içimize hızla dolan bu mutluluk karşısında eldivenlerini çıkarıp güzel ellerini gizli bir hareketi serinletmek istermişçesine suya bıraktığını söyleyeceğim. Gözleri konuşuyor, ama göğe doğru hafifçe açılan ağzı, bir arzu karşısında kapanacakmış gibi görünüyordu. Pes ve tiz seslerin mükemmel uyumuyla ortaya çıkan melodiyi bilirsiniz, bu uyumlu ezgi bana hep, bir daha asla o zamanki gibi buluşmayan ruhlarımızın melodisini hatırlattı.

— Sadece size ait kıyılarda ava çıkabildiğinize göre, nerede balık tutuyorlar? diye sordum.

— Ruan Köprüsü'nün dibinde. Haa! Artık Ruan Köprüsü'nden Clochegourde'a kadar nehrin tamamı bizim. Monsieur de Mortsauf iki yıllık birikime aylıklarını da ekleyerek kırk dönüm çayır satın aldı. Bu sizi şaşırttı mı?

— Ben bütün vadinin size ait olmasını isterdim! diye haykırdım.

Bana bir gülümsemeyle yanıt verdi. Ruan Köprüsü'nün altına, Indre'in genişlediği bir noktada balık tutulan yere geldik.

— Nasıl gidiyor Martineau? diye sordu.

— Sayın kontes, üç saat boyunca değirmenden buraya doğru geldik, hiçbir şey tutamadık.

Ağın son indirilişine eşlik etmek için kıyıya yanaştık ve üçümüz birlikte Tuna'da, Loire'da ve muhtemelen tüm geniş nehirlerin kıyısında yetişen beyaz kabuklu, ilkbaharda verdiği pamuğu andıran ipeksi beyaz tüylerini çiçeğiyle saran, kavak ağacına benzeyen bir *sis ağacının* gölgesine oturduk. O asil, dingin tavırlarına bürünen kontes, bana kederini açmış olmaktan ve aşklardan, neşelerden, zevk düşkünlüklerinden

uzak dursa da, çevresine kokularını ve güzelliklerini saçan bir Magdalena gibi ağlayacak yerde Eyüp gibi haykırmış olmasından dolayı âdeta pişmanlık duyuyordu. Ayaklarının dibine serilen ağ bıyıklıbalıklarla, levreklerle, turnabalıklarıyla doluydu ve devasa bir sazan otların üzerinde zıplıyordu.

— Bu daha önce hiç rastlanmamış bir şey, dedi bekçi.

İşçiler değneği ağlarına dokunan bir periye benzeyen bu kadını hayranlık dolu bakışlarla izliyordu. O sırada, çayır boyunca dörtnala gelen seyisi görünce korkunç bir ürpertiye kapıldı; Jacques yanımızda değildi ve Vergilius'un şairane ifadesiyle, en ufak olayda bir annenin aklına ilk gelen şey çocuklarını bağrına basmaktı.

— Jacques! diye bağırdı. Jacques nerede? Oğlumun başına neler geldi?

Beni sevmiyordu! Beni sevmiş olsaydı, ıstıraplarım karşısında, yüzünde, umutsuzluğa kapılmış bir dişi aslanın ifadesi olacaktı.

— Sayın kontes, sayın kont fenalaştı.

Bir soluk aldı, Madeleine arkamızdan gelirken benimle birlikte koşmaya başladı.

— Siz yavaş gelin, dedi bana, güzel kızım terlemesin; gördüğünüz gibi Mösyö de Mortsauf'un bu sıcak havada koşup ter içinde kalması ve ceviz ağacının altında mola vermesi bir felakete neden olabilirdi.

Şaşkınlığının ortasında ettiği bu sözler ruhunun saflığını belli ediyordu. Kontun ölümü, bir felaketti! Hızla Clochegourde'a yöneldi, bir duvar gediğinden geçti ve arazileri aştı. Ben şatoya gerçekten de ağır ağır döndüm; Henriette'in tavırları beni aydınlatmıştı, ama ekinleri yakıp kavuran bir yıldırım nasıl aydınlatırsa öyle. Nehirdeki gezinti boyunca, tercih edilenin ben olduğumu sanmıştım; sözlerindeki iyi niyeti acıyla hissettim. Her şey olmayan âşık hiçbir şeydir. Söylemek istediği her şeyi bilen, önceden ümit edilmiş okşanmalarla oyalanan ve geleceğin kendine ayırdığı hazlarla karıştır-

dığı ruhun hazlarıyla yetinen bir aşkın arzularıyla onu karşılıksız seviyordum. Henriette sevse bile, aşkın hazları ya da fırtınalarıyla ilgili hiçbir şey bilmiyordu; bir azizenin Tanrı'ya duyduğu sevgide olduğu gibi, duygularla yaşıyordu. Ben tıpkı kovanından ayrılmış bir arının, çiçeklenen bir ağacın dalına tutunması gibi, düşüncelerinin, bilinmeyen duyumlarının bağlandığı biriydim, ama en önplanda değildim, onun hayatındaki bir tesadüftüm, onun bütün yaşamının merkezinde değildim. Tahtından indirilmiş bir kral gibi kendi kendime bana krallığımı kimin geri vereceğini sorarak yürüyordum. Çılgınca kıskançlığımda, kendimi hiçbir şeye cesaret edememekle, bana o zamanlar gerçek olmaktan ziyade uçucuymuş gibi görünen bir sevginin bağlarını, sahiplenmenin meşru hakkının zincirleriyle sıkılaştırmamakla suçluyordum.

Kontun, belki de ceviz ağacının yaydığı serinlikten kaynaklanan rahatsızlığı birkaç saat içinde ciddileşti. Ünlü Doktor Origet'yi aramaya gittiğim Tours'dan ancak akşam dönebildim; doktor gece boyunca ve ertesi gün Clochegourde'da kaldı. Seyisi bol miktarda sülük getirmeye gönderse de, sonunda acilen kan alınması gerektiğine karar verdi, ama yanında neşteri yoktu. Bunaltıcı bir havada, hemen Azay'e gidip Cerrah Deslandes'ı uyandırdım ve onu bir kuşun çevikliğiyle benimle gelmeye zorladım. On dakika daha geciksek, kont ölmüş olacaktı, doktorun kanını alması onu kurtardı. Bu ilk başarılı müdahaleye rağmen, doktor, yirmi yıl boyunca hiçbir sağlık sorunu yaşamayan kişilerde ortaya çıkan hastalıklardan biri olan yoğun iltihaba bağlı humma teşhisini koydu. Şaşkına dönen kontes bu ölümcül hastalığa kendisinin neden olduğunu düşünüyordu. Çabalarımdan dolayı bana teşekkür edecek gücü bulamadığından, bana elimin üzerine kondurduğu öpücüğü çağrıştıran gülümsemeler göndermekle yetindi; bu gülümsemelerde gayrimeşru bir aşkın mahcubiyetini görmek isterdim, ama bu, böylesine saf bir ruhta görülmesi acı veren, bir pişmanlıkla duyulan

vicdan azabının yansımasıydı, hayali bir suçla sadece kendisini mahkûm ederek, soylu gördüğü bir şahsiyete duyduğu hayranlık dolu şefkatini gösteriyordu. Kuşkusuz, Francesca de Rimini'nin Paolo'yu sevdiği gibi değil, Laure de Noves'un Petrarca'ya duyduğu sevgiyle seviyordu; bu iki aşk biçiminin bir araya gelmesini düşleyen biri için ne korkunç bir tespit! Kontes, yabandomuzu yuvasını andıran bu odada, kirli bir koltuğa yığılmıştı, bedeni halsiz düşmüştü, kolları dermansızca iki yana sarkmıştı. Doktor, ertesi akşam yola çıkmadan önce, geceyi uykusuz geçiren kontese bir bakıcı tutmasını söyledi. Hastalık uzun sürecekmiş gibi görünüyordu.

— Bakıcı mı, hayır, hayır, diye yanıtladı. Ona biz bakarız diye haykırdı bana bakarak, onu kurtarmalıyız!

Bu çığlık üzerine doktor bize şaşkınlık dolu, gözlemleyen bir ifadeyle baktı, bu sözlerin ifade ediliş tarzı doktoru ağızdan kaçırılan bir suçtan şüphelenmeye yöneltecek türdendi; haftada iki gün gelmeye söz verdi, Mösyö Deslandes'a, uygulanacak tedavi yöntemi hakkında bilgi verdi ve Tours'a gelip kendisini çağırmayı gerektirebilecek tehlikeli belirtileri anlattı. Kontese en azından iki gecede bir uyuyabilmesi için kontun başında dönüşümlü beklemeyi önerdim. Böylece, güç de olsa, onu üçüncü gece yatmaya ikna ettim. Eve sükûnetin hâkim olduğu ve kontun uykuya daldığı sırada, Henriette'in odasından kederli bir inleyiş geldiğini duydum; endişem artınca yanına gittim. Gözyaşlarına boğulmuş bir halde haçın önünde diz çökmüştü ve kendisini suçluyordu:

— Tanrım, bir mırıldanmanın bedeli buysa, artık hiç yakınmayacağım, diye bağırıyordu.

— Onun yanından ayrılmışsınız! dedi beni görünce.

— Ağladığınızı ve inlediğinizi duydum, sizin için endişelendim.

— Ah! Ben iyiyim!

Mösyö de Mortsauf'un uyuduğundan emin olmak istedi; birlikte aşağı inip bir lambanın ışığında ona baktık: Kont bol

miktarda alınan kandan dolayı, uyumaktan ziyade dermanı kesilmiş gibi görünüyordu; titreyen elleriyle örtüyü üstüne çekmeye çalışıyordu.

— Bu tür tepkileri ölmek üzere olanların verdiği söylenir, dedi. Ah! Bizim neden olduğumuz bu hastalıktan ölürse, yemin ederim ki bir daha asla evlenmeyeceğim, diye ekledi, elini ağır ve özenli bir ifadeyle kontun başına doğru uzatırken.

Onu kurtarmak için her şeyi yaptım, dedim.

— Ah! Siz, siz iyi yüreklisiniz. Ama ben büyük bir suçluyum.

O buruşuk alna doğru eğilip terini saçlarıyla sildi ve onu bir azize gibi öptü; ama bu okşayışın bir günahın bedeli olduğunu düşündüğünü fark ettiğimde gizli bir sevinç duymaktan kendimi alamadım.

— Blanche, içecek bir şey, dedi kont boğuk bir sesle.

— Gördüğünüz gibi sadece beni tanıyor, dedi bir bardak su getirirken. Ve ses tonuyla, şefkatli davranışlarıyla bizi bağlayan duygulara sövgüler yağdırarak, onları hasta uğruna feda etti.

— Henriette, dedim, size yalvarıyorum, biraz dinlenin.

— Artık Henriette yok, dedi, sözümü aceleci bir buyurganlıkla yarıda keserek.

— Yatmaya gidin, yoksa hasta olacaksınız. Çocuklarınız, hatta *o bile* size kendinize bakmanızı öğütlüyor, bencilliğin en yüce erdem haline geldiği durumlar vardır.

— Evet.

Pişmanlığın yalvaran gücüne karışan çocuksu şirinlikleri olmasa bir çılgınlık nöbeti geçireceğini belli eden hareketlerle kocasını bana emanet ederek gitti. Bu arı ruhun her zamanki haliyle kıyaslandığında korkunç görünen bu sahne beni ürküttü; vicdanının coşup taşacağından endişelendim. Doktor geldiğinde, gösterdiği büyük özenin beyaz Henriette'imi yıprattığını söyledim. İhtiyatlı olsa da, bu iç döküş Mösyö Orgiet'nin kuşkularını dağıttı. Doktor, kontun her hâlükârda

bu krize maruz kalacağını ve ceviz ağacı altında mola vermesinin zararlı olmaktan ziyade hastalık için yararlı olduğunu söyleyerek o güzel ruhun çalkantılarını yatıştırdı.

Kontun yaşamla ölüm arasında gidip geldiği elli iki gün boyunca Henriette ile ben, yirmi altışar gece olmak üzere, dönüşümlü nöbet tuttuk. Kuşkusuz, Mösyö de Mortsauf sağlığını bizim gösterdiğimiz özene, Mösyö Origet'nin talimatlarını büyük bir titizlikle yerine getirmemize borçluydu. Bilgece gözlemleri, bir görevin gizlice yerine getirilmesinden başka bir anlam taşımayan güzel davranışlardan kuşkulanmasını haklı kılan filozof doktorlara benzeyen bu adam, kontesle aramızdaki fedakârlık yarışını izlerken, duyduğu hayranlıkta yanılgıya düşmekten korktuğu için bizi sorgulayıcı bakışlarla incelemekten kendisini alamıyordu.

— Bu tür bir hastalıkta, dedi bana üçüncü ziyaretinde, ölüm, kontunki gibi ciddi şekilde zedelenmiş bir ruh halinde kendine elverişli bir ortam bulur. Doktor, bakıcı ve çevresindekiler hastanın yaşamını avuçlarının içinde tutar; çünkü bu koşullar altında tek bir söz, yoğun bir endişeyi belirten tek bir hareket zehir etkisi yaratır.

Origet benimle böyle konuşurken, yüzümü ve tavırlarımı inceliyordu; ama gözlerimde temiz bir ruhun berrak ifadesini gördü. Gerçekten de, bu amansız hastalık sırasında, zihnimde bazen en masum bilinçleri ağ gibi saran o istemsiz, kötücül düşüncelerden en önemsizi bile şekillenmedi. Doğayı bütünlüğü içinde gözlemleyenler için, bu koşullarda her şey benzeşerek birleşmeye eğilim gösterir; manevi dünya da benzer bir ilkeyle yönetilmelidir; arı bir ortamda her şey arıdır; Henriette'in yanında göğün kokusu solunuyor, yakışıksız bir arzunun onu sizden sonsuza dek uzaklaştıracağı hissediliyordu. Bu yüzden, o sadece mutluluk değil, aynı zamanda erdemdi. Her zaman aynı şekilde dikkatli ve özenli olduğumuzu gören doktorun sözlerinde ve davranışlarında dindarca ve duygulu bir ifade vardı; âdeta "İşte gerçek

hastalar, yaralarını gizleyip unutuyorlar!" der gibiydi. Bu üstün nitelikli adama göre, böylesine güçten düşmüş kişilerde genellikle rastlanan bir çelişkinin ifadesi olarak, sağlıklı olduğunda en küçük ayrıntı hakkında onca evhama kapılan Mösyö de Mortsauf, hastalandığında her söylenene itaat ediyor, asla yakınmıyor ve oldukça uysal davranıyordu. Daha önceleri sürekli yadsıdığı tıp bilimine böyle itaat etmesinin sırrı, cesareti tartışılmaz bir adamda, bir çelişki daha yaratacak şekilde, gizli bir ölüm korkusuydu! Bu korku, başına gelenlerin kendisine kazandırdığı yeni kişiliğin çeşitli gariplikleriyle açıklanabilirdi.

Nathalie, size itiraf etsem, inanır mısınız? O elli gün ve ardından gelen ay boyunca hayatımın en güzel anlarını yaşadım. Yağmurların, derelerin ve sellerin aktığı, ağaçların ve çiçeklerin, kıyının çakıllı kumlarının ve kayaların en yüksek katmanlarının döküldüğü büyük bir nehrin güzel bir vadide akması gibi, aşk da ruhun sonsuz mekânlarında yaşar; fırtınalarla, oluğu kadar berrak pınarların yavaş akan sularıyla yüceleşir. Evet, insan severse her şeyin sonu aşka varır. Kontes ve ben, ilk büyük tehlikelerin atlatılmasıyla, hastalığa alıştık. Konta gösterilmesi gereken özenin yol açtığı sürekli karmaşaya rağmen, daha önce oldukça düzensiz bulduğumuz odası temiz ve şirin bir hal aldı. Çok geçmeden, ıssız bir adaya düşmüş iki kazazede gibiydik; çünkü felaketler sadece insanları yalıtmakla kalmaz, toplumun benimsediği alçakça kuralları geçersiz kılar. Üstelik, hastanın sıkıntıları bizi başka hiçbir olayın izin vermeyeceği temas noktaları bulmaya zorladı. Eskiden o kadar çekingen davranan ellerimiz, kontun yardımına koşarken kaç kez birbirlerine değdi; ne de olsa Henriette'e destek, yardımcı olmam gerekmiyor muydu? Sık sık, nöbet tutan bir askerinkiyle kıyaslanabilecek bir zorunluluktan dolayı yemek yemeği unuttuğunda, aceleyle ama bin bir özenle hazırladığım yemeğini bazen dizlerinin üzerine bırakıyordum; bu, yarı açılmış bir mezarın

yanındaki çocuksu bir sahneydi. Bana kontun ağrılarının azmasını engelleyecek bazı hazırlıklar yapma talimatı veriyor ve beni onlarca önemsiz işe yönlendiriyordu. Tıpkı bir savaşta olduğu gibi, tehlikenin şiddetinin günlük yaşamın gerektirdiği ince ayrıntıları önemsiz kıldığı ilk dönemlerde, her kadının, hatta en doğal olanının bile, insanların ya da ailesinin yanında ve özel hayatının dışında sözlerinde, bakışlarında, davranışlarında koruduğu o ciddiyetten zorunlu olarak uzaklaştı. Kuşların ilk cıvıltısıyla birlikte, bazen çılgınca umutlara kapılarak bana aitmiş gibi hissettiğim o göz kamaştırıcı hazinelerini görmemi sağlayan sabahlığıyla benden nöbeti devralmaya gelmiyor muydu? Saygınlığını ve gururunu koruyarak, bana bu haliyle de yakınlaşamaz mıydı? Zaten ilk günler boyunca durumun ciddiyeti yakın birlikteliğimizdeki tüm tutkulu ifadeleri bastırdığından bunda bir kötülük görmüyordu; ardından aklı başına gelince, tavırlarını değiştirmenin hem kendisi hem de benim için bir hakaret olacağını düşünüyordu. Farkında olmadan yakınlaştığımızı, âdeta yarı evliymiş gibi göründüğümüzü hissettik. Kendinden olduğu kadar benden de emin olduğu için, asil bir güven duygusu sergiledi. Böylece, yüreğinin daha derinlerine indim. Henriette kendi ikinci ruhu olmak için çabalayan kişiyi daha çok sevmek zorunda kaldığından, kontes yeniden benim Henriette'im oldu. Kısa süre sonra, en ufak bir lütufkâr bakışta, karşı konulmaz bir şekilde, bıraktığı elini uzatmasını beklememe gerek kalmadı; hastanın uyurken çıkardığı sesleri dinlediğimiz uzun saatler boyunca, bedeninin bakışlarımdan kaçırmadığı güzel hatlarını izleyebildim. Birbirimize yaşattığımız hafif hazlar, o içli bakışlar, kontu uyandırmamak için alçak sesle telaffuz edilen o sözler, dile getirilen ve tekrarlanan endişeler, umutlar, nihayet uzun zamandır ayrı kalmış iki yüreğin tamamen kaynaşmasını sağlayan binlerce olay o anın kederli gölgelerini hızla uzaklaştırıyordu. Her an birbirini görmeye katlanamayanların, hayatın yükünün ağır

ya da hafif geldiği o sürekli birliktelik halini hissederek birbirinden uzaklaşanların en derin sevgilerinin yenik düştüğü bu sınavda ruhlarımızın derinliklerini tanıdık. Bir ev ve toprak sahibinin hastalanmasının ne büyük yıkımlara yol açtığını, herkes koşuşturduğundan işlerin nasıl aksadığını bilirsiniz; onun ayakta olmaması ev halkının ve ailesinin hareketlerini kısıtlar. Her işi Madam de Mortsauf üstlense de, kont çiftlikle ilgili sorunlarda hâlâ yararlı oluyordu; çiftçilerle konuşmaya gidiyor, iş adamlarıyla görüşüyor, paraları tahsil ediyordu; kontes evin ruhuysa, o da bedeniydi. Dışarıdaki işler aksamadan kontla ilgilenebilmesi için onun kâhyalığını yaptım. Teklifsizce, teşekkür bile etmeden kabullendi. Ev işlerinin paylaşılması, onun adına talimatlar vermem bu birlikteliği daha da zarifleştirdi. Akşamları sık sık odasına gidip onunla kendisi ve çocukları hakkında konuşuyordum. Bu sohbetler geçici evliliğimizi daha da gerçekçi kıldı. Henriette, kocası rolünü oynamama izin vermekten, masada beni onun yerine oturtmaktan, beni bekçiyle konuşmaya göndermekten ne büyük bir keyif alıyordu. Bütünbunlar tam bir masumiyet kisvesi altında, katı kuralların gözetiminin ve itiraf edilmeyen arzuların tatmininin bir araya geldiği noktada bir aralık bulduğu için, ama dünyanın en erdemli kadınının bile alacağı o gizli hazzın eşliğinde gerçekleşiyordu. Hastalığı nedeniyle bütün otoritesini yitiren kont artık ne karısına ne ev ahalisine yük oluyordu ve böylece kendisi olan kontes benimle ilgilenme, bana özen gösterme hakkını kendinde buluyordu. Onun belli belirsiz algılanan ama zarafetle ifade edilen düşüncesinde kişiliğinin ve niteliklerinin değerini ortaya koyduğunu, kendini anlayan biriyle karşılaştığında içinde gerçekleşen değişimi fark ettirdiğini keşfettiğimde ne büyük bir sevinç duyuyordu. Evinin soğuk ikliminde sürekli kapalı kalan bu çiçek sadece benim bakışlarımla açılıyor, kendisini sergilerken, ona aşkın meraklı bakışlarını çevirdiğimde hissettiğim neşeyi hissediyordu. Bana, yaşamın

önemsiz faaliyetlerinde bile, düşüncesinde ne kadar yer tuttuğumu kanıtlıyordu. Geceyi hastanın başında geçirip geç uyuduğumda, Henriette herkesten önce uyanıyor, etrafıma mutlak bir sessizliğin hâkim olmasını sağlıyordu; Jacques ve Madeleine hiçbir uyarıya gerek duymaksızın uzakta oynuyordu; soframı hazırlama hakkını elde etmek için binlerce kurnazlık sergiliyordu; nihayet, bana hareketlerindeki coşku parıltılarıyla, kırlangıcın o vahşi inceliğiyle, yanaklarının kızıllığıyla, sesindeki titreyişlerle, bir vaşağın sezisiyle hizmet ediyordu! Ruhun bu taşkınlıkları tasvir edilebilir mi? Sık sık yorgunluktan bitkin düşüyordu; ama o dermansız anlarında, söz konusu olan bensem, tıpkı çocukları için olduğu gibi benim için de gücünü yeniden topluyor, çevik, canlı ve neşeli bir hamleyle işe koşuyordu. Sevgisini ışıltılar halinde gökyüzüne göndermeyi nasıl da seviyordu! Ah Nathalie! Evet, bazı kadınlar bu dünyada melek ruhların ayrıcalıklarını paylaşıyor ve tıpkı onlar gibi, Bilinmeyen Filozof Saint-Martin'in deyişiyle, o kavrayışlı, ezgili ve parfümlü ışığı yayıyorlar. Henriette, ihtiyatlı tutumumdan emin olduğu için, geleceği bizden saklayan o ağır perdeyi kaldırıp içindeki iki kadını görmemden keyif alıyordu: Bunlardan biri katılıklarına rağmen beni baştan çıkaran zincirlenmiş kadın, diğeriyse yumuşaklığı aşkımı sonsuzlaştıracak özgür kadındı. Arada ne büyük fark vardı! Madam de Mortsauf, Avrupa'nın soğuğuna getirilmiş, bir doğabilimcinin kendisini gözlemlediği kafesinin içinde hüzünle bir çubuğun üzerine yerleşmiş, suskun ve can çekişen bir Bengal serçesiydi; Henriette, Ganj kıyısındaki koruluğunda doğuya özgü şiirlerini şakıyan ve çiçekleri her zaman açan Arap fulünün devasa çiçekleri arasında daldan dala uçan canlı bir mücevher gibiydi. Gittikçe daha da güzelleşti, zihni yeniden canlandı. Sürekli yanan bu şenlik ateşi ruhlarımız arasında bir sır oldu, çünkü Başrahip Dominis'in, bu dünyanın temsilcisinin bakışları Henriette için M. de Mortsauf'unkilerden daha ürkütücüydü; ama o

da benim gibi düşüncelerinde dâhiyane fırıldaklar çevirmekten zevk alıyor, memnuniyetini şakaların altında gizliyor ve sevgi belirtilerini minnetin parlak şalıyla örtüyordu.

— Dostluğunuzu sıkı denemelere tabi tuttuk Félix! Onun Jacques'a tanıdığımız ayrıcalıklardan yararlanmasına izin verebiliriz, öyle değil mi sayın başrahip?

Ağırbaşlı başrahip yürekleri okuyan ve orada saflıkları bulan dindar adamın sevimli gülümsemesiyle yanıtlıyordu; zaten kontese, meleklerin esinlediği hayranlıkla karışık bir saygı besliyordu. Kontes, bu elli gün boyunca, sevgimizi çevreleyen sınırların ötesine belki de iki kez geçti; ama bu iki olay ancak son itirafların yapılacağı gün kalkan bir örtüyle sarmalandı. Kontun hastalığının ilk günlerinde, iffetli sevgime tanınan ayrıcalıkları geri alarak bana çok katı davranmasından pişmanlık duyduğu bir sabah vakti, nöbeti devralması için onu bekliyordum. Çok yorgun düştüğümden başımı duvara yaslayarak uyuyakalmıştım. Aniden alnıma gül bastırılmış gibi oldu, bir serinlik hissederek uyandım. Üç adım ötemde duran kontes bana:

— Geliyorum! dedi.

Ben de kalkıp giderken ona iyi günler diledim, elini elime aldığımda nemli olduğunu ve titrediğini hissettim.

— Hasta mısınız? diye sordum.

— Bana neden bu soruyu soruyorsunuz?

Kafam karışmış bir halde kızgınlıkla ona bakıp:

— Rüya gördüm, dedim.

Bir akşam, kontun nekahet aşamasında olduğunu kesin olarak bildiren Mösyö Origet'nin son ziyaretlerinden birinde, Jacques ve Madeleine'le birlikte sekiye uzanıp bütün dikkatimizi saman çubukları ve iğneli küçük kancalarla oynadığımız mikadoya vermiştik. Mösyö de Mortsauf uyuyordu. Atının koşulmasını bekleyen doktor ve kontes salonda alçak sesle konuşuyordu. Mösyö Origet ben farkına varmadan gitmiş, onu yolcu eden Henriette pencereye yas-

lanıp bizi, biz farkına varmadan bir süre izlemişti. Göğün bakır tonlarına büründüğü, kırların iç içe geçmiş bin bir çeşit gürültüyü yankılar halinde gönderdiği o sıcak akşamlardan biriydi. Güneşin son ışınları çatılara vuruyor, bahçelerdeki çiçekler havaya kokularını yayıyor, ağıllara götürülen hayvanların çıngırakları uzaklarda yankılanıyordu. Kontu uyandırmaktan korkarak çığlıklarımızı bastırıyor, bu dingin saatin sessizliğine uyum sağlıyorduk. Aniden dalgalanan bir elbisenin hışırtısına rağmen, şiddetle bastırılan bir iç çekişin genizdeki kasılmasını duydum; salona girdim, yüzünü sildiği mendiliyle bir pencere kenarına oturmuş olan kontesi gördüm; adımlarımın sesini tanıdı ve kendisini yalnız bırakmam için bana eliyle buyurgan bir işaret yaptı. Yüreğim endişelerle doldu, yanına gidip yüzündeki mendili sertçe çekmek istedim, yüzü gözyaşlarıyla yıkanmıştı, odasına kaçtı ve ancak dua etmek için dışarı çıktı. Elli günden sonra onu ilk kez taraçaya götürdüm ve neden böyle duygulandığını sordum; ama kendini bu kez de yapmacık çılgınca bir neşeye kaptırmıştı, Origet'nin verdiği yeni haberi bahane ediyordu.

— Henriette, Henriette, sizi ağlarken gördüğümde bu haberi zaten biliyordunuz. Aramıza girecek bir yalan, ilişkimize hiç yakışmayacak. O gözyaşlarını kurulamamı neden engellediniz? Yoksa o gözyaşları benim için mi döküldü?

— Bu hastalığın kederimde bir mola olduğunu düşündüm. Artık Mösyö de Mortsauf için endişelenmeme gerek kalmadığına göre kendim için endişelenmem gerek.

Haklıydı. Kontun sağlığının iyiye gitmesi o garip huylarının yeniden nüksetmesiyle belli oldu; ne karısının ne benim ne de doktorun onu nasıl tedavi etmemiz gerektiğini bildiğimizi, onun hastalığından ve mizacından, çektiği ağrılardan ve uygun düşen ilaçlardan bihaber olduğumuzu söyledi; saçma sapan bir öğretiye bel bağlamış olan Origet, sadece pilor tıkanıklığıyla ilgilenmesi gerekirken vücut sıvılarında bir

anormallik olduğunu saptamıştı. Bir gün, gözetleyen ve bir şeylerden huylanmış biri gibi kötücül bir ifadeyle bize baktı, karısına gülümseyerek:

— Söylesene sevgilim, ölseydim, kuşkusuz benim için üzülecektiniz, ama itiraf edin ki kader böyleymiş diyecektiniz, dedi.

— Sarayın yas göreneklerine uyup pembe ve siyah elbiseler giyecektim, diye yanıtladı, kocasını susturmak için gülerek.

Ama özellikle doktorun nekahet dönemindeki hastanın öğünlerini bilgece kısıtlamasından kaynaklanan bağrış çağırışlar ve şiddet sahneleri geçmişle hiçbir şekilde kıyaslanacak gibi değildi, çünkü kontun kişiliği uyumakla geçirdiği süreden dolayı daha da çirkinleşmişti. Doktorun tavsiyeleri ve hizmetlilerin kesin itaati sayesinde kendisini güçlü hisseden, bu mücadelenin kocasına hükmetmenin bir aracı olduğunu belirtmem sayesinde gayrete gelen kontes, cesur bir direniş gösterdi; bu çılgınlık nöbetlerine sakin bir ifadeyle karşı koymasını bildi; onu olduğu gibi kabul edip bir çocuk gibi görerek onur kırıcı hakaretlerini duymaya alıştı. Onun nihayet bu hastalıklı zihnin egemenliğini ele geçirdiğini görerek sevindim. Kont bağırıyor, ama itaat ediyor, özellikle de gereğinden fazla bağırdığında itaat ediyordu. Elde edilen sonuçların kesinliğine rağmen, Henriette yüzü çökmüş, zayıflamış, düşmek üzere olan bir yapraktan daha çok sararmış, gözleri solmuş, elleri titrek bu ihtiyarın karşısında ağlıyordu; katı davrandığı için kendini suçluyor, yemeğini koyarken doktorun kısıtlamalarını aştığında, kontun gözlerindeki sevinci görmeye dayanamıyordu. Zaten ona benden daha yumuşak ve daha nazik davranıyordu; yine de, bu davranışlarda yüreğimi sonsuz bir sevinçle dolduran bazı farklılıklar vardı. Hiç yorulmadığı söylenemezdi, kaprisleri biraz artsa ve kimsenin kendisini anlamadığından yakınsa, çalışanlarını, konta hizmet etmek için çağırmasını biliyordu.

Kontes, Mösyö de Mortsauf iyileştiği için Tanrı'ya şükranlarını sunmak istiyordu; bir ayin düzenledi ve kiliseye giderken kendisine eşlik etmem için koluma girdi; ama ayin sırasında Mösyö ve Madam de Chessel'in yanındaydım. Dönüşte beni azarlamaya kalkıştı.

— Henriette, dedim ona, yanlış davranmayı beceremem. Boğulan düşmanımı kurtarmak için kendimi suya atabilir, ısınması için ona paltomu verebilirim; sonunda onu bağışlarım, ama bunu işlediği suçu unutmadan yaparım.

Sessizliğini korudu ve kolumu kalbinin üzerine bastırdı.

— Siz bir meleksiniz, Tanrı'ya minnetlerinizi sunarken samimiydiniz, dedim devam ederek. Barış prensinin[11] annesi, kendisini öldürmek isteyen öfkeli bir kalabalığın elinden kurtulduğunda, kraliçe ona "Ne yapıyordunuz?" diye sordu. O da "Onlar için dua ediyordum!" diye yanıtladı. Kadın işte böyledir. Ben bir erkeğim ve ister istemez kusurluyum.

— Kendinizi hiç suçlamayın, dedi kolumu şiddetle sarsarak, belki de siz benden daha değerlisiniz.

— Evet, çünkü bir günlük mutluluk için sonsuzluğu feda edeceğim, ya siz!

— Ya ben, dedi bana gururla bakarken.

Sustum ve bakışındaki yıldırımdan sakınmak için başımı öne eğdim.

— Ben, diye devam etti, hangi *ben*den söz ediyorsunuz? İçimde birçok ben olduğunu hissediyorum! Şu iki çocuk, diye ekledi, Madeleine ve Jacques'ı göstererek, onlar *ben*ler. Félix, dedi içler acısı bir ses tonuyla, demek benim bencil olduğumu sanıyorsunuz? Benim için yaşamını feda eden kişi uğruna sonsuzluğu feda edebileceğimi düşünmüyor musunuz? Bu ürkütücü bir düşünce, dinî duyguları tamamıyla zedeliyor. Hayal kırıklığına uğramış bir kadın yeniden doğrulabilir mi; mutluluğu günahını bağışlatabilir mi? Yakında

11 Manuel de Godoy (1767-1851), Fransa-İspanya arasındaki savaşın barışla sonuçlanmasını sağlayan devlet adamı. (ç.n.)

beni bu soruları yanıtlamaya sürükleyeceksiniz! Evet, size nihayet vicdanımın bir sırrını açıyorum, sık sık aklımdan geçen bu düşüncenin kefaretini tövbelerin ağır bedelleriyle ödedim, evvelki gün bana sorduğunuz gözyaşlarının nedeni buydu...

— Sıradan kadınların çok değerliymişçesine yücelttiği bazı şeyleri fazla önemsemiyor musunuz? Aslında sizin...

— Ah! dedi sözümü keserek, onları önemsiz mi buluyorsunuz?

Bu düşünce tarzı her tür akıl yürütmenin önüne geçti.

— Tamam o zaman, diye ekledi, şunu iyi bilin! Evet, onun hayatı benim, ama o zavallı ihtiyarı terk etme alçaklığını yapabilirdim! Ama dostum, önümüzden yürüyen şu iki küçük, sıskacık yaratık babalarıyla birlikte kalmayacak mı? Tamam o zaman, size soruyorum, o adamın çılgınca tahakkümü altında üç ay olsun yaşayabileceklerini sanıyor musunuz? Sadece söz konusu olsam, görevlerimi yerine getirmeyerek... Dudaklarına muhteşem bir gülümseme yayıldı. Ama bu iki çocuğumun ölümüne sebep olmak anlamına gelmez mi? Ölecekleri kesin. Tanrım! diye haykırdı. Neden bunlardan konuşuyoruz? Evlenin ve beni ölüme terk edin!

Bu sözleri, tutkumun isyanını bastıracak ölçüde kederli, içten bir ifadeyle söylemişti.

— Siz yukarıda o ceviz ağacının altında bağırdınız, ben de bu akçaağaçların altında bağırdım, hepsi bu. Artık susacağım.

— Gönül yüceliğiniz beni öldürüyor, dedi gözlerini göğe doğru kaldırarak.

Taraçaya geldiğimizde, kontu güneşin altında bir koltuğa oturmuş halde bulduk; erimiş gibi görünen yüzü hafif bir gülümsemeyle canlanınca, küllerden doğan alevler söndü. Parmaklığa dayandı, her zamanki gibi cılız iki çocuk ile gece nöbetleri nedeniyle benzi solmuş, yoğun çalışmalar, telaşlar ve belki de o ürkütücü iki ayın sevinçleriyle zayıflamış, ama az

önce yaşanan heyecanlardan dolayı yüzü bir an için renklenmiş kadın arasında duran, bu can çekişen adamın sergilediği tabloyu izledim. Aralarından bulutlu bir sonbahar göğünün gri ışıklarının geçtiği titreşen yapraklarla çevrelenmiş bu kederli ailenin görünümü karşısında, içimde, bedenimi ruhuma bağlayan iplerin çözüldüğünü hissettim. Söylendiğine göre, en güçlü güreşçilerin mücadelenin en zor anlarında hissettiği o manevi karamsarlığı, bir alçağı en yürekli insana, bir inançsızı bir sofuya dönüştüren, her şeye, hatta onur, aşk gibi en yaşamsal duygulara bile kayıtsız kalınmasına neden olan, insanın içini üşüten o çılgınlık halini hayatımda ilk defa yaşadım; bu ruh halinin nedeni, böyle durumlarda kuşkunun bizi kendi kendimizi tanıyabilmekten uzaklaştırması ve hayattan tiksindirmesidir. Zihinlerinin zengin yetilerle donanmasının, savunmasız bir halde anlayamadığım, bir ölümcül dehanın önüne attığı o zavallı direngen yaratıklar, sizin yöneticileriniz, yargıçlarınız nerede? Elini şimdiden Fransız mareşallerinin asasına uzatan, usta siyasetçiliğinin yanı sıra yürekli bir subay olan o gözüpek gencin şimdi gördüğüm masum bir katile nasıl dönüşebildiğini anladım! Bugün güllerle taçlanan arzularımın sonu bu noktaya varabilirdi! Neden kadar sonuçtan da ürkerken, bir inançsız gibi, Tanrı'nın böyle bir durumda nerede olduğunu sorgularken yanaklarımdan süzülen iki damla gözyaşına engel olamadım.

— İyi yürekli Félix'im, neyin var? diye sordu Madeleine çocuksu sesiyle.

Ardından Henriette ruhumu güneş gibi aydınlatan şefkat dolu bir bakışla bu kara dumanları ve karanlıkları dağıttı. O sırada, yaşlı seyisin benim için Tours'dan getirdiği mektubu görüp attığım şaşkınlık çığlığı Madam de Mortsauf'un da titremesine neden oldu; üzerinde kraliyet mührü vardı, kral beni çağırtıyordu. Kontes uzattığım mektubu bir bakışta okudu.

— Gidiyor! dedi kont.

— Ben ne yapacağım? dedi, çölünün ilk kez güneşsiz kalacağını anlayan kontes.

Hepimizi aynı şekilde bunaltan şaşkınlık dolu düşüncelere daldık, çünkü hepimizin birbirimiz için ne kadar gerekli olduğunu asla bu kadar hissetmemiştik. Bana ilgisiz şeylerden söz eden kontesin sesinin yeni tonunda birçok teli kopmuş ve diğerleri de gevşemiş bir müzik aletinin tınısı vardı. Hareketlerindeki donukluk ve bakışlarındaki karanlık fark edilebiliyordu. Düşüncelerini açmasını rica ettim.

— Hangi düşünceleri? diye sordu bana.

Beni odasına götürüp kanepesine oturttu, tuvalet masasının çekmecelerini karıştırdı, önümde diz çöküp bana:

— İşte geçen yıldan beri dökülen saçlarım, alın, onlar size ait, bir gün nedenini niçinini öğreneceksiniz, dedi.

Hafifçe alnına doğru eğildim, başını dudaklarımdan kaçırmak için hiçbir tepki vermedi, esrik bir suçluluk, okşanan bir şehvet hissetmeksizin, ama müthiş bir yürek sızlamasıyla ,dudaklarımı bir ermiş gibi alnına kondurdum. Her şeyi feda etmek istiyor muydu? Yoksa benim de yaptığım gibi, sadece uçurumun kenarına mı gidiyordu? Bunu aşkın esrikliği yüzünden yapsaydı, bu derin dinginliği hissetmez, gözleri o dindarca bakışla dolmaz ve berrak sesiyle "Artık bana kızmıyorsunuz, öyle değil mi?" demezdi.

Hava kararırken yola çıktım, bana Frapesle yoluna kadar eşlik etmek istedi, ceviz ağacının dibinde durduk; ona, kendisini dört yıl önce buradan nasıl gördüğümü söyledim:

— Vadi çok güzeldi! diye haykırdım.

— Peki ya şimdi? diye sordu heyecanla.

— Siz ceviz ağacının altındasınız ve vadi bize ait!

Başını öne eğdi ve orada vedalaştık. O Madeleine'le kendi arabasına binerken, ben, tek başıma kendi arabama bindim. Ne mutlu ki, Paris'e döndüğümde, beni fazlasıyla oyalayan ve beni unutmuş olan soylular çevresinden uzak durmamı sağlayan acil işlere gömüldüm. Madam de Mortsauf'la yazışıyor, ona her hafta günlüğümü gönderiyordum,

o da ayda iki kere bana cevap yolluyordu. Son iki hafta boyunca, korunun dibinde, çiçeklerden yeni şiirler dererken, hayranlıkla izlemekten bıkmadığım o sık ağaçlı, çiçekli, bilinmedik noktalara benzeyen belirsiz ve dopdolu bir yaşam.

Ey seven insanlar! O güzel görevleri üstlenin, kilisenin Hristiyanlara her gün tavsiye ettiğine benzer kurallara uyun. Roma dini tarafından yaratılan, ciddi gözlemlere dayalı büyük düşünceler vardır; bu düşünceler, umudu ve endişeyi muhafaza eden eylemler tekrarlandıkça, ruhta görevin yolunu daima daha ileri doğru çizer; duygular, suları zapt eden, arılaştıran, yüreği hiç durmadan serinleten ve yaşamı, gizli bir inancın, benzersiz aşkın benzersiz düşüncesinin yoğunlaştığı ilahî kaynağın bollaşan hazineleriyle bereketlendiren, o inatla akan derelerde daima capcanlı akıp giderler.

Ortaçağ'ı yeniden yaşatan ve şövalyeliği hatırlatan tutkum nasıl olduğunu bilemediğim bir şekilde herkes tarafından anlaşıldı. Belki de kral ve Lenoncourt dükü bundan söz ediyor; böylece, çevresinde kimse olmayan, yalnızlığı içinde yücelen, görev duygusuna gerek duymaksızın sadık kalan, güzel bir kadına ilahî bir sevgiyle hayranlık duyan genç bir adamın inanılmaz ve basit hikâyesi bu üstkatmandan Saint-Faubourg Mahallesi'ne yayılıyordu. Salonlarda can sıkıcı bir ilginin odağında yer alıyordum, çünkü yaşamın mütevazılığının, hissedildiği anda, daima gündemde olmanın parıltısını katlanılmaz kılan avantajları vardır. Pastel renklere alışmış gözler güneş ışığında nasıl kamaşırsa, aynı şekilde, şiddetli karşıtlıklardan haz duymayan kişiler de vardır. O zamanlar böyleydim, bugün buna şaşırabilirsiniz; ama sabırlı olun, şu anki Vandenesse'in gariplikleri açıklanacak. O zamanlar kadınları iyi niyetli ve toplumu kendime göre mükemmel buluyordum. Berry dükünün evliliğinden sonra, saray eski şatafatına kavuştu, Fransız şenlikleri yeniden başladı. İşgal bitmişti, refah artıyor, eğlenceler yeniden canlanıyordu. Statüleriyle ünlenmiş ya da servetleriyle saygınlık

kazanmış şahsiyetler, Avrupa'nın dört bir yanından gelip diğer ülkelerin Fransız kavrayışıyla bilenmiş avantajlarının ve büyüyen günahlarının bir araya geldiği, zekânın başkentine doluşuyordu. Kış ortasında, Clochegourde'dan ayrıldıktan beş ay sonra, iyilik meleğim, yazdığı umutsuz mektupta, bana oğlunun yakalandığı ve kurtulmayı başardığı, ama gelecek için endişeler vaat eden ciddi bir hastalıktan söz ediyordu; doktor göğüs bölgesi için alınması gereken önlemleri anlatmıştı, bilim insanları tarafından telaffuz edilen ürkütücü *göğüs* sözcüğü, bir annenin her saatini siyaha boyar. Henriette biraz soluklandığında, Jacques nekahet dönemine girdiğinde, bu kez kızı için endişelenmeye başlamıştı. Madeleine, annesinin gösterdiği özene uyumlu bir biçimde serpilen o zarif bitki, öngörülen ama böylesine zayıf bir beden için tehlikeler arz eden bir kriz geçirmişti. Jacques'ın uzun süren hastalığının verdiği yorgunlukla daha o zamandan halsiz düşmüş olan kontes, bu yeni darbeye katlanacak cesareti kendinde bulamıyordu ve bu iki sevgili varlığın durumu, onu, kocasının kişiliğinden kaynaklanan ve giderek büyüyen ıstıraplara karşı duyarsız kılıyordu. Böylece, giderek kararan kum yüklü fırtınalar, sert esintileriyle yüreğinin en ücra köşelerine gizlenmiş umutları söküp atıyordu. Ayrıca, bezdirici bir mücadelenin sonunda kaybettiği üstünlüğü geri kazanan kontun zorbalığı karşısında kendisini bırakmıştı.

"Çocuklarımı sarmalamaya ayırdığım tüm gücümü Mösyö de Mortsauf'a karşı kullanabilir ve kendimi ölüme karşı savunurken onun saldırılarına karşı koyabilir miydim?" diye yazıyordu. "Bugün bana eşlik eden iki genç hüzün arasında tek başıma ve dermansız bir halde yürürken hayattan karşı konulmaz bir şekilde tiksiniyorum. Taraçada hiç kımıldamadan dururken, ancak zafiyetle büyümüş, yaşlı bir adamınki gibi çukurlaşmış iki güzel gözüyle ve ölümcül bir teşhisi doğrulayacak şekilde gelişmiş bir zekâ ile bedensel güçsüzlük arasındaki çelişkiyi yansıtan Jacques'ı gördü-

ğümde, indirilen hangi darbeyi hissedebilir, hangi sevgiye karşılık verebilirim? Bir zamanlar o kadar canlı olan, gülücüklerle dopdolu o renkli yüzü şimdi bir ölününki gibi beyazlamış, saçları ve gözleri solmuş gibi görünen o güzel Madeleine yanıma geldiğinde, vedalaşmak istermiş gibi yorgun yorgun bakıyor, canı hiçbir şey yemek istemiyor ya da canı bir şeyler istediğinde beni damak tadının garipliğiyle ürkütüyor; saf yaratık, yüreğimin içinde büyüse de bana bunları kızararak anlatıyor. Bütün çabalarıma rağmen onları eğlendiremiyorum; ikisi de bana gülümsüyor; ama benim şirinliklerimden kaynaklanan bu gülümseme içlerinden gelmiyor; okşayışlarıma karşılık veremedikleri için ağlıyorlar. Istırap, ruhlarındaki her şeyi, hatta aramızdaki bağları bile gevşetti. Clochegourde'un ne kadar hüzünlü bir hal aldığını anlıyorsunuz; Mösyö de Mortsauf hiçbir engelle karşılaşmadan hüküm sürüyor." "Ey dostum, övünç kaynağım!" diye yazıyordu daha aşağıda, "bu donuk, nankör ve kederle taşlaşmış halimle bile sevmeye devam ettiğinize göre beni çok sevmiş olmalısınız."

Mideme daha önce hiç hissetmediğim bir sancının girdiği ve sadece içinde yaşadığım bu ruha, sabahların gri meltemini, lal rengi akşamların umudunu göndermeye çalıştığım o anda, Elysée-Bourbon sarayının salonlarında, âdeta yarı tanrıça olan o ünlü leydilerden biriyle karşılaştım. Devasa zenginlikler, fetihten beri fertleri her zaman sadece kendi dengiyle evlenmiş bir ailenin mensubu olmak, bütün bu avantajlar, bu şahsiyetin güzelliğini artıran, zarafetini, davranışlarını, büyülemeden önce, bilemediğim bir parlaklıkla göz kamaştıran zekâsını süsleyen aksesuarlardan başka bir şey değildi. Dönemin tapınılan kadınıydı ve Bernadotte'un sözünü ettiği, kadife eldivenin içindeki demir yumruğuyla kazandığı başarılar için gerekli niteliklere sahipti, bu sayede Paris sosyetesinde hüküm sürdü. İngilizlerin ilginç karakterini, ciddiye almadıkları insanlarla kendi aralarına yerleştir-

dikleri o aşılmaz ve kibirli Manş'ı, o soğuk Saint-Georges Kanalı'nı bilirsiniz. İnsanlık, onların üzerinde yürüdüğü bir karınca yuvasına benzer; sadece kendilerince kabul görmüş kişileri kendi türlerinden sayar, diğerlerinin dilinden anlamazlar; dudaklar kıpırdasa ve gözler görse de, sesler ve bakışlar onlara ulaşmaz; onlara göre, bu insanlar âdeta yoktur. Böylece, yasanın her şeyi yönettiği, her toplumsal katmanda her şeyin tek tip olduğu, erdemlerin yaşama geçirilmesinin, belli bir tempoyla dönen çarkların hareketine benzeyen adalarının bir görünümünü sunarlar. Evine yemliği ve yalağı, tüneği ve yemleri, kusursuz bir kafesteymiş gibi, altın ipliklerle bağlanmış olan İngiliz kadınının etrafında yükselen parlatılmış çelikten surlar, ona, karşı konulmaz bir çekicilik katar. Hiçbir halk, ölüm ve toplumsal yaşam arasına yerleştirdiği evli bir kadına, böyle ikiyüzlülük olanakları sunmamıştır; İngiliz kadınına göre, utanç ile onur arasında hiçbir mesafe yoktur: Hata ya eksiksizdir ya da yapılmamıştır; geçerli olan ya hep ya hiçtir, Hamlet'in *olmak ya da olmamak*'ıdır. Bu iki seçeneğe geleneklerin kendilerini alıştırdığı sürekli bir küçümsemenin eklenmesi, İngiliz kadınını dünyanın diğer kadınlarından farklı kılar; zavallı bir yaratıktır, erdemli vasfını güç bela kazanır, baştan çıkarılmaya hazırdır, daima yüreğine gömülmüş yalanlara başvurmaya mahkûmdur, ama fiziği hoştur, zira bu halk şekilcidir. Nitekim, bu kadınları çekici kılan, onların bütün yaşam demek olan, bir aşkın coşkusu, kendilerine gösterdikleri aşırı ihtimam, tutkularının inceliğidir ki Shakespeare'in dehası İngiliz kadınını Romeo ve Juliet'in ünlü sahnesinde bir çırpıda pek hoş tasvir eder. Sizlere, onlara pek çok konuda imrenen sizlere, dışarıdan nüfuz edilemez gibi görünen ama kişilikleri kolayca anlaşılan, aşkın aşka yettiğini sanan, zevke çeşni katılmadığında içi sıkılan, ruhu tek bir nota, sesi tek bir heceden ibaret olan bu beyaz tenli Siren'lerle ilgili –denizi hiç görmemiş biri lirindeki bazı telleri nasıl kaybederse, içinde yüzmeyenin de

duyuların şiirinin bir kısmından öyle mahrum kaldığı o aşk okyanusu hakkında–bilmediğiniz ne söyleyebilirim?

Bu sözlerin nedenini anlıyorsunuz. Dudley markiziyle maceram kötü bir ün kazandı. Duyguların kararlarımız üzerinde son derece belirleyici olduğu bir yaşta, ateşli arzularını şiddetle bastırmış bir gençte, Clochegourde'da ideali için ağır ağır ölüme giderken ıstırap çeken azizenin hayali, baştan çıkarmalara karşı koyabileceğim kadar yoğun bir şekilde parladı. Bu sadakat Lady Arabelle'in dikkatini çeken bir ışıltı oldu. Direnişim tutkusunu biledi. Birçok İngiliz kadını gibi benzersiz görünmeyi, olağanüstü bir ünle parıldamayı arzuluyor, tıpkı İngiliz erkeklerin iştahını açmak için acılı baharatlar yemesi gibi, o da ruhunun gıdasına çeşni katmak istiyordu.

Her konudaki daimi, mükemmeliyetçilik, alışkanlıklarındaki düzenli kuralcılık tarafından bu kadınların hayatına dayatılan o donukluk hali, onları romansı ve elde edilmesi güç olana hayranlık duymaya yöneltir. Bu kişilik yapısını değerlendirmeyi beceremedim. Ben soğuk bir küçümsemeyle içime kapandıkça, Lady Dudley'nin bana olan düşkünlüğü artıyordu. Gururunu ortaya koyarak giriştiği bu mücadelenin bazı salonlarda merak uyandırması, ona, kendisini zafere götüren zorunlu adımlardan birini atmış olmanın ilk mutluluğunu yaşattı. Ah! Bir dostum, Madam de Mortsauf ve benimle ilgili, ağzından kaçırdığı o acımasız sözlerden beni haberdar etseydi ondan kurtulmuş olacaktım.

— Bu kumru iç çekişlerinden bıktım! demişti.

Nathalie, burada işlediğim suçu haklı çıkarmaya kalkışmadan, bir erkeğin bir kadına direnmek hususunda, siz kadınların bir erkeğin peşinizden koşmasına engel olmak için kullandığınız yöntemlere sahip olmadığını belirtmek isterim. Sizde bir âşığı elde etmenin ilk adımı olan ve zaten görgü kurallarının dayattığı üsteleme kabalıklarını, gelenekler bize yasaklar; bizde ise, tam tersine, erkeksi bir kendini

beğenmişliğin anlam veremediğim bir kuralı, bizim sakınımımızı gülünç duruma düşürür; lütufların ayrıcalığına sahip olmanız için alçakgönüllülüğün tekelini size bırakırız; ama rolleri değiştirirseniz, erkek, alaylar karşısında yenik düşer. Tutkumun beni korumasına rağmen, kibrin, bağlılığın ve güzelliğin üçlü çekiciliğine duyarsız kalabilecek yaşta değildim. Lady Arabelle kraliçesi olduğu bir baloda topladığı bütün saygı dolu ilgiyi ayaklarımın altına serdiğinde, giysisinin beğenime uygun olup olmadığını anlamak için bakışlarımı süzdüğünde ve hoşuma gittiğini anladığında şehvetle ürperdiğinde, onun coşkusu karşısında heyecana kapıldım. Zaten uzak duramayacağım bir çevreye mensuptu; bazı diplomatik davetleri geri çevirmem güçtü; statüsü ona bütün salonların kapılarını açıyor ve kadınların hoşlarına gideni elde etmek için gösterdiği o hüner sayesinde, ev sahibesinden kendisini benim yanıma oturtmasını istiyordu; ardından kulağıma "Madam de Mortsauf kadar sevilmiş olsaydım, sizin için her şeyi feda ederdim," diyordu. En önemsiz hususlarda bile gülerek istediğimi yapıyor, bana her konuda ağzı sıkı davranacağına söz veriyor ya da sadece beni sevmesine izin vermemi istiyordu. Bir gün bana, karasız bir bilincin bütün özverilerini ve genç bir erkeğin dizginsiz arzularını tatmin eden şu sözleri söyledi: "Her zaman dostunuz ve siz istediğinizde sevgiliniz olacağım!" Nihayet, benim mahvım pahasına dürüstlüğümden yararlanmayı tasarladı, oda hizmetçimi ikna etti ve çok güzel göründüğü için arzularımı uyandırdığından emin olduğu bir gece onu evimde buldum. Bu olay bütün İngiltere'de büyük yankı uyandırdı ve aristokrasi, göğün en güzel meleğinin yere düşüşünü izlemiş gibi üzüldü; Britanya İmparatorluğu'ndaki bulutundan ayrıldı, kendi servetiyle yetindi ve erdemi, o ünlü felakete neden olan kadını fedakârlıklarıyla gölgede bırakmak istedi. Lady Arabelle tapınağın çatısındaki İblis gibi, bana şehvetli krallığının en güzel ülkelerini göstermekten keyif aldı.

Yazdıklarımı hoşgörüyle okumanız için size yalvarıyorum. Burada, insan hayatının en ilginç sorunlarından biri, erkeklerin büyük bir bölümünün boyun eğdiği bir cinnet hali söz konusu ve bir fenerle bile olsa aydınlatmak için bu sığ kayalığı açıklamak istiyorum. Bu narin, incecik, güzel leydinin, kızıl ve incecik saçlarla taçlanmış sevimli yüzüyle çok kırılmış, kırılgan, uysal görünen, teni sütbeyazı kadının, âdeta fosfor saçan parıltısı yanıp sönen bu yaratığın demirden bir bünyesi var. Ne kadar dikbaşlı olursa olsun hiç bir at onun güçlü bileğine, yumuşak görünen ama hiçbir şey karşısında yılmayan o ele karşı koyamaz. Bir maralınkine benzeyen küçük, zayıf ve kaslı ayağı tasvir edilemez bir tenle kaplıdır. Bir mücadelede hiçbir şeyden korkmayacak kadar güçlüdür; atını sürdüğünde hiçbir erkek onu yakalayamaz; at gövdeli insan, başlı bir yaratığın üstünde engelli koşuyu kazanır, alageyiklere atını durdurmadan ateş eder. Bedeni ter nedir bilmez, ortamın ısısını içine çeker ve yaşamamak pahasına suda yaşar. Bu yüzden tutkuları Afrika'ya özgüdür; arzuları çöl kasırgası gibidir, gözlerinin kavurucu uçsuz bucaksızlığını yansıttığı o çöl, hiç kaybolmayan göğü, yıldızlı serin geceleriyle, aşırılığın yüceliğe ulaştığı, çıplak şehvetin gücünün dinginliğiyle gözleri büyülediği maviliklerle ve aşkla doludur. Clochegourde'la arasında nasıl da büyük bir tezat var! Doğu ve Batı, biri beslenmek için en küçük nemli toprakları kendisine çekerken, diğeri kendisine bağlı olanları ruhundan salgıladığı ışıklı bir atmosferle sarmalar; biri canlı ve ince, diğeri ağır ve dolgundur. Nihayet, İngiliz göreneklerinin genel anlamını hiç düşündünüz mü? Bu, maddenin kutsallaştırılması, tanımlı, tasarlanmış, bilgece uygulanmış bir Epikurosçuluk değil midir? Ne olursa olsun, İngiltere belki de farkında olmadan materyalisttir. İlahî tinselliğin, Katolik ruhun noksan olduğu ve verimli inceliğinin yerini, ne kadar ustalıkla sergilense de, hiçbir ikiyüzlülüğün alamayacağı dinî ve ahlâki değerleri vardır. Maddiyatın en

ufak parçalarını iyileştiren, terliğinizi dünyanın en zarif terliği haline getiren, çamaşırınıza tasvir edilemeyen bir incelik katan, konsollarınızı sedir ağacıyla kaplayıp onların güzel kokular yaymasını sağlayan, ustaca demlenmiş leziz bir çayı tam saatinde servis eden, tozu uzaklaştıran, merdivenin ilk basamağından evin en ücra köşelerine kadar halılar döşeyen, mahzenlerin duvarlarını fırçalayan, kapı tokmağını parlatan, arabanın yaylarını esneten, maddeyi ruhun içinde keyfe daldığı besleyici ve yumuşak, parlak ve temiz bir meyve özüne dönüştüren ve refahın ürkütücü tekdüzeliğini üretirken kendiliğindenlikten yoksun, uyuşmazlığın var olmadığı bir yaşam veren ve nihayet sizi makineleştiren o varoluş biliminin en yüce doruklarına varır. Böylece, bu İngiliz lüksünün ortasında, belki de cinsinin benzersiz bir örneği olan bu kadın can çekişmesinden doğan ve şehvetli aşırılıklarına kendimi katı bir şekilde baskılayarak karşı koyduğum bu aşkın ağlarıyla beni sarmaladı. Bunaltıcı güzellikleri olan, kendine özgü bir elektrik yayan, sizi sık sık yarı uykusunun fildişi kapılarından göklere çıkaran ya da kanatlı sağrılarında gökyüzüne yükselten bu aşkın, öldürdüğü kişinin cesedi üzerinde gülecek kadar ürkütücü bir nankörlüğü vardır; hafızası çok zayıftır, İngiliz siyasetine benzeyen ve neredeyse bütün erkeklerin kapıldığı bu aşk acımasızdır. Sorunu şimdiden anlıyorsunuz. İnsan madde ve ruhtan oluşmuştur; hayvanlık onda son bulur ve meleklik onda başlar. Önceden sezdiğimiz, gelecekteki yazgı ve tamamıyla kopamadığımız eski içgüdülerin anıları arasında, tensel bir aşk ve ilahî bir aşk arasında hissettiğimiz mücadele bundan kaynaklanır. Bazıları bu iki aşkı tek bir aşkta bütünleştirir, bazıları temkinli davranıp geride durur; kimi eski hazlarını tatmin etmek için kadın cinsini araştırır, kimi kadınlığı evreni özetleyen tek bir kadında idealleştirir; bazıları maddenin ve ruhun hazları arasında kararsız bir şekilde gidip gelir, diğerleri ise tenden veremeyeceği şeyi isteyerek onu tinselleş-

tirir. Aşkın bu genel niteliklerini düşünürken, kişilik yapılarının çeşitliliğinden kaynaklanan ve birbirlerini denememiş kişiler arasında imzalanmış anlaşmaları bozan tiksintileri ve yakınlıkları göz önünde bulundurur ve bütün bunlara özellikle zihinle, yürekle ya da eylemle yaşayan, düşünen, hisseden ya da harekete geçen ve birbirlerine tıpatıp benzeyen iki varlığın birlikteliğinde gönül eğilimleri yanılmış, değerlendirilmemiş insanların umutlarının ürettiği yanılgıları da eklerseniz, toplumun acımasızca yüzleştiği bahtsızlıklar için büyük bir hoşgörüye sahip olursunuz. Evet, Lady Arabelle bizi oluşturan hassas maddenin içgüdülerini, organlarını, hazlarını, günahlarını ve erdemlerini tatmin ediyordu, o, bedenin hâkimiydi. Madam de Mortsauf ise ruhun eşiydi. Metresin tatmin ettiği aşkın sınırları vardır, madde sonludur, güçleri hesaplanan nitelikleri vardır, kaçınılmaz doyumlara tabidir. Paris'te, Lady Dudley'nin yanındayken, sık sık nasıl bir boşluğa düştüğümü hissediyordum. Sonsuzluk kalbin alanıdır, Clochegourde'da aşkın sınırları yoktu. Lady Arabelle'i tutkuyla seviyordum ve hiç kuşkusuz içindeki yaratığın yüce olması kadar, zekâ açısından da üstünlüklere sahipti; şakacı sohbetleri her şeyi kapsardı. Ama Henriette'e tapıyordum. Gece mutluluktan, sabah vicdan azabından ağlıyordum.

Kıskançlıklarını en meleksi şirinliğin arkasına gizleyecek ölçüde bilge kadınlar vardır; Lady Dudley'ye benzeyen bu kadınlar otuzunu geçmiştir; bu yüzden sezmeyi ve hesaplar yapmayı, şu anın tüm özsuyunu sıkmayı ve geleceği düşünmeyi iyi bilirler; sıklıkla, katlanılabilir şiddetteki iniltilerini, sıkışmış avının peşinden giderken yarasını hissetmeyen bir avcının kararlılığıyla bastırabilirler. Arabelle, Madam de Mortsauf'tan hiç söz etmeden, onu daima içinde yer aldığını gördüğü ruhumda öldürmeye çalışıyordu ve tutkusu bu karşı konulmaz aşkın esintisiyle tazeleniyordu. Zafer kazanmak için kendi lehine kıyaslamalar yaparken genç kadınların çoğu gibi şüpheci, can sıkıcı ya da sorgulayıcı davranmıyor,

ama ağzında tuttuğu avını yemek için inine götüren dişi bir aslanı andırırcasına, hiçbir şeyin mutluluğunu bozmaması için tetikte bekliyor ve beni baş eğmemiş bir av gibi kendine saklıyordu. Onun yanında Henriette'e yazdığım mektupların bir satırını bile asla okumadı, asla mektuplarımın üzerinde yazılı adresi öğrenmenin bir yolunu aramadı. Özgürdüm. Âdeta "Onu kaybedersem, sadece kendimi suçlamam gerekecek," diyordu. Ve istesem benim için hiç duraksamadan hayatını verecek kadar sadık olduğu aşkına, gururla yaslanıyordu. Sonunda beni, kendisini terk edersem hemen intihar edeceğine inandırdı. Bu hususta, onun, Hintli kadınların, ölen kocalarının cesetlerini odun ateşinde yakarken ölme alışkanlığına yağdırdığı övgüleri dinlemek gerekiyordu.

— Hindistan'da bu geleneğin soylular sınıfına özgü bir üstünlük olmasına ve bu bağlamda, bu ayrıcalığın, yaşamayı umursamayan yüceliğini algılayamayan Avrupalılar tarafından pek de anlaşılmamasına rağmen, diyordu bana, yavan çağcıl geleneklerimizde aristokrasinin kendini ancak duyguların olağanüstülüğüyle kabul ettirebileceğini kabul ediyor musunuz? Burjuvalara damarlarımda akan kanın kendilerininkine benzemediğini, onlardan farklı bir şekilde ölmeden nasıl öğretebilirim? Soylu olmayan kadınların elmasları, kumaşları, atları, hatta sadece bize ait olması gereken armaları olabilir, çünkü artık unvanlar satın alınıyor! Ama başı dik, yasaya karşı gelerek sevmek, seçilen idol uğruna yatağının çarşaflarından bir kefen biçerek ölmek, kadirimutlaktan bir Tanrı yaratma hakkını alarak dünyayı ve göğü bir erkeğe tabi kılmak, ona hiçbir şekilde, hatta erdem adına bile ihanet etmemek, çünkü onu bir görev için reddetmek kendini *ondan* başka bir şeye adamak değil midir!.. Bu, ister bir insan, isterse de bir düşünce olsun, ihanet anlamına gelir! İşte sıradan kadınların ulaşamayacağı yücelikler; onlar sadece iki çözüm yolu bilir: Ya erdemin ulvi yolu ya da fahişeliğin çamurlu patikası!

Gördüğünüz gibi, kibirli davranıyor, bütün gururları yüceleştirerek okşuyor, beni ancak dizlerimde yaşayacak kadar yükseltiyordu; böylece zihninin bütün çekiciliklerini köle görünümüyle ve mutlak boyun eğişiyle ifade ediyordu. Bütün gün sessizce bana bakarak ayaklarımın dibine uzanıyor, sultanın gözdesi gibi, sefahat saatinin gelmesini beklercesine, usta cilvelerle bu saatin çabuk gelmesini sağlıyordu. Hazlarla zenginleşen ve bu hazları deneyimin verdiği bilgiyle çeşitlendiren, ama bilgisini tutkunun taşkınlıklarının altına gizleyen bir aşkın tahrik edici zevklerinin eline düştüğüm ilk altı ayı hangi sözcükler tasvir edebilir? Duyguların şiirinin ani ortaya çıkışı olan bu hazlar, genç erkekleri kendilerinden daha yaşlı kadınlara bağlayan güçlü bağı oluşturur, ama bu bağ forsanın zinciridir: Ruhta silinmeyen bir iz bırakır, ruhta körpe, saf, sadece çiçeklerle süslenmiş ve incelikle oyulmuş, sönmek bilmez ateşlerin parladığı değerli taşlarla donanmış altın kadehlerde içki servis etmeyi bilmeyen aşklara karşı daha baştan bir tiksinti uyandırır. Bilmeden düşlediğim, dizilişleri şifreli çiçek buketlerimle ifade ettiğim ve ruhların birliğinin binlerce kat daha ateşli kıldığı zevklerin keyfini çıkarırken, o güzel kadehten içtiğim hazzı kendi kendime haklı çıkarmak için çelişkili düşünceler üretmekten geri kalmadım. Sıklıkla yorgunluğun sonsuzluğunda kaybolarak bedenimden ayrılan ruhum yeryüzünden uzaklara uçarken, bu hazların maddeyi hiçleştirmenin ve zihne o ulvi uçuşunu sağlamanın bir aracı olduğunu düşünüyordum. Lady Dulley, birçok kadın gibi, beni kendisine yeminlerle bağlamak için sıklıkla aşırı mutluluğun ulaştığı coşkudan yararlanıyor ve bir arzunun sarsıcı darbesinin etkisi altındayken bana Clochegourde'un meleğine hakaretler ettiriyordu. Bir hainlik ettikten sonra düzenbazlığı da benimsedim. Madam de Mortsauf'a, hâlâ onca sevdiği, o biçimsiz mavi elbiseli çocukmuşum gibi yazmaya devam ettim; ama itiraf edeyim ki, bir boşboğazlığın umutlarımın güzel şatosunda neden olabi-

leceği felaketleri düşündüğümde, onun her şeyi önceden sezebilme yetisi beni ürkütüyordu. Neşeli anlarımın ortasında sıklıkla elim ayağım kederden buz kesiliyor, Henriette'in isminin yükseklerden, Kutsal Kitap'ta yazdığı gibi *Habil, nerede Kabil?* diye telaffuz edildiğini duyuyordum. Korkunç bir endişeye kapılıp Clochegourde'a gitmek istedim. Arabelle buna hiç karşı çıkmadı, ama çok doğal bir ifadeyle bana Tours'a kadar eşlik edeceğini söyledi. Güçlüklerle bilenen hevesleri, umulmadık bir mutlulukla haklı çıkan önsezileri, her şey onda, benzersiz kılmayı arzuladığı gerçek bir aşkı doğurmuştu. Kadın dehası ona bu yolculuğun beni Madam de Mortsauf'dan tamamıyla koparmanın bir aracı olacağını sezdirmişti; oysa ben korkudan körleşmiş, gerçek tutkunun saflığıyla afallamış bir halde, düşeceğim tuzağı görememiştim. Lady Dudley en mütevazı şartları öne sürerek her tür karşı çıkışımı önledi; Tours yakınlarında, kılık değiştirerek, kimliğini belli etmeden, gündüzleri dışarı çıkmadan ve bizi kimsenin göremeyeceği gece randevularımız için uygun saati seçerek kalmayı kabul etti.

Clochegourde'a gitmek üzere Tours'dan atla yola çıktım. Bu yolla gelmemin nedenleri vardı, çünkü gece ziyaretlerim için bir ata ihtiyaç duyacaktım. Altımda Lady Eserter Stanhop'un markize gönderdiği ve onun da bana, Londra'daki salonundan garip bir şekilde aldığım o ünlü Rembrandt tablosu karşılığında verdiği bir Arap atı vardı. Altı yıl önce yayan geldiğim yolu katettim ve ceviz ağacının altında durdum. Oradan, beyaz elbisesiyle taraçanın kenarında duran Madam de Mortsauf'u gördüm. Hemen şimşek hızıyla ona doğru koştum ve sanki bir engelli koşudaymışım gibi, aradaki mesafeyi doğrudan aşarak, birkaç dakikada duvarın dibine ulaştım. Çöl kırlangıcının olağanüstü sıçramalarını duydu ve taraçanın köşesinde durduğumda bana "Ah! Siz, demek geldiniz!" dedi.

Bu üç sözcük karşısında yıldırım çarpmışa dönüm. Birlikteliğimi biliyordu. Ona kim söylemişti? Annesi, bana daha

sonra gösterdiği, iğrenç bir mektup yazmıştı! Bir zamanlar yaşam dolu bu sesin kayıtsız cansızlığı, tınısının donukluğu kökünden koparılmış çiçeklerin kokusunu yayıyordu. Bir araziyi sonsuza dek kumla kaplayan Loire'ın taşan sularına benzeyen sadakatsizlik kasırgası bereketli çayırların yeşerdiği ruhunu bir çöle çevirmişti. Küçük kapıdan içeri soktuğum atım talimatım üzerine çimenlere uzandı ve ağır adımlarla ilerleyen kontes "Ne güzel hayvan!" dedi. Elini tutmamam için kollarını kavuşturmuştu, niyetini tahmin ettim. "M. de Mortsauf'a haber vereceğim," dedi yanımdan ayrılırken.

Onun gitmesine izin vererek kafam karışmış bir halde ayakta bekledim; her zamanki gibi soylu, ağır, gururlu, onu hiç görmediğim kadar beyazdı; ama alnında en derin melankolinin sarı damgasını taşıyor ve yağmurun altında fazla kalmış bir zambak gibi başını öne eğiyordu.

— Henriette! diye bağırdım, öleceğini hisseden birinin taşkınlığıyla.

Arkasını dönmedi, durmadı, bana bu ismiyle hitap etmemi istemediğini söylemeye tenezzül etmedi, hiç yanıt vermedi, yürümeye devam etti. Milyonlarca insanın toz haline geldiği ve ruhlarının şimdi toprağın yüzeyinde canlandığı bu ürkütücü vadiyi şanıyla aydınlatacak ışıltılı enginliklerin altındaki o iç içe geçmiş kalabalığın karşısında, kendimi küçücük hissetsem bile, karşı konulmaz bir sel baskınına uğrayan bir şehrin sokaklarında, Clochegourde şatosuna, şanına ve işkencesine, idam sehpasına, halesine doğru ölçülü adımlarla yükselen o beyaz silüet, o Hristiyan Dido karşısında bu kadar alçalamazdım! Arabelle'e, her şey nasıl Tanrı'ya adanıyorsa, her şeyini tıpkı öyle bana veren o kadına, duysa öleceği bir lanet okudum! Dört bir yandan kederin sonsuzluğuyla çevrildiğimi fark ederek bir düşünceler âlemine daldım. Hepsini aşağı inerken gördüm. Jacques yaşının verdiği saf bir coşkuyla koşuyordu. Gözlerine tutkunun ve ölüm yorgunluğunun yerleştiği bir ceylana benzeyen Madeleine

annesine eşlik ediyordu. Göğsüme bastırdığım Jacques'ın üzerine yüreğimin yayıntılarını ve annesinin reddettiği gözyaşlarımı döktüm. Yanıma gelen M. de Mortsauf elini uzatıp beni kendine doğru çekti, yanaklarımdan öperken "Félix, hayatımı size borçlu olduğumu öğrendim!" dedi.

O sırada, Madam de Mortsauf, şaşkın görünen Madeleine'a atı göstermek bahanesiyle bize sırtını döndü.

— Şuraya bakın! İşte kadınlar böyledir, diye bağırdı kont, atınızı inceliyorlar.

Madeleine arkasını dönüp bana doğru geldi, elini öptüğüm sırada annesinin yüzü kızardı.

— Madeleine, çok daha iyi görünüyor, dedim.

— Zavallı küçük kızım! diye karşılık verdi kontes, Madeleine'in alnını öperken.

— Evet, şimdilik hepsi iyi, dedi kont. Sevgili Félix, sadece ben yıkılmaya yüz tutmuş eski bir kule gibi harap oldum.

— Görünen o ki, generalin karamsar düşünceleri hâlâ devam ediyor, diye karşılık verdim Madam de Mortsauf'a bakarak.

— Hepimizin *blues devil*'leri vardır, diye yanıtladı. Karamsar düşünceler İngilizcede böyle ifade ediliyor, öyle değil mi?

Birlikte yürüyerek ve hepimiz ciddi bir olayın gerçekleştiğini hissederek çitlere doğru çıktık. Kesinlikle benimle baş başa kalmak istemiyordu; yine de onun konuğuydum.

— Bu arada, atınız ne olacak, diye sordu kont dışarı çıktığımızda.

— Gördüğünüz gibi, atı düşünsem de düşünmesem de haksız olacağım, dedi kontes.

— Ama evet, her şeyin bir zamanı var.

— Ben giderim, dedim bu soğuk karşılamayı katlanılmaz bularak. Onu sadece ben çıkarabilir ve gereken yere bağlayabilirim. *Groom*'um[12] Chinon arabasıyla geliyor, onu tımar edecek.

12 İngilizce seyis. (ç.n.)

— *Groom* da mı İngiltere'den geliyor? diye sordu kontes.

— En iyi seyisler sadece orada yetişiyor, dedi, karısının üzüldüğünü görünce sevinen kont.

Karısının soğuk tavırları onu terslemek için bir vesile oldu ve gösterdiği yakınlıkla beni bunalttı. Bir kocanın bağlılığının ağırlığını o zaman anladım. Kocaların yoğun ilgilerinin, soylu ruhları zedeledikleri anın, karılarının kendilerine göstereceği sevgiyi başkalarına saçıp savururmuş gibi gördüklerinde yaşandığını sanmayın, hayır! Onlar ancak aşkın uçup gittiği gün iğrenç ve katlanılmaz olur. O zaman, bu tür bağlılıkların temel koşulu olan karşılıklı anlayış, yükü ağır gelen bir araca dönüşür ve artık amacına ulaşması mümkün olmayan her araç gibi iğrençleşir.

— Sevgili Félix, dedi kont, ellerimi ellerinin arasına alıp şefkatle sıkarken, Madam de Mortsauf'u bağışlayın, kadınlar huysuzluk yapmayı kendi hakları sanır, bu zaaflarını hoş görmek gerek, kişiliğimizin gücünün bize sağladığı tutarlı davranışlarda bulunamazlar. Sizi çok seviyor, bunu biliyorum, ama...

Madam de Mortsauf, kont konuşurken bizi yalnız bırakacak şekilde yavaş yavaş uzaklaştı.

— Félix, dedi o zaman bana, iki çocuğuyla birlikte şatoya çıkan karısını izlerken, Madam de Mortsauf'un ruhunda neler olup bittiğini bilemiyorum, ama kişiliği altı haftadan beri tamamıyla değişti. O zamana kadar o kadar uysal, görevine bağlı olan bu kadının suratı inanılmayacak derecede asık!

Manette daha sonra bana, kontesin, kontun iğneleyici sözlerine duyarsız kalacak kadar çökkünleştiğini anlatmıştı. O zamandan beri oklarını saplayacak yumuşak bir zemin bulamayan bu adam, işkence ettiği zavallı böceğin artık hiç kımıldamadığını gören bir çocuk gibi endişeye kapılmıştı. O anda tıpkı bir yardımcıya gerek duyan cellat gibi, bir sırdaşa ihtiyacı vardı.

— Madam de Mortsuf'a sorular sormaya çalışın, dedi kısa bir aradan sonra: Bir kadın daima kocasından bir şeyler saklar, ama belki de size kederinin nedenini açabilir. Geriye kalan hayatımın yarısına, servetimin yarısına mal olsa da, onu mutlu kılmak için her fedakârlığı yapacağım. O benim hayatım için çok önemli! Yaşlılığımda o meleğin daima yanımda olduğunu hissetmezsem, dünyanın en bahtsız insanı olurum! Huzur içinde ölmek istiyorum. Ona, bana uzun süre katlanmayacağını söyleyin. Félix, zavallı dostum, ben ölüme gittiğimi biliyorum. Bu lanetli gerçeği herkesten saklıyorum, onları niçin şimdi üzeyim ki? Dostum, bildiğiniz gibi yine pilor! Sonunda hastalığın nedenlerini kavradım, aşırı duyarlılık beni öldürdü. Gerçekten de, bütün duygular mideyi etkiliyor...

— Demek, yürekleriyle hissedenler mide hastalığından ölüyor? dedim gülümseyerek.

— Gülmeyin, Félix, hiçbir şey bundan daha gerçek olamaz. Derin kederler sempatik sistemin çalışmasını hızlandırıyor. Aşırı duyarlılık mide mukozasını sürekli tahriş ediyor. Bu durum böyle devam ederse, ilk başta sindirim işlevlerinde farkına varılmayan arazlar oluşturuyor: Salgıların salınımında değişiklikler oluyor, iştah kesiliyor ve sindirim düzensizleşiyor. Çok geçmeden şiddetli ağrılar sıklaşıyor; ardından midedeki bu düzensizlikler, tıpkı zehrin yemek lokmasına ağır ağır nüfuz edişi gibi, doruk noktasına ulaşıyor; mukoza tabakası kalınlaşıyor, pilor kapakçığı sertleşiyor ve ölümü getiren bir ur oluşuyor. İşte sevgili dostum, bu aşamadayım! Doku kalınlaşması hiçbir şeyin engel olamayacağı şekilde sürüyor. Samansarısı tenimi, kuru ve parlak gözlerimi, aşırı zayıfladığımı görmüyor musunuz? Kuruyup gidiyorum. Ne bekliyordunuz ki, bu hastalığın tohumlarını sürgündeki yaşamımdan getirdim, o zamanlar çok ıstırap çekmiştim! Sürgünün yıkımlarını telafi edebilecek evliliğim, incinmiş ruhumu yatıştırmak şöyle dursun, yaramı daha da derinleştirdi.

Burada neyle karşılaştım? Çocuklarımdan kaynaklanan bitmek bilmez telaşlarla, aile içi sıkıntılarla, yeniden edinilmesi gereken bir servetle, karıma dayattığım ve ıstırabını ilk önce tek başına çektiğim binlerce yoksunluğa neden olan tasarruflarla. Nihayet, sizden başka kimseye açamayacağım en derin kederim işte şu: Blanche, bir melek olmasına rağmen, beni anlamıyor, çektiğim ağrılar hakkında hiçbir şey bilmiyor, onları hafife alıyor, onu bağışlıyorum! Bakın dostum, size ürkütücü gelecek, ama onun kadar erdemli olmayan bir kadın, Blanche'ın bir çocuk gibi ahmak olmasından dolayı aklından bile geçirmediği yumuşak yaklaşımlarla beni daha mutlu ederdi! Buna yanımda çalışanların bana çektirdiği eziyetleri de ekleyin, Fransızca söylediklerimi Yunanca anlayan kuşbeyinliler! Servetimiz biraz olsun büyüdüğünde, daha az sıkıntı çekmeye başladığımda, hastalığın iştahımın kesilmesine neden olduğu evresi başladı; ardından, Origet'nin doğru teşhis koyamadığı hastalığım daha da ciddileşti. Kısacası, şu an ancak altı aylık ömrüm var...

Kontu dehşetle dinliyordum. Kontesi, kuru gözlerinin parıltısını ve alnının beni derinden etkileyen samansarısı rengini gördüğümde, tıbbi açıklamalara karışan yakınmalarını dinler gibi göründüğüm kontu eve doğru götürdüm; ama sadece Henriette'i düşünüyor ve onu gözlemlemek istiyordum. Onu Başrahip Dominis'in Jacques'a verdiği bir matematik dersine eşlik ederken, Madeleine'e gergefin bir deliğini gösterdiği sırada salonda buldum. Eskiden geleceğim günü bilir, tamamıyla bana ait olmak için işlerini ertelerdi; ama aşkım o kadar gerçekti ki, şimdi ile geçmiş arasındaki bu farklılığın kederini yüreğime gömdüm; çünkü bu semavi yüzde, ressamların azizelerin çehrelerini aydınlattığı ilahî ışınların yansımasına benzeyen o ölümcül samanrengini görüyordum. Bunun üzerine, içimde ölümün buz gibi esintisini hissettim. Ardından, eskiden içinde bakışının yüzdüğü berrak sıvıdan yoksun kalmış gözlerindeki ateşi bana çevirdiğinde

ürperdim; çünkü o zaman ıstıraptan kaynaklanan ve dışarıda dikkatimi hiç çekmeyen bazı değişiklikleri fark ettim: Son ziyaretimde gördüğüm, alnındaki hafif kırışıklıklar iyice derinleşmişti; mavimtırak şakakları çukurlaşmış, dikkat çekici bir hal almıştı; gözleri hüzünlü yuvalarına daha da gömülmüş ve çevreleri morarmıştı; üzerinde çürük lekelerinin belirmeye başladığı ve içine giren bir kurdun zamanından önce sararttığı bir meyve gibi pörsümüştü. Tek tutkusu ruhuna seller gibi mutluluk akıtmak olan ben, hayatını ferahlatan, cesaretinin pekiştiği kaynağa zehir mi dökmüştüm? Gidip yanına oturdum ve ona içinde pişmanlığın ağladığı bir sesle:

— Sağlığınız nasıl? diye sordum.

— Evet, diye yanıtladı, gözlerini gözlerime sabitleyerek. Sağlığım, işte burada, dedi bana, Jacques ve Madeleine'i göstererek.

Doğayla mücadelesinden zaferle çıkan on beş yaşındaki Madeleine büyümüş, kadın olmuştu, Bengal gülünün renkleri güneşten yanmış yanaklarının üzerinde yeniden beliriyordu; artık her şeye ısrarlı bir merakla bakan çocuksu rahatlığı kaybolmuş ve başını öne eğmeye başlamıştı; annesi gibi, kısıtlı hareketleri ciddi bir ifadeye bürünmüştü; narin bir bedeni vardı ve korsesinin altındaki güzellikler şimdiden çiçekleniyordu; İspanyollarınkini andıran alnında ikiye ayrılan muhteşem siyah saçları zarafetle parlıyordu. Ortaçağ'ın, kenarları çok ince, görüntüsü çok narin olan ve bu yüzden kırılacakları endişesiyle bakılan o şirin heykelciklerine benziyordu; ama sağlığı, onca çabadan sonra açan bu çiçek yanaklarını bir şeftalinin kadifemsi yumuşaklığıyla bezemişti ve annesininkileri andıran boynundaki ince kıllar ışıkla belirginleşiyordu. O yaşamalıydı! Tanrı bunu insani çiçeklerin en güzel goncasının, gözkapaklarının altındaki uzun kirpiklerinin, annesininki gibi alımlı bir şekilde gelişmeyi vaat eden omuzlarının eğimlerinin üzerine yazmıştı! Bu servi boylu, esmer güzel kızın görüntüsü, kafası irileşmiş, alnının

öne doğru hızla genişlemesi endişe uyandıran, içindeki sarsıntıyı yansıtan yorgun gözleri derinden gelen titreşimlerle yankılanan sesiyle uyum sağlayan on yedi yaşındaki çelimsiz Jacques'ınki ile tezat oluşturuyordu. Genzinden gür bir ses çıkıyor, bakışlarından da yoğun düşünceler yayılıyordu. Bunlar, Henriette'in hızla parlayan alevleriyle güçsüz bir bedeni yiyip bitiren zekâsının, ruhunun, yüreğinin belirtileriydi; çünkü Jacques'ın, bir süre sonra felaketin yere sereceği, İngiliz kızlarınkine benzeyen, canlı renklerle kaplı sütbeyaz bir teni vardı, aldatıcı bir sağlık emaresi! Bana Madeleine'i gösterdikten sonra, Başrahip Dominis'in yanında bir tahtaya geometrik şekiller çizen ve cebir hesaplamaları yazan Jacques'ı işaret eden Henriette'in bakışlarına itaat ettiğimde, çiçeklerin altına gizlenen bu ölü görüntüsü karşısında titredim ve zavallı annenin yanılgılarına saygı gösterdim.

— Onları böyle gördüğümde, neşem kederimi bastırıyor, oysa hastalandıklarında sevinçlerim susuyor, silinip gidiyor. Dostum, dedi, gözleri anneliğin keyfiyle parlayarak, bazı sevgiler bize ihanet etse de, burada ödüllendirilen duygular, yerine getirilen ve başarıyla taçlanan görevler başka yerlerde yaşanan bozgunları telafi ediyor. Jacques da sizin gibi yüksek eğitimli, erdeme yönelen bilgilerle donanmış bir erkek olacak, sizin gibi ülkesinin gururu haline gelecek, belki de yüksek mevkilere gelecek olan sizin desteğinizle ülkeyi yönetecek; ama ilk sevgilerine bağlı kalması için çaba harcayacağım. Madeleine, o güzel kız, şimdiden ulvi bir yüreğe sahip, Alpler'in en yüksek zirvesindeki kar gibi saf, kadının bağlılığıyla ve ince kavrayışıyla yaşayacak, guruyla Lenoncourtlara layık olacak! Geçmişte çok acılar çeken anneleri şimdi çok mutlu, sonsuz, katıksız bir mutluluk içinde; evet, hayatım dopdolu, hayatım her tür zenginliğe açık. Gördüğünüz gibi, Tanrı belli sınırları olan sevgilerimin bağrında neşe çiçeklerini açıyor ve beni tehlikeli bir eğilime sürükleyen sevgilerime keder katıyor.

— Çok güzel, diye haykırdı başrahip. Sayın vikont benim kadar bilgili...

Problemini çözen Jacques hafifçe öksürdü.

— Bugünlük yeter aziz rahip, dedi heyecanlanan kontes, ve özellikle de kimya dersi yok. Ata binin Jacques, diye ekledi bir annenin okşayıcı ama saygın hazzıyla kendini oğlunun kucaklamasına bırakarak ve âdeta anılarıma hakaret etmek için gözlerini bana doğru çevirerek. Hadi canım, temkinli olun.

— Ama, dedim Jacques'ı uzun uzun bakarak izlediği sırada, bana cevap vermediniz, ağrılardan şikâyetçi misiniz?

— Evet, bazen midem ağrıyor. Paris'te olsaydım, günün modası haline gelen bir gastritimin olması onuruna erişecektim.

— Annem sık sık ve çok acı çekiyor, dedi Madeleine.

— Ah! Demek sağlığım sizi ilgilendiriyor!

Bu sözlere damgasını vuran derin ironi karşısında afallayan Madeleine bir annesine bir bana baktı; gözlerim salonunu süsleyen gri ve yeşil kanepesindeki yastığın üzerindeki pembe çiçekleri sayıyordu.

— Bu katlanılmaz bir durum, dedim kulağına.

— Bunun sebebi ben miyim? diye sordu. Sevgili çocuğum, diye ekledi yüksek sesle, kadınların intikamlarını süslemek için takındıkları o acımasız neşe haliyle, çağdaş tarihten haberiniz yok mu? Fransa ve İngiltere birbirlerinin ebedi düşmanı değil mi? Madeleine, onları engin, soğuk, fırtınalı bir denizin ayırdığını biliyor.

Hiç kuşkusuz içlerini çiçeklerle doldurma zevkinden beni mahrum etmek için şöminenin üzerindeki vazoların yerine şamdanlar konmuştu; vazoları daha sonra kontesin odasında buldum. Uşağım geldiğinde, ona talimatlar vermek için dışarı çıktım; getirdiği bazı eşyaları odama yerleştirmek istedim.

— Félix, dedi kontes, yanlış odaya gitmeyin! Teyzemin eski odası şimdi Madeleine'e ait, siz kontun odasının üstündeki odada kalacaksınız.

Suçlu olmama rağmen bir yüreğim vardı ve bütün bu sözler, seçtiği en hassas noktalarıma indirdiği soğuk hançer darbeleriydi. Manevi acılar sabit değil, ruhların hassasiyetiyle ilintilidir; kontes acıların bu evrelerini büyük ıstıraplar çekerek geçmişti; ama özellikle bundan dolayı, dünyanın en mükemmel kadını, daha önce ne kadar iyi yürekli davrandıysa şimdi de o ölçüde acımasız olacaktı. Ona baktığımda başını öne eğdi. Zarif döşenmiş, beyaz ve yeşil renklerin hâkim olduğu yeni odama gittim ve orada ağlamaya başladım. Beni duyan Henriette bir buket çiçekle yanıma geldi.

— Henriette, yoksa hataların en hoş görülebilir olanını bile affetmeyecek durumda mısınız?

— Bana bundan böyle asla Henriette diye hitap etmeyin, zavallı kadın artık yaşamıyor; ama sizi dinleyecek, sevecek ,sadık bir dost olarak Madam de Mortsauf'u her zaman yanınızda bulacaksınız. Félix, daha sonra konuşuruz. Bana hâlâ şefkat besliyorsanız, sizi görmeye alışmama izin verin; sözcüklerin yüreğimi daha az parçalayacağı, cesaretimi biraz olsun toplayacağım bir anda, yalnız o anda konuşuruz. Şu vadiyi görüyorsunuz, dedi Indre'i göstererek, bana hüzün veriyor, yine de onu sevmeye devam ediyorum.

— Ah! İngiltere'ye de, bütün kadınlara da lanet olsun! Krala istifamı sunacağım, burada affedilmiş olarak öleceğim.

— Hayır, o kadını sevin! Artık Henriette yok, bunun bir oyun olmadığını anlayacaksınız.

Bu son sözleri telaffuz ettiği vurguyla yaralarının derinliğini belli ederek uzaklaştı. Hızla odadan çıktım, kolundan tutup ona:

— Demek beni artık sevmiyorsunuz! dedim.

— Bana herkesten çok kötülük yaptınız! Bugün daha az acı çektiğime göre sizi daha az seviyorum; ama *ne asla ne daima* sözü sadece İngilizlere aittir; biz burada *daima* deriz. Makul davranın, hüznümü artırmayın, ve acı çekerseniz, benim bile hâlâ yaşadığımı düşünün!

Tuttuğum soğuk, hareketsiz ama nemli elini geri çekti ve bu gerçekten hüzün verici sahnenin yaşandığı koridoru bir ok gibi aşarak gözden kayboldu. Akşam yemeğinde kont bana aklımdan hiç geçmeyen bir işkence hazırlamıştı.

— Demek Markiz Dudley Paris'te değil?

Ona cevap verirken kıpkırmızı oldum:

— Hayır.

— Tours'da da değil, dedi kont devam ederek.

— Eşinden boşanmadı, İngiltere'ye gidebilir. Kendisine dönerse kocası çok mutlu olacak, dedim kararlı bir ifadeyle.

— Çocukları var mı? diye sordu Madam de Mortsauf, farklı bir ses tonuyla.

— Evet, iki oğlu var.

— Onlar nerede?

— Babalarıyla İngiltere'de.

— Hadi Félix, açıksözlü olalım. Söylendiği kadar güzel mi?

— Böyle bir soruyu nasıl sorarsınız? diye haykırdı kontes, sevilen kadın her zaman kadınların en güzelidir.

— Evet, her zaman, dedim, ona katlanamadığı bir ifadeyle bakarken, gururla.

— Şanslısınız, dedi kont, evet, siz şanslı bir çapkınsınız. Ah! Gençliğimde böyle bir kadının ruhunu ele geçirmiş olsaydım aklımı kaçırırdım...

— Bu kadarı yeter, dedi Madam de Mortsauf, bir bakışla babasına Madeleine'i işaret ederek.

— Ben çocuk değilim, dedi, yeniden gençleştiğini hissederek keyiflenen kont.

Masadan kalktığımızda kontes beni taraçaya götürdü ve orada haykırdı:

— Nasıl olur, kadınlar çocuklarını bir erkeğe feda mı ediyor? Servet, çevre, bunları anlarım, hatta belki de sonsuzluğu da! Ama çocuklar! Çocuklarından yoksun kalmak!

— Evet ve bu kadınlar feda edecek daha fazla şeyleri olsun isterler, her şeylerini verirler...

Kontesin dünyası altüst oldu, düşünceleri birbiriyle çelişti. Mutluluğun bu fedakârlığı haklı çıkaracağından kuşkulanarak, içinde ayaklanan teninin çığlıklarını duyarak bu ürkütücü yücelik karşısında afallamış bir halde boşa geçen hayatının şaşkınlığını yaşadı. Evet, bir an için korkunç bir şüphe duydu; ama yüceliğini ve azizeliğini ifade ederek, dik tuttuğu başıyla ayağa kalktı.

— O zaman, o kadını çok sevin Félix, o kadın benim mutlu kardeşim olacak, dedi gözlerinden yaşlar akarken. Size burada bulamadığınız, benden isteyemeyeceğiniz şeyi verirse bana yaptığı kötülükleri bağışlarım. Haklısınız, size hiçbir zaman sizi sevdiğimi söylemedim ve sizi bu dünyada kabul gören anlamda hiç sevmedim. Ama anneliğin anlamını bilmeyen bir kadın nasıl sevebilir?

— Azize Henriette, sana onun çok yükseklerde zaferle süzüldüğünü, onun bu dünyaya ait bir kadın, düşkün soylardan gelen bir ailenin kızı olduğunu ve senin göklerin kızı, tapılası bir melek olduğunu, yüreğimin sana, sadece bedenimin ona ait olduğunu açıklayabilmem için bu kadar heyecanlı olmamam gerekir; o seninle değişecek, bu değişimin bedeli olarak çekeceği onca acıya rağmen ancak seninle değişecek. Ama bunların hiçbirinin telafisi yok. Ruhum, düşüncelerim, saf aşkım, gençliğim ve yaşlılığım sizin, geçici tutkunun arzuları ve hazları onun; anılarım bütün enginliğiyle senin, en derin unutuluş onun.

— Konuşun, konuşun dostum, bana bunları anlatın! Bir banka oturup hıçkırarak ağlamaya başladı. Félix, demek erdem, yaşamın kutsallığı, annelik sevgisi birer yanılgı değil. Ah! Bu merhemi yaralarıma sürün! Beni sizinle aynı hızla uzanmak istediğim gökyüzüne yükseltecek sözleri tekrarlayın! Beni bir bakışla, ilahî bir sözle kutsayın, iki aydan beri yaptığınız kötülüklerle bana çektirdiğiniz acıları bağışlayacağım.

— Henriette, yaşamımızın sizin bilmediğiniz gizemleri var. Duyguların doğamızın bize esinlediği arzuları bastı-

rabileceği bir yaşta karşılaştım sizinle; ama anısıyla ölüm anında ruhumu sarsacak pek çok sahne, bu dönemin sona yaklaştığını göstermiş olmalı ve sizin daimi zaferiniz onun sessiz hazlarını uzatmaktı. Ancak erkek olmamamız koşuluyla vazgeçmemiz gereken bir güce sahibiz. Besleneceği gıdadan yoksun kalan yürek kendi kendini kemirmeye başlar ve ölüm olmasa bile, ölümü önceleyen bir aşamanın tükenmişliğini hisseder. Doğa uzun süre yanıltılamaz; en ufak bir olayda çılgınlığa benzeyen bir enerjiyle şaha kalkar. Hayır, onu sevmedim, ama çölün ortasında susuz kaldım.

— Çölün! dedi kederle vadiyi göstererek. Ve, diye ekledi, nasıl da akıl yürütüyor, bu incelikli kıyaslamaları da nereden buluyor? Sadık olanların zekâları bu kadar gelişemez.

— Henriette, tesadüfen söylenmiş bazı deyişler yüzünden tartışmayalım. Hayır, ruhum sarsılmadı, ama duygularıma hâkim olamadım. Bu kadın tek sevdiğimin sen olduğunu biliyor. Hayatımda ikincil bir yeri var, bunu o da biliyor ve kabulleniyor; onu terk edebilirim, tıpkı bir fahişeyi terk eder gibi...

— Peki ya o zaman?

— Bana kendisini öldüreceğini söyledi, diye yanıtladım, bu kararın Henriette'i etkileyeceğini sanarak. Ama söylediklerimi dinlerken, dudaklarında düşüncelerinin yansıttıklarından daha anlamlı olan o küçümseyici gülümsemeyle baktı.

— Sevgili vicdanım, diye devam ettim, direnişlerimi, mahvoluşuma neden olan o baştan çıkarmaları bilseydin, o kaçınılmaz...

— Ah! Evet kaçınılmaz! Size fazla inanmıştım! Rahibin hayata geçirdiği ve... Mösyö de Mortsauf'un sahip olduğu o erdemli değerlerden sapmayacağınızı sanmıştım, dedi sesine iğneleyici bir ton katarak. Her şey bitti, dedi biraz ara verdikten sonra, size çok şey borçluyum dostum; bedensel yaşamın içimdeki alevlerini söndürdünüz. Yolun en zorlu kısmı aşıldı, yaşım ilerliyor, işte ağrılarım başladı, yakında

hastalıklı bir kadın olacağım; artık size lütuf yağdıran parıltılı periniz olamayacağım. Lady Arabelle'e sadık kalın. Sizin için yetiştirdiğim Madeleine'e ne olacak? Zavallı Madeleine, zavallı Madeleine! diye tekrarladı hüzünlü bir nakarat gibi. Bana "Anne, Félix'e neden nazik davranmıyorsunuz?" deyişini duysaydınız. Sevimli çocuk!

Batan güneşin yapraklardan süzülen ılık ışınlarının altından bana baktı ve hayatlarımızın enkazına duyduğu tasvir edemediğim bir acıma duygusuyla, o saf geçmişimize geri döndü; ikimizi de ele geçiren o derin düşüncelere kapılıp gitti. Hatıralara gömüldüğümüzde, bakışlarımız vadiden tarlalara, Clochegourde'un pencerelerinden Frapesle'e uzanıyor, bu düşleri, güzel kokan buketlerle, arzularımızın romanlarıyla süslüyordu. Bu, Hristiyan ruhunun saflığıyla keyfini çıkardığı son hazdı. Gözlerimizde bu derece yücelen bu sahne ikimizi de aynı melankoliye sürükledi. Sözlerime inanmıştı ve kendisini onu yerleştirdiğim göklerde izlemeye başladı.

— Dostum, dedi, Tanrı'ya itaat ediyorum, çünkü o bütün bu yaşananlara müdahale etti.

Bunlar, derinliğini çok sonradan kavradığım sözlerdi. Yavaş yavaş taraçalardan yukarı çıktık. Boyun eğmiş bir halde koluma girdi, yüreği kan ağlıyordu, ama yaraları sarılmıştı.

— İnsan yaşamı böyledir, dedi. Mösyö de Mortsauf bu akıbetini hak edecek ne yaptı? Bu durum bize daha mükemmel bir dünyanın varlığını kanıtlıyor. Doğru yolda yürüdüğü için yakınanların vay haline!

Bunun üzerine, yaşam hakkında öyle yerinde değerlendirmeler yaptı ve hayatı çeşitli açılardan öyle derinlemesine ele aldı ki, o soğuk ince hesaplar, bana onun bu dünyadaki her şeye duyduğu tiksintiyi açıkladı. Sekiye geldiğimizde kolumdan çıktı ve şu son cümleyi söyledi:

— Tanrı bize mutluluk duygusunu ve keyfini verdiyse, bu dünyada sadece acı çeken masum ruhları kollaması ge-

rekmez mi? Bu böyle olmalı, değilse ya Tanrı yoktur ya da hayatımız acınası bir şakadan başka bir şey değildir.

Bu son sözlerden sonra hızla içeri girdi, onu Saint Paul'ü yere seren sesin etkisiyle, âdeta yıldırım çarpmış gibi kanepenin üzerine uzanmış buldum.

— Neyiniz var? diye sordum.

— Artık erdem nedir bilmiyorum ve erdemli olduğumun da bilincinde değilim!

Bu sözlerin tınısını tıpkı uçuruma atılmış bir taşın sesi gibi dinlerken ikimiz de taş kesildik.

— Hayatım boyunca yanılmışsam, *onun*, *o kadının* hakkı var demektir! diye ekledi Madam de Mortsauf.

Böylece, son hazzı son mücadele izledi. Kont geldiğinde, asla yakınmayan kontes bu kez yakındı; ona ağrılarının kaynağını anlatması için yalvardım, ama bunu reddetti ve birbirlerinin ardı sıra beliren türlü türlü vicdan azabıyla beni baş başa bırakıp yatmaya gitti. Madeleine de annesine eşlik etti ve ertesi sabah ondan, annesinin önceki gün yaşadığı yoğun duygular nedeniyle sürekli kustuğunu öğrendim. Böylece, ona hayatımı vermek isterken onu öldürmüş oluyordum.

— Sevgili kont, dedim beni tavla oynamaya zorlayan Mösyö de Mortsauf'a, kontesin rahatsızlığı çok ciddi, henüz onu kurtaracak zaman var, Origet'yi çağırın ve karınıza onun tavsiyelerine uyması için yalvarın...

— Beni az kalsın öldürecek olan Origet'yi mi? dedi sözümü keserek. Hayır, hayır, Carbonneau'yu çağırtacağım.

O hafta ve özellikle ilk günler, her şey beni hüzünlendirdi, yüreğim körelmeye başladı, gururum incindi, ruhum yaralandı. Boşluğun ürkütücülüğünü anlamak için, her şeyin, bakışların, iç çekişlerin merkezinde yer almak, yaşamın, herkesin ışığını aldığı ocağın kaynağı olmak gerekti. Aynı nesneler oradaydı, ama onları canlandıran ruh sönmüş, bir alev gibi silinip gitmişti. Aşk uçup gittiğinde, âşıkların birbirlerini

bir daha görmemelerinin ne denli korkunç bir zorunluluk olduğunu anladım. Her şey olduğun yerde bir hiç olmak! Yaşamın neşeli ışıklarının parıldadığı yerde ölümün sessiz soğukluğuyla karşılaşmak! Bu kıyaslamalar beni tüketiyor. Kısa süre sonra, gençliğimi karartan o her tür mutluluktan habersiz günlerimi arar oldum. Sanırım umutsuzluğum kontesi hüzünlendirecek kadar derindi. Bir gün, yemekten sonra hep birlikte nehir kenarında gezinirken, kendimi bağışlatmak için son bir çaba harcadım. Jacques'tan kız kardeşiyle önden yürümesini rica edip kontu kendi haline bıraktım ve Madam de Mortsauf'u kayığa doğru götürdüm:

— Henriette, lütfen bir şey söyleyin, yoksa kendimi Indre'e atarım! Evet, hata yaptım, bu doğru; ama yüce bağlılığını gösteren köpeği taklit etmedim mi? Onun gibi utanç içinde geri geldim; köpek kusur işlerse cezalandırılır, ama kendisini döven ele tapar; beni parça parça edin, ama yüreğinizi geri verin...

— Zavallı çocuk! dedi, siz her zaman için oğlum değil misiniz?

Koluma girdi ve sessizce Jacques ve Madeleine'in yanına gitti, onlarla birlikte tarlaların arasından Clochegourde'a dönerken beni, komşularıyla ilgili olarak, politikadan söz etmeye başlayan kontla baş başa bıraktı.

— Geri dönelim, dedim, başınız açık, akşam serinliği sizi hasta edebilir.

— Sevgili Félix, bana acıyorsunuz! diye yanıtladı niyetimi yanlış anlayarak. Karım beni asla teselli etmek istemedi, belki de bir bildiği vardır.

Eskiden beni asla kocasıyla yalnız bırakmazdı, şimdiyse yanına gitmek için bahanelere ihtiyacım vardı. Çocuklarıyla birlikteydi, Jacques'a tavlanın kurallarını anlatıyordu.

— İşte, dedi, karısının iki çocuğuna gösterdiği sevgiyi daima kıskanan kont, işte her zaman tek bırakılmamın nedenleri. Sevgili Félix, kocalar daima ihmal edilir; en erdemli

kadın bile karıkoca sevgisinden çalacağı zamanı karşılamanın bir yolunu bulur.

Kontes hiç yanıt vermeden çocuklarıyla ilgilenmeye devam etti.

— Jacques, dedi kont, buraya gelin!

Jacques bu çağrıya uymak istemezmiş gibiydi.

— Babanız sizi çağırıyor, hadi oğlum, dedi, annesi Jacques'ı iteleyerek.

— Beni sevmek için talimat almaları gerekiyor, dedi bazen durumu doğru değerlendiren kont.

— Mösyö, dedi kontes, elini birkaç kez Madeleine'in Güzel Ferronnière[13] usulü saçlarının arasından geçirirken, zavallı kadınlara haksızlık etmeyin; hayatın yükünü taşımaları her zaman kolay değildir ve belki de çocuklar bir annenin erdemleridir!

— Sevgilim, dedi makul davranmaya çalışan kont, söyledikleriniz, çocukları olmasa kadınların erdemden yoksun kalacakları ve kocalarını terk edip gidecekleri anlamına geliyor.

Kontes aniden ayağa kalktı ve Madeleine'i sekiye götürdü.

— İşte evlilik böyledir, sevgili dostum, dedi kont. Böyle çıkıp giderek saçmaladığımı mı ifade etmek istiyorsunuz, diye bağırdı oğlunu elinden tutarak, ardından sekideki karısının yanına gelerek ona öfkeyle baktı.

— Tam tersine mösyö, beni korkuttunuz. Düşünceleriniz beni fazlasıyla ürkütüyor, dedi, bana suçlu gibi bakarken derinden gelen bir sesle. Erdem, insanın kendisini çocukları ve kocası için feda etmesi değilse, nedir?

— Fe-da et-mek! diye karşılık verdi, her heceyi kurbanının yüreğine indirdiği bir demir çubuk darbesine dönüştüren kont. Çocuklarınız için neyi feda ediyorsunuz? Benim için neyi feda ediyorsunuz? Neyi? Cevap versenize! Cevap vermeyecek misiniz? Burada neler olup bitiyor? Ne demek istiyorsunuz?

13 Leonardo da Vinci'nin *Belle Ferronnière* tablosundaki saç modeli. (ç.n.)

— Mösyö, Tanrı aşkı için sevilmek mi yoksa karınızın sadece erdem adına erdemli olması mı sizi memnun eder?

— Madam haklı, dedim, sonsuza dek kaybolmuş umutlarımı boşalttığım bu iki yüreği titreştiren ve en derin kederlerimin ifadesi olan boğuk çığlığımla, kükrediğinde her şeyi susturan bir aslan gibi, bu tartışmayı yatıştıran heyecanlı bir sesle söze girerek. Evet, aklın bize verdiği en güzel ayrıcalık, mutlulukları bizim eserimiz olan ve ince hesaplarla ya da görev uğruna değil, tükenmeyen ve istekli bir sevgiyle mutlu kıldığımız varlıklara erdemlerimizi aktarabilmektir.

Bu sözleri duyan Henriette'in gözlerinde bir damla yaş parladı.

— Ve sevgili kont, bir kadın elinde olmadan toplumun kendine dayattıklarından farklı bir duygunun etkisi altına girmişse ve bu duyguyu dizginleyerek, kendisini çocuklarına ve kocasına *feda etmişse*, onun bu duygunun karşı konulmazlığı ölçüsünde erdemli olacağını itiraf edin. Zaten bu teori, ne yazık ki, ne aksi bir örnek sunan bana ne de hiçbir ilgisi olmayan size uygulanabilir...

Hem nemli hem de yakıcı bir el elimin üstüne bırakıldı, elimden sessizce destek aldı.

— Siz güzel bir ruha sahipsiniz Félix, dedi kont ve elini zarafetle beline doladığı karısını kendine doğru çekerken ona, sevgilim, kuşkusuz hak ettiğinden fazla sevilmek isteyen zavallı bir hastayı affedin, dedi.

— Her şeyini feda eden yürekler vardır, dedi kontes, bu sözlerin kendisi için söylendiğini sanan kontun omzuna yaslanarak. Bu yanlış anlaşılma kontesin garip bir şekilde titremesine neden oldu, tokası düştü, saçları çözüldü, rengi soldu; ona destek olan kocası, karısının bayılacağını hissederek âdeta kükredi; onu tıpkı kızıymış gibi kavradı ve salondaki kanepenin üzerine yatırdı. Hepimiz etrafına toplandığımızda, Henriette, görünürde çok sıradan, ama ruhunun paramparça olduğu bu çok ürkütücü sahnenin sırrını sadece bizim bildiğimizi anlatmak istercesine elimi tuttu.

— Haksızlık ettim, dedi alçak sesle, kontun bir bardak portakal çiçeği suyu istemek için bizi yalnız bıraktığı sırada, size şükran borçluyken sizi ümitsiz kılmak istediğim için binlerce kez haksızlık ettim. Sevgili çocuğum, sizbenim takdir edebileceğim hayran olunası iyi bir yüreğe sahipsiniz. Evet, bunu biliyorum, tutkudan kaynaklanan iyilikler vardır. Erkek birçok şekilde iyi olabilir; küçümsemeyle, alışkanlıkla, ince hesaplarla, kişiliklerinin umursamazlığıyla iyi olabilir; ama siz, dostum, her açıdan iyisiniz.

— Öyleyse, dedim, bendeki her yüceliğin kaynağının siz olduğunuzu bilin. Demek artık benim sizin eseriniz olduğumun farkında değilsiniz, öyle mi?

— Bu sözler bir kadının mutlu olması için yeter, diye yanıtladı, kont geri gelirken. Daha iyiyim, dedi ve ayağa kalktı, temiz havaya ihtiyacım var.

Hep birlikte henüz çiçeklenen akasyaların güzel kokular yaydığı taraçaya indik. Sağ kolumu tutup kederli düşüncelerini dile getirmek için yüreğinin üzerine koydu; ama bu, ona göre, sevdiği kederlerin ifadesiydi. Kuşkusuz benimle baş başa kalmak istiyordu; ama kadınlığın kurnazlıkları konusunda acemi olan hayal gücü kendisine çocuklarını ve kocasını oradan uzaklaştıracak bir çözüm yolu öneremiyordu; yüreğinin yükünü benimkine boşaltacak uygun bir an ayarlamak için zihnini yorarken, biz de önemsiz şeylerden konuştuk.

— Uzun zamandır arabayla dolaşmadım, dedi, nihayet akşamın güzelliğinin farkına vararak. Mösyö, sizden rica ederim, bir tur atabilmem için talimat verin.

Dua saatinden önce konuşmamızın mümkün olmadığını biliyor ve kontun bana tavla oynamayı önermesinden korkuyordu. Kocası yattıktan sonra bu güzel kokan ılık taraçada benimle baş başa kalabilirdi; ama belki de aralarından şehvet dolu ışıltıların sızdığı bu gölgeliklerin altında benimle yalnız kalmaktan, gözlerimizin çayırların arasından

akan Indre'i kucaklayacağı korkuluk boyunca gezinmekten endişeleniyordu. Tonozları kasvetli ve sessiz bir kilise nasıl dua telkin ederse, ayın aydınlattığı, içe işleyen parfümler yayan ve ilkbaharın boğuk gürültüleriyle canlanan yapraklar da tıpkı öyle duyguları canlandırır ve iradeyi güçsüzleştirir. İhtiyarların tutkularını yatıştıran kırlar gençlerin yüreğini harekete geçirir; bunu biliyorduk! İki çan sesinin dua saatini haber vermesi üzerine kontes titredi.

— Sevgili Henriette'im, neyiniz var?

— Henriette artık yaşamıyor. Yetinmesini bilmeyen, o kaprisli kadını yeniden yaratmayın; artık erdemli duyguları Tanrı'nın size söylettiği sözlerle pekişen dingin bir dostunuz var. Bütün bunları daha sonra konuşacağız. Duaya geç kalmayalım. Bugün sıra bende.

Kontes hayatın bahtsızlıklarına karşı Tanrı'dan yardım istemek için telaffuz ettiği sözlere sadece benim etkilenmediğim bir vurgu katıyor ve Arabelle'le sözleştiklerimizi unutmamın yol açtığı bir beceriksizlik nedeniyle, boyun eğmek zorunda kalacağı korkunç bir heyecanı hissetmesini sağlayan o önsezi yeteneğini kullanıyor gibiydi.

— Atlar koşulana kadar üç el atacak zamanımız var, dedi beni salona götüren kont. Siz karımla gezintiye çıkacaksınız, ben yatacağım.

Oynadığımız bütün partiler gibi, bu da gürültülü oldu. Kontes, kendi odasından da Madeleine'in odasından da kocasının sesini duyabiliyordu.

— Konukseverliğinizi garip bir şekilde suistimal ediyorsunuz, dedi salona gelip konta.

Ona afallamış bir ifadeyle baktım, bu katı tavırlarına alışamıyordum; eskiden olsa beni kontun zorbalıklarından korumaya yanaşmayacaktı, o zamanlar acılarını paylaştığımı, onun aşkı için bu sıkıntılara sabırla katlandığımı görmekten hoşlanırdı.

— Yine *zavallı dostum! Zavallı dostum!* diye mırıldandığınızı duymak için hayatımı verirdim, dedim kulağına.

İma ettiğim anları hatırlayarak başını öne eğdi; bakışlarını belli etmeden bana çevirdi, bu bakış, başka bir aşkın hazlarına tercih edilen kalbindeki kaçamak çarpıntıdan zevk alan bir kadının sevincini yansıtıyordu. Bunun üzerine, aynı hakarete her maruz kaldığımda yaptığım gibi, anlaşıldığımı sanarak onu affettim. Kont oyunu kaybediyordu, partiyi yarıda kesmek için yorgun olduğunu söyledi ve arabayı beklemek için çayırların etrafında dolaşmaya gittik; kont yanımızdan ayrılır ayrılmaz, yüzümün çok canlı bir şekilde parlaması üzerine, kontes beni meraklı ve şaşkın bakışlarla sorguladı.

— Henriette yaşıyor, dedim, her zaman sevildim; beni, yüreğimi incitmek için üzdüğünüz çok açık; hâlâ mutlu olabilirim!

— Bende kadınlığın bir parçası kalmıştı, dedi endişeyle ve onu da şu an beraberinizde götürüyorsunuz. Hak ettiğim ıstıraba katlanmam için bana cesaret veren Tanrı'ya şükürler olsun! Evet, sizi daha çok seviyorum, İngiliz yuvarlanmak üzere olduğum uçurumu aydınlattı.

O sırada arabaya bindik, arabacı nereye gideceğimizi sordu.

— Ağaçlıklı yoldan Chinon'a doğru gidin, Charlemagne arazilerinden ve Saché yolundan geçeceğiz.

— Bugün günlerden ne? dedim heyecanla.

— Cumartesi.

— Madam, oradan gitmeyin, cumartesi akşamları tavuk satmak için Tours'a gidiyorlar, onların arabalarıyla karşılaşacağız.

— Size söylediğimi yapın, dedi arabacıya bakarak.

Tonlamalarımızı en önemsiz heyecanı bile anlayacak kadar iyi tanıyorduk. Henriette her şeyi anlamıştı.

— Bu geceyi seçerken, tavuk satıcılarını düşünmediniz, dedi hafif alaycı bir vurguyla. Lady Dudley Tours'da. Yalan söylemeyin, sizi bu yakınlarda bekliyor. *Bugün günlerden ne? Tavuk satıcıları! Arabalar!* diye ekledi. Eskiden gezintiye çıktığımızda hiç böyle gözlemlerde bulunur muydunuz?

— Bunlar, Clochegourde'da her şeyi unuttuğumu kanıtlıyor.

— Sizi bekliyor mu?

— Evet.

— Saat kaçta?

— On birle gece yarısı arasında.

— Nerede?

— Arazilerde.

— Beni kandırmayın, ceviz ağacının altında, öyle değil mi?

— Arazilerde.

— Tamam, gidiyoruz, bunu öğreneceğim.

Bu sözleri duyduğumda hayatımın nihai olarak sabitlendiğini hissettim. Bir anda, duyarlılığımın tükenmesi, meyvelerin çiçeklerine benzeyen o hoş hazların tekrarlanan sarsıntılarla yok olması tehlikesini barındıran bu kederli mücadeleyi Lady Dudley ile evlenerek sonlandırmaya karar verdim. Ürkek sessizliğim henüz yüceliğini tam anlamıyla sezemediğim kontesi incitti.

— Bana kızmayın, dedi altın sesiyle, bu, sevgili dostum, benim cezam. Asla burada olduğu gibi sevilmeyeceksiniz, diye devam etti, elini yüreğinin üzerine koyarak. Size bunu itiraf etmedim mi? Markiz Dudley beni kurtardı. Aşkın lekeleri onun olsun, böyle şeyleri hiç kıskanmam. Ben meleklerin şanlı aşkını isterim! Geldiğinizden beri, düşüncelerimde büyük gelişmeler kaydettim. Hayatı yorumladım. Ruhu yükseltin, onu parçalarsınız; yükseldikçe daha az sempatiyle karşılaşırsınız; vadide acı çekmek yerine, yüreğinde kaba saba bir çobanın attığı oku taşıyarak süzülen bir kartal gibi göklerde acı çekersiniz. Artık gökyüzünün ve yeryüzünün uyuşmaz olduklarını anlıyorum. Evet, Tanrı, ancak semavi âlemde yaşamak isteyenler için mevcuttur. Bu yüzden ruhumuz her tür dünyevi nesneden kopmalıdır; dostları, çocuklar gibi, kendimiz için değil, onlar için sevmeliyiz; *ben*

felaketlere ve kedere yol açar. Yüreğim kartallardan daha yükseklere çıkacak; beni yanılgıya düşürmeyecek aşk orada. Dünyevi yaşamı sürdürmeye gelince, bu yaşam tarzı duyuların egoizmini içimizdeki meleğin tinselliğine üstün kılarak bizi fazlasıyla sıradanlaştırıyor. Tutkunun ürkütücü derecede fırtınalı hazlarının bedeli ruhun dengesini altüst eden can sıkıcı endişelerdir. O fırtınaların coştuğu deniz kenarına geldim, onları çok yakından gördüm; beni çoğu zaman bulutlarıyla sardılar, dalgalar her zaman ayağımın dibinde kırılmadı, onların sıkıca kavradıkları yürekleri nasıl üşüttüğünü hissettim; yükseklere çekilmeliyim, yoksa bu uçsuz bucaksız denizin kıyısında öleceğim. Sizde, beni üzenlerin hepsi gibi, erdemimin bekçilerini görüyorum. Ne mutlu ki gücümle orantılı endişelerle iç içe geçen hayatım, böylece kötücül tutkulardan uzak durdu, hiçbir çekiciliğe kapılmadan daima Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmek için hazır bekledi. Bizim bağlılığımız, mantığa aykırı bir çaba, yüreklerini, insanları ve Tanrı'yı tatmin etmeye çalışan iki saf çocuğun çabası *oldu*. Çılgınlıktı, Félix!.. Ha, şimdi aklıma geldi, size nasıl hitap ediyor?

— Amédée. Félix sadece size ait olan bir başka varlık.

— Henriette ölmekte zorlanıyor, dedi hüzünlü bir gülümsemeyle. Ama mütevazı Hristiyan kadının, gururlu annenin dün sarsılan erdemleri bugün güçlenen kadının ilk çabasıyla ölecek. Size ne diyebilirim ki? Tamam, o zaman, evet: Hayatım en büyük olaylarla karşılaştığında en önemsiz olaylarda olduğu gibi kendi içinde tutarlıdır. Annemin, şefkatin ilk köklerini salacağım yüreği, orada içine nüfuz edebileceğim küçük bir nokta arama ısrarıma rağmen, daima bana kapalıydı. Ölen üç erkek çocuğunun ardından doğan bir kızdım ve ebeveynimin şefkat haznesinde onların yerini doldurmaya çalışmam boşunaydı; aile onurunda açılan bu yarayı iyileştiremiyordum. Ölüm, bu kasvetli çocukluğun ardından tanıdığım, tapılası teyzemi elimden hemen aldı.

Kendimi adadığım Mösyö de Mortsauf bana durmadan darbe indirdi, zavallı adam bunu yaptığının farkında değildi! Aşkına çocuklarınkine benzer bir bencillik hâkimdi; başıma açtığı dertlerin sırrına vâkıf değildi, yine de her zaman affedildi! Tenime tüm kederiyle, ruhuma tüm nitelikleriyle, kişiliğime o masum sevinçleriyle tutunan çocuklarım, o sevgili çocuklar bana annelerin ne kadar güçlü, ne kadar sabırlı olduğunu kanıtlamak için gönderilmedi mi? Ah! Evet, onlar benim erdemlerim! Onlar tarafından, onlarda, onlara rağmen ne acılara maruz kaldığımı biliyorsunuz. Anne olmak, benim için, daima ıstırap çekme hakkını satın almak anlamına geldi. Hâcer çölde bağırdığında, bir melek, o çok sevilen köle için, arı suların aktığı bir kaynak yarattı; ama beni götürmek istediğiniz o berrak kaynak (hatırlıyor musunuz?) Clochegourde'un etrafına sularını yaymaya başladığında, bana sadece ıstırap getirdi. Evet, siz beni daha önce bilmediğim hüzünlere sürüklediniz. Tanrı, hiç kuşkusuz, sevgiyi ancak kederle tanıyanı bağışlayacaktır. Ama bana en derin kederleri siz yaşattınız, belki de bunları hak etmiştim. Ah! Evet Félix, bir alna kondurulan kaçamak bir öpücük belki de içinde günahları barındırır! Belki de, akşamları çocuklar ve kocayla yapılan bir gezintide, onlara ait olmayan anılar ve düşüncelerle baş başa kalabilmek ve böylece ruhun bir başkasıyla bir araya gelmesini sağlamak için öne doğru atılan hızlı adımların kefaretini ağır bir şekilde ödemek gerekir! İçimizdeki varlığın kucaklaşmalara ayrılan yere yerleşmesi için toparlanıp küçülmesi belki de günahların en ağırıdır. Bir kadının, alnının dokunulmazlığını korumak üzere, kocasına saçlarını öptürmek için başını eğmesi günahtır! Ölüme yaslanarak geleceği kurmak, huzurlu bir anneliği, akşamlan mutlu bir annenin duygulu bakışları altında bütün ailenin hayranlık duyduğu babalarıyla oynayan güzel çocukları hayal etmek de günahtır! Evet, günah işledim, büyük günahlar işledim! Rahibin kuşkusuz çok hoşgörülü yaklaştığı bu hata-

ların bedelini yeterince ödetmeyen kilisenin cezalarından haz aldım. Tanrı, hiç kuşkusuz intikamını almak için, cezasını bu günahları işleyenlerin yüreklerine yerleştirdi. Size saçlarımı vermek bir umut vadetmek anlamına gelmez mi? Peki neden beyaz elbise giymeyi seviyordum? Böylece, sizin zambağınızı daha iyi ifade edeceğimi sanıyordum; beni ilk kez beyaz bir elbiseyle görmediniz mi? Ne yazık! Çocuklarımı daha az sevdim, çünkü her derin sevgi borçlu olduğumuz sevgilerin kaynağından beslenir. Anlıyor musunuz Félix? Her kederin bir anlamı vardır. Bana Mösyö de Mortsauf'tan ve çocuklarımdan daha güçlü darbeler indirin. O kadın Tanrı'nın öfkesinin bir aracı, ona hiç kin beslemeden gülümseyerek yaklaşacağım. Bir Hristiyan, bir eş ve anne olmamdan dolayı onu sevmem gerekir. Eğer, söylediğiniz gibi, yüreğinizi solduracak bir ilişkiden sizi korumaya katkıda bulunduysam, o İngiliz benden nefret etmemeli. Bir kadın sevdiği erkeğin annesini sevmeli ve ben sizin annenizim! Yüreğinizden ne istedim? Madam Vandenesse'in boş bıraktığı yeri. Ah! Evet, benim soğuk tavırlarımdan her zaman yakındınız; ben sizin sadece annenizim! Geldiğinizde elimde olmadan söylediğim sert sözlerden dolayı beni bağışlayın, çünkü oğlunun çok sevildiğini öğrenen bir annenin buna sevinmesi gerek.

Başını göğsüme yasladığında "Bağışlayın! Bağışlayın!" diye tekrarladı. O anda sesinde daha önce hiç duymadığım bir vurgu vardı. Bu, ne kendi genç kız sesine ve neşeli tınılarına ne kendi kadınsı sesine ve sözcüklerini bitirirken kullandığı buyurgan soneklerine ne de kederli annenin iç çekişlerine benziyordu; yeni kederler için, yürek parçalayıcı, yeni bir sesti.

— Size gelince Félix, diye devam etti kendini toparladığında, siz kötülük nedir bilmeyen bir dostsunuz. Ah! Yüreğimdeki yerinizden hiçbir şey kaybetmediniz, hiçbir şeyden yakınmayın, en ufak bir vicdan azabı duymayın. Sizden, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir gelecek adına, en derin

hazları feda etmenizi istemek bencilliğin son raddesi değil mi? Çünkü bir kadın bu hazları tadabilmek için çocuklarını terk ediyor, statüsünden vazgeçiyor ve sonsuzluğu reddediyor. Sizin benden üstün olduğunuzu kaç kez düşündüm, siz yüce ve soyluydunuz, bense küçülmüştüm ve suçluydum! Tamam, söyleyeceklerimi söyledim, sizin için ancak bir yıldız, yükseklerde parlayan, soğuk ama hiç sönmeyecek bir ışık olabilirim. Ancak, Félix, seçtiğim kardeşimi tek yanlı olarak sevmeme izin vermeyin. Siz de beni sevin! Bir ablanın sevgisi ne kötü bir gelecek ne de sıkıntılı anlar vaat eder; sizin mutlu yaşamınızla yaşayacak, sizin kederleriniz için üzülmekten asla vazgeçmeyecek, sevinçlerinizle neşelenecek, sizi mutlu kılacak kadınları seveceksiniz, ihanetleri affetmeyecek bu hoşgörülü ruha yalan söylemeniz gerekmeyecek. Beni böyle sevecek bir erkek kardeşim olmadı. Şimdiye dek kuşkular ve fırtınalarla geçen bağlılığımızı o uysal ve kutsal sevgiye dönüştürmek için her tür gururdan arınacak kadar yüce olun. Bu şekilde yaşamaya devam edebilirim. Lady Dudley'nin elini sıkarak ilk adımı ben atacağım.

Ağlamıyordu! Kederli bir bilgeliği yansıtan ve benden ruhunu ve acılarını gizleyen son tülü de kaldıran bu sözleri telaffuz ederken bana ne sıkı bağlarla bağlandığını, aradaki güçlü zincirleri benim nasıl da baltaladığımı gösteriyordu. Bu arada, sel gibi boşanan yağmuru fark etmeyecek kadar kendimizden geçmiştik.

— Sayın kontes biraz burada dinlenmek ister mi? dedi arabacı, Ballan'ın en büyük hanını işaret ederek.

Kontes onayladığını belli edercesine başını salladı ve yaklaşık yarım saat boyunca, Madam de Mortsauf'un gecenin on birinde burada ne işi olduğunu, Tours'a mı gittiğini, yoksa oradan geri mi döndüğünü merak eden hanın konuklarının şaşkın bakışları altında sundurmanın dibinde bekledik. Fırtına dinmişti; ayın, göğün üst katmanlarındaki rüzgârın hızla sürüklediği yüksek sis bulutlarını aydınlatma-

sını engellemeyen ve Tours'da *brouée* olarak anılan yağmur durduğunda, arabacı handan çıkıp beni sevindirecek şekilde arabayı ters istikamete döndürdü.

— Talimatlarımı yerine getirin, diye seslendi kontes.

Bunun üzerine, Charlemagne arazilerine giden yola girdiğimizde yağmur yeniden başladı. Yolun yarısına geldiğimizde, Arabelle'in gözde köpeğinin havlamalarını duydum; aniden bir meşelikten fırlayan bir at yolu bir hamlede aştı, toprak sahiplerinin ekime uygun sanılan bu ekilmemiş arazilerdeki topraklarını birbirinden ayırmak için kazdığı çukurun üzerinden sıçradı ve Lady Dudley arabanın geçişini görmek için arazinin kenarına geldi.

— Bir günah işlemeden âşığını böyle beklemek ne kadar keyifli, dedi Henriette.

Lady Dudley köpeğin havlamalarından arabada olduğumu anlamıştı; kuşkusuz, kötü hava yüzünden onu almaya geldiğimi sanmıştı. Markizin bulunduğu yere geldiğimizde, kendisine özgü süvari ustalığıyla atına atlayarak yolun kenarına doğru uçarcasına ilerledi; Henriette bu sahneyi bir mucizeymiş gibi hayranlıkla izledi. Arabelle sevimliliğini belli edercesine bana sadece ismimin son hecesiyle hitap ederdi, İngiliz aksanıyla telaffuz ettiği bu sesleniş dudaklarına perilere yaraşır bir çekicilik yayardı. *My dee,* diye seslenirken onu sadece benim duyduğumu sanmış olmalıydı.

— Evet madam, o burada, diye karşılık verdi kontes, sabırsız yüzünü uzun buklelerin garip bir şekilde çevrelediği bu fantastik yaratığı ayışığında izlerken.

İki kadının birbirlerini ne büyük bir hızla inceledikleri-ni bilirsiniz. Rakibesini tanıyan Lady Arabelle görkemli bir İngiliz tavrı takındı; bizi İngiliz horgorüsünü yansıtan bir bakışla süzdü ve bir ok hızıyla fundalıkta gözden kayboldu.

— Hemen Clochegourde'a! diye bağırdı, bu sert bakış yüreğine bir balta gibi inen kontes.

Arabacı Saché yolundan daha engebesiz olan Chinon yoluna yönelmek için arabayı döndürdü. Araba araziler bo-

yunca yeniden ilerlerken, Arabelle'in atının öfkeyle dörtnala koşturduğunu ve köpeğinin adımlarını duyduk; üçü birden fundalığın diğer yanından koruluğu katediyordu.

— Gidiyor, onu bir daha hiç görmemek üzere kaybediyorsunuz, dedi Henriette.

— Giderse gitsin! diye yanıtladım. Bunun için pişmanlık duyacak değilim.

— Ah! Zavallı kadınlar, diye haykırdı kontes, merhamet dolu bir dehşete kapılarak. Ama nereye gidiyor?

— Grenadière'e, Saint-Cyr yakınlarında küçük bir eve.

— Tek başına gidiyor, dedi Henriette, kadınların aşk hususundaki dayanışmalarını ve birbirlerini asla yalnız bırakmadıklarını belli eden bir ses tonuyla.

Clochegourde'un ağaçlıklı yoluna girdiğimiz sırada, Arabelle'in köpeği arabanın önüne doğru koşarak neşeyle havladı.

— Bizden önce gelmiş, diye haykırdı kontes. Kısa bir aranın ardından: Bu kadar güzel bir kadın görmemiştim, dedi. Ne güzel eller! Ne güzel ayaklar! Ne güzel bir endam! Teni zambağı gölgede bırakıyor ve gözleri elmas gibi parlıyor! Ama ata biraz fazla iyi biniyor, gücünü göstermeyi seviyor olmalı; onun hareketli ve şiddete meyilli bir kadın olduğunu sanıyorum. Üstelik, bana, görgü kurallarını gözüpekçe çiğnermiş gibi göründü; yasaları tanımayan bir kadın sadece kaprislerine göre davranmaya eğilimlidir. Bunca parıltı saçmayı, kendini göstermeyi seven kadınlar sebatkârlıktan nasibini almamıştır. Bana göre aşk öncelikle huzur ister. Ben aşkı iskandil edilemez, şiddetli olsalar da, nadiren patlak veren kasırgaların belirli sınırlar içinde kaldığı, iki varlığın, lüksünden ve gösterişinden nefret ettikleri dünyadan uzakta, çiçekli adasında yaşadıkları, uçsuz bucaksız bir göl olarak düşünmüştüm. Ama, belki de yanılıyorum, aşk kişiliklerin izlerini taşıyor olmalı. Doğanın kuralları iklimlere göre biçimlenebiliyorsa, aynı şey neden

duygular için de geçerli olmasın? Kuşkusuz, genel yasaya topluca bağlı olan duygular dışavurum tarzları sebebiyle birbiriyle çelişiyor. Her ruhun bir üslubu vardır. Markiz, erkeğin gücüyle mesafeleri aşan, harekete geçen, yaratıcılaşan, sevgilisini tutsaklıktan kurtarmak için zindancıyı, muhafızları, cellatları öldürmeyi göze alan güçlü bir kadın; oysa bazı kadınlar sadece bütün ruhlarıyla sevmesini bilir; tehlike karşısında diz çöker, dua eder ve ölürler. Bu iki kadın tipinden hangisi sizin daha fazla hoşunuza gidiyor, işte asıl sorun bu! Ama evet, markiz sizi seviyor, sizin için onca fedakârlık yaptı! Belki de artık onu sevmediğinizde bile sizi sevmeye devam edecektir!

— Sevgili melek, bana bir gün söylediklerinizi tekrarlamama izin verin: Bunca şeyi nereden biliyorsunuz?

— Her acının öğrettiği bir şey vardır, onca acı çektiğim için bilgim derindir.

Verilen talimatı işiten uşağım taraçalardan geri döneceğimizi sandığı için atımı yol kenarında hazır bekletiyordu; Arabelle'in köpeği atın orada olduğunu hissetmişti ve gayet doğal bir meraka kapılan sahibesi, kuşkusuz gizlice yol aldığı korulukların arasından onu izlemişti.

— Hadi gidip barışın, dedi gülümseyen ve hüznünü belli etmeyen Henriette. Benim niyetim konusunda ne kadar yanıldığını söyleyin: Ona kendisine ait olan hazinenin değerini göstermek istemiştim; ona sadece iyi duygular besleyen yüreğimde öfkeye ya da küçümsemeye yer yok; ona rakibesi değil, ablası olduğumu anlatın.

— Onun yanına gitmeyeceğim! diye haykırdım.

— Bazı sahiplenici davranışların hakarete dek vardığını hiç fark etmediniz mi? dedi, idealleri için ölmeye gidenlerin görkemli gururuyla. Hadi, gidin!

Ne durumda olduğunu anlamak için Lady Dudley'ye doğru koştum. "Bana kızmaya ve benden ayrılmaya kalkarsa Clochegourde'a geri döneceğim!" diye düşündüm. Köpek beni bir meşenin altına götürdüğünde markiz üzerime atıla-

rak bana *Away! away!*[14] diye bağırdı Yapabileceğim tek şey gece yarısı varacağımız Saint-Cyr'e kadar onu izlemekti.

— O kadının sağlığı oldukça yerinde, dedi Arabelle atından inerken.

Ben olsaydım ölürdüm! anlamına gelen bir ifadeyle yaptığı bu soğuk gözlemin içerdiği bütün iğneleyici imaları sadece onu tanıyanlar anlayabilirdi.

— Madam de Mortsauf hakkında yapacağın o zehir saçan şakaların hepsini yasaklıyorum, diye yanıtladım.

— Değerli yüreğinde önemli yer tutan bir varlığın sağlığının mükemmel olduğunu söylemek alteslerinin hoşuna gitmedi mi? Fransız kadınlarının, âşıklarının köpeklerinden bile nefret ettikleri söylenir; oysa biz İngiltere'de yüce beyefendilerimizin sevdiklerini sever, nefret ettiklerinden nefret ederiz, çünkü lordlarımıza bağlı yaşarız. Bu yüzden, o kadını sizin sevdiğiniz kadar sevmeme izin verin... Ancak, sevgili çocuk, dedi yağmurdan ıslanmış kollarını boynuma dolayarak, bana ihanet etseydin, ne ayakta ne yatakta olurdum ne arkasında uşaklar bulunan bir arabaya biner ne de Charlemagne arazilerinde ya da dünyanın herhangi bir ülkesinin arazilerinde gezinirdim, ne yatağıma uzanır ne de atalarımın çatısına sığınırdım! Artık yaşamazdım. Ben kadınların aşktan öldükleri Lancashire'da doğdum. Seni tanımak ve bırakmak! Seni ölüme bile bırakmazdım, çünkü ölüme seninle giderdim.

Beni beğenilerini sergileyen konforlu odasına götürdü.

— Onu sev sevgilim, dedim coşkuyla, o seni seviyor, seni üstten bakarak değil, içtenlikle seviyor.

— İçtenlikle mi yavrucuğum? dedi, binici kıyafetlerinin bağını çözerken.

Bir âşığın gururuyla, Henriette'in kişiliğinin yüceliğini bu kibirli leydiye anlatmak istedim. Tek kelime Fransızca bilmeyen oda hizmetçisi saçlarını düzeltirken, hayatını özetle-

14 *Buradan gidelim!* anlamında. (ç.n.)

yerek Madam de Mortsauf'u tasvir etmeye çalıştım ve bütün kadınların küçüleceği ve kötülüğe meyledeceği bunaltılı koşulların ona esinlediği ulvi düşünceleri tekrarladım. Arabelle bana hiç ilgi göstermiyormuş gibi görünse de, söylediklerimin hepsini dinliyordu.

— Bu tür dindarca sohbetlere ilgi duyduğunu öğrenmek beni çok etkiledi, dedi baş başa kaldığımızda, benim topraklarımda vaaz vermeyi herkesten iyi beceren bir köy papazı var, köylülerimiz ne söylediğini anlar, çünkü iyi laf çevirir. Yarın babama yazıp onu gemiyle bana yollamasını isteyeceğim, sen de Paris'te onunla tanışırsın. Onu bir kez dinledin mi, ondan başkasını dinlemek istemeyeceksin, üstelik sağlığı da yerindedir. Vereceği ahlâk dersleri seni ağlatacak sarsıntılara neden olmayacak, sözleri sakince, tıpkı berrak bir kaynak gibi akıp gider ve mükemmel bir uykuya dalmanı sağlar. Dilersen, her akşam, yemeğini sindirirken vaazlarla ilgili tutkularını tatmin edersin. Sevgili çocuk, bizim bıçaklarımız, gümüş takımlarımız, atlarımız sizin bıçaklarınızdan ve hayvanlarınızdan ne kadar üstünse, İngiliz ahlâkı da Touraine ahlâkından o kadar üstündür. Bana papazımı dinleme lütfunda bulunur musun, söz veriyor musun? Aşkım, ben sadece bir kadınım, sevmeyi bilirim, istersen senin için ölebilirim; ama Eton'da, Oxford'da ya da Edinburgh'ta eğitim almadım, ne bilgeyim ne de din âlimi; bu yüzden sana ahlâk dersi veremem, bu iş için hiç uygun değilim, bunu denemeye kalkarsam çok beceriksiz bir hale düşerim. Sana ilgi alanların konusunda sitem etmiyorum, bundan daha beteri de olabilirdi, bu ilgine uyum sağlamaya çalışacağım; çünkü benim yanımda sevdiğin her şeyi, aşk hazlarını, sofra lezzetlerini, kilise eğlencelerini, iyi şarapları ve Hristiyan erdemlerini bulmanı isterim. Bu akşam çileci rahibelerin abadan kuşağını takmamı ister misin? O kadın sana ahlâk dersleri vermekten ne kadar mutlu! Fransız kadınlar diplomalarını hangi üniversiteden alıyor? Zavallı ben! Ben sadece kendimi verebilirim, senin sadece kölenim...

— Peki, ikinizi bir arada görmek istediğimde neden kaçtın?

— Sen delirdin mi, *my dee*? Paris'ten Roma'ya kadar uşak kılığında giderim, senin için en mantıksız şeyleri yaparım; ama benimle tanıştırılmamış ve bana bitmek bilmez cümlelerle vaaz verecek bir kadınla yol ortasında nasıl konuşabilirim? Köylülerle konuşurum, açsam bir işçiden benimle ekmeğini paylaşmasını isteyip ona birkaç kuruş veririm; bunların hepsi akla uygun şeyler; ama İngiltere'deki *gentleman of the road*'lar [kibar anayol soyguncuları] gibi, bir arabayı durdurmanın benim hukukumda yeri yoktur. Zavallı çocuk, demek sadece sevmeyi seviyor, yaşamayı bilmiyorsun? Zaten yavrucuğum, henüz sana tamamıyla benzemiyorum! Ahlâk kurallarını sevmem. Ama senin hoşuna gitmek için büyük çabalar harcayabilirim. Tamam, sesini kes, bunun için uğraşacağım! Bir vaiz olmaya çalışacağım. O zaman Yeremya[15] bile yanımda bir soytarı gibi kalacak. Okşayışlarını İncil'den âyetlerle süslemeden kabul etmeyeceğim.

Gözlerimdeki ateşli ifadeyi görür görmez büyüleyici gücünü abartılı bir şekilde kullanmaya başladı. Her şeye hâkim oldu ve kendinden geçen, geleceği reddeden ve bütün erdemini aşktan alan kadının yüceliğinin Hristiyan palavralarına üstünlüğünü keyifle kabul ettim.

— Demek kendisini senden çok seviyor? dedi. Demek seni sana ait olmayan bir şeye tercih ediyor? Bize ait olan bir şeye, sizin bizde değer verdiğiniz bir şeyden daha çok bağlanılabilir mi? Ne kadar ahlâkçı olursa olsun, hiçbir kadın bir erkekle eşit olamaz. Üzerimize yürüyün, bizi öldürün, varlığınızı asla bizim varlığımızdan dolayı sıkıntıya sokmayın. Ölmek bize, yüce ve gururlu yaşamak size düşer. Bizi hançerlemek size, size aşkı ve bağışlamayı sunmak bize düşer. Güneş, kendi ışınlarında uçuşan ve onun sayesinde yaşayan küçük sinekleri umursar mı? Orada kalabildikleri kadar kalırlar ve güneş battığında ölüp giderler...

15 Kehanetleriyle tanınan İbrani peygamber. (ç.n.)

— Ya da uçup giderler, dedim sözünü keserek.

— Ya da uçup giderler, diye tekrarladı, biriktirdiği o eşsiz gücü kullanmakta en kararlı erkeği bile çileden çıkaracak bir kayıtsızlıkla. Bir kadının, erdem sürülmüş ekmek dilimleri sunduğu bir erkeği, din ve aşkın uyuşmaz olduğuna ikna etmesinin yakışık alacağını mı sanıyorsun? Yoksa ben dinsiz miyim? Kadın ya kendini adar ya da reddeder; ama hem reddedip hem de ahlâk dersi vermek, dünyanın bütün ülkelerinin hukukuna aykırı düşecek şekilde hem maddi hem de manevi bir ceza anlamına gelir. Burada sadece, bütün ahlâkı, henüz hiçbir erkeğin hissetmediği ve meleklerin esinlediği okşayışları sunmaktan ibaret olan kölen Arabelle'in, elleriyle hazırladığı leziz sandviçleri yiyeceksin.

Dünyada hiçbir şey, değerleri, bir İngiliz kadınının şakası kadar yerle bir edemez, bunu becermek için şakasına ciddi bir belagat, İngilizlerin önyargılı yaşamlarının yüce ahmaklıklarının üstünü örten o görkemli inancı katar. Fransız şakası, kadınların sundukları neşeyi ve yarattıkları tartışmayı güzelleştirdikleri bir dantel gibidir; bu ahlâki donatı, giysileri gibi zariftir. Ama İngiliz şakası aşındıran bir asittir, kimin üstüne dökülürse, onu yıkanmış ve fırçalanmış iskeletlere çevirir. Nüktedan bir İngiliz'in dili, oyun oynamak istediği avının etini kemiğine kadar kemiren kaplanın diline benzer. Sırıtarak *İşte bu kadar!* diyen İblis'in her şeye gücü yeten silahı olan şaka, açmaktan keyif aldığı yaralara ölümcül bir zehir bırakır.

Arabelle, o gece boyunca, hünerini göstermek için masum insanların kellesini uçurmaktan zevk alan bir sultan gibi gücünü sergilemek istedi.

— Meleğim, dedi, sen beni mutluluk dışında her şeyin unutulduğu o yarı uyku haline sokarken, ben de kendimi ahlâki açıdan sorguladım! Kendi kendime, seni severek bir günah işleyip işlemediğimi, kutsal yasaları çiğneyip çiğnemediğimi sordum ve bundan daha dindarca ve doğal başka

bir şeyin olmadığını anladım. Tanrı diğerlerinden güzel varlıkları, ancak bize onlara hayranlık duymamızı esinleyerek yaratır. Asıl günah sevmemek olacaktır, sen bir melek değil misin? O kadın seni diğer erkeklerle bir tutarak sana hakaret ediyor, ahlâkın kuralları senin için geçerli değil, Tanrı seni her şeyin üzerine yerleştirdi. Seni sevmek ona yaklaşmak değil mi; zavallı bir kadına, kutsal şeylere duyduğu ilgiden dolayı kızılabilir mi? Engin ve ışıltılı yüreğin gökyüzüne o kadar benziyor ki, onda yanmak için bir şenlik ateşine yaklaşan sinekler gibi yanılıyorum! Onlar bu hatalarından dolayı cezalandırılacak mı? Zaten bu bir hataysa, aynı zamanda ışığa duyulan olağanüstü bir hayranlık da değil midir? Sevilen varlığın boynuna atılmaya ölmek denilebilirse, aşırı dindarlıktan ölünmüyor mu? Seni sevmek gibi bir zaafım var, oysa o kadın kendi küçük Katolik Kilisesi'nin sınırlarında kalacak gücü buluyor. Kaşlarını çatma! Ona kızdığımı mı sanıyorsun? Hayır yavrucuğum! Seni özgür olmaya yönlendirerek sana sahip olmamı sağlayan ahlâk anlayışına hayranım, bu anlayış seni sonsuza kadar sahiplenmemi sağladı, çünkü daima bana aitsin, öyle değil mi?

— Evet.

— Sonsuza dek.

— Evet.

— Yoksa bana bir lütufta bulunduğunu mu sanıyorsun, sultanım? Senin değerini tek keşfeden benim! Onun tarlaları ekmeyi bildiğini söylüyorsun, öyle değil mi? Ben bu bilgeliği çiftçilere bırakıyorum, senin yüreğine işlemeyi tercih ederim.

Size bu kadını iyice tasvir etmek, onun hakkında söylediklerimi doğrulamak ve böylece olayların nasıl sonlanacağının sırrına varmanızı sağlamak için bu sarhoş edici gevezelikleri hatırlamaya çalışıyorum. Ama size, duyduğunuz o güzel sözlere eşlik eden güzellikleri nasıl betimleyebilirim? Bunlar düşlerimizin en ölçüsüz fantezileriyle kıyaslanabilecek çılgınlıklardı: Kimi zaman güçle birleşen zarafet, şevke

gelmelerin yarattığı volkanik patlamaların aksine, şefkat ve onun yumuşak ahestelikleri gibi, buketlerimdekilere benzer yaratıcılıklar; kimi zaman hazlarımızın konserine uyarlanan müziklerin bilgece yükselen ritimleri; ardından, sarmaşdolaş iki yılanınkini andıran oyunlar; nihayet, en güleç düşüncelerle süslenmiş en tatlı sohbetler; zihnin duyuların hazlarına ekleyebileceği bütün şiirsellikler. Coşkulu aşkının çakan şimşekleriyle Henriette'in iffetli ve içekapanık ruhunun yüreğimde bıraktığı izleri silmek istiyordu. Markiz, Madam de Mortsauf'u onun kendisini incelediği kadar gözlemlemiş, ikisi de birbirini iyi değerlendirmişti. Arabelle'in tepkisinin yüceliğinden rakibesi karşısında duyduğu korkunun ve gizli hayranlığın boyutlarını anlıyordum. Sabah, onu gece hiç uyumamış bir halde ağlarken gördüm.

— Neyin var?

— Sınır tanımayan aşkımın bana zarar vermesinden korkuyorum. Her şeyimi verdim. Benden daha nitelikli olan o kadının içinde senin arzulayabileceğin bir şey var. Onu tercih edersen, beni hiç düşünme, seni kederlerimle, pişmanlıklarımla, acılarımla sıkmayacağım; hayır, tıpkı kendisine hayat veren güneşten yoksun kalmış bir bitki gibi, senden uzakta öleceğim.

Benden koparmayı bildiği aşk itirazları karşısında sevinçle coştu. Gerçekten de, sabah sabah ağlayan bir kadına ne söylenebilir? Ona karşı sert bir tavır sergilemek bana alçakça göründü. Önceki gece bir kadına direnmezseniz, ertesi sabah ona yalan söylemeniz gerekir, çünkü Erkek Yasası çapkınlık hususunda yalanı bize zorunlu kılar.

— Tamam, ben yüce gönüllüyüm, dedi gözyaşlarını silerken, onun yanına dön, sana aşkımı dayatmak istemiyorum, bunu kendi iradenle kabul etmelisin. Buraya geri dönersen, beni benim seni sevdiğim kadar sevdiğine, bana her zaman olanaksızmış gibi görünen şeye inanacağım.

Beni Clochegourde'a dönmeye ikna etti. Dâhil olduğum durumun yanlışlığı mutluluğa gömülmüş bir erkek tarafından tahmin edilemezdi. Clochegourde'a gitmeyi reddeder-

sem Lady Dudley'nin Henriette karşısında üstünlük kazanmasına neden olacaktım. O zaman Arabelle beni Paris'e götürecekti. Ama Paris'e gitmek, Madam de Mortsauf'a hakaret etmek anlamına gelmez miydi? O koşullarda Arabelle'e daha kesin bir bağlılıkla dönmem gerekiyordu. Bir kadının buna benzer aşk suçlarını bağışladığı hiç görülmüş müdür? Seven bir kadının göğe yükselen arınmış bir ruh olması yetmez, gökten inmiş bir melek olmadığı sürece, sevdiğinin bir başkası tarafından mutlu edildiğini görmektense acıyla can çekişmesini tercih edecektir: Kadın ne kadar çok severse o kadar çok yaralanır. Böylece, her iki açıdan da bakıldığında, bir kez Clochegourde'dan Grenadière'e gitmek için yola çıktığımda, durumum seçtiğim aşklarım için ne kadar ölümcülse, tesadüfi aşklarım için o kadar elverişli olacaktı. Markiz her şeyi derinlemesine incelemiş, hesaplarını buna göre yapmıştı. Daha sonraları bana, Madam de Mortsauf'la arazilerde karşılaşmamış olsa, Clochegourde'un etrafında dolanarak beni rahatsız edeceğini düşündüğünü itiraf etti.

Uzun süre uykusuzluk çekmiş biri gibi solmuş, çökmüş bir halde bulduğum kontesin yanına geldiğim anda, ona o ince dokunuşla değil, hâlâ genç ve cömert yüreklere, sıradan insanlara önemsiz, ama yüce ruhların hukukuna suç gibi görünen bu davranışların kapsamını hissettiren bir sezinleyişle yaklaştım. Oyun oynarken, çiçek toplarken bir uçuruma inen, yukarı çıkmasının imkânsız olduğunu endişeyle anlayan, artık ayağını basacağı zeminin aşılamaz bir uzaklıkta olduğunu fark eden, gece vakti kendini yapayalnız hisseden ve vahşi ulumaları işiten bir çocuk gibi, birbirimizden tamamen ayrıldığımızı hemen anladım. İkimizin de ruhunda, Kutsal Cuma Günü, Kurtarıcı'nın öldüğü saatte kiliselerde o lanetli *Consummatum est*[16] yankılanırken, ilk aşkları din olan gençlerin donup kalmasına neden olan o ürkütücü sahneyi hatırlatan korkunç bir uğultu koptu. Henriette'in bütün ya-

16 Ayinin bittiğini bildiren Latince ifade. (ç.n.)

nılsamaları bir darbeyle yerle bir olmuş, yüreği bir tutkunun acısını hissetmişti. Şimdiye kadar kendini esritici kıvrımlarıyla asla sarmalamamış olan hazlardan uzak tutarken, artık bakışlarını benden kaçırmasının nedeni mutlu aşkın şehvetini sezinlemiş olması mıydı? Çünkü altı yıl boyunca hayatımı aydınlatan ışığı benden esirgiyordu. Demek gözlerimizden yayılan ışığın kaynağının, birbirimizin içine nüfuz etmek ya da iç içe geçerek bir bütün haline gelmek, ayrılmak, gizleyecek hiçbir şey olmadığı için birbirlerine her şeyi anlatan iki kadın gibi davranmak için ruhlarımıza aracılık ettiğini biliyordu. Okşayışları tanımayan bu çatının altına, hazzın kanatlarının alacalı tohumlarını ektikleri bir benliği getirmiş olmanın hatasını kederle hissettim. Dün Lady Dudley'nin çekip gitmesine izin verseydim, belki de Henriette'in beni beklediği Clochegourde'a geri dönseydim, belki de... belki de Madam de Mortsauf ablam olma önerisini bu kadar insafsızca dayatmayacaktı. Neşeli davranışlarının tamamına abartılmış bir gücün gösterişini kattı, rolünü bir daha hiç terk etmemek üzere benimsiyordu. Yemek sırasında, bana yoğun bir ilgi, küçük düşürücü bir ilgi gösterdi, beni âdeta acıdığı bir hasta gibi tedavi ediyordu.

— Erkenden gezintiye çıkmışsınız, dedi kont; mideniz sağlam olduğuna göre, iştahınız iyice açılmış olmalı!

Kontesin dudaklarında kurnaz bir abla tebessümüne belirmesine yol açmayan bu cümle, sonunda konumumun gülünçlüğünü kavramamı sağladı. Gündüz Clochegourde'a gelmek, gece Saint-Cyr'e gitmek imkânsızdı. Arabelle ince ruhuma ve Madam de Mortsauf'un yüceliğine güvenmişti. O uzun gün boyunca, uzun zaman arzulanan bir kadınla dost kalmanın ne kadar zor olduğunu anladım. Yılların yaptığı hazırlıktan dolayı bir hayli basit olan bu geçiş gençliğe özgü bir hastalıktır. Utanıyor, hazları lanetliyordum, Madam de Mortsauf'un benden canımı vermemi talep etmesini isterdim. Rakibesini amansızca küçük düşüremezdim, zaten

ondan söz edilmesinden kaçınıyordu, üstelik Arabelle'in arkasından konuşmak yüreğinin son kıvrımlarına kadar asil ve muhteşem olan Henriette'in benden tiksinmesine neden olacak bir alçaklıktı. Beş yıllık hassas bir yakınlığın ardından hangi konuda konuşacağımızı bilmiyorduk; sözlerimiz düşüncelerimizle ilintili değildi; kederin aramızda her zaman sadık bir tercüman olmasına rağmen, içimizi kemiren acıları birbirimizden gizliyorduk. Henriette, ikimiz adına da mutlu bir tavır takınmıştı; ama hüzünlüydü. Kendi kendine her fırsatta ablam olduğunu söylese ve evli bir kadın gibi davransa da, sohbeti sürdürebilmek için aklına hiçbir şey gelmiyordu; böylece, zamanın çoğunu zoraki bir sessizlik içinde geçirdik. O leydinin tek kurbanının kendisi olduğuna inanmış gibi görünerek içimdeki ıstırabı daha da artırdı.

— Ben sizden daha fazla acı çekiyorum, dedim, ablamın ağzından tamamen kadınsı, alaycı bir söz kaçınca.

— Nasıl olur? diye yanıtladı, kadınların duygularının hafife alındığını hissettiklerinde takındıkları o soylu tavırla.

— Bütün suç bende.

Kontes, bir an için, bana karşı, yüreğimi inciten soğuk ve kayıtsız bir ifadeyle yaklaştı; çıkıp gitmeye karar verdim. Akşam taraçada bir araya gelen aile ile vedalaştım. Hepsi beni toprağı eşeleyen atımdan uzak durdukları çayırlığa kadar izledi. Yuları elime aldığımda kontes yanıma geldi.

— Ağaçlıklı yolda baş başa yürüyelim, dedi.

Girmesi için kolumu uzattım ve iç içe geçmiş hareketlerimizin keyfini çıkarıyormuşçasına ağır adımlarla yürüyerek avlular boyunca ilerledik, birazdan dış duvarın bir köşesini kaplayan bir ağaçlığa geldik.

— Elveda, dostum, dedi, durup başını yüreğimin üstüne yaslar ve kollarını boynuma dolarken. Elveda, artık birbirimizi görmeyeceğiz. Tanrı bana geleceği görebilmenin o hüzünlü yetisini verdi. Bir gün, o yakışıklı, gencecik halinizle geri geldiğinizde ve şu an Clochegourde'dan Grenadière'e giderken yaptığınız gibi, bana sırtınızı döndüğünüzü gör-

düğümde nasıl bir dehşete kapıldığımı hatırlıyor musunuz? Evet, bu gece boyunca yazgılarımıza bir kez daha göz atabildim. Dostum, şu an son kez konuşuyoruz. Size güçlükle birkaç kelime daha söyleyebilirim, çünkü artık sizinle konuşan tam anlamıyla ben olmayacağım. Ölüm şimdiden benden bir şeyler götürdü. Öldüğümde çocuklarımın elinden annelerini almış olacaksınız, onlar için benim yerimi alır mısınız? Bunu yapabilirsiniz! Jacques ve Madeleine sizi, onlara her zaman acı çektirmişsiniz gibi seviyorlar.

— Ölmek mi? dedim, ona ürkmüş bir halde bakıp parıltılı gözlerindeki kuru ateşi yeniden gördüğümde; bu gözler, bu korkunç hastalığa yakalanan sevilen varlıklarla karşılaşmamış olanlara, ancak esmerleşmiş gümüş kürelerle kıyaslanarak betimlenebilirdi. Ölmek! Henriette, sana yaşamayı emrediyorum, bir zamanlar benden yeminler etmemi istemiştin, tamam o zaman, şimdi ben de senden bir yemin istiyorum: Bana Origet'ye danışacağına ve onun her tavsiyesine uyacağına dair yemin et...

— Demek Tanrı'nın merhametine karşı gelmek istiyorsunuz? dedi, anlaşılmamış olmanın verdiği öfkenin umutsuz çığlığıyla sözümü keserek.

— Demek beni o sefil leydi gibi her söylediğime körü körüne itaat edecek kadar sevmiyorsunuz...

— Evet, ne istersen yapacağım, dedi, o zamana dek uzak durduğu mesafeyi bir anda aşmasını sağlayan bir kıskançlığın etkisiyle.

— Burada kalıyorum, dedim gözlerini öperek.

Bu kabullenişten ürkerek kollarımdan kurtuldu, gidip bir ağaca yaslandı; ardından, başını hiç çevirmeden hızlı adımlarla evine yöneldi; ama onun peşinden gittim, ağlıyor ve dua ediyordu. Çayırlığa vardığında elini alıp saygıyla öptüm. Bu umulmadık boyun eğiş onu derinden etkiledi.

— Yine de sana aitim! dedim, çünkü seni teyzenin sevdiği gibi seviyorum. Bunun üzerine elimi şiddetle sıkarak titredi.

— Bir bakış, dedim ona, o eski bakışlarımızdan biri daha! Kendini tamamıyla adayan bir kadın, bana senden aldığım kadar hayat ve ruh veremez, diye haykırdım, kaçamak bakışıyla ruhumun aydınlandığını hissederek.

— Yaşayacağım, dedi, ama siz de kendinize iyi bakın.

O bakış Arabelle'in iğnelemelerinin izini silmişti. Demek, size tasvir ettiğim ve etkilerini peş peşe hissettiğim iki uzlaşmaz tutkunun oyuncağı haline gelmiştim. Bir meleği ve bir şeytanı, biri yetersizliklerimizin kiniyle zedelediğimiz her tür erdemle, diğeri bencilliğimizle ululaştırdığımız günahlarla donanmış, birbirinden güzel iki kadını seviyordum. Bir ağaca yaslanmış ve mendil sallayan çocuklarıyla çevrelenmiş Madam de Mortsauf'u yeniden görmek için sık sık arkamı dönerek yürüdüğüm bu ağaçlıklı yolda ilerlerken, onca güzel iki yazgının belirleyicisi olmanın, birbirinden yüce iki kadının farklı açılardan gururu olmanın ve her ikisine de benden mahrum kaldıklarında kendilerini öldürecek kadar olağanüstü tutkular esinlediğimin farkına vardığımda ruhumda kibrin kımıltılarını hissettim. İnanın, bu geçici övünç iki açıdan cezalandırıldı! Bir umutsuzluğun ya da kontun ölümünün Henriette'i bana teslim edeceği anı Arabelle'in yanında beklememi, bilmem hangi İblis öğütlüyordu bana, çünkü Henriette beni hâlâ seviyordu: Sert çıkışları, gözyaşları, vicdan azapları, Hristiyanca boyun eğişi ikimizin de yüreğinden silinemeyen bir duygunun anlamlı izleriydi. Bu şirin ağaçlıklı yolda yürüyüp bu düşüncelere daldığım sırada yirmi beş değil, elli yaşındaydım. Bir anda otuz yaşından altmış yaşına geçenler, kadınlardan çok genç erkekler değil midir? Silkinerek uzaklaştırdığım bu kasvetli düşüncelerin zihnimi meşgul etmeyi sürdürdüğünü itiraf etmeliyim! Belki de bu düşüncelerin kaynağı Tuileries'de, kralın çalışma odasının lambrilerinin altındaydı. Gerçek tutkuların ancak olgun yaşta yaşanacağını, çünkü tutkunun ancak içine güçsüzlüğün karışmasıyla ve her hazzın son kozunu oynayan bir ku-

marbaz gibi tadılmasıyla güzelleşeceğini ve coşkunlaşacağını söyleyen XVIII. Louis'nin yozlaştırıcı düşüncesine kim karşı koyabilirdi? Ağaçlıklı yolun sonuna ulaştığımda arkama baktım ve orada Henriette'i tek başına görünce hemen geri döndüm! Nedenini bilmediği pişmanlık gözyaşlarıyla ıslanmış son bir vedalaşma için yanına geldim. Bunlar, sonsuza dek yitip gitmiş o güzel aşklara, o bakir duygulara, yaşamın bir daha açmayan o çiçeklerine sunulan içten gözyaşlarıydı; çünkü erkek zaman geçtikçe vermesini değil, sadece almasını bilir; kendini sevgilisinde sever; daha sonraları, belki de bizi seven kadına beğenilerimizi, kötücül eğilimlerimizi aşılarız; oysa hayatın baharında, sevdiğimiz kadın bize erdemlerini, inceliklerini benimsetir; bir gülümsemeyle bizi güzel olana davet eder ve bize kendi örneği üzerinden fedakârlığı öğretir. Kendi Henriette'ini bulamayanın vay haline! Lady Dudley gibi bir kadını tanımayanın vay haline! Bu durumda, bazı erkekler evlendiklerinde karılarını ellerinde tutamayacak, bazılarıysa belki de sevgilisi tarafından terk edilecek; ama ikisini tek bir kadında bulabilen ne kadar şanslı olacak; Nathalie, sevdiğiniz adam ne kadar şanslı!

Paris'e döndüğümüzde, Arabelle'le eskisinden daha da yakınlaştık. Çok geçmeden, ikimiz de görgü kurallarını farkında olmadan çiğnemeye başladık, o zamana dek, benim bağlı olduğum ve sıkı bir şekilde riayet ettiğim bu kurallar, sıklıkla Lady Dudley'nin yaptığı hataların soylular çevresinde hoşgörülmesini sağlıyordu. Olayların görünen yüzünün ötesine nüfuz etmeyi seven bu çevre, sarmaladığı sırrı keşfettiğinde bu görünümü meşrulaştırır. Soylular çevresinde yaşamak zorunda olan âşıklar salon hukukunun gerektirdiği bu bariyerleri yerle bir ettiklerinde, ananelerin dayattığı tüm kurallara titizlikle itaat etmediklerinde zor duruma düşerler; o zaman söz konusu olan başkaları değil, kendileridir. Aşılacak mesafeler, ilişkilerde korunması gereken saygı düzeyi, oynanması gereken komediler, karartılması gereken gizem-

ler, bütün bu mutlu aşk stratejisi hayatı meşgul eder, arzuyu yeniler ve yüreğimizi alışkanlıkların verdiği gevşekliklere karşı korur. Ama tıpkı genç erkekler gibi, özü itibarıyla müsrif olan ilk tutkular, ormanlarını düzenleyecekleri yerde bütün ağaçlarını kökünden keserler. Burjuva düşüncelerini benimsemeyen Arabelle benim hoşuma gitmek için onlara inanır gibi görünmüştü; avını sahiplenmek için önceden kızıllaşmış demirle damgalayan cellat gibi, beni tüm Paris'e genç sevgilisi olarak tanıtmak istiyordu. Bu yüzden, beni evinde alıkoymak için bütün zarafetini kullandı, çünkü herkes tarafından görülmedikçe ancak gizli kapaklı fısıldaşmalara neden olan o hoş skandalından memnun değildi. Onun, statüsünü açıkça ortaya koyacak olan bir tedbirsizlikte bulunmaktan bu kadar mutlu olduğunu gördüğümde aşkına nasıl inanmazdım? Bu uygunsuz birlikteliğin hazlarına gömüldükçe içimi bir umutsuzluk kapladı; hayatımın, kabul gören düşüncelerin ve Henriette'in tavsiyelerinin aksi yönünde sabitlendiğini fark ediyordum; bunun üzerine, sonunun yaklaştığını hissederek soluk alıp verişindeki gürültünün sorgulanmasını istemeyen bir veremlinin öfkesine kapıldım. Yüreğimde acı çekmeden sığınamadığım bir bölme vardı; intikamcı bir ruh, üstesinden gelmeye cesaret edemeyeceğim düşünceleri hiç durmadan bana yöneltiyordu. Henriette'e yazdığım mektuplar bu manevi huzursuzluğu tasvir ediyor ve ona sonu gelmeyen acılar veriyordu. Bana gönderdiği tek mektubunda "kaybedilen onca hazine karşılığında, en azından mutlu olmamı istediğini!" belirtiyordu. Ve mutlu değildim! Sevgili Nathalie, mutluluk benzersizdir, mukayese kabul etmez. İlk coşkum geçtiğinde, zorunlu olarak bu iki kadını birbirleriyle mukayese ettim; bu karşılaştırma şimdiye kadar gözlemlemediğim bir tezadı gün yüzüne çıkarıyordu. Gerçekten de, her büyük tutku ilk önceleri kişiliğimizi, karşımızdakinin pürüzlü yanlarını görmeyecek ve kusurlarımızı ya da niteliklerimizi oluşturan alışkanlıkların üstünü örtecek ölçüde de-

rinden etkiler; ama daha sonra, birbirleriyle içli dışlı olan iki âşıkta ahlâki tutumlar kendilerini yeniden belli etmeye başlar; o zaman, çiftlerin birbirlerini karşılıklı olarak yeniden değerlendirdiği ve kişiliğin tutkuya ağır bastığı bu dönemde, olayları derinlemesine çözümlemeyi bilmeyenlerin insan yüreğini tutarsızlıkla suçladığı o anlaşmazlıkları hazırlayan antipatiler ortaya çıkar. Bu dönem benim için de başlamıştı. Baştan çıkarmaların gözümü eskisi kadar kamaştırmadığı ve mutluluğumu âdeta en ince ayrıntılarına kadar gözlemlediğim bu evrede, belki de istemeden, Lady Dudley'nin aleyhine gelişecek bir inceleme sürecine giriştim.

İlk başta, yaşamlarının gidişatı sayesinde her ülkenin sevme biçimlerine tanık olma fırsatını bulmuş insanların itiraflarına göre, onun, Fransız kadınını dünyanın bütün kadınları arasında sevilmek için daha cazip ve üstün kılan zekâ gelişimi açısından, yetersiz kaldığını fark ettim. Fransız bir kadın sevdiğinde başkalaşır; onca övülen zarafetini aşkını süslemek için kullanır; çok tehlikeli olan kibrini bastırır ve her şeyini elinden geldiğince sevmeye adar. Sevgilisinin çıkarlarına, kinlerine, dostluklarına uyum sağlar; işadamının deneyimleriyle edindiği ince ayrıntıları bir günde kavrar, yasayı inceler, kredi sisteminin işleyişini anlar ve bir bankacının kasasını kendi ellerinde tutmayı başarır; dikkatsiz ve müsrif olsa da, tek bir hata yapmayacak ve tek bir frankı boşa harcamayacak hale gelir; hem anne hem dadı hem doktor olur ve bütün bu dönüşümlere sonsuz bir aşkın en ince ayrıntılarını belli eden mutluluğun zarafetini katar; dünyanın tüm kadınlarının özgül niteliklerini bir araya getirirken zekâsıyla bu karışımdan bir bütünlük oluşturur, her şeyi canlandıran, mümkün kılan, doğrulayan ve çeşitlendiren bu Fransız tohumu tek bir davranış biçiminin kalıcılığına dayanan bir duygunun tekdüzeliğini yok eder. Fransız kadını daima, her an, herkesin ortasında ve baş başayken hiç yorulmadan ve bezmeden sever; herkesin ortasındayken, sadece tek bir ku-

lakta titreşen bir ses tonu kullanır, bizzat sessizliğiyle konuşur ve size öne eğdiği gözleriyle bakmayı bilir; koşullar konuşmasını ve bakmasını engellerse, bir düşüncesini ifade etmek için ayağının altındaki kumları eşeler; baş başayken, uykusunda bile tutkusunu belli eder; nihayet, dünyayı aşkına boyun eğdirtir. İngiliz kadını ise tam tersine, aşkını dünyaya boyun eğdirtir: aldığı eğitimden dolayı o soğuk tavırlarını, size sözünü ettiğim Britanyalılara özgü o bencil tutumunu sergilemeye alışkındır, yüreğini bir İngiliz makinesi gibi kolayca açar ve kapar. Buz gibi bir ifadeyle taktığı ve çıkardığı, nüfuz edilemez bir maskesi vardır; tek başına kaldığında bir İtalyan kadını kadar tutkuluyken, insanlarla karşılaşır karşılaşmaz o soğuk saygınlığına bürünür. Bu yüzden, en sevilen erkek bile süslenme odasından çıkan bir İngiliz kadının mimiksiz yüzüyle, sesinin dinginliğiyle, davranışlarındaki özgürlüğüyle karşılaştığında, onun üzerindeki etkisinden şüphe eder; ikiyüzlülüğü kayıtsızlığa varır, her şeyi unutur. Kuşkusuz, aşkını bir elbise gibi çıkarıp atmayı bilen bir kadın, bu aşktan vazgeçeceği izlenimini de uyandırır. O zaman, bir kadının aşkı bir örgü gibi sürekli eline aldığını, bir kenara bıraktığını, ardından yeniden örmeye başladığını görerek zedelenen özsaygının hareketlendirdiği yüreğin dalgaları ne fırtınalara neden olur. Bu kadınlar kendilerine size ait olmayacak kadar hâkimdir; çevreye, üzerlerindeki egemenliğimizin tam anlamıyla sürmesini engelleyecek kadar fazla önem verirler. Bir Fransız kadını hastayı bir bakışıyla teselli eder, ziyaretçilere karşı öfkesini ince şakalarla belli ederken, İngiliz kadınları suskunluklarını korur, ruhu bunaltır, zihni yorar; dış görünümleriyle her fırsatta öylesine övünürler ki, içlerinden birçoğu için, modanın gücünün beğenilerine kadar yayılmış olduğu söylenebilir. Ahlâkı abartanlar aşkı da abartır, İngiliz kadınları böyledir; her şeyi biçimci bir tarzda değerlendirseler de, biçim aşkı onlarda sanat duygusunu üretmez: kim ne derse desin, Fransız kadınlarının ruhuna

İngiliz kadınlarının mantıklı, ince hesaplara dayanan aşkı karşısında onca üstünlük sağlayan farklılıklar Protestanlık ve Katoliklikle açıklanır. Protestanlık şüphe ettiği inançları inceler ve öldürür, bu yüzden aşkın ve sanatın ölümüdür. Soylular çevresinin mensupları bu çevrenin talimatlarına uymak zorundadır; ama tutkulu insanlar kendileri için katlanılmaz olan bu kurallardan hemen kaçar. Böylece, Lady Dudley'nin soylular çevresinden vazgeçemediğini ve İngilizlere özgü geçişkenliklere hiç de yabancı olmadığını fark ettiğimde özsaygımın nasıl sarsıldığını tahmin edersiniz; çevresi ondan bir fedakârlıkta bulunmasını istemiyordu; hayır, kendisini birbirine tamamıyla karşıt iki görünüm altında doğal olarak sergileyebiliyordu; sevdiğinde kendinden geçercesine seviyordu; dünyanın hiçbir kadını onunla mukayese edilemezdi, kralın maiyetindeki bütün kadınlara bedeldi; ama bu büyülü sahnenin perdeleri kapandığında onu anılarına kadar yaşamından çıkarıyordu. Ne bir bakışa ne bir gülümsemeye cevap veriyordu; ne efendi ne köleydi, sözlerini ve davranışlarını, tıpkı bir büyükelçinin karısı gibi, herkes tarafından kabul görecek ölçüde esnetiyordu, dinginliğiyle sabırları taşırıyor, protokole uygun tavırlarıyla yürekleri incitiyordu: Böylece, aşkı coşkuyla göklere yükseltecek yerde, bir ihtiyaç düzeyine indirgiyordu. Ne endişe ne pişmanlık ne de arzu belirtisi gösteriyordu; ama zamanı geldiğinde sevgisi aniden yakılmış iki ateş gibi parlıyor ve o ihtiyatlı tavırlarını âdeta inkâr ediyordu. Bu iki kadından hangisine inanmak gerekirdi? İşte o zaman Henriette'i Arabelle'den ayıran sonsuz farklılıkları her yanıma iğneler batarcasına hissettim. Madam de Mortsauf bir an için yanımdan ayrıldığında, bulunduğumuz ortamı, bana ondan söz etmekle görevlendirirdi; giderken gözlerime hitap eden elbisesinin kıvrımları, geri döndüğünde dalgalı hışırtılarıyla neşe içinde kulağıma ulaşırdı; bakışlarını yere çevirirken gözkapaklarını kırpıştırma tarzında sonsuz şefkat belirirdi; sesi, o melodik sesi sürekli bir okşa-

yışa benzerdi; konuşmaları tutarlı bir düşüncenin ürünüydü, Henriette her zaman kendine benzerdi, ruhunu biri ateşli, diğeri buz gibi iki bölmeye ayırmazdı; nihayet Madam de Mortsauf zihninden ve düşüncesinin çiçeğinden duygularını ifade etmek için yararlanır, çocukları ve benimle beraberken zarafetini düşünceleriyle dışa vururdu. Ama Arabelle, hayatı hiç de sevimli kılmayan zihnini benim yararıma kullanmaz, varlığını sadece çevresiyle ve çevresi için sürdürürdü, katıksız bir alaycıydı, parçalayıcılığını, ısırganlığını beni eğlendirmek için değil, kendi zevkini tatmin etmek için sergilerdi. Madam de Mortsauf mutluluğunu bütün bakışlardan gizlerken, Lady Arabelle kendi sevinçlerini bütün Paris'e göstermek isterdi ve Boulogne Ormanı'nda benim yanımda tüm dikkatleri üzerine çekerek kurumla dolaşırken görgü kuralları sınırlarını aşmaz, yüzünü ürkütücü bir yapmacıklık kaplardı. Gösteriş ve saygınlığın, aşkın ve soğukluğun bu karışımı hem bakir hem de tutkulu ruhumu sürekli incitiyordu ve bir ruhsal iklimden diğerine geçmeyi hiç bilmediğimden, kişiliğim zedeleniyordu; benim yüreğim aşkla çarparken, o, görgü kurallarının iffetine bürünüyordu. Ölçülülüğümü koruyarak yakınmaya kalkıştığımda zehirli dilini bana yöneltir, tutkusunun palavralarını, size tasvir etmeye çalıştığım o İngiliz şakalarına eklemlerdi. Düşüncelerimiz ters düşer düşmez, yüreğimi yaralamaktan ve zihnimi aşağılamaktan keyif alır, beni âdeta hamur gibi yoğururdu. Her hususta korunması gereken ölçülülükle ilgili gözlemlerime, düşüncelerimin aşırıya kaçan bir karikatürünü çizerek karşılık veriyordu. Ona tavırlarından dolayı sitem ettiğimde, bana İtalyan Bulvarı'nda, bütün Paris'in önünde sarılmasını isteyip istemediğimi sorar ve bu işi öylesine ciddiye alırdı ki, kendisinden söz ettirme arzusunu bildiğimden, söylediğini yapacağını düşünerek titrerdim. Gerçek tutkusuna rağmen, onda Henriette'teki düşünceliliği, bilgeliği, derinliği hiç bulamadım; daima kumlu bir toprak gibi doymak bilmezdi. Her

zaman güven veren Madam de Mortsauf ses tonumdan ya da kaçamak bir bakışımdan ruhumda olup bitenleri hissederdi, oysa markiz ne bir bakıştan ne bir el sıkıştan ne de tatlı bir sözden etkilenirdi. Dahası da var! Dünün mutluluğu ertesi gün onun için hiçbir anlam taşımazdı; hiçbir aşk belirtisi onu şaşırtmazdı; hareketliliğe, gürültüye, şatafata büyük bir arzu duyduğundan, bu tür debdebelerin hiçbirisi onun idealindeki aşamaya ulaşamazdı; abartılı fantezisinde söz konusu olan ben değildim, kendisiydi. Madam de Mortsauf'un, hayatımı hâlâ aydınlatan ışığı andıran ve sürekli bir ilgiyi, geleceğim hakkında bitmek tükenmez bilmez yorumları içeren, en erdemli kadının Fransız kadınının dehasına boyun eğme tarzını belli eden o mektubu, size Henriette'in maddi çıkarlarımla, siyasi ilişkilerimle, ahlâki kazanımlarımla nasıl bir özenle ilgilendiğini, hayatımın girmesi yasak olmayan alanlarına ne büyük bir coşkuyla nüfuz ettiğini göstermiş olmalıdır. Lady Dudley bu konular hakkında sıradan bir insanın sakınımlı tavrını sergiliyordu; işlerimle, geleceğimle, çalışmalarımla, hayatımın güçlükleriyle, kinlerimle, dostluklarımla hiç ilgilenmezdi. Kendisi için müsrif olsa da, cömert değildi, çıkarları ve aşkı birbirinden gayet iyi ayırıyordu; oysa Henriette'in, beni bir kederden uzak tutmak adına, kendisi için aramayacağı bir çözümü benim için bulacağını biliyordum. Tarihin de fazlasıyla ortaya koyduğu gibi, en seçkin ve en zengin insanların başına gelebilecek felaketlerden biriyle karşılaşsam, Henriette'e danışır, ama Lady Dudley'ye tek bir söz bile etmeden hapse girmeyi tercih ederdim.

Buraya kadar karşıtlık sadece duygularla ilgili olsa da, diğer hususlarda da geçerliydi. Fransa'da insanın ifadesi, düşüncelerinin, özgül şiirinin yeniden üretimi olan zenginlik, kişiliği tasvir eder ve âşıklar arasındaki en ufak özeni yücelterek etrafımızda sevilmiş olmanın başat düşüncesini parıldatır; ama araştırdığım incelikleri beni cezbeden o İngi-

liz lüksü de mekanikti! Lady Dudley bu zenginlik için kendinden bir şey katmıyor, her şeyi başkalarından bekliyor, bu zenginliğin satın alınmış bir unsuru gibi davranıyordu. Clochegourde'daki onca özen dolu ilgi, Arabelle'e göre uşakların işiydi; herkesin kendine ait görevleri ve özgüllükleri vardı. En iyi uşakları seçmek, sanki söz konusu olan atmış gibi, kâhyasının işiydi; çalışanlarına hiç yakınlık göstermez, en değerli uşağının ölümüne hiç üzülmezdi; parası ödendiği sürece onun yerini aynı ölçüde hünerli bir başkası alabilirdi. Çevresindeki insanlara gelince, onun bir başkasının başına gelen bir felaket için gözyaşı döktüğünü hiç görmedim, hatta sadece gülünmesi gereken naif bir bencilliği vardı. Soylu kadının o canlı renkli giysileri bu tunçtan kişiliği örtüyordu. Akşamları halıların üzerinde yuvarlanan, aşkının çılgınlığının tüm çıngıraklarını çınlatan o zarif Mısır dansözü, genç bir erkekle duyarsız ve katı bir İngiliz kadınının arasını hemen yapıveriyordu; böylece, tohumlarımı ürün vermeyecek çorak bir toprağa boşuna serptiğimi anladım. Madam de Mortsauf kısa süren karşılaşmasında bu kişiliğe hemen nüfuz etmişti; bir kâhininkileri andıran sözlerini hatırladım; Henriette her hususta haklıydı, çünkü Arabelle'in aşkı katlanılmaz bir hal alıyordu. O zamandan beri, ata iyi binen kadınların çoğununun, tıpkı bir memeleri kesik ve kalpleri belli bir noktada sertleşmiş Amazonlar gibi, şefkatten pek nasiplenmemiş olduklarını gözlemledim.

Bu boyunduruğun ağırlığını hissetmeye, yorgunluğun bedenimi ve ruhumu sarmaya başladığım, gerçek duygunun aşka erdemlilik kattığını tam olarak anlamaya, aradaki mesafeye rağmen, bütün güllerinin kokusunu, taraçasının ısısını soluyarak, bülbüllerinin şakımasını dinleyerek Clochegourde'un anılarıyla sarsılmaya, selin çekilen sularının altındaki taşlı yatağı fark etmeye başladığım o ürkütücü anda, her saat, yeni bir yankıyla hayatımı hâlâ sarsan bir darbe aldım. Saat dörtte dışarı çıkacak olan kralın çalışma oda-

sındaydım; Lenoncourt dükü o gün görevdeydi; onun içeri girdiğini gören kral kontesle ilgili gelişmeleri sordu, aniden, çok anlamlı bir ifadeyle başımı kaldırdım; bu tepkime şaşıran kral söylemesini iyi becerdiği o insafsız sözleri önceleyen bakışlarını bana çevirdi.

— Majesteleri, zavallı kızım ölüyor, diye yanıtladı dük.

— Kral hazretleri bana izin verme lütfunda bulunurlar mı? diye sordum, patlamaya hazır bir öfkeye meydan okurken, gözlerimde yaşlarla.

— Hemen koşun milord, diye yanıtladı, her sözcüğe iğneleyici bir vurgu katarak ve yaptığı şakanın hatırına beni azarlamaktan vazgeçerek.

Babadan çok bir dalkavuk olan dük izin istemedi ve krala eşlik etmek için arabaya bindi. Ne mutlu ki dışarıya çıkmış olan Lady Dudley ile vedalaşmadım, ona kralın hizmetinde bir göreve gittiğimi bildiren bir not yazdım. Croix de Berney'de, Verrières'den dönen majestelerine rastladım; ayaklarının dibine düşen bir çiçek demetini kabul ederken, bana, kralların derinlikleriyle sarsan alaycı bir ifadeyle baktığında, âdeta "Siyasette bir yerlere gelmek istiyorsan, geri dön! Ölülerle görüşmeler yaparak oyalanma!" dermiş gibiydi. Dük eliyle hüznünü belli eden bir işaret yaptı. Sekiz at koşulmuş iki görkemli araba, apoletleri yaldızlı albaylar, muhafızlar ve artlarında bıraktıkları toz kasırgası "Yaşasın kral!" bağrışları arasında hızla geçip gitti. Saray erkânı, doğanın bizi sürüklediği felaketlerdeki duyarsızlığıyla Madam de Mortsauf'un bedenini çiğner gibiydi. Dük mükemmel bir insan olmasına rağmen, kuşkusuz kral yattıktan sonra, kralın kardeşiyle *whist* oynamaya gidiyordu. Düşese gelince, o zaten Lady Dudley'den söz ederek kızına ilk darbeyi indirmişti.

Hızlı yolculuğum bir düş, ama kaybeden bir kumarbazın düşü gibi geçti; hiç haber alamadığım için umutsuzluğa kapılmıştım. Günah çıkartan rahip, katı tutumunu benim

Clochegourde'a girmemi yasaklayacak kadar ileri mi götürmüştü? Madeleine'i, Jacques'ı, Başrahip Dominis'i, hatta Mösyö de Mortsauf da dâhil olmak üzere herkesi suçluyordum. Tours'u geçince, Poncher'ye uzanan ve meçhul sevgilimin ardından koşarken hayran kaldığım kavaklarla kaplı yola inmek için Saint-Sauveur köprülerine yöneldiğimde Mösyö Origet ile karşılaştım; o Clochegourde'a gittiğimi tahmin etti, ben de onun oradan geri döndüğünü; ben haberleri öğrenmek için arabadan indim, o ise bilgi vermek için.

— Evet doktor, Madam de Mortsauf nasıl? diye sordum.

— Hâlâ sağken yanına varacağınızdan kuşkuluyum. Yetersiz beslenme kaynaklı korkunç bir hastalıktan ölüyor. Beni geçen haziran çağırttığında, artık hiçbir tıbbi müdahale bu hastalığı yenebilecek durumda değildi; Mösyö de Mortsauf'un aynı hastalığa yakalandığını sanmasından dolayı, kuşkusuz size tasvir ettiği ürkütücü semptomlar ortaya çıkmıştı. Sayın kontes o sırada, iç organların doktorun denetleyebileceği ve sağlığının iyiye gitmesini sağlayabilen, bir çırpınışa bağlı geçici bir tablonun etkisi altında ya da başlamış ve yarattığı hasar telafi edilebilen bir kriz döneminde değildi; hayır, hastalık tıbbın çaresiz kalacağı bir evreye ulaşmıştı: Bu, tıpkı bir hançer darbesinin ölümcül bir yaraya yol açması gibi, bir kederin tedavi edilemez sonucuydu. Bu hastalık, işlevi yaşam için kalp kadar önemli bir organ yetersizliğinde ortaya çıkar. Keder burada hançerin işini görmüş. Herhangi bir yanılgıya düşmeyin! Madam de Mortsauf bilinmeyen bir ıstıraptan ölüyor.

— Bilinmeyen mi? Yoksa çocukları mı hastalandı?

— Hayır, dedi bana anlamlı gözlerle bakarak ve hastalığı ciddileştiğinden beri Mösyö de Mortsauf onu hiç üzmedi. Artık orada yapabileceğim bir şey yok, Azay'den gelen Mösyö Deslandes'ın kalması yeterli, hiçbir ilaç işe yaramıyor ve korkunç acılar çekiyor. Zengin, genç ve güzelken zayıflaya-

rak ölmek, açlık çekerek yaşlanmak, çünkü açlıktan ölecek! Kırk günden beri midesi neredeyse kapalı olduğundan kuru, sıvı, püre, hiçbir yiyeceği kabul etmiyor.

Mösyö Origet neredeyse saygı dolu bir ifadeyle uzatmamı istediği elimi sıktı.

— Metin olun mösyö, dedi gözlerini göğe doğru çevirirken.

Sözleri, aynı şekilde paylaşıldığını sandığı acılar için bir merhameti ifade ediyor, içerdikleri zehirli anlamın yüreğime ok gibi saplandığını düşünmüyordu. Hızla arabaya binip arabacıya, zamanında varırsa iyi bir bahşiş vereceğimi söyledim.

Sabırsızlığıma rağmen, ruhumu sıkıştıran kederli düşüncelere dalmış olduğumdan yolu birkaç dakikada katettiğimizi sandım. Kederden ölüyor ve çocuklarının sağlığı yerinde! Demek benim yüzümden ölüyor! Ürkütücü vicdanım bana yaşam boyu ve bazen yaşamın ötesinde yankılanan o suçlamalardan birini yöneltti. İnsan adaleti ne kadar zayıf ne kadar güçsüzdü! Sadece aleni suçların intikamını alıyor. Sizi alicenap davranarak uykunuzda, tek bir darbede öldüren ve sonsuza dek uyumanızı sağlayan ya da sizi can çekişmekten kurtararak aniden öldüren katil neden ölümle ve utançla cezalandırılıyor? Ruha damla damla zehir akıtan ve bedeni yok etmek için kemiren katile neden mutlu bir yaşam ve saygı layık görülüyor? Ne çok katil cezalandırılmıyor! Zarifçe işlenen bir günaha nasıl da hoşgörüyle yaklaşılıyor! Manevi işkencelerin neden olduğu cinayetler nasıl da aklanıyor! Toplumu örten boyalı perdeyi hangi intikamcı el, aniden kaldırdı bilemiyorum, benim kadar sizin de tanıdığınız o mağdurlardan birçoğunu görür gibi oldum: Benim yola çıkışımdan birkaç gün önce can çekişerek Normandiya'ya giden Madam de Beauséant! İtibarı lekelenen Langeais düşesi! Touraine'e, Lady Dudley'nin iki hafta kaldığı o mütevazı eve ölmek için gelen ve kendisini nasıl korkunç bir sonun beklediğini bildiğiniz Lady Brandon! Dönemimiz bu tür ölümler-

le dolu. Madam de Mortsauf'un ölümüne neden olan, kıskançlığa yenik düşüp kendini zehirleyen o zavallı genç kadını kim tanımamıştır ki? Siyasi projelerine hizmet ettiği için Ronquerolles'un, Montriveau'nun, de Marsay'ın desteklediklerı Maxime de Tresailles'ın ve utangaç cehaletinin mağduru olan ve iki yıllık bir evliliğin ardından, tıpkı bir sığırsineğinin soktuğu çiçek gibi, ölüp giden o zarif genç kızın kaderi karşısında kim ürpermemiştir ki? Hiçbir rica karşısında eğilip bükülmeyen ve borçlarını asilce ödediği kocasını bir daha görmek istemeyen o kadının son anlarının hikâyesini dinleyen kimin kalbi hızla çarpmamıştır ki? Mezarına yaklaştığını hisseden Madam d'Aiglemont, ağabeyimin çabaları olmasa yaşayacak mıydı? Toplum ve bilim, ağır ceza mahkemesince yargılanması gereken bu cinayetlerin suç ortağıdır. Görünüşte kimse kederden, umutsuzluktan, aşktan, gizli yoksulluklardan, hiç durmadan yeniden ekilen ve kökünden sökülen, meyve vermeyen umutlardan ölmez; yeni tıp terminolojisinin her şeyi açıklamak için dâhiyane sözcükleri vardır: Gastrit, perikardit, kulaklara fısıldanan isimleri noterin çok geçmeden sildiği ikiyüzlü gözyaşlarının eşlik ettiği tabutlara geçiş izni veren binlerce kadın hastalığı. Bu bahtsızlıkların kökeninde bizim bilmediğimiz yasalar mı vardır? Tıpkı milyonerin birçok zanaatkârın emeğini sömürmesi gibi, yüz yaşına gelmiş biri de ölülerin topraklarının üzerini acımasızca örtmeli, yaşamını sürdürmek için bu toprakları kurutmalı mıdır? Uysal ve şefkatli varlıklarla beslenen zehirli bir hayat var mıdır? Tanrım! Demek ben de bu kaplanlar soyuna dâhilim? Nemli bir ekim sabahı Clochegourde'un ağaçlıklı yoluna girdiğimde, vicdan azabı, yüreğimi kontesin yakıcı parmaklarıyla sıkıştırıyor ve yanaklarıma gözyaşları boşalıyordu. Henriette, ekimini denetlediği kavakların ölü yapraklarının her yanı kapladığı bu ağaçlıklı yolda, bir zamanlar âdeta beni çağırmak için mendilini sallıyordu! Yaşıyor muydu? İki beyaz elini yerlere kapanmış başının üzerinde

hissedebilecek miydim? Bir anda, Arabelle'in bana yaşattığı hazların çok pahalıya mal olduğunu fark ettim ve hepsinin bedelini ödedim! Onu bir daha asla görmemeye yemin ettim ve İngiltere'ye büyük bir kin besledim. Lady Dudley, kadın cinsinin bir türü olmasına rağmen, bütün İngiliz kadınlarını, verdiğim kararla suçladım.

Clochegourde'a girdiğimde, yeni bir darbe daha aldım. Jacques, Madeleine ve Başrahip Dominis'in, parmaklıkların yapımı sırasında duvarın bir köşesinde bulunan ve kont ile kontesin yıkmak istemediği tahta bir haçın dibinde diz çökmüş halde durduklarını gördüm. Arabadan atlayıp yaşlarla kaplı yüzümle, Tanrı'ya yakaran bu iki çocuğun ve o saygıdeğer şahsiyetin görüntüsü karşısında parçalanmış yüreğimle yanlarına gittim. Şapkasını çıkarmış olan yaşlı seyis de birkaç adım arkalarında duruyordu.

— Neler oluyor mösyö? diye sordum Başrahip Dominis'e, dualarına ara vermeden bana soğuk bir ifadeyle bakan Jacques ve Madeleine'i alınlarından öperken.

Başrahip ayağa kalktığında ona yaslanmak için koluna girerken:

— Hâlâ yaşıyor mu? dedim.

Başını kederli ve uysal bir ifadeyle öne doğru eğdi.

— Size Tanrı adına yalvarıyorum, konuşun! Neden bu haçın dibinde dua ediyorsunuz? Neden onun yanında değil de buradasınız? Çocuklar bu soğukta sabah sabah neden dışarıda? Hiçbir şeyden haberim yok, her şeyi anlatın ki bir felakete yol açmayayım.

— Sayın kontes, birkaç günden beri belirli saatler dışında çocuklarını görmek istemiyor. Mösyö, belki de Madam de Mortsauf'u görmeden önce birkaç saat beklemeniz gerekecek. Çünkü çok değişti! Bu yüzden onu bu görüşme için hazırlamak yararlı olacak, onun acısının daha da artmasına neden olabilirsiniz. Ölüme gelince, onun için daha hayırlı olurdu.

Bakışları ve sesi yaraları deşmeden okşayan bu ermiş adamın elini sıktım.

— Burada hepimiz onun için dua ediyoruz, diye devam etti; o kadar kutsal, o kadar kabullenmiş, ölüme o kadar hazırlanmış olmasına rağmen, birkaç günden beri ölmekten gizli bir korku duyuyor, yaşam dolu kişilere ilk kez kasvetli ve kıskanç duygularla bakıyor. Sanırım baş dönmeleri ölüm korkusundan ziyade, bir iç sarhoşluğunun, gençliğinin ölürken iç sarsıntılarla çalkalanarak solan çiçeklerinin etkisiyle artıyor. Evet, İblis onu cennetten uzaklaştırmaya çalışıyor; madam mücadelesini Zeytin Dağı'ndaki gibi veriyor; gözyaşları evli Yeftah'ın başını süsleyen ve teker teker düşen beyaz güllere eşlik ediyor. Bekleyin, henüz yanına gitmeyin, ona sarayın ışıltılarını taşıyabilirsiniz, yüzünüzde soylu çevrelerin şenliklerinin bir yansımasını sezerse onun acısını daha da artırırsınız. Tanrı'nın bile insana dönüşen oğlunu bağışladığı bir zayıflık bu, ona merhamet edin. Zaten yenilecek rakip yoksa zaferin ne değeri var? Günah çıkardığı rahip ya da benim gibi çökmüş halleri gözünü rahatsız etmeyecek iki ihtiyarın onu beklenmedik bir görüşmeye, Başrahip Birotteau'nun kaçınması talimatını verdiği heyecanlara hazırlamamıza izin verin. Ama bu dünyada yaşananların semavi nedenlerinde, ancak bir dindarın fark edeceği görünmeyen bir gariplik vardır ve eğer buraya geldiyseniz, manevi dünyada parlayan ve beşik gibi insanı mezara da götüren o göksel yıldızlardan biri tarafından buraya gönderilmiş olabilirsiniz...

Bunun üzerine, yüreğe çiy gibi düşen o yumuşak ifadesiyle, bana Mösyö Origet'nin çabalarına rağmen kontesin altı aydan beri her geçen gün daha fazla ıstırap çektiğini anlattı. Kontes "Beni kurtarın," dediği için iki ay boyunca her akşam Clochegourde'a gelen yaşlı doktor, bu avı ölümün elinden söküp almak istemiş, ama bir gün "Ama bedeni iyileştirmek için önce yüreği iyileştirmek gerekir!" demişti.

— Hastalık ilerledikçe, o uysal kadının sözleri sertleşti. Tanrı'ya, kendisini alması için seslenmek yerine, yeryüzüne kendisini burada muhafaza etmesi için bağırıyor, ardından, Tanrı'nın kararlarına karşı mırıldandığı için pişmanlık duyuyor. Bu gelgitler yüreğini parçalıyor, beden ve ruh arasında korkunç bir çatışmaya neden oluyor. Sıklıkla beden galip geliyor! Bir gün Madeleine ve Jacques'ı yatağının kenarından itip "Bana çok pahalıya mal oluyorsunuz!" dedi. Ama o anda gözlerime bakıp Tanrı'yı hatırladığında, Matmazel Madeleine'e şu meleksi sözleri söyledi: "Başkalarının mutluluğu artık mutlu olamayanların sevinci haline geliyor." Ve ses tonu gözlerimin nemlendiğini hissedeceğim kadar dokunaklıydı. Düşüyor, alçalıyor, bu doğru, ama her yanlış adımda gökyüzüne doğru daha çok yükseliyor.

Tesadüfün bana yolladığı ve bu büyük bahtsızlıklar konserinde, kederli makam değişimleriyle cenaze ezgisini, ölmekte olan aşkın büyük çığlığını hazırlayan bu bilgi tufanı karşısında haykırdım:

— Kökünden koparılan o güzel zambağın gökyüzünde yeniden çiçek açacağına inanıyor musunuz?

— Onun yanından henüz bir çiçekken ayrıldınız, ama onu acıların ateşinde erimiş, arınmış bir halde ve hâlâ küllerin arasına gömülmüş bir elmas gibi saf olarak bulacaksınız. Evet, o pırıltılı ruh, meleksi yıldız ışığın krallığına gitmek için bulutların arasından görkemle çıkacak.

Bu ermiş adamın elini yüreğim minnetle dolmuş bir halde sıktığım sırada, tamamen beyazlamış başıyla evin dışında beliren kont şaşkınlığını belli eden bir hamleyle bana doğru atıldı.

— Doğru söylemiş! İşte burada. "Félix, Félix, işte Félix geliyor!" diye haykıran Madam de Mortsauf doğru söylemiş! Dostum, diye devam etti, dehşetle afallamış gözleriyle bana bakarken, ölüm burada kol geziyor. Başladığı işi bitirip neden benim gibi yaşlı bir deliyi almıyor...

Cesaretimi toplayarak şatoya doğru yürüdüm; ama evin içinden geçerek çayırlıktan sekiye kadar uzanan uzun bekleme odasının eşiğinde Başrahip Birotteau beni durdurdu.

— Sayın kontes sizden henüz içeri girmemenizi rica ediyor, dedi.

İçeri göz attığımda, kederle kendilerinden geçmiş, hiç kuşkusuz Manette'in talimatlarıyla afallamış çalışanların, kendilerini bilmez bir halde koşturduklarını gördüm.

— Neler oluyor? dedi kont, bu hareketlilikten korkunç olayın gerçekleştiği kaygısının yanı sıra, kişiliğine özgü doğal endişesinden dolayı da ürkerek.

— Bir hasta fantezisi, diye karşılık verdi başrahip; sayın kontes, vikontu o haliyle karşılamak istemiyor; kıyafetini değiştirmekten söz ediyor, onu engellemekte bir sakınca var mı?

Manette, Madeleine'i aramaya gitti ve Madeleine'in, annesinin yanına girdikten birkaç dakika sonra dışarı çıktığını gördük. Ardından Jacques ve babası, iki başrahip ve ben şatonun cephesi boyunca sessizce dolaşırken, peş peşe Monbazon'u, Azay'i seyrettim, matem havasını yansıtırcasına sararmış olan ve âdeta her fırsatta içimi sarsan duygulara yanıt veren vadiye baktım. Aniden, aralarında koşuşturduğu sonbahar çiçeklerini, hiç kuşkusuz buketler yapmak için toplayan o sevimli kızı fark ettim. Aşkımın özenine verilen bu yanıtın ne ifade ettiğini düşünürken, midemde anlam veremediğim bir sancı hissettim, sendeledim, gözlerim karardı ve aralarında yürüdüğüm iki başrahip beni taraçanın kenarındaki bir taşın üzerine oturttu, orada bir süre, yıkılmış bir halde ama bilincimi tamamıyla kaybetmeden durdum.

— Zavallı Félix, dedi kont, karım size mektup yazmamı yasaklamıştı, onu ne kadar sevdiğinizi biliyordu!

Acı çekmeye hazırlanmış olmama rağmen, mutluluk anılarımın tamamını özetleyen bu duyarlılık karşısında kendimi güçsüz hissettim. "Bir zamanlar garip bir ürpertiye kapılmadan bakamadığım ve ortasında bu kasvetli saatin habercisi

olan tek bir çiçekli çalılığın yükseldiği, bir iskelet gibi kurumuş, gri bir ışıkla aydınlanmış o arazi!" diye düşündüm. Bir zamanlar o kadar canlı, o kadar yaşam dolu olan bu küçük şatoda, şimdi her şey iç karartıcıydı! Her şey ağlıyor, her şey umutsuzluktan ve ayrılıktan söz ediyordu. Ağaçlıklı yolların bir kısmı temizlenmiş, başlayan çalışmalar yarıda bırakılmıştı, ayakta bekleyen işçiler şatoya bakıyordu. Tarlalarda hasat devam etse de, ne bir gürültü ne de bir konuşma sesi duyuluyordu. Bağlardaki derin sessizlik sanki orada kimse yokmuş izlenimi uyandırıyordu. Istırapları sıradan sözleri öteleyenler gibi yürürken, aramızda tek konuşan kontu dinliyorduk. Karısına karşı duyduğu mekanik aşkın söylettiği sözlerin ardından, kendini zihninin eğilimlerine kaptıran kont, kontesten yakınmaya başladı. Karısı kendine dikkatetmeye ya da yerinde tavsiyeler verdiğinde sözünü dinlemeye hiç yanaşmamıştı; hastalığın semptomlarını ilk önce kendisi fark etmişti, çünkü bu belirtileri kendi bedeninde incelemiş, onlarla mücadele etmiş ve sadece bir perhiz uygulayarak ve her tür heyecandan uzak durarak tek başına iyileşmişti. Bu yüzden kontesi de tedavi edebilirdi; ama bir koca, özellikle de her hususta deneyiminin küçümsendiğini görme bahtsızlığını yaşadığında böyle bir sorumluluğu üstlenemezdi. Tüm uyarılarına rağmen, kontes Doktor Origet'yi tercih etmişti. Bir zamanlar kendisini tedavi etmeyi beceremeyen Origet karısını öldürüyordu. Bu hastalığın kökeni ıstırapların aşırılığına dayanıyorsa, kendisi için bütün koşullar mevcuttu; ama karısının ne gibi bir ıstırabı olabilirdi? Kontes mutluydu, ne bir kederi ne bir sıkıntısı vardı! Kendi gösterdiği özen ve isabetli önerileri sayesinde servetleri tatmin edici bir düzeye gelmişti; Madam de Mortsauf'un Clochegourde'u yönetmesine izin veriyordu; iyi bir eğitim almış, sağlıkları düzelmiş çocukları artık bir endişe kaynağı olmaktan çıkmıştı; öyleyse bu hastalık neden kaynaklanıyor olabilirdi? Ve kendi kendine söyleniyor, umutsuzluğunun ifadesini saçma sapan suçlama-

lara ekliyordu. Birazdan, o soylu varlığın hak ettiği hayranlık dolu anıları düşündüğünde uzun zamandır kuru kalmış gözlerinden birkaç damla yaş döküldü.

Madeleine yanıma gelip annesinin beni beklediğini söyledi. Başrahip Birotteau da bana eşlik etti. Babasının yanında kalan ağırbaşlı genç kız, kontesin benimle yalnız görüşmek istediğini ve birçok kişinin yanlarında bulunmasının neden olacağı yorgunluğu ileri sürdüğünü belirtti. O anın görkemi, bende, yaşamın önemli olayları karşısında bizi yaralayan, içimiz yanarken tenimizin buz gibi olmasına neden olan o duygulanımı yarattı. Tanrı'nın uysallık ve sadelikle donattığı, sabır ve merhamet bahşettiği kullarından biri olan Başrahip Birotteau beni bir kenara çekti.

— Mösyö, bir insan olarak bu görüşmeyi engellemek için elimden geleni yaptığımı iyi bilin, dedi. Bu aziz varlığın kurtuluşu bunu gerektiriyordu. Sizi değil, sadece onu düşündüm. Şimdi yanına girmenizin melekler tarafından engellenmesi gereken kişiyle görüşeceğiniz sırada, onu size ve belki de kendisine karşı savunmak için yanınızda kalacağımı bilin! Onun zafiyetine saygı gösterin. Sizden ona merhamet etmenizi, bir rahip olarak değil, tanımadığınız ve sizi vicdan azabından korumak isteyen mütevazı bir dost olarak istiyorum. Sevgili hastamız tam da açlık ve susuzluktan ölüyor. Bu sabahtan beri o korkunç ölümü önceleyen hararetli taşkınlıkların pençesinde ve sizden, öleceği için ne kadar üzüldüğünü saklamayacağım. Bedeninin isyan eden çığlıkları, sesinin henüz yepyeni olan yankılarını bastırdığı yüreğimde sönüp gidiyor; ama Mösyö Dominis ve ben bu dinî görevi, bu manevi can çekişmeyi artık ne yapacağını bilemeyen bu aileden gizlemek için kabul ettik. Çünkü kocası, çocukları, yardımcıları, herkes "O kadar değişti ki, o eski kontes nerede?" diye soruyor. Sizi gördüğünde ıstırapları yeniden doğacak. Soylu çevrenin düşüncelerini, yüreğin kibirlerini unu-

tun, onun yanında yeryüzünün değil, gökyüzünün temsilcisi gibi davranın. O ermiş kadın bir şüphe anında, ağzından umutsuzluk dolu sözler kaçırarak ölmemeli...

Hiç karşılık vermediğimde, sessizliğim günah çıkartan başrahibi üzdü. Görüyor, duyuyor, yürüyordum, ama yeryüzüne ait değildim sanki. "Başına neler geldi? Herkes bu kadar tedbirli davrandığına göre onu ne halde bulacağım?" düşüncesi, acımasız olduğu kadar tanımsız endişeler de yaratıyor, bütün kederleri kapsıyordu. Başrahip önüne geldiğimiz kapıyı kaygıyla açtı. O zaman, çiçeklerle dolu iki vazoyla süslenmiş şöminenin önündeki küçük kanepede oturan Henriette'i gördüm; pencerenin önündeki üç ayaklı yuvarlak masanın üzerinde de çiçekler vardı. Başrahip Birotteau'nun bu beklenmedik şenlik ve birdenbire eski haline dönen bu odadaki değişiklik karşısında afallayan yüzünü gördüğümde, can çekişen kontesin, hasta yataklarını çevreleyen o tiksinti verici ortama çekidüzen verdiğini sezdim. Sona ermekte olan bir coşkunun son gücünü, karmakarışık odasında şu anda en çok sevdiği kişiyi layık olduğu gibi ağırlamak için harcamıştı. Başını sardığı dantelin kabartılarının altındaki zayıflamış, manolya çiçeklerinin açtıklarındaki yeşilimtırak rengiyle solmuş yüzü, sarı bir tuval üzerindeki sevimli bir başın tebeşirle çizilmiş ilk kıvrımları gibi beliriyordu; ama bir akbaba pençesinin yüreğimi en ücra köşelerine kadar nasıl deştiğini hissetmek için, bu taslağı çizilmiş ve hayat dolu gözlerinin, sönmüş bir yüzdeki çukurlarında hiç rastlanmadık bir ışıltıyla parladıklarını tasavvur etmeniz gerekir. Kederi bastırarak kazandığı daimi zaferinin dingin görkeminden geriye bir şey kalmamıştı. Yüzünün zarif oranlarını koruyan tek bölümü olan alnı, arzunun ve bastırılmış karşı çıkışların saldırgan cesaretini sergiliyordu. Uzun yüzünün balmumu rengine rağmen, içinden fışkıran ateş, sıcak bir günde tarlaların üzerinde alev saçan o akışkan tabaka gibi, kavurucu bir ışıltıyla dışa yansıyordu. Çökmüş şakakları ve avurtları

yüzünün iç hatlarını belli ediyordu; beyaz dudaklarından yayılan gülümseme ölümün hafif sırıtışını andırıyordu. Üzerindeki kruvaze elbise güzel göğüslerinin zayıflığını ortaya seriyordu. Başının ifadesi, değiştiğinin farkında olduğunu ve umutsuzluğa gömüldüğünü yeterince belli ediyordu. O artık ne zarif Henriette ne de ulvi ve ermiş Madam de Mortsauf'tu; Bossuet'nin söylediği gibi, hiçliğe karşı mücadele eden ve tatminsizliğin, yanıltılmış arzuların yaşam ile ölüm arasındaki egoist çatışmaya sevk ettiği, tanımlanamaz bir varlıktı. Yanına oturup ateş gibi yanan, kupkuru elini öpmek için elime aldım. Gizlemek için gösterdiğim çabaya rağmen kederli şaşkınlığımı sezdi. O zaman, renksiz dudakları, intikamın ironisini, hazzın bekleyişini, ruhun sarhoşluğunu ve bir hayal kırıklığının öfkesini altında gizlediğimiz o zoraki gülümsemelerden birini sergileyebilmek için, maddi ve manevi anlamda aç kalmış dişlerini ortaya sererek gerildi.

— Ah! İşte ölüm, zavallı Félix, dedi, siz ölümü sevmezsiniz! Ölüm tiksinti vericidir; herkes, hatta en yürekli âşık bile ölümden ürker. Bu noktada aşk biter! Bunu iyi biliyordum! Lady Dudley sizi asla değişimine şaşırmış bir halde görmeyecek! Ah! Neden sizin burada olmanızı bu kadar diledim Félix? İşte geldiniz ve sizin bu fedakârlığınızı bir zamanlar bir Trappe tarikatına giren Comminges kontu gibi ürkütücü bir sahneyle ödüllendiriyorum, anılarınızda güzelliğimi ve yüceliğimi korumak, zihninizde sonsuz bir zambak gibi yaşamak yerine, sizi hayallerinizden yoksun bırakıyorum. Gerçek aşk hiçbir şeyi hesaplamaz! Kaçmayın, burada kalın. Mösyö Origet bu sabah çok daha iyi göründüğümü söyledi, hayata tutunacağım, bakışlarınızla yeniden doğacağım. Ardından, gücümü biraz toplayıp biraz yemek yemeye başlayınca yeniden güzelleşeceğim. Daha otuz beş yaşındayım, yaşayacak güzel yıllarım olabilir. Mutluluk insanı gençleştiriyor, mutluluğu tanımak istiyorum. Muhteşem planlar yaptım, Clochegourde'u onlara bırakıp birlikte İtalya'ya gideceğiz.

Gözlerim dolunca çiçeklere bakarmış gibi pencereye doğru döndüm; hızla yanıma gelen Başrahip Birotteau bukete doğru eğilerek kulağıma:

— Gözyaşı yok! dedi.

— Henriette, demek artık güzel vadimizi sevmiyorsunuz? diye karşılık verdim, az önceki ani dönüşüme bir bahane göstermek için.

— Elbette seviyorum, dedi, alnını şuh bir ifadeyle dudaklarıma yaklaştırarak; ama siz olmayınca içimi karartıyor... Ardından, sıcak dudaklarıyla hafifçe dokunduğu kulağıma bir iç çekişi andıran şu iki sözü fısıldadı: *Sen olmayınca.*

İki başrahibin ürkütücü sözlerine daha da ciddi bir anlam yükleyen bu çılgınca okşayış karşısında korkuya kapıldım. O anda ilk şaşkınlığım dağılsa da, beynime hâkim olamadım, iradem beni sarsan bu sahne sırasındaki tepkimi bastıracak kadar güçlü değildi. Hiç yanıt vermeden dinledim ya da daha doğrusu onu üzmemek için, bir annenin çocuğuna yaptığı gibi, hep aynı gülümsemeyle ve kendisini onayladığımı belli eden işaretlerle karşılık verdim. Bedeninin başkalaşımıyla sarsıldıktan sonra, eskiden yücelikleriyle saygınlaşan kişiliğindeki değişimleri fark ettim; tavırlarında, sesinde, hareketlerinde, bakışlarında ve düşüncelerinde bir çocuğun naif cehaleti, safça zarifliği, hareket etme arzusu, kendi isteğiyle ya da kendisiyle ilgisi olmayan şeylere gösterdiği derin kayıtsızlık ve nihayet, bir çocuğun korunmasını gerektiren bütün zaaflar vardı. Ölen herkes için aynı şey mi geçerliydi? Çocuğun henüz üzerine geçirmediği bütün toplumsal takıları çıkarıp bir kenara mı atıyorlardı? Ya da kendisini uçurumun kenarında hisseden kontes artık bütün insani duygular arasında sadece aşkı kabul ederek hoş masumiyetini Khloe gibi mi ifade ediyordu?

— Félix, eskiden olduğu gibi bana hayat vereceksiniz, ayrıca vadim de sağlığıma kavuşmamı sağlayacak, dedi. Sizin elinizle uzatacağınız bir şeyi nasıl olur da yemem? Siz çok

iyi bir hastabakıcısınız! Üstelik gücünüz ve sağlığınız öyle yerinde ki, hayat yanınızdaki herkese bulaşıyor! Dostum, bana ölemeyeceğimi, kandırılmış olarak ölemeyeceğimi kanıtlayın! En derin ıstırabımın susuzluk çekmem olduğunu sanıyorlar. Ah, evet, susuzluk çekiyorum dostum. Indre'in sularını gördüğümde kusacak gibi oluyorum, ama yüreğim daha kavurucu bir susuzluk çekiyor! Sana susadım, dedi iyice boğuklaşan sesiyle; ellerimi kavrulan ellerinin arasına alıp şu sözleri söylemek için beni kendisine doğru çekti: Susuzluğumun nedeni seni görememekti! Bana yaşamamı söylememiş miydin? İşte yaşamak istiyorum. Ata da binmek istiyorum! Paris'i, şölenleri, hazları, her şeyi tanımak istiyorum.

Ah! Nathalie, yanılmış duyuların aradan zaman geçtikçe donuklaştırdığı o ürkütücü çığlık yaşlı rahibin ve benim kulaklarımızda çınlıyordu: O hoş sesin vurguları bütün bir yaşamın mücadelelerini, hayal kırıklığına uğramış aşkın endişelerini yansıtıyordu. Kontes oyuncağına uzanmak isteyen bir çocuk gibi sabırsız bir hareketle ayağa kalktı. Zavallı başrahip, günahını çıkardığı kadını bu halde gördüğünde aniden dizlerinin üzerine çöktü, ellerini birleştirerek dua etmeye başladı.

— Evet, yaşamak istiyorum! dedi, beni de ayağa kaldırıp göğsüme yaslanarak, yalanları değil, gerçekleri yaşamak. Bütün yaşamım yalanlarla geçti, birkaç günden beri, o yalanları, sahtekârlıkları düşündüm. Hiç yaşamadan ölmem mümkün mü? Kimse bir arazide beni aramaya geldi mi?

Durdu, çevresini dinlermiş gibiydi ve duvarların arasından gelen bilemediğim bir kokuyu hissetti.

— Félix, dedi çocuksu bir ses tonuyla, hasatçılar yemek yemeye gidiyor, bense, o toprakların sahibi olduğum halde açım. Aşk da böyledir, onlar mutlular!

Kyrie eleison![17] diyordu, ellerini birleştirip gözlerini göğe çevirirken dualar okuyan zavallı başrahip.

17 Tanrım merhamet et. (ç.n)

Kontes kollarını boynuma doladı, beni hararetle öptü ve beni iyice sıkarak:

— Artık benden kaçamazsınız! Sevilmek istiyorum, Lady Dudley gibi çılgınlıklar yapacağım, *my dee*'yi layıkıyla telaffuz edebilmek için İngilizce öğreneceğim, dedi. Yanımdan ayrılırken hemen geri döneceğini anlatmak için eskiden yaptığı gibi yapıp başıyla işaret verdi. Yemeği birlikte yiyeceğiz, dedi, Manette'e haber vereceğim...

Halsizliğinin etkisiyle olduğu yerde kalakaldığında onu giysileriyle yatağına yatırdım. Gözlerini açıp bana "Beni bir kere daha böyle taşımıştınız," dedi.

Bedeni çok hafif ama ateşler içindeydi; onu kucağıma aldığımda vücudunun alev alev yandığını hissettim. İçeri girip odayı böylesine süslenmiş bir halde gören Mösyö Deslandes şaşırdı; ama beni fark ettiğinde her şeyi anlamış gibi görünüyordu.

— Ölmek için çok ıstırap çekiliyor mösyö, dedi sinirli bir ses tonuyla.

Yanına oturup kontesin nabzını yokladı, aniden ayağa kalkıp rahiple alçak sesle bir şeyler konuştu ve dışarı çıktı. Ben de onun ardından gittim.

— Ne yapmayı düşünüyorsunuz? diye sordum.

— Onun korkunç bir şekilde can çekişmesini önleyeceğim. Bu kadar dayanıklı olacağını kim tahmin edebilirdi? Hâlâ nasıl yaşadığını ancak hastalığından önceki yaşam tarzını göz önünde bulundurarak anlayabiliriz. Sayın kontes kırk iki gündür ne yiyor ne içiyor ne de uyuyor.

Mösyö Deslandes Manette'i çağırtırken, Başrahip Birotteau beni bahçelere götürdü.

— Bırakalım doktor işini yapsın, dedi bana. Manette'in yardımıyla ona afyon verecek. İşte onu duydunuz, acaba bu çılgınca davranışların bilincinde mi?

— Hayır, o artık kendinde değil.

Kederle afallamıştım ve yürüdükçe bu sahnenin her ayrıntısının kapsamı genişliyordu. Hemen taraçanın altındaki küçük kapıdan çıktım ve kayığın içine oturup düşüncelerimle tek başıma hesaplaşmak için kendimi gizledim. Bana yaşam veren o güçten kendi kendimi kurtarmaya çalıştım; bu, Tatarların, zina yapanların bir elini ortası delik bir tahta parçasının içine sıkıştırıp diğer eline de kişi açlıktan ölmek istemiyorsa elini kessin diye bıçak tutuşturmalarıyla kıyaslanabilecek bir işkenceydi: ruhum, en güzel parçamı kesip atmamı gerektiren ürkütücü bir sınavla karşı karşıyaydı. Benim de hayatım mahvolmuştu! Umutsuzluk bana garip düşünceler telkin ediyordu. Kâh onunla birlikte ölmek kâh da Trappiste keşişlerinin kapandığı Meilleraye Manastırı'na kapanmak istiyordum. Donuk gözlerim, etrafımdaki nesneleri görmüyordu; Henriette'in acı çektiği odanın pencerelerine bakarken, onunla kendi kendime nişanlandığım gece odayı aydınlatan ışığı göreceğimi sanıyordum. Benim için hazırladığı sade yaşamla yetinmem, işlerime gömülerek kendimi ona saklamam gerekmez miydi? Beni bütün erkeklerin maruz kaldığı aşağılık ve utanç verici tutkulardan uzak tutmak için yüce bir insan olmaya yönlendiren tavsiyeler vermemiş miydi? İffetlilik, korumasını bilemediğim ulvi bir üstünlük değil miydi? Aniden, Arabelle'in aşkı algılayış tarzından tiksindim. Kendi kendime, artık ışığımın ve umudumun nereden geleceğini, hangi amaç için yaşayacağımı sorarken dermansız başımı kaldırdığımda, hava hafif bir gürültüyle titreşti; taraçaya baktığımda, tek başına, ağır adımlarla gezinen Madeleine'i fark ettim. Bu sevimli küçüğe bana haçın dibinde neden öyle mesafeli baktığını sormak için taraçaya çıktığım sırada, bankın üzerine oturmuştu; yarı yoldayken beni fark ettiğinde, ayağa kalktı ve baş başa kalmamamız için beni görmezlikten geldi; hareketleri telaşlı ve anlamlıydı. Benden nefret ediyor, annesinin katilinden kaçıyordu. Sekileri çıkarak Clochegourde'a dön-

düğümde, onun, adımlarımın sesini dinlerken, ayakta, hiç kımıldamadan bir heykel gibi durduğunu gördüm. Jacques bir basamağa oturmuştu ve tavırları hep birlikte dolaşırken beni etkileyen ve zamanı geldiğinde yeniden ele almak ve derinleştirmek için ruhumuzun bir köşesine bıraktığımız o düşünceleri esinleyen aynı duyarsızlığı yansıtıyordu. İçlerinde ölümü taşıyan gençlerin hepsinin yaklaşan ölümün hazırlıklarına duyarsız kaldığını anladım. Bu karamsar ruhu sorgulamak istedim. Madeleine düşüncelerini kendine mi saklamıştı, yoksa kinini Jacques'a da mı aşılamıştı?

— Benim senin en sadık ağabeyin olduğumu biliyorsun, dedim sohbeti başlatmak için.

— Artık sizin dostluğunuz bana çare olmaz, annemin izinden gideceğim! diye yanıtladı, bana öfkeyle vahşileşen bir ifadeyle bakarak.

— Jacques! diye haykırdım, sen de mi?

Öksürerek yanımdan uzaklaştı, birazdan geri dönüp hemen kana bulanmış mendilini bana gösterdi.

— Şimdi anlıyor musunuz? dedi.

Demek iki kardeşin her birinin ölümcül bir sırrı vardı ve o zamandan beri iki kardeşin birbirlerinden uzak durduğunu gördüm. Henriette hasta düşünce Clochegourde'da her şey yıkıma uğramıştı.

— Madam uyuyor! dedi bize doğru gelen ve kontesin acı çekmediğini düşünerek mutlu olan Manette.

Herkes kaçınılmaz sonu bilse bile, bu ürkütücü anlarda gerçek sevgiler çılgınca bir hal alır ve küçük mutluluklardan medet umulur; dakikaların huzurlu yüzyıllara dönüşmesi dilenir; hastaların güllerin üzerinde dinlenmesi, acıların hafiflemesi, son nefeslerinin bekenmedik bir olay gibi gerçekleşmesi istenir.

— Mösyö Deslandes madamın sinirlerini son derece olumsuz etkileyen çiçekleri kaldırttı, dedi Manette.

Demek taşkınlığının nedeni çiçeklerdi, söylediklerinin bilincinde değildi. Toprağın aşkları, üretkenliğin coşkuları, çiçeklerin okşayışları kokularıyla onu sarhoş etmiş ve hiç kuşkusuz içinde gençliğinden beri uyuyan mutlu aşk düşüncelerini uyandırmıştı.

— Hadi gelin Mösyö Félix, dedi Manette, madamı görün, bir melek kadar güzel.

Batmakta olan güneş Azay şatosunun bezeklerini yaldıza boyarken, ölmekte olan kontesin yanına döndüm. Her şey sakin ve huzurluydu. Bedeni afyonla uykuya dalmış Henriette'in yatağını hafif bir ışık aydınlatıyordu. O sırada, bedeni âdeta hiçleşmişti, fırtınadan sonraki güzel havayı andıran bu dingin yüzün üzerinde sadece ruh hüküm sürüyordu. Blanche ve Henriette, aynı kadının o iki ulvi yüzü yeniden belirdi; muzaffer ruh soluk alıp verişinin sakin titreşimine parıltılar gönderdiğinde, onun doğal halini koruyan anılarım, düşüncem, hayalgücüm onun her bir çizgisindeki hasarı giderdiği için giderek güzelleşiyordu. İki başrahip yatağın yanına oturmuştu. Ölümün bu hayran olunası varlığın üzerinde dalgalanan siyah tüllerini fark eden kont perişan bir halde ayakta duruyordu. Kanepeye, az önce oturduğu yere iliştim. Ardından, hepimiz birbirimize bu semavi güzelliğe duyulan hayranlığın gözyaşlarına karıştığı gözlerle baktık. Düşüncenin ışıkları, Tanrı'nın en güzel mabetlerinden birine geri döndüğünü haber veriyordu. Başrahip Dominis ve ben işaretlerle düşüncelerimizi birbirimize aktarıyorduk. Evet, melekler başında bekliyordu. Evet, meleklerin kılıçları, onu bir zamanlar çevresindeki ilahî varlıkların iletişim kurduğu görünür bir ruha dönüştüren erdemin yüce ifadeleri bu asil yüze geri dönüyor, orada parlıyorlardı. Yüz hatları sadeleşiyor, onu koruyan başmeleklerin görünmez buhurdanlıkları altında her şey yüceliyor, görkemli bir hal alıyordu! Bedensel ıstırabın yeşili, yerini yaklaşan ölümün bembeyaz tonlarına, donuk ve soğuk solukluğuna bırakıyordu. Ne gizemli bir andı!

Jacques ve Madeleine içeri girdi. Madeleine kendisini yatağa yönelten, ellerini birleştirten ve kendisine "Nihayet, işte annem!" şeklindeki ulvi seslenişi esinleyen hayran olunası bir tavırla hepimizin içini ürpertti.

Jacques gülümsüyordu, annesinin ardından gideceğinden emindi.

— Cennetin kapısında, dedi Başrahip Birotteau.

Başrahip Dominis gözleriyle âdeta şunu söylüyordu: "Yıldızın parlayarak yükseleceğini söylememiş miydim?"

Madeleine gözlerini annesinden ayırmadan onunla eşzamanlı olarak nefes alıp veriyor, hafif soluğunu, yaşama tutunduğu bu son ipi taklit ediyordu. Biz de bu ipi dehşetle izliyor, her kımıldanışta, kopacağını görmekten endişe duyuyorduk. Genç kız tıpkı sunağın kapılarındaki bir melek gibi tutkulu ve sakin, güçlü ve hayrandı. O sırada, kasabanın çan kulesi *tecessüdü İsa* duasının zamanını haber verdi; yumuşayan hava akımları, bize Hristiyan âleminin, meleğin, cinsiyetinin günahlarının bağışlanmasını üzerine alan kadına söylediklerini tekrarladığı o saatin çınlamalarını dalgalar halinde iletti. O akşam, *Ave Maria* duası bize göğün gönderdiği bir selam gibi geldi; kontesin ermiş mertebesine ulaşacağı o kesin olayın gerçekleşeceği saat o kadar yakındı ki hepimizin gözlerinden yaşlar boşandı. Akşamın mırıltıları, yaprakların melodik hışırtısı, kuşların son ötüşleri, böceklerin vızır vızır nakaratları, su sesleri, yeşil kurbağaların hüzünlü çığlıkları, kırlar vadinin en güzel zambağıyla, onun sade ve kırlara özgü yaşamıyla vedalaşıyordu. Bu doğal şiirlerle bütünleşen dinî şiirsellik, hıçkırıklarımızın art arda gelmesine neden olan yola çıkış şarkısını mükemmel bir şekilde dile getiriyordu. Odanın kapısı açıktı, buna rağmen, anısını ruhumuzda sonsuza dek saklamak üzere daldığımız bu ürkütücü düşüncelerden dolayı, toplu halde dizlerinin üzerine çöküp ateşli dualar okuyan ev çalışanlarını fark edememiştik. Umut etmeye alışkın olan bu zavallılar hâlâ hanımlarının yaşayaca-

ğına inansalar da, bu kesin gerçek karşısında yıkılmışlardı. Birotteau'nun bir işareti üzerine yaşlı seyis Saché rahibini çağırmak için dışarı çıktı; çünkü yatağın yanında bilim gibi kendinden emin bir şekilde ayakta duran ve hastanın uyuşmuş elini tutan doktor, günah çıkartan başrahibe, bu uykunun geri çağrılan meleğin ıstırapsız geçecek son saati olduğunu işaret etmişti. Son dinî görevlerin yerine getirilmesinin zamanı gelmişti. Saat dokuzda hafifçe uyanan Henriette bize şaşkın ama uysal bir ifadeyle baktı ve hepimiz tanrıçamızı o sağlıklı günlerindeki güzelliğiyle yeniden gördük.

— Anne, ölmeyecek kadar güzelsin, yaşam ve sağlık dolusun! diye bağırdı Madeleine.

— Sevgili kızım, diye karşılık verdi, yaşayacağım, ama senin içinde.

Çocuklar ve annelerinin birbirlerine sarılmaları yürek parçalayıcıydı. Mösyö de Mortsauf karısını dindarca bir tavırla alnından öptü. Kontes beni gördüğünde kızardı.

— Sevgili Félix, dedi, işte sanırım size yaşatacağım tek keder! Ama zavallı bir çılgın olarak size söylediklerimi unutun.

Uzattığı elini öpmek için elime aldığımda, bana erdemin sevimli gülümsemesiyle:

— Eskiden olduğu gibi, Félix! dedi.

Hepimiz dışarı çıkıp hastanın son günahlarını itiraf etmesini beklemek üzere salona geçtik. Madeleine'in yanına oturdum, herkesin içinde yanımdan uzaklaşması kaba bir davranış olacaktı; ama tıpkı annesi gibi kimseye bakmıyordu ve bana bir kez bile bakmadan suskunluğunu korudu.

— Sevgili Madeleine, bana neden böyle tepki veriyorsunuz? dedim alçak sesle. Ölümün herkesi barıştırması gereken bir anda bu soğuk duyguların anlamı ne?

— Sanırım şu anda annemin neler söylediğini duyuyorum, diye yanıtladı, Ingres'in *Tanrı'nın Annesi* tablosu için yarattığı, daha o zamandan kederli olan ve oğlunu öldürecek dünyayı korumaya hazırlanan bakirenin baş ifadesiyle.

— Demek annenizin beni bağışladığı anda, suçlu olmamama rağmen beni mahkûm ediyorsunuz.

— *Siz*, her şeyin sorumlusu *sizsiniz*!

Hayatı iyi gözlemleyemedikleri için, yargılamalarında kalbin yasalarına karşı işlenen suçlara hiçbir hoşgörü göstermeyenlere benzeyen katı ses tonu, Korsikalılara özgü bilinçli bir nefreti yansıtıyordu. Bir saat derin bir sessizlikle geçti. Kontes Mortsauf'un son günahlarını dinleyen Başrahip Birotteau'nun salona girmesinin ardından, Henriette'in, hepsi aynı iyi niyeti besleyen o soylu ruhların düşüncelerinden birine uyarak, kendisi için kefen işlevi görecek uzun bir elbise giydiği odasına döndük. Onun yatağında oturduğunu gördük, günahlarından arınarak güzelleşmişti, çünkü şöminede henüz yeni yakılmış mektuplarımın siyah küllerini gördüm; günahlarını dinleyen başrahibin söylediğine göre, bu fedakârlığı ancak öleceği anda yapmak istemişti. Hepimize eski gülümsemesiyle baktı; yaşlarla nemlenmiş gözleri, gerçeğin o son farkına varılışını ifade ediyor, vaat edilmiş toprağın semavi mutluluklarını şimdiden görür gibi oluyordu.

— Sevgili Félix, dedi, uzattığı eliyle benim elimi sıkarken, burada kalın; hayatımın, sizin de önemli bir yer tuttuğunuz diğer olayları kadar acıklı olacak son sahnelerinden birine eşlik etmelisiniz.

Bir işareti üzerine kapı kapandı. İçeride kalmasını istediği kont otururken, Başrahip Birotteau ve ben ayakta bekliyorduk. Manette'in yardımıyla doğrulan kontes afallayan kontun önünde diz çöktü ve böyle durmak istediğini işaret etti. Manette kenara çekildikten sonra, kaldırdığı başını, daha da şaşıran kontun dizlerine yasladı.

— Mösyö, nezdinizde sadık bir eşmişim gibi davranmama rağmen, dedi, boğuk bir ses tonuyla, bazen görevlerimi yerine getirmediğim oldu; ama az önce Tanrı'ya bana sizden hatalarımı bağışlamanızı isteyecek gücü vermesi için yakar-

dım. Evet, aile dâhilinde olmayan bir dostluğa size borçlu olduğumdan daha şefkatli yakınlıklar gösterebildim. Belki de size gösterdiğim yakınlığı, sizinle ilgili düşüncelerimi bunlarla kıyaslayarak bana karşı öfke duydunuz. Kimsenin, hatta söz konusu kişinin bile kapsamını tam anlamıyla bilmediği içten bir dosluk yaşadım, dedi alçak sesle. İnsani kurallara göre erdemli tutumumu korusam ve sizin için kusursuz bir eş olsam da, zihnimden sık sık istemli ya da istemsiz düşünceler geçti ve şu an bu düşünceleri fazlasıyla ciddiye almış olmaktan korkuyorum. Ama sizi şefkatle sevdiğim, size bağlı kaldığım için, gökyüzünden geçen bulutların saflığını asla lekelemediği temiz ruhumu kutsamanızı istiyorum; her şeyi bağışlayacak o en kutsal mahkeme tarafından temize çıkarılmadan kendini affetmeyecek Blanche'ınız, çocuklarınızın annesi için tatlı bir söz duysam ağzınızdan, tek bir kederli düşünceye kapılmadan öleceğim.

— Blanche! Blanche! diye haykırdı, gözyaşları aniden karısının yüzüne boşanan yaşlı kont, beni öldürmek mi istiyorsunuz? Karısını alışılmadık bir güçle kendisine doğru kaldırıp alnını kutsarmışçasına öptü ve onu bu şekilde tutarken, senin beni bağışlaman gerekmez mi? diye sordu; sana sık sık sert davranmadım mı? Bu çocuksu endişeleri abartmıyor musun?

— Belki de, diye karşılık verdi kontes; ama dostum, ölmekte olanların zaaflarına hoşgörüyle yaklaşın ve beni sakinleştirin. Ölüm anınız geldiğinde sizden sizi kutsayarak ayrıldığımı hatırlayın. Bu dostumuza derin bir duygunun ifadesi olan şu emaneti bırakmama izin verir misiniz? dedi şöminenin üzerindeki bir mektubu işaret ederek. O artık benim manevi evladım, hepsi bu. Sevgili kont, yüreğin de vasiyetleri vardır; son dileklerim sevgili Félix'imize yerine getirmesi gereken kutsal görevleri hatırlatıyor; onu fazla istismar etmediğimi sanıyorum; ona birkaç düşüncemi miras bırakmama izin vererek sizi de fazla istismar etmediğimi gösterin.

Ne de olsa bir kadınım, dedi başını hafif bir melankoliyle önüne eğerek, beni bağışlamanızın yanı sıra sizden bir lütufda bulunmanızı istiyorum. Ben öldükten sonra okuyun, diye ekledi gizemli mektubu bana uzatırken.

Karısının renginin solduğunu gören kont onu kucaklayıp yatağına uzanmasını sağladı, hepimiz etrafını sardık.

— Félix, size karşı haksızlık etmiş olabilirim; kaçındığım sevinçler hususunda umutlanmanıza izin vererek sizi biraz üzmüş olabilirim; ama hepinizle barışık ölüyorsam bunu bir eşin ve annenin bencilliğine borçlu değil miyim? Bu yüzden siz de beni bağışlayacaksınız, beni sık sık suçluyordunuz ve yaptığınız bu haksızlık hoşuma gidiyordu!

Başrahip Birotteau parmağını dudağına götürdü. Bu hareket üzerine, ölmek üzere olan kontes başını öne eğdi, üzerine bir halsizlik çöktü, Saché rahibinin, çocuklarının ve hizmetkârların içeri alınması için ellerini salladı; ardından buyurgan bir işaretle, bana, yıkılmış haldeki kontu ve içeri giren çocukları gösterdi. Gizli çılgınlıklarını sadece bizim bildiğimiz ve artık bu hassas çocukların vasisi haline gelen bu babanın görüntüsü, ona, ruhuma ateş gibi düşen sessiz yakarışları esinledi. Kutsal yağ sürme ritüelinden önce, hizmetkârlarından, onlara bazen kaba davrandığı için özür diledi; onlardan dualarını esirgememelerini istedi ve hepsini tek tek konta emanet etti. Ardından, bu son ay boyunca hizmetkârlarını incitebilecek ve Hristiyanlığa aykırı düşen yakınmalarını soylu bir şekilde itiraf etti; çocuklarını yanından uzaklaştırmış, uygun olmayan duygulara kapılmıştı; ama bu itaatsizlikleri Tanrı'nın kendisine layık gördüğü o katlanılmaz acılara atfetti. Nihayet, Başrahip Birotteau'ya kendisine insani olayların hiçliğini gösterdiği için, herkesin huzurunda, yüreğinden gelen dokunaklı bir ifadeyle teşekkür etti. Konuşması bitince dualar başladı; ardından Saché rahibi ona şaraplı ekmek verdi. Birkaç saniye sonra hızla soluk alıp vermeye başladı, bir bulutun kapladığı gözleri çok

geçmeden yeniden açıldı, bana son kez baktı ve belki de hıçkırıklarımızın senfonisini dinleyerek herkesin gözü önünde öldü. Kırlarda oldukça sık rastlanan bir tesadüf eseri, şefkatli bir çağrı gibi safça süzülen tek notalarını birçok kez karşılıklı olarak tekrarlayan bülbüllerin ötüşünü dinledik. Son nefesini verdiği, uzun bir ıstıraba benzeyen hayatının son ıstırabını çektiği anda, içimde tüm yetilerimi etkileyen bir darbenin indiğini hissettim. Kont ve ben gece boyunca ölünün yatağının yanında kaldık; iki başrahip ve Saché rahibi de mumlarının ışığıyla, artık onca acı çektiği yatağında dingin bir şekilde yatan ölünün başında bekliyordu. Bu benim ölümle ilk tanışmam oldu. Bütün gece boyunca, kasırgaların yatışmasının verdiği saf ifadeyle, hâlâ sayısız duygularla donattığım, ama artık aşkıma karşılık vermeyen yüzünün beyazlığıyla büyülenmiş bir halde gözlerimi Henriette'den ayırmadım. Bu sessizlikte ve bu soğuklukta nasıl bir görkem vardı! Bu görkem nice düşünce taşıyordu! Bu sonsuz dinlenmede ne güzellikler, bu hareketsizlikte ne despotluklar vardı: Bütün geçmiş hâlâ orada ve gelecek oradan başlıyor. Ah! Onu yaşarken olduğu gibi, öldüğünde de seviyordum. Sabah kont yatmaya gitti, yorgun düşen üç rahip geceleri uyumayanların iyi bildiği o mahmurluk halinin etkisiyle uyuyakaldı. O zaman, hiç kimse görmeden, ifade etmeme asla izin vermediği bütün aşkımla onu alnından öptüm.

İki gün sonra, serin bir sonbahar sabahı kontesi ebedi istirahatgâhına uğurladık; tabutunu yaşlı seyis, kardeş ve ağabey kardeş Martineaular ve Manette'in kocası taşıyordu. Onunla karşılaştığım gün neşeyle çıktığım yoldan, aşağı indik; Saché mezarlığına varmak için Indre Vadisi'ni geçtik; burası kilisenin arkasında, bir tepenin yamacında yer alan ve Henriette'in Hristiyan tevazuuyla söylediği üzere zavallı bir köylü kadın gibi sade, siyah tahtadan bir haçla gömülmek istediği sıradan bir köy mezarlığıydı. Vadinin ortasına geldiğimizde, kasabanın kilisesini ve me-

zarlığı fark edince bütün bedenim titremeye başladı. Ne yazık! Hepimizin yaşamında, yüreğimize bir mızrak darbesi alarak, başımızın üzerindeki gülden tacın yerini dikenli tacın aldığını hissederek otuz üç yılımızı bıraktığımız bir Golgotha[18] vardır. Burası benim için, günahların bedelinin ödendiği tepe olacaktı. Arkamızda ,Henriette'in bir yığın hayırseverce davranışı sessizce gömdüğü bu vadinin üzüntüsünü dile getirmeye gelmiş, büyük bir kalabalık vardı. Birikimleri yetersiz kaldığında, yoksullara yardım etmek için elbiselerinden kıstığını sırdaşı Manette'ten öğrendik. Çıplak bebekleri giydirmiş, annelere yardım etmiş, sakat ihtiyarlar için kışın değirmencilere buğday çuvallarının parasını ödemiş, yoksul bir aileye bir inek göndermişti; nihayet Hristiyanlık, annelik ve mülk sahipliği görevlerini yerine getirmek için birbirlerini seven çiftleri evlendirmek üzere çeyizler göndermiş ve kura çekerek askere giden gençlerin ailelerine para vermişti; bütün bunlar *Başkalarının mutluluğu artık mutlu olamayacakların tesellisidir,* diyen o sevgi dolu kadının dokunaklı armağanlarıydı. Bu iyilikler üç günden beri akşam sohbetlerinde anlatılmıştı, bu yüzden büyük bir kalabalık toplanmıştı. Tabutun arkasından Jacques ve iki başrahiple birlikte yürüyordum; çünkü geleneklere göre bizim yanımızda olmamaları gereken Madeleine ve kont tek başlarına Clochegourde'daydılar. Manette mutlaka gelmek istemişti.

Hıçkırıklarının arasından:

— Zavallı madam! Zavallı madam! İşte artık mutlu, diye defalarca bağırdığını duydum.

Kortej değirmen yolunu geçtiğinde, genel bir iniltiye bu vadinin kendi ruhu için ağladığı izlenimini bırakan gözyaşları karıştı. Kilise çok kalabalıktı. Ayinden sonra, haçın kenarına gömüleceği mezarlığa gittik. Çakıltaşları

18 İsa'nın çarmıha gerildiği tepe. (ç.n.)

ve kumların tabutun üzerine yığıldığını duyduğumda cesaretim kalmadı, sendelerken Martineaulardan bana destek olmalarını istedim, onlar da perişan bir haldeki beni Saché şatosuna götürdüler. Şatonun sahiplerinin bana kibarca misafirleri olmamı önermesi üzerine bunu kabul ettim. Size itiraf edeyim ki, Clochegourde'a dönmeyi hiç istemedim, Henriette'in artık orada olmadığı küçük şatoyu göreceğim Frapesle'e gitmek de içimden hiç gelmiyordu. Burada onun yanındaydım. Birkaç gün boyunca, pencereleri, size sözünü ettiğim o sakin ve ıssız küçük vadiye, iki yüz yıllık meşelerle çevrili, sağanak yağmurun sel gibi aktığı o araziye bakan bir odada kaldım. Bu manzara dalmak istediğim ciddi ve derin düşüncelere uygundu. O kasvetli gecenin ertesi günü Clochegourde'daki varlığımın ne huzursuzluklara yol açacağını anlamıştım. Henriette'in ölümü üzerine kont şiddetli duygularla sarsılmıştı, ama bu korkunç olaya hazırlıklıydı ve zihninin derinliklerinde kayıtsızlığı andıran bir tutum belirlemişti. Bunu defalarca fark ettim ve dizlerine kapanan kontes bana açmaya cesaret edemediğim o mektubu uzattığında, bana olan sevgisinden söz ettiğinde, bu şüpheci adam bana kendisinden beklediğim gibi öfkeyle bakmamıştı. Henriette'in sözlerini, tertemiz olduğunu bildiği o vicdanın aşırı inceliğine vermişti. Bu egoistçe duyarsızlık doğaldı. Ruhları da bedenleri gibi bütünleşmemişti; duyguları canlandıran o sürekli iletişim halini hiç yaşamamışlar, ne hüzünlerini ne de mutluluklarını paylaşmışlardı, sinir tellerimize dokundukları, bedenimizin kıvrımlarına bağlandıkları, bu bağlanmaların her birini onaylayan ruhu okşadıkları için, koptuklarında bizi darmadağın eden o güçlü bağlar, onlar arasında mevcut değildi. Madeleine'in nefreti Clochegourde'un kapılarını bana kapatıyordu; annesinin kefeninin başında bile içindeki kini yatıştırmaya yanaşmamıştı ve bana sürekli kendisinden söz edecek olan kont ile bana kar-

şı konulmaz bir nefret sergileyecek ev sahibesi arasında kalmak canımı çok sıkacaktı. Bir zamanlar çiçeklerin bile ruhu okşadığı, sekilerin bile zarif davrandığı, bütün anılarımın balkonları, bankları, parmaklıkları, taraçayı, ağaçları ve manzaraları şiirlerle süslediği yerde bu hale düşmek; her şeyin beni sevdiği yerde nefret edilmek; işte bu düşünceye hiç katlanamıyordum. Bu yüzden kararımı en baştan vermiştim. Ne yazık! Bir erkeğin yüreğinin asla ulaşamayacağı en derin aşk böyle sonlanmıştı. Dışarıdan bakanların mahkûm edeceği tutumumu vicdanım onaylıyordu. İşte gençliğin en güzel duyguları ve büyük dramları böyle bitiyor. Neredeyse her sabah, benim Tours'dan Clochegourde'a gittiğim gibi, dünyayı fethederek, yüreğimiz aşka hasretle dolarak yola çıkarız; ardından, birikimlerimiz çetin sınavlardan geçtiğinde, insanlara ve olaylara karıştığımızda, hiç farkına varılmadan her şey küçülür ve kül yığınlarının arasında bir parça altın buluruz. İşte hayat budur! Hayat olduğu haliyle budur: büyük iddialar, küçük gerçeklikler. Bütün çiçeklerimi kökünden koparan bir darbenin ardından kendi kendime ne yapacağımı sorarak uzun uzun düşündüm. Tutkunun dolambaçlı patikalarında siyasetle ve bilimle uğraşmaya, kadınları hayatımdan uzaklaştırarak soğuk ve coşkusuz bir devlet adamı olmaya, sevmiş olduğum kutsal kadına sadık kalmaya karar verdim. Düşüncelerim göz alabildiğince uzanırken, gözlerim heybetli zirveleri, tunçtan gövdeleriyle, yaldızlı meşelerin muhteşem görüntüsüne bağlı kalıyordu: Kendi kendime Henriette'in erdeminin bir cehaletin ürünü olup olmadığını, ölümünden sorumlu olup olmadığımı soruyordum. Vicdan azaplarının ortasında çırpınıyordum. Nihayet, sonbaharın şirin bir öğle vaktinde, Tours'da çok hoş görünen göğün son tebessümler eşliğinde, talimatları uyarınca ancak ölümünden sonra açabileceğim mektubunu okudum. Bu sayfaları okurken yaşadığım duyguları siz değerlendirin.

Madam de Mortsauf'un Vikont Félix de Vandenesse'e Yazdığı Mektup

Çok sevilen dostum Félix, şimdi sizi ne kadar sevdiğimi kanıtlamaktan ziyade, açtığınız yaraların derinliğini ve ciddiyetini ortaya koyarak, yükümlülüklerinizin önemini anlatmak üzere yüreğimi açmak zorundayım. Hayat yolculuğunun yorgunluklarıyla halsiz düştüğüm, mücadelelerim sırasında aldığım darbelerle tükendiğim şu anda, ne mutlu ki içimdeki kadın öldü, sadece anne yaşıyor. Dostum, başıma gelen felaketlerin asıl nedeni olduğunuzu göreceksiniz ve daha sonraları sizin darbelerinizi hoşgörüyle kabul etsem de, bugün, sizin açtığınız son bir yara yüzünden ölüyorum. Ama sevilen kişi tarafından incitildiğini hissetmekte sonsuz hazlar var. Istıraplarım kısa süre sonra beni güçsüz bırakacak olsa da, zihnimin son ışıltılarından, sizden bir kez daha, çocuklarımı yoksun bıraktığınız yüreğin yerini almanızı rica etmek için yararlanıyorum. Sizi daha az sevsem, bu görevi size yetkemi kullanarak dayatacaktım; ama bu yükümlülüğü, kutsal bir pişmanlığın etkisiyle ve aynı zamanda aşkınızın sürekliliğini kanıtlamak üzere kendiliğinizden üstlenmenizi tercih ederim; aşk içimizde sürekli olarak pişmanlık dolu düşüncelere ve günah işlemenin endişelerine karışmadı mı? Ve birbiriniz hâlâ sevdiğimizi biliyorum. Sizin suçunuzun içimde yankılanmasına önem vermesem, benim için o kadar lanetli olmayacaktı. Size kıskanç, ölesiye kıskanç olduğumu söylememiş miydim? Tamam işte, ölüyorum! Yine de kendinizi avutun: insani yasaların gereğini yerine getirdik: Kilise bana, en aziz kullarının birinin ağzından, Tanrı'nın, doğal eğilimlerini kendi buyrukları için feda edenlere karşı hoşgörülü davranacağını söyledi. Sevgilim, bu yüzden her şeyi öğrenin, çünkü düşüncelerimin tek birinden bile haberdar olmamanızı istemiyorum. Son anlarımda Tanrı'ya açacağım sırlarımı sizin de bilmeniz gerekir, nasıl

Tanrı göğün kralıysa, siz de benim kralımsınız. Evlilik, Angoulême dükünün verdiği ve hayatım boyunca katıldığım o tek şölene kadar, beni, meleklerin güzelliğinin genç kızlara verdiği o ne yapacağını bilememezlik haline sokmuştu. Anneydim, bu doğru; ama aşk beni kabul edilen sınırlar dâhilindeki hazlarıyla hiç sarmalamamıştı. Hayatımı bu şekilde, nasıl sürdürdüğümü hiç bilemiyorum; aynı şekilde içimdeki her şeyi bir anda hangi yasaların değiştirdiğini de bilmiyorum. Öpücüklerinizi hâlâ hatırlıyor musunuz? Onlar hayatıma hâkim olmuş, ruhumu ağ gibi sarmıştı; kanınızın sıcaklığı benimkine de yansımış, gençliğiniz benim gençliğime nüfuz etmiş, arzularınız yüreğime dolmuştu. Onca gururla ayağa kalktığımda, hiçbir dilin ifade edemeyeceği bir duyguyu hissediyordum, çünkü çocuklar henüz ışık ile kendi gözlerinin bütünleşmesini, dudaklarına konan yaşam öpücüğünü dile getirecek sözleri bulamadılar. Evet, bu, yankılanarak gelen ses, karanlıklara gönderilen ateş, evreni harekete geçiren güçtü, en azından her şey kadar hızlıydı, ama ruha yaşam vermesinden dolayı hepsinden daha güzeldi! O zaman, dünyada ne anlama gelmediğini bilemediğim meçhul bir şeyin, düşünceden daha güzel bir gücün var olduğunu anladım; bu, paylaşılan bir duygunun içindeki bütün düşünceler, bütün güçler, bütün gelecekti. Bunun ardından annelik duygumun bir ölçüde azaldığını hissettim. Bu yıldırım, düştüğü yüreğimde haberim olmadan uyuklayan arzularımı aydınlattı; bir anda *Zavallı Henriette!* diye haykırarak alnımı öpen teyzemin ne söylemek istediğini anladım. Clochegourde'a döndüğümde, ilkbahar, ilk yapraklar, çiçeklerin kokusu, güzel beyaz bulutlar, Indre, gökyüzü, her şey, bana o ana kadar anlayamadığım ve ruhuma, duyularıma esinlediğiniz devinimin bir parçasını katan bir dille konuşuyordu. Siz o korkunç öpücükleri unuttuysanız da, ben onları anılarımdan asla silemedim, o öpücükler yüzünden ölüyorum! Evet, o zamandan beri sizi her gördüğümde,

bende o öpücüklerin hazzını canlandırıyordunuz; sizi görünce, sadece sizin geleceğinizi sezdiğimde tepeden tırnağa ürperiyordum; o buyurgan şehveti ne zaman ne de baskın iradem engelleyebiliyordu ve kendi kendime hazların neler hissettirebileceğini soruyordum. Karşılıklı bakışmalarımız, ellerimin üzerine kondurduğunuz saygılı öpücükleriniz, sizinkine yaslanan kolum, sesinizin sevgi dolu tonları, nihayet, en ufak bir temas, beni gözlerime daima o buğunun yayılacağı ölçüde şiddetle sarsıyordu; o zaman şaha kalkmış duyuların gürültüsü kulaklarıma doluyordu. Ah! Size daha da soğuk davrandığım o anlarda beni kollarınıza alsaydınız mutluluktan ölürdüm. Bazen bana karşı kaba güç kullanmanızı arzuladım, ama dualarım bu kötü düşünceyi hızla uzaklaştırıyordu. Çocuklarımın telaffuz ettiği isminiz hemen yüzümü kızartan daha sıcak bir kanla dolduruyordu kalbimi ve bu duyuların kaynaşmasını sevmemden dolayı, zavallı Madeleine'ime isminizi söylemesi için tuzaklar kuruyordum. Size daha ne söyleyeyim ki? Yazınızda büyülü bir hava vardı, mektuplarınıza, hayranıkla izlenen bir portre gibi bakıyordum. Daha o ilk günden itibaren beni ele geçirmenizi sağlayan o tasvir edemediğim gücün, ruhunuzu okumaya başladığımda nasıl sonsuzlaştığını anlarsınız. Sizin o kadar saf, o kadar dürüst olduğunuzu, o kadar olumlu niteliklerle donandığınızı, büyük işleri becerebileceğinizi ve şimdiden bunu kanıtladığınızı anladığımda içime ne hazlar doldu! Erkek ve çocuk, çekingen ve cesur! İkimizin de ortak acılarla kutsandığını gördüğümde ne kadar sevindim! Birbirimize açıldığımız o akşamdan itibaren, sizi kaybetmek benim için ölmek demekti; bu yüzden bencilce davranıp yanımdan ayrılmamanızı sağladım. Ruhumu okuyan M. de la Berge benden uzaklaşmanız halinde öleceğimi anladığında buna çok üzüldü; çocuklarım ve kont için yaşamamın gerekli olduğunu söyledi; bana evimin kapılarını size kapama tavsiyesinde bulunmadı, çünkü ona, davranışlarımda ve dü-

şüncelerimde iffetimi koruyacağıma söz vermiştim. "Düşünce iradeye bağlı değildir," dedi, "çekilen azapların ortasında da varlığını sürdürebilir!" "Düşünürsem," diye yanıtladım, "her şey mahvolacak, beni benden kurtarın. Yanımda olmasını ve iffetimi korumamı sağlayın!" İyi yürekli ihtiyar, çok katı olsa da, bunca iyi niyet karşısında hoşgörülü davrandı. "Kızınızı ona yönlendirerek onu bir oğul gibi sevebilirsiniz," dedi. Sizi kaybetmemek için ıstıraplarla dolu bir hayatı cesaretle kabul ettim ve ikimizin de aynı boyunduruğa vurulduğunu görerek aşkla acı çektim. Tanrım! Krallığınızda bir adım dahi atmanıza izin vermedim, kocama sadık kaldım. Tutkularımın yüceliği yetilerimi etkiledi, Mösyö de Mortsauf'un eziyetlerini günahlarımın bedeli olarak gördüm ve günahkâr eğilimlerime nefretle karşı koymak için bu eziyetlere gururla katlandım. Eskiden tepkilerimi mırıldanarak dile getirirdim, ama siz yanımda olduğunuzdan beri, Mösyö de Mortsauf'un da hoşuna gidecek şekilde, neşeli davranmaya başladım. Bana verdiğiniz bu güç olmasa, size sözünü ettiğim iç dünyama çok uzun zaman önce yenik düşecektim. Hatalarıma olduğu gibi, görevlerimi yerine getirmeme de büyük katkıda bulundunuz. Aynı şey çocuklarım için de geçerli, onları bir şeylerden yoksun bıraktığımı düşünüyor ve onlar için gerekeni asla yeterince yapmamış olmaktan endişeleniyordum. Yaşamım o günlerden beri, hoşuma giden sürekli bir kedere boğuldu. Yeterince anne ve dürüst bir kadın olmadığımı hissettiğimde vicdan azabı yüreğime yerleşti ve görevlerimi yerine getirememekten korkup sürekli olarak üstüme düşenden daha fazlasını yapmak istedim. Bu yüzden, duygularıma yenik düşmemek için aramıza Madeleine'i yerleştirdim, aramızdaki engelleri güçlendirmek için sizi birbirinize bağlamak istedim. Bu engeller yetersizdi! Evet, neden olduğunuz ürpertileri hiçbir şey bastıramıyordu. Yanımdayken de yanımda yokken de aynı etkiye sahiptiniz. Madeleine'i Jacques'a tercih ettim,

çünkü Madeleine size ait olmalıydı. Ama kızımı size mücadele etmeden bırakmıyordum; kendi kendime, sizinle karşılaştığımda henüz yirmi sekiz yaşımda olduğumu, sizin de neredeyse yirmi ikisine bastığınızı söylüyor, aradaki yaş farkını yakınlaştırmaya çalışıyor, kendimi boş umutlara kaptırıyordum. Aman Tanrım, Félix, bunları, sizi vicdan azaplarından korumak, belki de aynı zamanda size duyarsız olmadığımı, aşk acılarımızın amansızca birbirine denk olduğunu ve Arabelle'in benden hiçbir üstün yanı olmadığını anlamanızı sağlamak için itiraf ediyorum. Ben de, erkeklerin çok sevdiği o gözden düşmüş ailelerden birinin kızıydım. Bazen içimdeki mücadele beni bütün gece ağlatacak kadar şiddetli oluyor, saçlarım dökülüyordu; o saçlar şimdi size ait! Mösyö de Mortsauf'un hastalığını hatırlarsınız; o zaman gösterdiğiniz yücegönüllülük beni yüceltmek şöyle dursun küçültü. Ne yazık! O günden beri, bunca kahramanlığın karşılığında kendimi bir ödül olarak size vermeyi diliyordum; ama bu çılgınca düşünce kısa sürdü, katılmayı reddettiğiniz ayin sırasında bu çılgınlığı Tanrı'nın ayaklarının altına serdim. Jacques'ın hastalığı ve Madeleine'in ağrıları bana sürüden ayrılan koyunu hızla kendine çeken Tanrı'nın tehditleri gibi göründü. Ardından, sizin o İngiliz'e çok doğal olarak âşık olmanız, benim bile bilmediğim sırlarımı ortaya çıkardı: Sizi sandığımdan daha çok seviyordum. Madeleine'le ilgili planlarım silinip gitti. Fırtınalı yaşamımın sürekli heyecanları, kendime hâkim olmak için sadece dinin desteğini alarak gösterdiğim çabaları, ölümüme neden olacak hastalığın koşullarını hazırladı. O korkunç darbe hiç söz etmediğim krizlere yol açtı; bu meçhul trajedinin olası tek çözümünü ölüm olarak görüyordum. Annemin bana haberi ulaştırması ve sizin gelişiniz arasındaki iki ay boyunca, bütün yaşamım kıskançlık ve öfkeyle altüst oldu: Paris'e gitmek istiyordum, cinayete susamıştım, o kadının ölmesini diliyor, çocuklarımın gösterdiği yakınlığa duyarsız kalıyor-

dum. O zamana dek duygularımın merhemi olan duanın ruhum üzerinde hiçbir etkisi kalmamıştı. Ölüm, kıskançlığın açtığı geniş gedikten içeri girmişti. Yine de sükûnetimi korudum. Evet, o mücadeleler dönemi Tanrı ile benim aramda bir sır olarak kaldı. Sizi sevdiğim kadar sevildiğimi ve düşüncenizin değil, doğal sürecin ihanetine uğradığımı anladığımda yaşamak istedim. Ama artık çok geçti. Tanrı hiç kuşkusuz kendi içinde ve kendisine dürüst olan ve ıstıraplarından sıklıkla sunağın kapılarına sürüklenen zavallı bir yaratığa merhamet edip beni koruması altına almıştı. Sevgilim, Tanrı beni yargıladı, Mösyö de Mortsauf şüphesiz beni bağışlayacak; ama ya siz! Hoşgörülü davranacak mısınız? Şu an mezardan gelen sese kulak verecek misiniz? İkimizin de aynı oranda, belki de daha çok benim sorumlu olduğum bahtsızlıkları telafi edecek misiniz? Sizden ne isteyeceğimi biliyorsunuz. Tıpkı dindar bir hastabakıcı kadının bir hastanın yanından hiç ayrılmaması gibi, M. de Mortsauf'un yanında olun, onu dinleyin, onu sevin, çünkü onu kimse sevmez. Benim yaptığım gibi çocuklarıyla arasındaki ilişkileri düzenleyin, göreviniz çok uzun sürmeyecek: Jacques kısa süre sonra Paris'e, dedesinin yanına gitmek üzere evden ayrılacak ve bana bu dünyanın sığ kayalıklarında ona rehberlik edeceğinize söz vermiştiniz. Madeleine'e gelince, o evlenecek. Bir gün sizi çekici bulabilir, aynı benim gibidir, dahası güçlüdür, bende olmayan iradeye, mesleğinden dolayı yaşamı siyasetin fırtınaları arasında geçen bir erkeğin eşi olacak kararlılığa sahiptir, becerikli ve kavrayışlıdır. Kaderleriniz birleşirse annesinin olamadığı kadar mutlu olacaktır. Benim Clochegourde'daki eserimi bu şekilde devam ettirerek, Tanrı'nın cömertliği sayesinde beni yeryüzünde ve gökyüzünde bağışlayacağı, ama bedelleri yeterince ödenmemiş günahları affettirmiş olacaksınız. Gördüğünüz gibi daima egoistim; ama bu, despotça bir aşkın kanıtı değil midir? Beni çocuklarımda sevmenizi istiyo-

rum. Size ait olamadığımdan, size düşüncelerimi ve görevlerimi miras bırakıyorum! Beni söylediklerime itaat edecek kadar seviyorsanız, Madeleine'le evlenmek istemiyorsanız, ruhumun huzuru için en azından M. de Mortsauf'u mümkün olduğunca mutlu kılacaksınız.

Elveda, yüreğimin sevgili çocuğu, bu, bilincimi kaybetmeden, hâlâ yaşam doluyken edilmiş bir vedadır; yaydığın büyük sevinçlerin yarattığı felaketten dolayı hiçbir vicdan azabı duymayacağın bir ruhun vedasıdır bu; vicdan azabı sözünü beni sevdiğinizi düşündüğüm için kullanıyorum, çünkü göreve feda edilmiş huzurlu dinlenme mekânıma gidiyorum ve bu da beni ürpertiyor hem de pişmanlıkla ürpertiyor! Tanrı, kutsal yasalarına hakkıyla uyup uymadığımı benden iyi biliyor. Şüphesiz sık sık sendeledim, ama hiç düşmedim ve günahlarımı bağışlatacak en güçlü neden, bizzat beni sarmalayan çekiciliklerin yüceliğinde yatıyor. Tanrı sanki bu günahlara yenik düşmüşüm gibi titrediğimi görecek. Bir kez daha elveda, güzel vadimizle dünkü vedalaşmamıza benzer bir elveda, yakında o vadide dinleneceğim, beni sık sık ziyaret edeceksiniz, öyle değil mi?

HENRIETTE.

Bu mektubun ardından, o son alevle aydınlanan bu yaşamın bilinmedik derinlikleri karşısında bir düşünceler uçurumuna yuvarlandım; bencilliğimin bulutları dağıldı. Öldüğüne göre benim kadar, benden de çok acı çekmişti. Başkalarının, dostuna karşı mükemmel bir yakınlık göstereceğini sanıyordu; aşkıyla öylesine körleşmişti ki, kızının düşmanlığından hiç kuşkulanmamıştı. Sevgisinin bu son kanıtı beni çok derinden sarstı. Clochegourde'u ve kızını bana sunmak isteyen zavallı Henriette! Nathalie, bir mezara ilk kez, artık tanımış olduğunuz o soylu Henriette'in naaşıyla birlikte girdiğim hayatımın o en korkunç gününden beri, gü-

neş daha soğuk ve donuk, geceler daha karanlık, devinimler daha ağır, düşüncelerin akışı daha yavaş. Defnettiğimiz insanlar vardır, ama dahası, yüreğimizi kefen gibi saran, anısı her gün çarpıntılarımıza karışan sevdiğimiz insanları da toprağa veririz; onları her solukta düşünürüz, içimizde aşka özgü, hoş bir ruh göçü yasasıyla yer ederler. Ruhumda bir ruh var; bir iyilik yaptığımda, güzel bir söz söylediğimde o ruh da konuşur, kımıldar; içimde var olabilecek bütün iyilikler, tıpkı havaya güzel kokularını saçan bir zambak gibi o mezardan yayılır. Oysa alay etme, kötülük yapma gibi, beni suçlayacağınız her şey benden kaynaklanır. Şimdi bir bulutla kararan gözlerim, uzun süre yeryüzünü izledikten sonra göğe çevrildiğinde, dudaklarım söylediğiniz sözler ve gösterdiğiniz özen karşısında sessiz kaldığında, bana artık *Ne düşünüyorsunuz?* diye sormayın.

Sevgili Nathalie, bu anıların beni çok bunaltmasından dolayı yazmaya bir süre ara verdim. Şimdi size bu felaketin ardından gelen ve fazla söze gerek duymayan öyküyü borçluyum. Gerçekten de, yaşam sadece eylemden ve hareketten oluşuyorsa her şey kısa sürede anlatılır; ama bu yaşam ruhun yüksek katmanlarını katetmişse karmaşık öyküsü zamana yayılır. Henriette'in mektubuyla gözlerimde bir umut parladı; bu büyük kazanın ortasında, kıyısına çıkabileceğim adayı görebiliyordum. Clochegourde'da, hayatımı adadığım Madeleine'in yanında yaşamak, yüreğimi harekete geçiren bütün düşünceleri tatmin edecek bir yazgıydı; ama Madeleine'in gerçek düşüncelerini de bilmek gerekiyordu. Her hâlükârda kontla vedalaşmam gerekiyordu, bu yüzden kontu görmek için Clochegourde'a gittim ve taraçada onunla karşılaştım. Uzun süre gezindik. Bana önce neyi kaybettiğinin fazlasıyla bilincinde olduğunu ve bu kaybın iç âleminde yarattığı tahribatı bildiğini belli edercesine kontesten söz etti. Ama kederinin ilk çığlığının ardından, zihninin şu andan ziyade gelecekle meşgul olduğunu gösterdi. Bana dediğine

göre, annesi gibi uysal olmayan kızından endişeleniyordu. Madeleine'in, tasvir edemediğim bir cüretkârlıkla annesinin zarif niteliklerinin iç içe geçmiş olduğu kişiliği, Henriette'in uysallığına alışmış olan ve kızında hiçbir şeyin boyun eğdiremeyeceği bir iradeyi sezen kontu ürkütüyordu. Ama çok geçmeden karısına kavuşacağı düşüncesi bu telafi edilemez bahtsızlık karşısında onu teselli ediyordu. Son günlerin sarsıntıları ve kederi hastalık belirtilerini artırmıştı; baba ve artık evin hanımefendisi olan kızı arasındaki otorite tartışması son günlerini ıstırap içinde tamamlamasına neden olacaktı; çünkü karısıyla çatışabilse de çocuğuna her zaman boyun eğmesi gerekiyordu. Zaten oğlu evden ayrılacak, kızı evlenecekti; ama damadı kim olacaktı? Kısa süre içinde ölmekten söz etse de, uzun süre boyunca tek başına, sevgiden yoksun yaşayacağını hisseder gibiydi.

Benden karısı adına dostluğumuzu sürdürmemizi isteyerek sadece kendisinden söz ettiği bu gezinti boyunca, bana dönemimizin en saygın tiplerinden biri olan sürgünün asil karakterinin ana hatlarını tam anlamıyla çizdi. Görünürde zayıf ve haraptı, ama özellikle yalın alışkanlıkları ve taşra meşguliyetleri, onda yaşamın sürüp gittiğini gösteriyordu; ben bu satırları yazarken o hâlâ hayatta. Taraçada yürüyen Madeleine bizi görse de aşağı inmiyor, bir eve girip bir sekiye dönerek bana olan nefretini gösteriyordu. Basamaklı sekiye döndüğü bir anda onu fark edip konttan şatoya dönmesini rica ettim; Madeleine'le konuşmam gerekiyordu, bahane olarak, kontesin bana açtığı son bir isteğini iletmem gerektiğini ileri sürdüm, onunla konuşmanın başka bir yolu yoktu. Onu aramaya giden kont ikimizi taraçada yalnız bıraktı.

— Sevgili Madeleine, dedim, sizinle konuşmam gerek, anneniz benden çok yaşamın getirdiklerinden yakınırken beni burada dinlemedi mi? Düşüncelerinizin farkındayım, ama yaşananları bilmeden beni mahkûm mu edeceksiniz? Bildiğiniz gibi, hayatım ve mutluluğum buraya bağlandı

ve bizi birleştiren ve ölümün aynı acının bağıyla daha da sıkılaştırdığı, kardeşçe bir dostluğun ardından soğuk tavırlarınızla beni buradan uzaklaştırmak istiyorsunuz. Sevgili Madeleine, bizi himayesine alan kişilerin çocuklarını çok sevdiğimiz için, sizin haberiniz bile olmadan, hiçbir umut beslemeden şu an hayatımı verebilirim; hayran olunası annenizin bu yedi yıl boyunca kafasında şekillendirdiği ve hiç kuşkusuz duygularınızı değiştirecek olan planı bilmiyorsunuz; ama ben bu planın avantajlarından yararlanmak istemiyorum. Sizden tek ricam, bu taraçanın havasını solumak için buraya gelmemi yasaklamamanız ve zamanın toplumsal yaşamla ilgili düşüncelerinizi değiştirmesini beklemeniz; şu an o düşüncelerle hesaplaşacak değilim; sizi sarsan bir kedere saygı duyuyorum, çünkü bu acı, benim de içinde bulunduğum koşulları sağlıklı bir şekilde değerlendirebilme yetimi olumsuz etkiliyor. Şu anda bizi izleyen o kutsal kadın, sizden sadece sizin ve benim duygularım arasında tarafsızlığınızı korumanızı rica eden bu ihtiyatlı davranışımı onaylayacaktır. Bana beslediğiniz nefrete rağmen, sizi, büyük bir coşkuyla karşılayacağı bir planı babanıza açıklamayacak kadar çok seviyorum. Rahat olun. Daha sonra, bu dünyada hiç kimseyi benden iyi tanımayacağınızı, hiçbir erkeğin yüreğinde daha vefakâr duygular taşımayacağını düşünün...

O ana kadar beni başını öne eğmiş halde dinleyen Madeleine bir el işaretiyle durmamı istedi.

— Mösyö, dedi, heyecandan titreyen bir ses tonuyla, ben de sizin bütün düşüncelerinizin farkındayım; ama hakkınızdaki duygularım hiç değişmeyecek ve size bağlanmaktansa kendimi Indre'e atmayı tercih ederim. Size kendimden söz etmeyeceğim; ama annemin üzerinizde hâlâ bir etkisi varsa, onun adına, sizden, ben burada olduğum sürece Clochegourde'a asla gelmemenizi rica edeceğim. Sadece görüntünüz bile bana nasıl ifade edeceğimi bilemediğim ve asla üstesinden gelemeyeceğim bir huzursuzluk veriyor. Beni

bütün saygınlığıyla selamlayıp Clochegourde'a döndü, bir gün annesinin yaptığı gibi, kayıtsız, ama dahası acımasız bir ifadeyle hiç arkasını dönmedi. Bu genç kızın öngörülü bakış açısı, geç de olsa, annesinin aklından geçen her şeyi sezmişti ve belki de kendisine lanetli gibi görünen bir adama duyduğu kin, giriştiği o masum suç ortaklığının pişmanlığıyla daha da artmıştı. İşte aramızdaki uçurum burada başlıyordu! Madeleine, benim bu bahtsızlıkların nedeni mi yoksa mağduru mu olduğumu kendisine açıklamamı istemeden benden nefret ediyordu; belki de mutlu olsaydık, annesinden ve benden aynı şekilde nefret edecekti. Böylece mutluluğumun bu güzel düzenine, her şey yerle bir olmuştu. O meçhul asil kadının yaşamını bir bütün olarak sadece ben bilecektim, duygularının sırlarına sadece ben vâkıftım, ruhunu bütün enginliğince sadece ben katetmiştim. Ne annesi ne babası ne kocası ne de çocukları onu tanımıştı. Garip bir şey! Bu kül yığınını karıştırıp sizin önünüze sermekten mutluluk duyuyorum; çünkü orada hepimiz, en sevgili hazinelerimizden geri kalan bir şeyler bulabiliriz. Kimbilir kaç ailenin kendi Henriette'leri vardır? Kimbilir kaç asil varlık, yüreklerinin derinliğini ve enginliğini ölçecek kavrayışlı bir tarihçiyle karşılaşmadan ölmüştür! Bu, bütün gerçekliğiyle insan yaşamıdır: Anneler genelde çocuklarını, onların kendilerini tanıdığından fazla tanımaz ve eşler, âşıklar, kardeşler için de aynı şey geçerlidir! Ben, günün birinde, babamın tabutunun başında, yükselmesine onca katkıda bulunduğum Charles de Vandenesse'le davalık olacağımı bilebilir miydim? Tanrım! En basit öyküden ne büyük bilgiler ediniliyor. Madeleine sekinin kapısında gözden kaybolduğunda, yüreğim yaralanmış bir halde ev sahiplerimle vedalaşmaya gittim ve bu vadiye ilk kez geldiğim Indre'in sağ kıyısını izleyerek Paris'e hareket ettim. Şirin Pont-de-Ruan köyünün içinden hüzünle geçtim; ama yine de zengindim, siyaset beni dört gözle bekliyordu, artık 1814'teki yorgun yaya değildim. O zamanlar yüreğim

arzularla doluydu, şimdi gözlerim yaşlarla dolu; eskiden içini dolduracağım bir hayatım vardı, bugün yaşamımın ıssızlığını hissediyorum. Çok gençtim, yirmi dokuz yaşındaydım, ama ruhum şimdiden solmuştu. Bu manzaranın ilk güzelliğinden mahrum kalmam ve hayattan tiksinmem için yedi yıl yeterli olmuştu. Şimdi, arkamı dönüp Madeleine'i taraçada gördüğümde yaşadığım heyecanı anlayabilirsiniz.

Zihnime hâkim olan kederin etkisiyle, nereye yolculuk ettiğimin bilincinde değildim; farkına varmadan avlusuna girdiğim Lady Dudley aklımdan bile geçmiyordu. Ama bir saçmalık yapıldığında bunun sonucuna katlanmak gerekiyordu. Onun evinde karıkoca gibi davranıyorduk, bir ayrılığın bütün sıkıntılarını düşünerek yukarı çıktım. Lady Dudley'nin kişiliğini ve tavırlarını iyi anladıysanız, kâhyasının beni yolculuk giysilerimle aldığı salonda, onu, etrafında beş kişiyle, şık giyinmiş halde gördüğümde yaşadığım hayal kırıklığını tahmin edersiniz. İngiltere'nin en saygıdeğer devlet adamlarından biri olan Lord Dudley parlamentoda sık sık takındığı kurumlu, soğuk, alaycı bir ifadeyle şöminenin önünde duruyordu, ismimi duyduğunda gülümsedi. Arabelle'in, de Marsay'e şaşılacak kadar benzeyen iki oğlu da oradaydı; yaşlı lordun gayrimeşru oğlu de Marsay kanepede markizin yanında oturuyordu. Arabelle beni görür görmez kibirli bir tavır takındı ve bakışlarını bana, her an, evinde ne aradığını soracakmış gibi, yolculuk sırasında taktığım kaskete sabitledi, beni kendisiyle tanıştırılan taşralı bir beyefendiymişim gibi süzdü. Yakınlığımıza, onun sonsuz tutkusuna, onu sevmekten vazgeçersem kendisini öldüreceğine dair yeminlerine, Armida'nın[19] göz yanıltıcı oyunlarına gelince, hepsi bir düş gibi silinip gitmişti; sanki elini asla tutmamıştım, ben bir yabancıydım, o beni tanımıyordu. Alışmaya başladığım diplomatik soğukkanlılığa rağmen afalla-

19 İtalyan şair Tasso'nun *Kurtarılmış Kudüs* destanındaki büyücü kadın karakter. (ç.n.)

dım ve benim yerimde kim olsa bu duruma şaşar kalırdı. De Marsay garip bir ilgiyle incelediği botlarıma bakıp gülümsüyordu. Kısa sürede kararımı verdim. Başka herhangi bir kadın karşısında uğradığım bu bozgunu alçakgönüllülükle kabul ederdim; ama bir zamanlar uğrumda ölmek isteyen ve ölümle alay etmiş olan bu kahraman kadını kendinden emin bir halde görmekten incinerek küstahlığı küstahlıkla yanıtlamaya karar verdim. Lady Brandon'ın başına gelen felaketi biliyordu ve ona bunu hatırlatmak, yüreğinde körelecek olsa da, ona bir hançer darbesi indirmekti.

— Madam, dedim, Tours'dan geldiğimi ve Lady Brandon'ın beni size çok acil bir haber iletmekle görevlendirdiğini öğrendiğinizde, evinize böyle aniden girmemi bağışlayacaksınız. Lancashire'a gitmiş olmanızdan endişeleniyordum; ama Paris'te olduğunuza göre, beni kabul etmeyi lütfedeceğiniz saati ve emirlerinizi bekliyorum.

Başını öne eğdi ve ben de dışarı çıktım. O günden beri, ona sadece, dostça selamlaştığımız ya da birbirimizi hafifçe iğnelediğimiz salon toplantılarında rastladım. Ben ona Lancashire'ın avutulamaz kadınlarından, o da bana mide hastalıklarını umutsuzlukla onurlandıran Fransız kadınlarından söz ediyor. Onun yüzünden, çok sevdiği de Marsay amansız bir düşmanım oldu. Ben de ona iki kuşağın karısı diyorum. Böylece, başıma gelecek felaketin hiçbir eksiği kalmamıştı. Saché'de kararlaştırdığım planı uygulamaya koydum. Kendimi çalışmaya verdim; bilimle, edebiyatla, siyasetle ilgilendim; eski kral dönemindeki görevimi feshededen X. Charles'ın tahta çıkmasıyla diplomasiye atıldım. O günden beri, fazlasıyla güzel, zeki ve çekici hiçbir kadınla ilgilenmemeye karar verdim. Bu karar beni olağanüstü bir başarıya ulaştırdı: Zihnim inanılmaz derecede dinginleşti, çalışma gücüm arttı ve kadınların hayatımızdan, ettikleri birkaç cömert sözle bedelini ödediklerini sandıkları neleri alıp götürdüklerini anladım. Ama aldığım bütün kararlar

başarısızlıkla sonuçlandı; nedenini ve niçinini biliyorsunuz! Sevgili Nathalie, size hayatımdan, kendime anlatır gibi, hiçbir ihtiyatlılığa ve yapmacıklığa gerek duymadan söz etmekle, sizin neden olmadığınız duygularımı anlatmakla, kıskanç ve hassas olması beklenen yüreğinizi biraz incittim, ama sıradan bir kadını öfkelendirecek bir şeyin beni sevmeniz için yeni bir gerekçe olacağından eminim. Seçkin kadınların, ıstırap çeken ve hasta ruhların yanında, yaralara pansuman yapan dindar hastabakıcınınkine, çocuğunu bağışlayan anneninkine benzeyen ulvi görevleri vardır. Sadece sanatçılar ve büyük şairler acı çekmez; ülkeleri, uluslarının geleceği için yaşayanlar da tutkularının ve düşüncelerini, çemberini genişleterek sıklıkla acımasız bir yalnızlığın mağduru olur. Yanlarında saf ve vefakâr bir aşkı hissetme ihtiyacı duyarlar ve inanın, bu aşkın büyüklüğünü ve değerini anlarlar. Yarın, sizi sevmekte yanılıp yanılmadığımı öğreneceğim.

Kont Félix de Vandenesse'e

Sevgili kont, söylediğinize göre, o zavallı Madam de Mortsauf'dan, soylular çevresinde nasıl davranacağınız konusunda size yararlı olan, yüksek mevkilere gelmenizi sağlayan bir mektup alnıışsınız; bu hususlardaki eğitiminizi tamamlamama izin verin. Lütfen, tiksinti veren bir alışkanlıktan vazgeçer misiniz? Daima ilk kocalarından söz eden ve onların erdemlerini ikinci kocalarının başına kakan dul kadınlara özenmeyin. Ben Fransız'ım sevgili kont, seveceğim erkeği bütün özellikleriyle kabul etmek isterim, ama Madam de Mortsauf[20] ile de evlenemem. Size olan ilgimi

20 Balzac burada Madam de Musset diyor. Kitapta bu isimde bir karakter olmadığından ve metnin gelişine bakarak Madam de Mortsauf olarak değiştirdik. (ç.n.)

biliyorsunuz, öykünüzü layık olduğu özenle okuduktan sonra, Lady Dudley'yi karşısına Madam de Mortsauf'un kusursuzluklarını koyarak fazlasıyla sıktığınızı ve İngiliz aşkının zenginlikleriyle bunalttığınız kontesi de çok incittiğinizi düşünüyorum. Sizin hoşunuza gitmekten başka bir değeri olmayan zavallı bir yaratık olarak bana nezaketsizce davrandınız; sizi ne Henriette ne de Arabelle gibi sevebildiğimi sezinlememe neden oldunuz. Kusurlarımı biliyor, onları kabul ediyorum; ama bunları bana neden böyle patavatsızca hissettirdiniz? Kimin için üzüldüğümü biliyor musunuz? Seveceğiniz dördüncü kadın için; o kadın üç kişiyle mücadele etmek zorunda kalacak; bu yüzden, sizi olduğu gibi, o kadını da hafızanızın yaratacağı tehlikeye karşı uyarmak istiyorum. Sizi sevmenin zahmetli şanından vazgeçiyorum; bu sevgi için birçok nitelik taşımak, Katolik ya da Anglikan olmak gerekecek ve hayaletlerle uğraşmaya niyetim yok. Clochegourde'un bakiresinin erdemleri kendinden en emin bir kadını bile umutsuzluğa düşürür ve cesur Amazon'unuz mutluluğun en cüretkâr arzularını bile ürkütür. Bir kadın ne yaparsa yapsın, sizi tutkusuyla orantılı sevinçlerle mutlu etmeyi umamaz. Ne yürek ne de duyular anılarınıza üstün gelebilir. Sık sık ata bindiğimizi unutmuşsunuz. Kutsal Henriette'inizin ölümüyle ılıyan güneşi ısıtmayı beceremedim, yanımda hep ürpereceksiniz. Dostum, çünkü daima dostum olacaksınız, hayal kırıklığınızı açıkça ortaya koyan, aşkı ürküten ve bir kadını kendi kendinden şüphe etmeye zorlayan bu tür iç dökmelerden uzak durunuz. Aşk, sevgili kont, ancak güvenle var olur; bir söz söylemeden önce, kendi kendine, semavi bir Henriette'in daha mı iyi konuştuğunu ya da ata binmeden önce, Arabelle gibi usta bir binicinin mi ata daha zarif bir şekilde hâkim olduğunu soran bir kadının dilinin dolaşacağından ve bacaklarının titreyeceğinden emin olun. Bana o esritici buketlerinizden birkaçını sunma hazzını yaşattınız, ama artık buket yapamıyorsunuz; artık yapmaya

cesaret edemediğiniz bir yığın şey var, artık içinizde düşünceler ve sevinçler yeniden doğamıyor; şunu iyi bilin ki, hiçbir kadın yüreğinizde sakladığınız ölüyle yan yana olmak istemeyecektir. Benden sizi bir Hristiyan merhametiyle sevmemi istiyorsunuz; size itiraf edeyim ki, aşk dışında her konuda merhametli davranabilirim. Bazen sıkıcı oluyor ve kendiniz de sıkılıyorsunuz, hüznünüzü melankoli olarak adlandırıyorsunuz, tamam, öyle olsun; ama katlanılmazsınız ve sizi seven kadında insafsız kuşkular uyandırıyorsunuz. Sık sık aramızda o kutsal kadının mezarının durduğunu fark ettim; kendimi yokladım, kendimi tanırım ve onun gibi ölmek istemem. Oldukça seçkin bir kadın olan Lady Dudley'yi bezdirdiyseniz, onun dizginsiz arzularına sahip olmayan benden daha çabuk soğumanızdan endişe duyarım. Aramızdaki aşkı silip sizinle dost kalmak istiyorum, çünkü siz aşkın mutluluğunu ancak ölülerle tadabilirsiniz. Nasıl olur, sevgili kont? Daha ilk ilişkinizde, sizin geleceğinizi düşünen, yükselmenizi sağlayan, sizi kendini kaybedercesine seven, sizden sadece sadık kalmanızı isteyen tapılası bir kadını kederden öldürüyorsunuz! Bundan daha canavarca bir şeyle karşılaşmadım. Paris'in kaldırımlarında tutkularıyla gezen o ateşli ve bahtsız gençlerden hangisi, sizin minnet duymasını bilmediğiniz iyiliklerin yarısını elde etmek için on yıl boyunca sadakatini korumaz ki? Bu şekilde sevilen biri daha ne ister ki? Zavallı kadın, çok acı çekmiş ve birkaç duygusal cümle kurarak, onun ölümünün bedelini ödediğinizi sanıyorsunuz. İşte, şüphesiz size olan sevgimi bekleyen karşılık bu olacak. Teşekkürler sevgili kont, mezarın içinde de dışında da rakibe istemiyorum. Vicdan böyle suçlarla yüklü olduğunda en azından bunları söylememek gerekir. Ben kadın rolünü, Havva'nın kızı rolünü üstlenmiştim, yanıtınızın içeriğini hesaplamak size düşerdi. Beni kandırmanız gerekiyordu. Bunun için size teşekkür ederdim. Demek, talihleri yaver giden erkeklerin erdemini hiç anlamadınız? Bize daha önce

kimseyi sevmediklerine, ilk kez bize âşık olduklarına dair yemin ederken ne kadar yüce gönüllü olduklarını fark etmediniz mi? Sizin yönteminiz akla uygun değil. Hem Madam de Mortsauf hem de Lady Dudley olmak, ama dostum, bu suyu ve ateşi bir araya getirmeyi istemektir. Demek kadınları tanımıyorsunuz, oldukları gibidirler, niteliklerinde kusur da olmalıdır. Lady Dudley ile onun değerini bilemeyecek kadar erken karşılaşmışsınız ve size kötülük yaptığını söylemeniz bana gururunuzun incinmesinin intikamı gibi geliyor; Madam de Mortsauf'u çok geç anlamışsınız; birini diğeri olamadığı için cezalandırmışsınız; ikisi de olamayacak benim başıma neler gelecek? Sizi gerçekten ve fazlasıyla sevdiğim için geleceğiniz hakkında uzun uzadıya düşündüm. Çehresi hüzünlü şövalye görünümünüz beni daima derinden etkiledi; melankolik kişilerin vefakâr olduğunu sanırdım; ama daha ilk ilişkinizde kadınların en güzelini ve en erdemlisini öldürdüğünüzü bilmiyordum. Bunun üzerine, kendi kendime, bundan sonra ne yapmanız gerektiğini sordum, bunu enine boyuna düşündüm. Dostum, sizi, aşktan, tutkulardan hiçbir şey anlamayan, ne Lady Dudley'yi ne de Madam de Mortsauf'u umursayan, melankoli olarak adlandırdığınız, yağmur gibi tekdüze olduğunuz o can sıkıcı anlarınıza aldırmayacak ve size istediğiniz o mükemmel hastabakıcı gibi davranacak Madam Shandy tarzında biriyle evlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Sevmeye, bir sözcük karşısında titremeye, mutluluğu beklemeyi, vermeyi, almayı bilmeye, tutkunun binlerce fırtınasını hissetmeye, sevilen bir kadının küçük gösterişlerini hoşgörmeye gelince, sevgili kont, bunlardan vazgeçin. İyilik meleğinizin genç kadınlarla ilgili tavsiyelerine çok iyi uymuşsunuz, öyle ki, çok uzak durduğunuz için onları tanımıyorsunuz. Madam de Mortsauf sizi en baştan çok yüksek mevkilere yerleştirmekte haklıymış, yoksa bütün kadınlar size tavır alırdı ve hiçbir yere varamazdınız. Araştırmalarınıza başlamanız, bize sevdiğimiz şeyi söylemeyi

öğrenmeniz, gerektiğinde yüce davranmanız, küçülmek hoşumuza gittiğinde küçülmelerimizi benimsemeniz için artık çok geç. Sandığınız kadar aptal değiliz; seversek, seçtiğimiz erkeği her şeyin üstünde tutarız. Üstünlüğümüze inancımızı sarsan şey aşkımızı da sarsar; bizi överken, kendi kendinizi de övüyorsunuz. Soylular çevresine uyum sağlamak, kadınlarla ilişki kurmaktan keyif almak istiyorsanız, bana söylediğiniz her şeyden onlara söz etmemeye özen gösterin; ne aşklarının çiçeklerini kayalara serpmekten ne de okşayışlarını hasta bir yüreği tedavi etmek için saçıp savurmaktan hoşlanırlar. Bütün kadınlar yüreğinizin çoraklığını fark edecektir ve bu yüzden daima bedbaht olacaksınız. İçlerinden çok azı, tıpkı sadık dostunuzun şu an yaptığı gibi, size söylediklerimi söyleyecek kadar içten, sizden, dostluğunu sunarak hiç kin duymadan ayrılacak kadar temiz yürekli olacaktır.

Nathalie DE MANERVILLE.

Honoré de Balzac (1799-1850): 19. yy Fransız edebiyatının büyük ismi. Edebi kariyerine oyun yazarak başladı. Ancak aldığı eleştiriler neticesinde romana yöneldi. Yirmi yılda 85 romanı tamamladı, öldüğünde arkasında 50 roman taslağı bıraktı. 1830 yılında kurmaca eserlerini Dante'nin İlahi Komedya*'sına atıfla* İnsanlık Komedyası *başlığı altında topladı. Bir kısmı zamanla edebiyatın arketiplerine dönüşen 2000'i aşkın karakter yarattı, tüm bu karakterleri önyargıdan uzak analitik bir yaklaşımla, toplumsal sınıfından yalıtmaksızın ele aldı. Romana kazandırdığı toplumsal ve gerçekçi çerçeve ona gerçekçi romanın kurucusu unvanını kazandırdı.* İnsanlık Komedyası*'nın Töre İncelemesi ayağında* Taşra Yaşamından Sahneler *başlığı altında yer alan* Vadideki Zambak *1836 yılında yayımlandı. Roman, gençlikten yetişkinliğe uzanan yolu, evli bir kadına duyduğu aşkla kateden Félix'in hikâyesini anlatıyor.*

Volkan Yalçıntoklu (1961): Saint-Joseph Lisesi'nde okudu. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıbbi Biyoloji ve Genetik Bölümü'nü bitirdi. Uzun yıllar kitapçılık yaptı. Fransızca ve İngilizceden çeviriler yapıyor. Eserlerini çevirdiği yazarlar arasında Jules Verne, Helene DeWitt, Alan Snow, Richard Maltby Jr., Lyman Frank Baum, Honoré de Balzac, Alexandre Dumas, George Sand, Charles Perrault ve Victor Hugo yer alıyor. Balzac'tan çevirdiği Tılsımlı Deri *Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi'nde yayımlandı.*

9 786053 328582

KDV dahil fiyatı
15 TL